KRIMINALISTICKÁ TAKTIKA

2. rozšířené vydání

Jiří Straus
a kolektiv

X Y A B

A > B

Vydavatelství
a nakladatelství
Aleš Čeněk, s.r.o.

Vzor citace:
STRAUS, Jiří a kolektiv. *Kriminalistická taktika.* 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 291 s. ISBN 978-80-7380-095-6.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Straus, Jiří
Kriminalistická taktika / Jiří Straus a kolektiv. – 2., rozš. vyd. – Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. – 291 s.
ISBN 978-80-7380-095-6 (brož.)

343.98
– kriminalistická taktika
– učebnice vysokých škol

343.9 – Kriminalistika [16]
37.016 – Učební osnovy. Vyučovací předměty. Učebnice [22]

Autorský kolektiv

prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. – vedoucí autorského kolektivu
doc. JUDr. Jan Chmelík, Ph.D. (kap. 2, 3, 5)
doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc. (kap.10, 11)
prof. Ing. Václav Krajník, CSc. (kap. 2, 6, 7)
JUDr. Iveta Kubíková, Ph.D. (kap. 6)
doc. JUDr. Miroslav Němec, Ph.D. (kap. 13)
Ing. Pavel Padyšák, CSc. (kap. 4, 9)
prof. JUDr. Ing. Viktor Porada, DrSc. (kap. 2, 6, 10, 11)
prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. (kap. 1, 3, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 15)

Kriminalistická taktika
2. rozšířené vydání, 2008

Recenze: doc. JUDr. Vladimír Prerad, CSc.
JUDr. Luboš Valerián, Ph.D.

Vydavatel: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Kardinála Berana 1157/32, 301 00 Plzeň, www.alescenek.cz
Tisk: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Kardinála Berana 1157/32, 301 00 Plzeň, www.alescenek.cz

ISBN 978-80-7380-095-6

OBSAH

PŘEDMLUVA K 1. VYDÁNÍ

Učebnice „Kriminalistická taktika" je určena pro posluchače Policejní akademie ČR v Praze pro výuku předmětu „Kriminalistická taktika" v bakalářském studijním programu jako povinný studijní pramen. Může být dobrou studijní pomůckou i pro studenty v magisterském studijním programu a vhodným pomocníkem při zpracování bakalářských a diplomových prací vedených na katedře kriminalistiky PA ČR. Poznatky uvedené v učebnici jsou postačující pro složení zkoušky z předmětu „Kriminalistická taktika" a po detailním prostudování látky budou mít studenti dostatek podkladů pro složení státní závěrečné zkoušky z kriminalistiky.

Učebnice je využitelná i pro studium v rámci kurzů, pořádaných na Policejní akademii a může posloužit pro studium kriminalistické taktiky i pro studenty nižších stupňů školské soustavy.

Učebnice „Kriminalistická taktika" je výsledek společného úsilí autorského kolektivu katedry kriminalistiky PA ČR a externích učitelů. Poznatky uvedené v učebnici vznikly v procesu dlouhodobého vývoje, vzájemných diskusí, odborné a výzkumné činnosti a na základě pedagogických zkušeností z přednášek a seminářů. Pro hlubší studium jednotlivých problémů jsou na koncích jednotlivých kapitol zařazeny literární zdroje, ve kterých čtenáři mohou získat další informace.

V kriminalistice existuje nejednotnost v pojmovém označení policistů, kteří vedou šetření v kriminalisticky relevantní události. Pro sjednocení terminologie používáme v textu učebnice pojem „kriminalista" ve všech případech, kdy rozumíme policistu služby kriminální policie a vyšetřování pověřeného vyšetřováním.

Touto cestou děkujeme pplk. JUDr. Martinu Kloubkovi z Policie ČR, správy hl.m. Prahy SKPV-OOK, a plk. JUDr. Luboši Valeriánovi z Policie ČR správy Severomoravského kraje SKPV-OOK v Ostravě, za poskytnutí obrazové dokumentace a umožnění fotodokumentace na jejich pracovišti.

Autoři považují za milou povinnost poděkovat oběma recenzentům, doc. JUDr. Vladimíru Preradovi, CSc. a plk. JUDr. Lubošovi Valeriánovi, kteří pečlivě prostudovali rukopis textu a svými připomínkami přispěli ke kvalitní závěrečné podobě učebnice.

prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc.

vedoucí autorského kolektivu

PŘEDMLUVA KE 2. VYDÁNÍ

Druhé a rozšířené vydání učebnice „Kriminalistická taktika" vychází dva roky poté, co vyšlo první vydání a v tomto druhém vydání jsou zahrnuty nejnovější poznatky kriminalistické teorie a vyšetřovatelské praxe. Učebnice „Kriminalistická taktika" je určena pro posluchače Policejní akademie ČR v Praze pro výuku předmětu „Kriminalistická taktika" v bakalářském studijním programu jako povinný studijní pramen. Může být dobrou studijní pomůckou i pro studenty v magisterském studijním programu a vhodným pomocníkem při zpracování bakalářských a diplomových prací vedených na katedře kriminalistiky PA ČR. Poznatky uvedené v učebnici jsou postačující pro složení zkoušky z předmětu „Kriminalistická taktika" a po detailním prostudování látky budou mít studenti dostatek podkladů pro složení státní závěrečné zkoušky z kriminalistiky.

Učebnice je využitelná i pro studium v rámci kurzů, pořádaných na Policejní akademii a může posloužit pro studium kriminalistické taktiky i pro studenty nižších stupňů školské soustavy.

Učebnice „Kriminalistická taktika" je výsledek společného úsilí autorského kolektivu katedry kriminalistiky PA ČR a externích učitelů. Poznatky uvedené v učebnici vznikly v procesu dlouhodobého vývoje, vzájemných diskusí, odborné a výzkumné činnosti a na základě pedagogických zkušeností z přednášek a seminářů. Pro hlubší studium jednotlivých problémů jsou na koncích jednotlivých kapitol zařazeny literární zdroje, ve kterých čtenáři mohou získat další informace.

V kriminalistice existuje nejednotnost v pojmovém označení policistů, kteří vedou šetření v kriminalisticky relevantní události. Pro sjednocení terminologie používáme v textu učebnice pojem „kriminalista" ve všech případech, kdy rozumíme policistu služby kriminální policie a vyšetřování pověřeného vyšetřováním.

Touto cestou děkujeme pplk. JUDr. Martinu Kloubkovi z Policie ČR, správy hl.m. Prahy SKPV-OOK, a plk. JUDr. Luboši Valeriánovi z Policie ČR správy Severomoravského kraje SKPV-OOK v Ostravě,

za poskytnutí obrazové dokumentace a umožnění fotodokumentace na jejich pracovišti.

Autoři považují za milou povinnost poděkovat oběma recenzentům, doc. JUDr. Vladimiru Preradovi, CSc. a plk. JUDr. Lubošovi Valeriánovi, kteří pečlivě prostudovali rukopis textu a svými připomínkami přispěli ke kvalitní závěrečné podobě učebnice.

Praha, leden 2008

prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc.
vedoucí autorského kolektivu

1. kapitola

ÚVOD DO KRIMINALISTICKÉ TAKTIKY

1.1 Pojem kriminalistické taktiky

Máme-li roztřídit a uspořádat objekty zkoumané kriminalistikou, považujeme za nutné zvolit nejprve vhodné kriterium systematizace. Za toto kriterium můžeme považovat charakter zkoumaných objektů.

Systém kriminalistické vědy se skládá ze tří částí:

1. Obecně teoretické otázky kriminalistické vědy a praxe.
2. Metody procesu poznání trestných činů a jiných kriminalisticky relevantních událostí.
3. Metodika procesu poznání jednotlivých druhů trestných činů

Kriminalistickou taktiku, přesněji lze vyjádřit kriminalisticko-taktické metody kriminalistiky, řadíme do druhé části kriminalistiky nazvané „Metody procesu poznání trestných činů a jiných kriminalisticky relevantních událostí". Jako objekty zkoumání jsou do této části zařazeny:

- jednotlivé metody kriminalisticko technické a expertizní činnosti;
- jednotlivé metody kriminalistické praxe kriminalisticko taktického charakteru.

Současnou strukturu systému kriminalistiky jako pedagogické disciplíny lze vyjádřit:

- Úvod do kriminalistiky;
- Kriminalistická technika *(kriminalistickotechnické metody a prostředky);*
- Kriminalistická taktika *(kriminalistickotaktické metody);*
- Kriminalistická metodika *(metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů).*

Kriminalistická taktika je neoddělitelnou součástí kriminalistiky a svými metodami zkoumá především paměťové kriminalistické stopy. V systému kriminalistiky má své pevné místo a rovnocenné postavení vedle kriminalistické techniky (pozn. kriminalistická technika zkoumá materiální kriminalistické stopy).

Kriminalistická taktika je samostatnou částí systému kriminalistiky, která poskytuje vědecké metody zkoumání především paměťových kriminalistických stop.

1.2 Pojem a význam kriminalisticko-taktických metod, postupů a operací

Samostatnou skupinu metod kriminalistiky tvoří kriminalisticko-taktické metody. Můžeme-li obecně chápat metodu jako systém pojmů, nástrojů a pravidel, jež patří k základům každé vědy i praktické činnosti, pak konkrétněji, pro naše účely, můžeme metodu charakterizovat jako systém uskupených a vzájemně spojených a podmíněných úkonů, postupů, operací používaných v určitých podmínkách k řešení úkolu, který je předmětem poznání.

Kriminalisticko-taktickými metodami rozumíme metody kriminalistické praktické činnosti představující strukturu, obsah a posloupnost typických činností policejních orgánů při odhalování, objasňování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti. Zahrnují zpravidla proces získávání informací, jejich přetváření, dokumentaci a způsob jejich využití v praxi. Takovými strukturálními metodami jsou např. metoda kriminalistických verzí, plánování procesu odhalování, objasňování a vyšetřování trestných činů, metody výslechu, rekognice atp.

Kriminalisticko-taktická metoda je systém vzájemně propojených a podmíněných úkonů, při poznání kriminalisticky relevantní události, získávání a využívání kriminalisticky relevantních informací uložených v paměťových stopách a poznatků získaných z logických vazeb mezi kriminalistickými stopami.

Aplikace kriminalisticko-taktických metod vykazuje určitá specifika *(zejména ve formě a významu získávaných informací)* s ohledem na stadium trestního řízení, v němž jsou uplatňovány. Obecná pravidla a základní zásady uplatňování těchto metod, stejně jako jejich gnozeologická podstata však zůstávají nedotčeny a platí pro všechny etapy kriminalistické *(např. vyžadování potřebného vysvětlení a výslech svědka).*

Vzhledem k tomu, že aplikace kriminalisticko-taktických metod je spojena s riziky zásahu do občanských práv a svobod, jsou upraveny legislativou a jsou zároveň i procesními úkony.

Kriminalistická taktika v popisu svých taktických postupů uvádí racionální a efektivní činnost nebo nejúčelnější linii jednání při řízení procesu prověřování trestních oznámení a vyšetřování, přípravě a aplikaci jednotlivých kriminalisticko-taktických metod (*vyšetřovacích úkonů*), s ohledem na danou situaci.

Taktické postupy vycházejí z podstaty konkrétní kriminalisticko-taktické metody, umožňují její efektivní realizaci při získávání a prověrce informací (důkazů) a mají podstatný význam pro způsob jejího uplatnění v podmínkách odhalování, objasňování a vyšetřování konkrétní trestní věci. **Taktickým postupem** rozumíme racionální a efektivní činnost nebo nejúčelnější linii jednání při organizaci a plánování kriminalistické praktické činnosti, přípravě a provádění jednotlivých kriminalisticko-taktických metod. Jejich volba se provádí na základě všestranné, úplné a objektivní analýzy konkrétní situace s ohledem na poznatky jiných vědních oborů a zobecněné zkušenosti kriminalistické činnosti (*např. navázání psychologického kontaktu, analýza výpovědi v průběhu výslechu, pomoc vyslýchanému k překonání zdánlivě zapomenutého, psychologické působení na lživě vypovídající osobu*). Zatímco kriminalisticko-taktické metody mají relativně stálou povahu, taktické postupy jejich uplatnění jsou značně variabilní. Jejich volba závisí především na charakteru

situací a na možnostech uplatňování poznatků jiných vědních oborů při zjišťování, zajišťování a prověrce důkazů.

Obsah taktického postupu a praktického způsobu jeho uplatnění by neměl přesahovat úroveň odborných znalostí a návyků odpovídajících předpokládané profesní úrovni orgánů činných v trestním řízení a policie. Taktické postupy mohou být adresovány ve formě doporučení buď konkrétnímu adresátovi (např. kriminalistovi atp.), případně jako doporučený způsob řešení typové situace bez ohledu na konkrétního adresáta.

Systém taktických postupů (případně i metod kriminalistické praktické činnosti), připravený a realizovaný podle jednotného plánu za účelem řešení konkrétního úkolu, nazýváme často **taktickou operací**. To znamená, že se může jednat buď o sladění (kombinaci) taktických postupů v rámci aplikace jedné kriminalistické metody, nebo o systém operativně pátracích a jiných úkonů či opatření, zaměřených na řešení taktických úloh předpokládajících objasnění otázek, které spadají do předmětu dokazování.

Význam taktických operací spočívá především v tom, že dobře a optimálně vytvořený systém taktických postupů případně metod kriminalistické praktické činnosti, který je podřízený dosažení jediného cíle a prováděný pod jednotným vedením řídícího orgánu, zvyšuje efektivitu působení jednotlivých postupů či metod. Cílem taktických operací není pouze získání důkazních informací, ale často jsou aplikovány i za jinými cíly, např. překazit zničení důkazů, zamezit útěku podezřelých osob, zamezit realizaci nelegálních zisků.

1.3 Základní podmínky uplatňování kriminalisticko-taktických metod, postupů a operací

Za základní podmínky uplatňování kriminalistickotaktických metod se považují zejména:

- zákonnost (přípustnost);
- praktická odůvodněnost;
- vědecká odůvodněnost;
- etika.

Zákonnost – je nejdůležitější podmínkou uplatňování kriminalisticko-taktických metod, postupů a operací. Za zákonné nelze považovat pouze metody, postupy a operace, které jsou upraveny zákonem, protože žádný

zákon nemůže postihnout celou šíři těchto nástrojů poznání a situací, za nichž mají být aplikovány. Trestní řád upravuje pouze zákonný postup orgánů činných v trestním řízení, nikoliv však používání taktických postupů a operací. Vztah taktických postupů a operací s požadavky zákona je nepřímý, zprostředkovaný. Je zcela samozřejmé, že za nezákonné jsou považovány postupy a operace založené na násilí, lsti a klamu.

Kriminalisticko-taktické metody, postupy a operace musí být vždy v souladu s ústavním pořádkem ČR, právními normami nižší právní síly a se zásadami trestního řízení.

Praktická odůvodněnost – představuje požadavek vhodnosti použití určitých postupů a metod v podmínkách určité situace. Vhodnost je determinována poznatky zobecněné praxe nebo kriminalistické vědy, zejména při řešení typových vyšetřovacích situací.

Vědecká odůvodněnost – je požadavek, který vyjadřuje záruku objektivnosti výsledků získaných aplikací kriminalisticko-taktických metod, postupů a operací. Vědeckou odůvodněností rozumíme zejména:

- možnost posouzení metody, postupu či operace podle vědeckosti pramene jejich původu;
- soulad mezi metodou, postupem či operací a současnými poznatky vědních oborů, z nichž čerpají a na nichž jsou založeny;
- možnost vědeckého předvídání výsledků uplatnění taktických metod, postupů a operací a možnost určení validity těchto výsledků;
- možnost odůvodněného stanovení typových optimálních podmínek pro uplatnění metody, postupu či operace.

Etika – tuto podmínku použití kriminalistickotaktických metod, postupů a operací lze vyjádřit ve dvou rovinách:

- rovina obecná;
- rovina specifická.

V prvém případě je nutno hodnotit, zda aplikací metody, postupu či operace nemůže dojít např. k snižování důstojnosti a cti účastníků úkonu, vyzrazení intimních stránek života osob atp. Tento požadavek je nutno uplatňovat ve všech situacích.

Ve druhém případě se hodnotí provádění určité metody, postupu či operace v určitých podmínkách, kdy vzniká nebezpečí porušení obecně

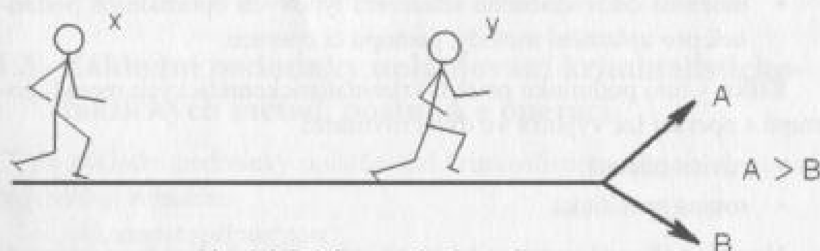
uznávaných etických a morálních norem. Jako příklad se často uvádí svlékání mrtvé oběti při ohledání v přítomnosti osob blízkých nebo ukázání znovupoznávané mrtvoly bez provedení vnějších úprav (došlo-li k zohyzdění).

1.4 Taktické postupy založené na reflexivních úvahách

V kriminalistické praxi je kriminalista nucen řešit nepřeberné množství problémových a konfliktních situací. Přitom živelně využívá způsobů myšlení a hodnocení situací modelujících jednání či úvahy pachatele trestného činu.

Jedna z metod, která se snaží vysvětlit a zvládnout problematiku rozhodování v dynamických podmínkách konfliktních situací je **teorie reflexivních her**. Přitom používá modelů konfliktů jako reflexivního vzájemného působení negativně kooperujících subjektů. Současně používá výroků, které nezná formální logika. Jedná se o výroky typu: „já si myslím, že on si myslí, že já si myslím".

K pochopení podstaty reflexivních úvah je používán případ jednoduchého modelu hry, tzv. „pronásledování". Subjekt „X" pronásleduje subjekt „Y" po cestě, která se v určitém bodě rozdvojuje na cestu „A" a cestu „B". Oba subjekty vědí, že cesta „A" je příznivější pro únik subjektu „Y" než cesta „B".

Obr. 1.1 ***Schéma rozhodovacího procesu***

Dosáhne-li subjekt „Y" bodu rozdvojení cesty, uvažuje následovně: *cesta* „A" *je výhodnější pro únik než cesta* „B", *proto zvolím cestu* „A". Schematicky lze vyjádřit tuto úvahu následovně

$Y : A > B \rightarrow A$ *(nultý stupeň reflexe)*

Dosáhne-li subjekt „X" bodu rozdvojení cesty, uvažuje následovně: *cesta* „A" *je pro* „Y" *výhodnější k úniku, bude unikat o cestě* „A", *proto i já jej budu pronásledovat po cestě* „A". Schematicky lze vyjádřit tuto úvahu následovně:

$X : (Y : A > B \rightarrow A) \rightarrow A$ *(prvý stupeň reflexe)*

Využije-li subjekt „Y" reflexi *druhého stupně*, bude uvažovat následovně: „X" *ví, stejně jako já, že cesta* „A" *je pro mne výhodnější k úniku, takže zvolím tuto cestu a on mne bude po této cestě pronásledovat. Já tedy zvolím cestu* „B" *a nechť mne po cestě* „A" *pronásleduje jak chce, já zvítězím* – **uniknu**. Schematicky lze tuto úvahu vyjádřit následovně:

$Y : [X : (Y : A > B \rightarrow A) \rightarrow A] \rightarrow B$ *(druhý stupeňm reflexe)*

V praktickém životě, kde jsou situace nesporně složitější s množstvím proměnných prvků, se nejčastěji využívá reflexe do třetího až čtvrtého stupně. K použití reflexí vyšších stupňů by bylo zapotřebí využít výpočetní techniky.

Podstata těchto taktických postupů je **reflexe**, jako jedna ze zákonitostí lidského myšlení, kterou lze rozumět:

a) přemýšlení spojené s hodnocením vlastní činnosti za účelem modifikace postupu k žádanému cíli na základě hodnocení zpětnovazebních informací,
b) způsob myšlení, spočívající ve vmýšlení se do psychiky druhých osob, spojené s modelováním jejich úvah za účelem hodnocení jednání z hlediska jimi sledovaných cílů, možných prostředků k dosažení cílů a hodnocení situace.

Reflexe nám **umožňuje** nejen **korigovat** svá vlastní rozhodnutí, ale i **ovlivňovat** rozhodování negativně kooperujícího subjektu v podmínkách konfliktu, tedy při řešení konfliktních situací. V kriminalistické činnosti je kriminalista často postaven před nutnost řešit problémové i konfliktní situace. Tvůrčí aplikace poznatků jiných vědních oborů na předmět kriminalistiky nám dovoluje vypracovat taktické postupy založené na reflexi.

Za **charakteristické rysy** této skupiny taktických postupů lze považovat:

a) vytváření perspektivních nebo retrospektivních myšlenkových modelů:
   - reálných či předpokládaných problémových a konfliktních situací;
   - možných způsobů řešení reálných či předpokládaných problémových situací policejním orgánem, nebo jinými subjekty, s ohledem na předpokládaný stupeň reflexe těchto subjektů;
b) operování s těmito modely na úrovni reflexivních úvah do stupně „Já" po stupeň „ Já–On";
c) vytváření prognóz vývoje kriminalistických situací zejména konfliktního charakteru;
d) srovnávání těchto prognóz se žádoucím vývojem kriminalistické situace a přijímání opatření za účelem dosažení žádoucích cílů v procesu odhalování a vyšetřování trestných činů.

Využití těchto postupů ve vhodných případech umožní zejména:

1. **vytvoření** retrospektivních a perspektivních myšlenkových modelů (nebo celého systému modelů) možných řešení, reálných či předpokládaných problémových a konfliktních situací policejním orgánem i jeho protivníkem s přihlédnutím k možným stupňům reflexe účastníků konfliktu;
2. **zkoumání** těchto modelů a operování těmito modely. Na tomto základě lze zejména:
   - lépe se **orientovat** v problémové či konfliktní situaci, která vznikla v průběhu vyšetřování;
   - **předvídat důsledky svých rozhodnutí** pro další vývoj procesu vyšetřování a tím stanovit i prioritní naléhavost některých úkonů před jinými;
   - **odhalovat** a **předvídat dílčí cíle protivníka** a způsoby jejich dosažení v podmínkách dané i předpokládané situace;
   - **předvídat jednání protivníka** v závislosti na jeho možné informovanosti o podmínkách situace v níž bude jednat, o dílčích cílech policejního orgánu a o jeho možném postupu v procesu vyšetřování, změnu situace v závislosti na předpokládaném jednání protivníka i samotného policisty a dalších kooperujících subjektů;

   - **hodnotit** význam dosud nezjištěných, ale předpokládaných důkazů z hlediska protivníka a na tomto základě přijímat opatření ke znemožnění jeho účinného odporu, zajištěné důkazy a informace nedůkazního charakteru nejen z hlediska jejich obsahu, ale i z hlediska jejich významu pro překonání odporu protivníka či znemožnění jeho předpokládaného odporu, zajištěné důkazy policejním orgánem z hlediska protivníka za účelem zjištění jejich možné interpretace a využití protivníkem k maření cílů vyšetřování;
   - **ovlivnit** proces rozhodování a jednání protivníka;
   - **činit** včasná opatření k zamezení odporu protivníka.

Taktické postupy řešení gnostických problémových situací lze vymezit jako způsob myšlení pracovníka policie, využívané k hodnocení svých vlastních úsudků o významu prvků situace (*vztahů mezi nimi*) a své budoucí činnosti. Tento způsob myšlení je založen na cílevědomé aplikaci reflexivní abstrakce, opírající se o celý systém myšlenkových operací s myšlenkovými modely problémové situace a způsobu jejího řešení.

Cílem těchto taktických postupů je zejména:

- poznání významu jednotlivých zjištěných faktů a jejich vztahů;
- poznání významu problémové situace jako celku;
- předvídání důsledků svých rozhodnutí pro další vývoj procesu odhalování a vyšetřování trestných činů;
- snížení rizika omylu při rozhodování.

Taktické postupy reflexivního ovlivňování myšlení a jednání negativně kooperujících subjektů jsou některými autory považovány za postupy o jejichž přípustnosti z hlediska dodržování profesionální etiky je možno polemizovat. Proto využívání taktických postupů, založených na reflexi, předpokládá jejich plné zvládnutí a při aplikaci zvýšenou pozornost na dodržování zákonnosti a požadavků etiky. Přestože taktické postupy založené na reflexi mají v kriminalistické praktické činnosti značně široké využití, nejsou univerzálním prostředkem k dosažení cílů vyšetřování.

Tyto postupy spočívají ve vytváření situace, která umožňuje vyvolávat reflexivní úvahy negativně kooperujícího subjektu a které souvisí s předmětem události. Jde o vytváření myšlenkové úlohy, kterou negativně kooperující subjekt ze své vůle může, ale nemusí řešit.

Použitá literatura:

KRAJNÍK, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Bratislava: A PZ, 2000, s. 9–10.

KONRÁD, Z. K některým problémům psychologických léček v kriminalistické taktice. *Čs. Kriminalistika*, 1983, č. 4, s. 93 a násl.

LEFEVR, A. V. *Elementy logiky reflexivnych igr*. In Problemy inženernoj psichologii. Leningrad: LGU, 1966, s. 280 a násl.

MUSIL, J. a kol. *Úvod do kriminalistiky*. Praha: PA ČR, 1994.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika*. Praha: PA ČR, 1999, s. 7–13.

2. kapitola
KRIMINALISTICKÉ VERZE

2.1 Pojem, podstata, druhy a význam kriminalistických verzí

Zjistit objektivní pravdu, zajistit, aby všechny zjištěné okolnosti odpovídaly objektivní skutečnosti, která se stala v minulosti, je složitý proces, protikladná cesta od nevědění k vědění, od poznání drobných dílčích faktů trestného činu k poznání všech jeho stránek, včetně jeho pachatele.

Znalost zákonitostí tohoto složitého procesu poznání v trestním řízení a jejich důsledné využívání v praktické činnosti je základním předpokladem úspěšného objasňování trestných činů, vypátrání a usvědčení jejich pachatelů. Kriminalistická věda vypracovala pro potřeby praxe účinné metody poznání vyšetřované věci. Jednou u nich je myšlení formou kriminalistických verzí.

Je to určitý **proces poznávání a dokazování** spočívající v postupném zjišťování existence (či neexistence) jednotlivých stop a to na základě vyvozování či upřesňování a doplňování určitých závěrů, domněnek, které objasňují reálně možným způsobem určité vztahy a skutečnosti, společné s následující prověrkou těchto závěrů, domněnek. Kriminalistické verze souvisí s realizací určitého programu a organizací práce; ukazují jakým směrem zaměřit činnost a jak nejoptimálněji organizovat práci. Vytyčení všech reálně možných verzí v konkrétní věci je předpokladem optimálního poznávacího programu.

Předmětem poznání v trestním řízení je konkrétní trestný čin, který se stal (či nestal) v minulosti, na určitém místě, v určitou dobu, za určitých okolností. Tento předmět poznání v každém konkrétním případě se již nemůže měnit. Mění se jen obsah vědomostí o něm. Je to způsobeno tím, že kriminalista průběh spáchání trestného činu bezprostředně nepozoruje a proto poznatky o něm může získat jen zkoumáním jeho následků.

Znalost vyšetřované věci se zjišťuje postupně, krok za krokem. Umožňuje to všeobecná souvislost a podmíněnost jevů okolního světa a z toho vyplývající důsledek, že trestný čin (jeho pachatel) vždy zanechává

určité stopy jak na předmětech a objektech, tak i ve vědomí lidí. Znalost těchto stop umožňuje dát určité objasnění poznávané události jako celku, nebo některé její části, stránky, a na tomto základě provést prověrku známých faktů a tím rychlé a úplné poznání dané věci.

Kriminalistické verze spočívají ve vyvození a prověrce všemi shromážděnými materiály opodstatněných domněnek o formách spojení a příčinách jednotlivých jevů vyšetřované události (či jejím celku) jako reálně možných objasnění doposud určitých faktů a okolností případu, potřebných pro prověrku starých a získání nových faktů a tím i pro zaměření dalšího postupu vyšetřování v jeho určité etapě.

Nejde o výlučnou a jedinou formu myšlení při vyšetřování trestných činů, zjišťování a usvědčování jejich pachatelů. Praxe potvrzuje, že některé trestní věci lze úspěšně vyšetřit bez podobné formy myšlení, např. při vyšetřování trestných činů spáchaných před svědky, při vyšetřování některých forem výtržnictví, některých trestných činů proti životu a zdraví, verbálních trestných činů apod. V podobných případech se celé vyšetřování zúží na včasné a správné zajištění důkazů. Kriminalistické verze o faktu nebo určité události, která se měla stát v minulosti, má místo jen tam, kde zjištěná fakta a okolnosti případů připouštějí různá objasnění chybějících vztahů.

Jedná se o obdobný proces poznání, jakým je formulace a prověrka hypotéz v jiných oblastech lidského poznání.

Pod pojmem kriminalistické verze se rozumí jak vlastní závěry ve formě domněnky, které byly vyvozeny na základě předběžně zjištěných faktů a okolností věci a které jsou položeny do základů kriminalistických verzí, tak i cesta jejich vyvozování a prověrky. Myšlení formou kriminalistických verzí je chápáno jako složitý, ale jednotný proces, u kterého můžeme rozlišovat poznávací, logické a psychické aspekty. Všechny tyto aspekty navzájem těsně souvisí, vzájemně se podmiňují. Jsou prakticky různými stránkami jednotného procesu myšlení. Kriminalistické verze můžeme označovat jako druh hypotézy a systém jejich používání jako druh hypotetického myšlení, který postupuje od pravděpodobného k hodnověrnému poznání.

Kriminalistická verze je chápána jako **mnohostranný myšlenkový proces**. V jeho základě je jednota poznávacího, psychického a logického. Proces myšlení formou kriminalistických verzí zahrnuje v sobě

shromažďování fakt, jejich všestranné studium a hodnocení, vyvozování vlastních domněnek o pravděpodobně existujících vztazích, určení důsledků, které musí nutně existovat v případě, jestliže vyvozené verze mají být pravdivé, prověrku těchto důsledků hlavně prostřednictvím získání nových faktů, vyvozování nových verzí, doplňování a upřesňování starých – a proces pokračuje dále.

To umožňuje abstrahovat určité etapy **myšlení formou kriminalistických verzí**. Mezi těmito etapami existuje vztah a všechny jsou vzájemně těsně spjaty a vzájemně se ovlivňují. Z hlediska potřeby teoretického rozpracování se rozděluje tento proces do tří etap:

- první etapa zahrnuje shromažďování faktického materiálu a jeho logickou analýzu a hodnocení;
- druhá etapa zahrnuje vyvozování a formulace domněnek, které tvoří základ těchto verzí;
- třetí etapa zahrnuje určování důsledků, které by měly existovat v případě pravdivosti jednotlivých kriminalistických verzí a prověrka existence těchto důsledků.

Dalším znakem myšlení formou kriminalistických verzí je jejich **problematický charakter.** Je však nesprávné kriminalistické verze redukovat jen na domněnku jako problematický soud. V základě myšlení formou kriminalistických verzí leží jak problematické, tak i hodnověrné soudy. Jejich úloha je zde různá. Jedna skupina slouží k odůvodnění určitého objasnění faktů, druhá k odůvodnění důsledků, které by měly existovat ve skutečnosti. Oprávněně se zde může hovořit o určitém systému poznatků v konkrétní etapě poznávaní. Vyjadřují se tím výsledky vyšetřované trestní věci v daném okamžiku, charakter znalostí o vyšetřované trestní věci a stupeň jejich odůvodněnosti. Určitá zvláštnost spočívá v tom, že problematický soud, domněnka, která vyjadřuje jedno z možných vysvětlení známých, objasněných faktů a okolností, zaujímá v tomto systému poznatků ústřední místo, tvoří základ myšlení formou kriminalistických verzí.

V myšlení obecně, tedy i formou kriminalistických verzí, je možné se setkávat s různými druhy domněnek, počátečních nápadů apod. Není však správné kriminalistické verze redukovat na tyto domněnky, nápady. I zde se musí rozlišovat na jedné straně mezi různými počátečními

nápady a domněnkami, ke kterým se dospívá teprve na základě hlubšího hodnocení shromážděného materiálu a která jsou potom základem kriminalistických verzí. Domněnka, která leží v základě kriminalistických verzí, je v důsledku toho charakterizována **vyšším stupněm pravděpodobnosti znalostí o dané věci,** z hlediska doposud shromážděného materiálu, který odráží, je jedním z nejpravděpodobnějších jeho objasnění.

Kriminalistická verze je určitý myšlenkový proces, v jehož průběhu se mění charakter získaných znalostí o vyšetřované věci, který se vyjadřuje pomocí kategorií pravděpodobnost a hodnověrnost. Pojmy nápad a domněnka vyjadřují určité dílčí výsledky poznávacího procesu, dva jeho momenty (větší či menší odůvodněnost). Proto není správné kriminalistické verze ztotožňovat s některým z těchto momentů; neopravňuje k tomu ani větší odůvodněnost a širší objektivní poznávací základ domněnky. V důsledku toho i myšlení formou kriminalistických verzí nemůže být ničím jiným než určitým procesem a domněnka, která leží v jeho základě, určitým výsledkem tohoto poznávacího procesu v dané etapě.

Obsah kriminalistických verzí je dán stavem vědomostí o objasňované události. Obsahem kriminalistických verzí jsou předpokládané formy spojení a příčiny jednotlivých jevů vyšetřované události (nebo jejího celku). Jde však jenom o předpokládané příčiny a formy spojení jevů, které kriminalistické verze bezprostředně postihuje. Kdyby podstata jevů bezprostředně splývala s jejich postihováním, potom by pochopitelně nebyla potřebná hypotéza v oblasti trestního řízení, ani kriminalistické verze. Přísné konstatování jevů a jejich vzájemného spojení by vyčerpávalo poznání jejich podstaty. To je první významná skutečnost. Za druhé jde jen o shromážděná fakta, která připouštějí rozličné objasňování; minimálně je nutné připustit opak tvrzení. Za těchto podmínek mohou tvořit obsah kriminalistických verzí všechny odůvodněné domněnky o trestném činu jako celku, nebo o kterémkoliv jeho znaku. Budou to nejen domněnky o charakteru události jako celku, ale i domněnky o příčinách, které podnítily vznik určitých stop, jakož i existenci ostatních souvislostí mezi jednotlivými fakty, významnými pro vyšetřování případu.

Podstatu kriminalistické verze tvoří hypotetický úsudek. Využití poznatků o zákonitostech průběhu trestného činu umožňuje formulovat i na základě jen neúplných poznatků – určitá hypotetická objasnění (verze)

celé události nebo jejích jednotlivých prvků, hypotetický úsudek o jejích příčinách nebo o příčinách vzniku jednotlivých stop. Tento úsudek zároveň umožňuje určit, které následky, kromě již zjištěných, pravděpodobně vznikly při spáchání trestného činu. Nalezením těchto předpokládaných následků (stop apod.) je potvrzen hypotetický obraz události, je dokázána pravdivost verze.

> Kriminalistická verze je logická konstrukce, metoda poznání a dokazování pravdy o trestném činu. Jádrem této metody je shromážděnými poznatky odůvodněná domněnka o podstatě příčin a o formách spojení kriminalistických a právně relevantních prvků vyšetřované události.

Existují různé systémy klasifikace kriminalistických verzí. Nejčastější klasifikace třídí kriminalistická verze na obecné verze, verze podle znaků skutkové podstaty trestného činu, typické a dílčí verze.

Podle sféry činností, v níž se verze uplatňují, rozeznáváme různé **druhy kriminalistických verzí**:

- **Operativně pátrací verze** – využívají se ve sféře operativně pátrací činnosti, zpravidla jsou vytyčovány na základě velmi neurčitých a nejasných informací, např.na základě anonymního sdělení.
- **Vyšetřovací verze** – využívají se v trestním řízení za účelem zjištění a dokázání skutkového stavu věci. Prověřování a dokazování důsledků vyvozených z vyšetřovacích verzí je prováděno vyšetřovacími úkony v přísném souladu s ustanoveními trestního řádu.
- **Soudní verze** – vytyčuje soudce pro potřeby zjištění skutkového stavu věci, který je nezbytný pro rozhodnutí soudu. Fakta pro stanovení soudních verzí jsou jednak obžaloba a dále fakta předkládaná žalobcem, obviněným nebo obhajobou.

Studium trestních věcí určitého druhu, statistická analýza četnosti výskytu analogických fakt v procesu vyšetřování umožňuje rozpoznat i systém typických verzí a vyjádřit jej v různých schématech. Znalost systému typických verzí umožňuje vytyčit konkrétní verze, a tím i správněji zaměřit vyšetřování, zejména v počátečním stadiu vyšetřování, kdy výchozí informace je velmi omezená, neúplná.

Systém typických verzí se může charakterizovat i jako systém pravděpodobných myšlenkových modelů (modelů všech možných variant verzí) zkoumaného případu nebo jeho jednotlivých okolností. Jde o logickou operaci srovnání typického (obecného) s konkrétním (zvláštním). Cílem této logické operace je vytyčení konkrétních verzí. Fakta a systém typických verzí jsou prostředky v této operaci.

Kriminalistické verze nejsou výsledkem chaotického, podvědomého procesu, ani dílem náhody, ale předcházejícího cílevědomého složitého myšlení, určitého, nutného, logického zevšeobecňování. Proto je nesprávné jakékoliv ztotožňování kriminalistické verze s **kriminalistickou intuicí** (intuitivní domněnkou), kterou se rozumí schopnost, založená na zkušenostech a vědomostech, bezprostředně, přímo, jakoby najednou nacházet ve složité situaci cesty ke správnému řešení úkolů, které vyvstávají v průběhu vyšetřování.

Intuice je pomocníkem při vypracovávání a prověrce kriminalistických verzí. Je jím však jen tehdy, když je správně pochopena a její význam není zveličován. Jejím základem je zkušenost, osobní intelektuální vlastnosti a zjištěná fakta a okolnosti věci.

Pro kriminalisty z toho vyplývá důležitý závěr – čím větší jsou zkušenosti z vypracovávání kriminalistických verzí a vyšetřování trestných činů, čím hlubší a všestrannější jsou znalosti o zákonitostech zkoumaných procesů, jakož i o cestách a prostředcích poznání, čím větší je zanícenost pro povolání, čím větší je kritičnost, zásadovost apod., tím lepší jsou výsledky práce, tím reálnější jsou intuitivní domněnky při řešení úkolů v procesu vypracovávání a prověrky kriminalistických verzí, tím menší je nebezpečí, že intuice svede na nesprávnou kolej, do slepé uličky. Čím je lepší a dokonaleji vyvinutá schopnost činit správné intuitivní závěry, tím rychlejší a lehčí je proces vypracovávání a prověrky kriminalistických verzí a objasňování trestných činů.

2.2 Tvorba a prověrka kriminalistických verzí

V procesu myšlení formou kriminalistických verzí lze rozlišovat tři etapy:

1. etapa začíná **shromažďováním faktů** významných pro věc. Spáchaný trestný čin je událostí, která se stala v minulosti. Příprava pachatele

na spáchání trestného činu, bezprostřední spáchání trestného činu, zatajování stop trestné činnosti, případně i realizace odcizeného majetku – to vše zanechává určité stopy v důsledku všeobecné souvislosti a vzájemné podmíněnosti jevů. Vyhledat tyto stopy a zajistit je v příslušné trestně procesní formě znamená najít ve věci objektivní pravdu. Je to složitý úkol. Najednou totiž všechny tyto stopy nalezeny nejsou. Kriminalista není svědkem události a navíce je tu pachatel, který ničí stopy, úmyslně tvoří stopy nové, aby svedl vyšetřování na nesprávnou kolej, anebo aby získal čas a mohl se ukrýt před dopadením a trestním stíháním.

Kdy je tedy možno přistoupit k logické analýze shromážděného materiálu a k vyvozování kriminalistických verzí? Tuto problematiku je možno shrnout do následující otázky: Jaký materiál je třeba shromáždit pro vytyčení kriminalistických verzí a kdy je tohoto materiálu dostatek pro tento účel? Odpověď na první část této otázky je možno formulovat takto: Shromažďovat je třeba fakta, která mohou určitým způsobem objasnit vyšetřovanou věc. Jde tedy o fakta, která mají určitý **objektivní vztah** k vyšetřované věci. V praxi, zejména v počátečním období vyšetřování, kdy se ještě přesně neví o co jde, je těžko určit, která fakta mají vztah k vyšetřované věci a která ne. Na první pohled to mohou být každá fakta a těch je například na místě činu velké množství. Především je zapotřebí, aby kriminalista shromažďoval všechna fakta, která mají nebo mohou mít vztah k vyšetřované věci.

Voditkem pro možnost zajištění jen toho faktického materiálu, který má význam pro vyšetřovanou věc, je všestranná analýza konkrétní situace na základě znalosti znaků předpokládaného trestného činu, jakož i znalost poznávacího významu jednotlivých fakt. Není přitom rozhodné, zda tato fakta potvrzují podezření anebo svědčí ve prospěch obviněného, zda jde o tzv. „silné" důkazy nebo jen o „slabé" důkazy, o různé „maličkosti" apod. Praxe ukazuje na konkrétních případech, že často právě tato „maličkost", nepatrný detail, je ve skutečnosti tím „silným" obzvláště cenným voditkem.

Vzhledem k tomu, že kriminalistické verze jsou jen domněnkami a ne důkazy ve věci, je nerozhodné, zda jednotlivá fakta byla opatřena pomocí trestně procesních pramenů získávání důkazů, anebo jinou cestou. Je proto třeba shromažďovat i materiály, které jsou získány operativně pátrací cestou, které pocházejí z různých anonymních dopisů, různých „zvěstí" apod. Významné jsou taktéž materiály z analogicky objasněných,

jakož i neobjasněných případů. Shromažďují se proto i materiály z operativně taktických evidencí: ze sbírky střel, nábojnic a jiných stop z neodhalených trestných činů apod. Dostatek materiálu pro jeho další všestrannou logickou analýzu a hodnocení je v praxi dán zpravidla provedením tzv. **počátečních úkonů**. Správné určení okruhu těchto počátečních úkonů a jejich urychlené provedení s všestranným využitím všech kriminalistikou vypracovaných vědeckotechnických prostředků a taktických způsobů a metod, je proto dalším požadavkem pro možné vytyčování odůvodněných kriminalistických verzí.

Roztřídění shromážděného materiálu, jeho všestranná logická analýza a hodnocení, to je další fáze myšlenkového procesu formou kriminalistických verzí. V základě této logické operace je analýza a syntéza v jejich dialektické jednotě. V této etapě je prováděna jen všestranná logická analýza každého faktu jednotlivě, a to pouze z hlediska zjištění jeho specifických znaků, které spojuje tento fakt jako celek s vyšetřovanou událostí. Hodnotit faktický materiál znamená vyvodit závěr o existenci nebo neexistenci jednotlivých fakt, jakož i o vztahu každého jednotlivého faktu k vyšetřované události. Hodnocení materiálu probíhá na základě vnitřního přesvědčení kriminalisty, které se opírá jedině o zákon a jeho právní vědomí. Základní společný znak, podle kterého je možné vyčlenit z „nekonečného" množství materiálu jen ta fakta, která mají význam pro vyšetřovanou věc, je především příčinný vztah; je možno jej vyjádřit jako vztah účinku a příčiny. Významná jsou též fakta, která se nacházejí nebo mohou nacházet v časovém a místním vztahu s vyšetřovanou událostí, jakož i v nutném a nahodilém vztahu.

Logická forma vyvozování podobných závěrů je rozmanitá. Jde v podstatě jak o deduktivní úsudky, tak i o úsudky induktivní, úsudky podle analogie apod. Představuje počáteční fázi etapy induktivního zevšeobecňování, které se v podstatě zakončuje vytyčením kriminalistických verzí. Charakter závěrů o příčinném vztahu mezi jednotlivým faktem (účinkem) a vyšetřovanou událostí (příčinou), které se touto logickou cestou získaly, je taktéž různý. V jednom případě tento závěr o příčinném vztahu je možné zjistit naprosto hodnověrně, v druhém případě jen s větší či menší pravděpodobností. To však nemění nic na jeho hodnotě. I on tvoří spolehlivý základ pro další analyticko-syntetickou činnost při vyvozování kriminalistických verzí a jejich prověrku a tím i pro úspěšné, rychlé, úplné a objektivní vyšetření konkrétní věci.

2. etapa se vyznačuje vyhledáním a zajištěním části stop, které byly zanechány na materiálních předmětech a ve vědomí lidí vyšetřovanou událostí, všestrannou analýzou a vyhodnocením těchto stop na základě osobních zkušeností a teoretických znalostí se kriminalista dostává k další etapě procesu myšlení formou kriminalistických verzí, **vytyčení (tvorbě) a formulaci kriminalistické verze.** Je to okamžik, kdy plní v podstatě dva úkoly: vyvozuje a formuluje kriminalistické verze a vytyčuje všechny v úvahu přicházející kriminalistické verze tohoto druhu. I tato etapa procesu myšlení podobně jako předcházející, má své zvláštnosti, které je třeba respektovat.

Pomocí předcházející všestranné analýzy shromážděného faktického materiálu bylo provedeno jeho určité roztřídění. Po zjištění znaků, podle kterých se jednotlivá fakta odlišují, se vyberou do samostatné skupiny ta, o kterých se důvodně předpokládá, že se mohou nacházet v určitém vztahu s vyšetřovanou událostí. Tento výběr pro potřebu dalšího zpracování se provádí bez ohledu na to, zda existence každého jednotlivého faktu a jeho vztahu k vyšetřované události je zjištěna hodnověrně, anebo jen s větší či menší pravděpodobností. Kriminalista se přitom řídí jedině znakem, který je společný všem faktům této skupiny, především jejich příčinným vztahem, který je vyjádřen jako nutný a jednotný vztah jednotlivého účinku a příčiny. Z uvedeného je vidět, že myšlenkový proces při logické analýze každého jednotlivého faktu a jeho vztahu k vyšetřované události probíhá v různých formách deduktivních a induktivních úsudků, v úsudcích podle analogie apod. Různý je i charakter získaných závěrů. V jednom případě tento vztah faktu a události (vztah jednotlivého účinku a příčiny) je zjištěn hodnověrně, v druhém případě jen pravděpodobně.

Dosažené výsledky nemohou uspokojit. Cíl snažení nebyl ještě dosažen. Zatím byl získán jen určitý souhrn samostatných fakt, která mají společné jen jedno: předpokládaný příčinný vztah k vyšetřované události. To ještě nedovoluje vyvodit kriminalistickou verzi. K tomu je třeba zevšeobecnit vztah všech účinků a příčin, které existují mezi jednotlivými samostatnými fakty a vyšetřovanou událostí a vyvodit všeobecnou tezi – kriminalistickou verzi. To ale předpokládá přezkoumání vzájemného vztahu mezi jednotlivými fakty navzájem, jakož i mezi nimi a vyšetřovanou událostí. V průběhu této další analyticko-syntetické činnosti, kdy jsou zkoumána jednotlivá fakta jak v jejich jednotlivostech, tak

i v jejich souhrnu, kdy je podrobován důkladnému rozboru nejen jejich vztah k vyšetřované události, ale i jejich vztah mezi sebou, mění se postupně i původní souhrn jednotlivých fakt na kvalitativně něco nového, na určitý celek, systém. To umožňuje vyvodit závěr o doposud neznámé příčině, která tento systém, a tedy i jednotlivá jeho fakta, podmínila. Tvořit tento systém, celou tuto myšlenkovou jednotu, není možno libovolně. Sjednotit se může jen to, co je i ve skutečnosti jednotné.

Každá takto vyvozená kriminalistická verze musí být vždy **odůvodněna** objektivně existujícími fakty a okolnostmi věci. To znamená, že musí být založena na skupině navzájem souvisejících faktů, která vznikla v důsledku působení jedné a téže příčiny. Tato fakta musí být objektivně zjištěna a kriminalista má mít dostatek podkladů, aby o nich důvodně předpokládal, že jsou v příčinném vztahu, či v jiné časové nebo místní souvislosti. S tím je spojen další požadavek: fakta, která jsou položena v základu kriminalistické verze, se nesmí navzájem vylučovat, kriminalistická verze má z nich skutečně vyplývat a navíc, každý z těchto fakt ji musí určitým reálně přijatelným způsobem objasňovat. Je možné vytyčovat kriminalistické verze jen k těm okolnostem, pro které je dostatek materiálů, fakt, a které mohou tyto okolnosti určitým přijatelným způsobem objasnit. Vytyčuje se proto zpravidla nejdříve kriminalistická verze k dílčím okolnostem, faktům a pak k vyšetřované události jako celku.

Požadavek, aby kriminalistické verze byly odůvodněny objektivními fakty a okolnostmi věci, je však jen jednou stránkou předpokladů správného vyvození kriminalistické verze. Druhá stránka je jiné povahy. Vytyčování kriminalistické verze není v podstatě ničím jiným, než procesem podřizování objektivně existujících a zjištěných faktů a okolností věci všeobecným poznatkům kriminalistické vědy a na tomto základě pak vyvozováním nových, doposud neznámých pravděpodobných závěrů (indukce). Tento proces je ovlivňován na jedné straně úrovní kriminalistické vědy. Z toho vyplývá, že požadavek rozvíjení kriminalistické vědy je především aktuální praktickou úlohou. Na straně druhé je ovlivňován subjektem, který toto podřazování a vyvozování provádí. Zde hraje proto významnou úlohu skutečnost, jak kriminalista ovládá kriminalistickou vědou zevšeobecněné poznatky z vyšetřování analogických věcí, zda zná kriminalistickou hodnotu jednotlivých faktů, jejich poznávací hodnotu, zda má dostatek vlastních osobních zkušeností, jaké jsou jeho znalosti

z ostatních vědních oborů, zejména logiky, psychologie apod., prostě do jaké míry je rozvinuto analyticko-syntetické myšlení kriminalisty.

Vytyčovat je třeba všechny reálně možné kriminalistické verze bez ohledu na to, zda ta která reálně možná kriminalistická verze potvrzuje anebo vylučuje spáchání trestné činnosti, zda svědčí ve prospěch anebo neprospěch pachatele. Je to jedna z podmínek získání hodnověrných závěrů. Tedy ne vytyčování všech teoreticky možných, ale jen reálně možných kriminalistických verzí. Vytyčování všech reálně možných kriminalistických verzí není samoúčelné. Je to jediná vědecká metoda poznání pravdy v konkrétní trestní věci, kdy kriminalista musí pracovat s kriminalistickými verzemi. Nedodržení tohoto základního požadavku, tj. vytyčování nereálných verzí, svádí kriminalistu na nesprávnou kolej, zbytečně tříští jeho síly a zabírá drahocenný čas. Ale nejen to. Tento postup zpravidla vede k různým procesním úkonům, pro které nejsou dostatečné zákonné podklady, což zbytečně kompromituje nevinné občany a vzbuzuje u nich pocit nespokojenosti a nedůvěry k činnosti státních orgánů.

Charakter závěru (kriminalistická verze) je pouze **pravděpodobný.** Je nutné připustit, že může existovat ještě příčina „X“, která nebyla vzata v úvahu vzhledem k těžkostem poznávání příčinného vztahu v této etapě procesu myšlení formou kriminalistických verzí.

Vytyčením kriminalistické verze je získán cenný, i když v tomto okamžiku jen pravděpodobný závěr o příčině vyšetřované události, či některé dílčí okolnosti věci. Hodnota tohoto závěru i přes tento „nedostatek“ spočívá v tom, že na jedné straně objasňuje určitým způsobem různá, dosavadním vyšetřováním zjištěná a tedy již známá fakta a na druhé straně, což je neméně důležité, umožňuje určit, „domyslet si“ i ta fakta, která nejsou ještě zjištěna, ale která by měla existovat v případě, že vytyčená kriminalistická verze je pravdivá, a o jejichž existenci je možné se dalším postupem přesvědčit (v tomto smyslu jsou kriminalistické verze základem plánování vyšetřování).

3. etapa znamená vyvození důsledků, které by měly existovat, jestliže kriminalistická verze je pravdivá, je proto další, relativně samostatnou etapou myšlenkového procesu, který následuje bezprostředně po vytyčení kriminalistické verze. Určení chybějících článků v řetězu příčinného vztahu a jeho zjištění a zajištění v příslušné trestně procesní

formě umožňuje dopracovat se hodnověrných závěrů, přeměnit některou kriminalistickou verzi na objektivně pravdivé poznatky. Toho však je možné dosáhnout jen za předpokladu, že při vyvozování důsledků budou zachovány určité všeobecně platné zásady: vyvozovat nejen důsledky, které jsou nutné v případě, že vytyčená kriminalistická verze je pravdivá; významné jsou i ty důsledky, které logicky vyplývají z kriminalistické verze a které jsou s ní spojeny jak příčinným vztahem, tak i místní anebo časovou souvislostí bez ohledu na to, zda se nacházejí v nutném či nahodilém vztahu k ostatním známým anebo předpokládaným důsledkům. Vyvozovat nejen důsledky, které jsou podmíněny vlastní trestnou činností, ale i ty, které mohly předcházet nebo následovat po spáchání trestné činnosti. I fakta tohoto druhu jsou cenným prostředkem pro rychlé, úplné a objektivní vyšetření věci a usvědčení pachatele. Tento postup do určité míry chrání před nebezpečím odmítnutí pro věc významných důkazů.

Vyvození důsledků samo o sobě nestačí. Vytyčují se proto, aby se v dalším postupu **dokázala jejich existence nebo neexistence.** To předpokládá zjistit stopy, které tyto důsledky zanechaly, ať již na materiálních předmětech, nebo ve vědomí lidí. Je proto při vyvozování důsledků správné zároveň **určit předpokládané stopy**, které by měly existovat v případě pravdivosti vytyčené kriminalistické verze. Na užitečnosti tohoto postupu nemůže měnit nic skutečnost, že se nepodaří zjistit všechny takto vyvozené důsledky a stopy, i když ve skutečnosti existují. Je tomu tak proto, že možnosti jsou v tomto směru omezené např. úrovní rozvoje kriminalistické vědy. Vyvození předpokladů o existenci doposud neznámých stop umožňuje blíže konkretizovat celkové zaměření a hranice dalšího vyšetřování. Podmínkou správného vyvozování důsledků je znalost podstatných znaků, kterými se vyznačuje příčina jednotlivých faktů, znalost poznávacího významu získaných faktů a nakonec znalost konkrétní situace. Logická stránka této etapy myšlenkového procesu probíhá opačným směrem: postupuje od příčiny k účinku.

Shrnutí, které je získáno logickým postupem je třeba ještě prověřit, vyvodit z něho důsledky a tyto ověřit v praxi. To znamená, že jen vzájemné spojení logického usuzování a praxe vede ke spolehlivému poznání.

Aplikace těchto pouček na poznávací činnosti v oblasti trestního řízení při použití kriminalistických verzí nachází svůj výraz především

v požadavku všestranné prověrky pravdivosti každé reálně možné kriminalistické verze. Prověřit existenci důsledků znamená zákonným způsobem vyhledat a v příslušné trestně procesní formě zajistit konkrétní fakta, důkazy, které potvrzují nebo vylučují tyto důsledky.

Důsledky, které jsou vyvozeny z vytyčené kriminalistické verze, již v podstatě ukazují, jaké praktické úkony je nutno provést, aby se zjistily stopy, fakta, důkazy, které potvrzují, nebo vylučují tyto důsledky. I v tom se projevuje blízký vztah kriminalistických verzí a plánování vyšetřování. Kriminalistické verze tvoří základ pro správnou, plánovitou organizaci práce kriminalisty v zájmu co nejrychlejšího objasnění věci. O tom, které praktické úkony a v jakém pořadí se ve skutečnosti provedou, rozhodne kriminalista po zvážení celkové kriminalistické situace v rámci plánování vyšetřování.

Po této úvaze je třeba správně **určit praktické úkony** (kriminalistické a jiné), které umožňují zjistit určitá předpokládaná fakta, potvrzující nebo vylučující vyvozené důsledky. Budou to jak kriminalistické úkony, tak i úkony dalších orgánů. Kriminalistickou verzí je možno dokázat jen na základě faktů získaných zákonným postupem a zákonnými prostředky. Přesto zde hrají významnou roli úkony orgánů kriminální služby, které ukazují jaké důkazy je nutno vyhledat, kde je lze hledat a jakými kriminalistickými úkony je může zajistit. Přitom některé z nich mohou být, při dodržení příslušných ustanovení trestního řádu přímo důkazy ve věci (například protokol o zadržení pachatele apod.).

Po určení okruhu základních praktických úkonů, které je třeba uskutečnit v rámci prověrky důsledků, následuje poslední fáze myšlenkového procesu formou kriminalistických verzí – **vlastní cílevědomé provádění naplánovaných praktických kriminalistických a jiných úkonů** a na tomto základě prověrka vytyčených kriminalistických verzí a tím zároveň shromažďování potřebného materiálu pro další poznávací proces. Při provádění těchto úkonů se zjišťují fakta, důkazy, které vyjadřují nebo potvrzují existenci důsledků, které byly deduktivní cestou vyvozeny z vytyčené kriminalistické verze. To umožňuje na jedné straně odmítnout kriminalistické verze v případě, že důsledky, které z nich byly vyvozeny, se ocitnou v rozporu s objektivní skutečností, a na druhé straně dokázat hodnověrnost, pravdivost jedné kriminalistické verze, při současném odmítnutí všech ostatních.

Tak jako v předcházejících, i v této etapě myšlenkového procesu formou kriminalistických verzí je třeba dodržovat určité požadavky pro možnost získání pravdivých poznatků, pro správnou prověrku kriminalistické verze.

Za prvé je zapotřebí všestranně prověřit každou reálně možnou kriminalistickou verzi, nenechat stranou ani jednu z nich bez ohledu na to, zda jde o kriminalistickou verzi, která vylučuje nebo potvrzuje spáchání trestné činnosti, či svědčí v prospěch nebo neprospěch konkrétní osoby apod.

Za druhé je třeba prověřovat všechny kriminalistické verze souběžně, jakoby najednou, a ne jednu po druhé, a to bez ohledu na stupeň pravděpodobnosti jednotlivých kriminalistických verzí. To neznamená, že je třeba provádět najednou i jednotlivé úkony. Není to prakticky ani myslitelné, i když požadavek rychlého, okamžitého provádění všech, především neodkladných úkonů je jednou ze základních podmínek úspěšného vyšetření každé věci.

Za třetí je zapotřebí zjistit, zda důsledky, které byly vyvozeny z kriminalistické verze jako nutné, odpovídají objektivní skutečnosti a v této souvislosti, zda vztah kriminalistické verze k jiným jevům je obdobný jako vztah jevu, který kriminalistické verze vysvětluje, a na druhé straně, zda kriminalistická verze skutečně jako jediná vysvětluje vyšetřovanou věc a zda všechny stránky této věci (i dodatečně zjištěné) se s ní shodují. Přitom závěry o pravdivosti či nepravdivosti kriminalistické verze se musí opírat jedině o prověřená fakta. Prověrka jednotlivých faktů v sobě zahrnuje prověrku jejich hodnověrnosti a u faktů, které nepřímo potvrzují vyšetřovanou věc (tzv. nepřímé důkazy) i prověrku jejich vztahu k vyšetřované věci. Provádí se různým způsobem: vyhledáváním nových potvrzujících faktů, všestranným přezkoumáním samotného faktu a nakonec jeho přezkoumáním v souvislosti s jinými, ve věci shromážděnými fakty.

Za čtvrté je třeba včas odmítnout všechny kriminalistické verze až na jednu jedinou. Pozdější odmítnutí kriminalistické verze zbytečně prodlužuje vyšetřování. Ke stejnému důsledku vede i předčasná odmítnutí kriminalistické verze. Zde k tomu navíc přistupuje i nebezpečí neúplnosti a neobjektivnosti vyšetřování.

Za páté je třeba zákonným způsobem a zákonnými prostředky dokázat zbylou kriminalistickou verzi, která zůstala po odmítnutí

ostatních kriminalistických verzí. Jednotlivé okolnosti věci, fakta (argumenty), kterými se dokazuje kriminalistická verze (teze) musí plně odpovídat objektivní skutečnosti, musí být zjištěny zákonným postupem a zajištěny v příslušné trestně procesní formě. Dokázaná kriminalistická verze nemusí být v rozporu s jednotlivými fakty, zjištěnými hodnověrným způsobem, musí je správně objasňovat a všechny zjištěné okolnosti věci musí být dostatečným způsobem důkazy dokázané, to znamená, že pravdivost kriminalistické verze (teze) musí z nich (argumentů) vyplývat.

K tomu, aby bylo možné **odmítnout** kriminalistickou verzi, je třeba zjistit hodnověrná fakta, důkazy, jež jsou v rozporu s jejími nutnými důsledky. Při odmítnutí kriminalistické verze je nerozhodné, zda fakta, která byla zjištěna a na jejich základě kriminalistická verze byla odmítnuta, jsou negativní nebo pozitivní povahy. Odmítnutí kriminalistické verze má formu negativního modu hypoteticky-kategorického úsudku. Není možno odmítnout kriminalistickou verzi jen proto, že se nepodařilo zjistit fakta, která by potvrzovala z nich vyvozené důsledky.

Obdobným způsobem postupuje kriminalista při odmítání jedné kriminalistické verze za druhou. V podstatě jde o určitou formu deduktivního usuzování. V jeho průběhu se vylučují jednotlivé kriminalistické verze do té doby, až zůstane jedna jediná. Tento proces vylučování jednotlivých kriminalistických verzí může mít i formu alternativního úsudku, který lze vyjádřit takto:

Trestný čin „T“ spáchal buď pachatel „A“, nebo „B“, nebo „C“.
Je zjištěno, že trestný čin nespáchal „A“.
Pak trestný čin „T“ spáchal „B“ nebo „C“.

Další prověrkou se podařilo vyloučit z podezření osobu „B“. Alternativní úsudek v tomto případě by měl tuto formu:

Je zjištěno, že trestný čin „T“ nespáchal „B“.
Pak tedy trestný čin „T“ spáchal „C“.

Tímto postupem by však kriminalista dospěl k hodnověrnému závěru pouze za předpokladu, že vzhledem ke konkrétním okolnostem věci vytyčil všechny reálně možné, odůvodněné kriminalistické verze: Trestný čin „T“ mohl spáchat buď „A“, nebo „B“, nebo „C“ a nikdo jiný. Tento

případ při myšlení formou kriminalistických verzí prakticky nepřichází v úvahu, protože bezpečně není známo úplné pole možností.

V průběhu prověrky byly odmítnuty jen nepravdivé kriminalistické verze, že trestný čin „T“ spáchal „A“ či „B“. Ale závěr, že trestný čin „T“ spáchal „C“ není možné bez dalšího vyvodit. Je tomu tak pro jeho příliš všeobecný charakter, jakož i proto, že byl získán nepřímou cestou, odmítnutím ostatních v úvahu přicházejících kriminalistických verzí. Navíc závěr, který se vyvozuje od následků k jejich příčině nemusí být správný, potvrzení následků samo o sobě není ještě potvrzením jejich příčiny. Proto není možné se s podobným závěrem spokojit a je nutné přistoupit ke druhé stránce prověrky kriminalistické verze – k dokázání pravdivosti této jediné zbylé kriminalistické verze.

Přitom proces vylučování jednotlivých kriminalistických verzí neprobíhá vždy tak ideálně, jak bylo uvedeno. Vyskytují se, a je třeba říci, že často, případy, kdy materiál, shromážděný dosavadní prověrkou, neumožňuje vždy odmítnout všechny kriminalistické verze až na jedinou. V těchto případech vylučovací proces jakoby se „zastavil“ a kriminalista přistupuje k dokazování jedné jediné kriminalistické verze a jen v průběhu tohoto dokazování, v mnohých případech dokonce za pomoci faktů, kterými dokazuje pravdivost vyšetřované verze, vylučuje i druhou kriminalistickou verzi, kterou doposud nemohl odmítnout. Tento stav nastává zpravidla tehdy, jsou-li kriminalistické verze rozdílného stupně konkrétnosti.

Proces **dokazování pravdivosti** jedné jediné kriminalistické verze, která zůstala po odmítnutí ostatních kriminalistických verzí, je daleko složitější než proces odmítnutí kriminalistické verze.

Základní cesta přeměny kriminalistické verze na dokázaný hodnověrný poznatek je cesta prověrky kriminalistických verzí v praxi: shromáždění takových faktů, které tvoří ve svém souhrnu určitý, specificky nutný systém důsledků, který umožňuje vyvodit hodnověrný a z logického i poznávacího hlediska správný závěr od pravděpodobnosti důsledků k pravdivosti jejich příčin. Proces usuzování probíhá z logického hlediska ve formě hypoteticko-kategorického úsudku s tím rozdílem, že v tomto případě jde o jeho kladný modus a nejde zde o určitý souhrn důsledků, ale specifický **systém** důsledků „alfa“ nutně odpovídající jen a jen příčině „A“. Je možno jej vyjádřit takto: Jestliže vraždu „a“ spáchal „A“, potom musí existovat určitý specifický systém nutných důsledků „alfa“, které jsou s tím nutně a zákonitě spojeny.

Vyšetřováním bylo zjištěno, že tento systém důsledků „alfa“ existuje. Potom vraždu „a“ spáchal „A“.

Přitom o pravdivosti kriminalistické verze nerozhoduje množství získaných faktů, které potvrzují existenci důsledků, ale jejich jednota, konkrétnost, určitost, neopakovatelnost a vzájemná podmíněnost, což není ničím jiným než odrazem konkrétní individuální neopakovatelné vyšetřované události.

Závěrečný proces dokazování probíhá vždy ve zprostředkované, logické formě. Spočívá v podstatě v dostatečném zdůvodnění pravdivosti určité teze (kriminalistické verze) jinými tezemi, argumenty (fakty), které byly již předtím uznány za pravdivé, dokázané. Kriminalistickou verzi je možné proto považovat za dokázanou tehdy, jestliže zjištěná fakta jsou dostatečným důvodem závěru o pravdivosti kriminalistické verze. Je tomu tak jen tehdy, jestliže okolnosti věci (argumenty), jimiž se dokazuje pravdivost kriminalistické verze (teze) jsou samy pravdivé, jestliže teze z nich vyplývá, jestliže pravdivost argumentu byla dokázána samostatně, tj. nezávisle na tezi apod. Zatímco na počátku bylo nutné pochybovat o pravdivosti jednotlivých faktů, v této závěrečné fázi dokazování v přípravném řízení není možné podobné „pochybnosti“ dovolit. Je třeba odmítnout vše nepodstatné, nepravdivé a na základě konkrétního systému soudů a úsudků dopracovat se k pravdivému hodnověrnému závěru o dokázání jedné jediné kriminalistické verze.

Z uvedeného lze učinit závěr, že verze jako forma myšlení plní **několik funkcí.** Především je verze specifickým prostředkem objasnění právně a kriminalisticky významných skutečností. Za druhé jsou verze prostředkem přechodu od pravděpodobných vědomostí k hodnověrnému závěru. Konečně verze plní v kriminalistické činnosti funkci metody poznání. Jako metoda poznávání umožňuje verze nalézt a zkoumat vztahy mezi složitými právními konstrukcemi, které v procesu poznání vystupují ve formě abstrakcí odrážejících konkrétní skutečnosti objektivní reality. Početnost verzí (v každém zkoumaném případě) je důležitým metodologickým faktorem v kriminalistické praxi, který zabezpečuje její všestrannost, objektivnost a úplnost i současné zjišťování důkazů

v různých směrech. To umožňuje řešit rozpory mezi jednotlivými důkazy a hlouběji zkoumat jejich obsah. Verze jako metoda poznávání v kriminalistické činnosti zahrnuje i metodu modelování; vystupuje jako myšlenkový pravděpodobný model (model možné varianty) zkoumané události a jejích jednotlivých okolností.

Použitá literatura:

KRAJNÍK, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Bratislava: A PZ, 2000, s. 105–122.

MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 135–138.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 285–294.

PJEŠČAK, J. *Vyšetrovacie verzie*. Praha: ČSAV, 1965.

PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol. *Kriminalistika II*. Praha: FMV 1984, s. 7–18.

PORADA, V., PAZOUREK, K., PADYŠÁK, P. Vývojové schéma tvorby a prověrky kriminalistických verzí. *Čs. kriminalistika*, 2, 1978, s. 98–108.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001, s. 553–554.

PRERAD, V. Vyšetřovací verze z hlediska teorie modelování. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1979, č. 3–4, s 199–218.

TIPLICA, M. Některé otázky použití formální logiky při vytyčení a prověrce vyšetřovacích verzí. *Věstník generálního prokurátora*, 12, 1964, s. 289–297.

TIPLICA, M. Zásady prověrky vyšetřovacích verzí. *Kriminalistický přehled*, 3, 1966, s. 3–24.

3. kapitola
ŘÍZENÍ, ORGANIZACE A PLÁNOVÁNÍ ODHALOVÁNÍ A VYŠETŘOVÁNÍ

3.1 Pojem, podstata a principy plánování a organizace vyšetřování

Úspěšné zvyšování efektivnosti přípravného řízení ve velké míře závisí na zdokonalování plánování a organizace vyšetřování v konkrétních případech, které jsou kriminalistům svěřeny.

Plánováním vyšetřování se rozumí myšlenková činnost zaměřená na určení způsobů, metod a prostředků řešení vzniklých kriminalistických situací při odhalování a vyšetřování trestných činů. Výsledkem této činnosti jsou většinou písemné plány vyšetřování. Plány jsou potřebnou podmínkou kvalitního vyšetřování prováděného v zákonem stanovených lhůtách. Plánováním nabývá vyšetřování cílevědomý charakter, vytvářejí se podmínky pro nalezení nejvhodnějších cest řešení daných úkolů, pro výběr efektivních taktických postupů a využití všech kriminalisticko-technických prostředků.

Plánování úzce souvisí s organizací vyšetřování v určité konkrétní věci. V daném případě se organizací vyšetřování rozumí komplex opatření zaměřených na vytvoření optimálních podmínek realizace konkrétních kriminalistických úkonů a opatření a využití kriminalisticko-technických prostředků.

Organizační opatření mohou být zařazena do plánu vyšetřování spolu s ostatními úkony a opatřeními, což bezesporu přispěje ke zlepšování organizátorské činnosti jako celku, sjednotí tuto činnost a upevní jednotlivé vazby na plánovitém základě. Podstata plánování spočívá ve správném vytyčení programu činnosti v průběhu celého vyšetřování určité konkrétní věci. Podstata organizace spočívá v zajištění realizace takto vytyčeného programu.

Do obsahu plánu vyšetřování patří:

a) volba směru vyšetřování cestou vytyčení kriminalistických verzí;
b) stanovení úkolů vyšetřování, konkretizace těchto úkolů s určením předmětu a hranic dokazování v konkrétní trestní věci a souvisejících okolností, jejichž objasnění je potřebné ke zjištění objektivní pravdy;

c) stanovení okruhu úkonů a opatření potřebných k řešení vymezených úkolů a prověrce vytyčených kriminalistických verzí;
d) stanovení postupnosti provedení jednotlivých úkonů a opatření s ohledem na lhůty jejich provedení;
e) stanovení cíle, obsahu a určení taktiky každého ze zvolených úkonů a opatření;
f) určení pracovníků, kteří dostanou provedení plánovaných úkonů a opatření za úkol;
g) zformování stanoveného programu postupu a písemné vypracování plánu.

Práce na plánu vyšetřování vychází z následujících principů:

1. **Princip dynamičnosti** je třeba vidět v tom, že plánování není jednorázovým aktem. Realizuje se nepřetržitě v celém procesu vyšetřování. Plány vyšetřování se neustále upřesňují podle nově získaných informací a poznatků a tak se doplňují o nové komplexy úkonů a opatření. Rovněž se zařazují do plánů nově vytyčené kriminalistické verze, které vyžadují další prověřování.
2. **Princip individuálnosti** je třeba vidět v tom, že individuálnost plánování je podmíněna jak neopakovatelností určité konkrétní vyšetřované věci, tak i zvláštnostmi osoby, která provádí vyšetřování. Každý plán musí být vybudován na informacích a údajích získaných v rámci vyšetřování.
3. **Princip konkrétnosti** plánování spočívá v tom, že v sestavovaném plánu nesmí být všeobecné formulace. Program postupu, který obsahuje, musí dávat maximálně přesné odpovědi na otázky jaký je cíl plánovaných úkonů a opatření, jaké jsou jejich lhůty a kdo bude tyto úkony provádět.

3.2 Druhy plánování a organizace vyšetřování

Podle etap vyšetřování je možné rozlišovat následující druhy plánování:

- plánování v počáteční etapě vyšetřování;
- plánování v následující etapě vyšetřování;
- plánování v závěrečné etapě vyšetřování.

V každé z uvedených etap bude mít plánování svoje zvláštnosti podmíněné hlavně obsahem výchozích informací a údajů, které mívá kriminalista obvykle k dispozici a specifikou řešených úkolů. Plánovací činnost nabývá charakteristických rysů i podle toho, jaký druh organizace vyšetřování určité konkrétní věci se uplatňuje. Zda určitou věc vyšetřuje jeden kriminalista nebo vyšetřování provádí tým.

Plánování v počáteční etapě vyšetřování. Úkoly, řešené v počáteční etapě vyšetřování, vyžadují většinou rychlé provedení komplexu úkonů a opatření, z nichž většina má neodkladný prověřovací a zajišťovací charakter. V řadě případů je třeba tyto úkony a opatření provádět současně, přičemž jsou jejich výsledky často závislé na maximálním využití faktoru neočekávanosti. Zde je potřebné zapojení sil a prostředků, které mají k dispozici různé policejní služby.

Většina rozhodnutí při plánování v počáteční etapě vyšetřování se přijímá v podmínkách neurčitosti, což vyplývá z toho, že existuje několik možných variant pro vysvětlení existujících jevů. Zde vystupuje do popředí úkol typických kriminalistických verzí, charakteristických pro vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Při minimu výchozích fakt mohou typické kriminalistické verze určitou dobu sloužit jako orientační prostředek pro vyhledávání a zajištění důkazů. Jakmile jsou však k dispozici doplňující fakta, kriminalistické verze se konkretizují a proces plánování nabývá stále výraznější individuálnosti.

Při dalším plánování vyšetřování pomáhají kriminalistické verze určit okruh důkazů, které je třeba vyhledat a zajistit před zkoumáním konkrétních okolností trestného činu. Tyto umožňují vytyčit hned několik směrů pro zjišťování, zajišťování a zkoumání důkazů. Na základě vytyčených kriminalistických verzí je možné detailizovat plán vyšetřování a stanovit otázky, které je třeba objasnit.

Jedním z charakteristických rysů plánování v počáteční etapě vyšetřování je, že se při vytváření plánu v široké míře využívají poznatky z různých druhů evidencí. Vychází se rovněž z vědeckých doporučení, která obsahují výčet typických počátečních kriminalistických a operativně pátracích úkonů a opatření prováděných po přijetí oznámení o spáchání trestného činu.

Při plánování typického počátečního úkonu kterým je zpravidla ohledání místa činu, mohou pomoci i soubory pomůcek s algoritmem

postupů výjezdové skupiny. Existence takového algoritmu nejen že nevylučuje, ale naopak předpokládá přijetí plánovitých rozhodnutí o směru vyšetřování, o rozsahu a posloupnosti jednotlivých akcí s přihlédnutím k novým informacím a údajům, které stále přicházejí.

Úspěch počáteční etapy vyšetřování ve velké míře závisí na rychlosti a včasnosti provedení počátečních neodkladných operativně pátracích a kriminalistických úkonů a opatření. Velký význam zde proto vykazuje cílevědomá posloupnost při provedení plánovaných úkonů a opatření. Na řešení této otázky mají vliv následující faktory:

a) Potřebnost zajištění a zachování původnosti objektů zkoumání, která se zabezpečuje tím, že se nejdříve provedou vyšetřovací úkony a opatření, které jsou zaměřeny na vyhledání a fixaci rychle mizících stop, nebo na zkoumání situace na místě trestného činu, které se postupem času mění.

   Do této skupiny patří rovněž úkony a opatření, jejichž neodkladnost je dána jinými výjimečnými okolnostmi, které vylučují jejich provedení v pozdější době, např. výslech umírajícího poškozeného cizince. Zpoždění při provádění těchto úkonů a opatření může vést k nenahraditelné ztrátě důkazů a zbytečným průtahům ve vyšetřování.

b) Zákonem stanovené lhůty provedení určitých procesních úkonů (zadržení, vznesení obvinění, výslech obviněného atd.).

c) Možný vliv jednotlivých procesních úkonů na projednávání trestní věci (výběr zajišťovacích opatření).

d) Délka doby, ve které jsou prováděny jednotlivé úkony a opatření (revize, expertizy).

e) Možnost prověřit určitým úkonem několik kriminalistických verzí.

Plánování v následující etapě vyšetřování se provádí v souladu se všeobecnými úkony této etapy, spočívajícími v dalším získávání důkazů a rovněž ve zkoumání, prověrce a hodnocení již získaných důkazů. Uskutečňuje se s cílem usvědčení, nebo vyvinění obviněného, zjištění všech účastníků spáchaného trestného činu, vyjasnění příčin a podmínek, které vedly, nebo umožnily spáchání trestného činu.

Velké množství získaných a stále získávaných informací a údajů nevyhnutelně vyžaduje roztřídění a systematizaci poznatků tak, aby bylo možné přijmout plánovité rozhodnutí pokud jde o další směr vyšetřování

a stanovení rozsahu prací, které je třeba provést do závěrečné etapy vyšetřování.

Podstatný vliv na celý proces plánování v následující etapě vyšetřování budou mít postoje, které zaujme obviněný (přiznává nebo odmítá vznesené obvinění). Na prověrku výpovědí získaných od obviněných se plánuje provedení konfrontace, rekognice, prověrky a upřesnění výpovědi na místě, vyšetřovací experiment a stanovení jednotlivých expertiz.

Jestliže se v trestní věci vyskytuje více obviněných, je třeba řešit otázku individualizace trestní odpovědnosti každého z těchto obviněných již v rámci dokazování. Je užitečné předběžně provést uspořádání a systematizaci shromážděných materiálů k jednotlivým osobám, aby bylo možné prověřit, jaké úkony a opatření bude potřeba provést pro upřesnění stupně odpovědnosti každého z obviněných.

Pro následující etapu vyšetřování je charakteristické, že se pokračuje v práci na shromažďování materiálu, na jejichž základě by bylo možné získat úplnou představu o osobě obviněného. Proto se v plánu vyšetřování počítá s vyžádáním posudků z pracoviště, místa bydliště anebo školy apod. Někdy se vyžadují i doklady o zdravotním stavu obviněného, o jeho minulosti, o tom, zda byl trestán. Plánují se rovněž výslechy členů rodiny, příbuzných, spolupracovníků.

S konečnou platností musí být vyřešena v následující etapě vyšetřování otázka zjištění příčin a podmínek, které vedly nebo umožnily spáchání určitého trestného činu, Za tímto účelem se do plánu vyšetřování zařazují jak vyšetřovací úkony prováděné pro zjištění skutkových okolností trestného činu, tak i úkony zaměřené na zjištění dalších okolností případu, které jsou využitelné současně i pro objasnění příčin a podmínek, které vedly, nebo umožnily spáchání vyšetřovaného trestného činu.

Plánování v závěrečné etapě vyšetřování. V plánu závěrečné etapy vyšetřování se musí odrazit určité potřebné úkony jako je seznámení obviněného a jeho obhájce s výsledky vyšetřování. Přitom je třeba brát v úvahu fakt, že ze strany uvedených osob mohou být podávány žádosti a návrhy různého druhu. V plánu je třeba počítat s přiměřenou dobou pro provedení a splnění odůvodněných žádostí a návrhů, a to před ukončením vyšetřování. Dále je třeba počítat s časem pro opakované seznámení obviněného a jeho obhájce s materiály shromážděnými po provedení

doplňujících vyšetřovacích úkonů. Rovněž je potřebné ponechat v plánu určitou časovou rezervu na zpracování návrhu na konečné opatření, případně jiné meritorní rozhodnutí.

3.3 Řídící a organizátorská činnost po oznámení trestného činu

Jednou z nejvýznamnějších činností je řídící a organizátorská činnost řídícího pracovníka v boji s trestnou činností v době jejího odhalení.

Tuto činnost řídícího pracovníka je možné rozdělit do následujících etap:

a) činnost po obdržení informace o tom, že byl spáchán trestný čin;
b) činnost před výjezdem na místo činu;
c) činnost na místě činu;
d) činnost po návratu z místa činu.

Řídící pracovník po obdržení výchozí informace, že byl spáchán trestný čin, nebo jiná událost významná z hlediska kriminalistického, musí v prvé řadě nařídit prověření informace. Činnost řídícího pracovníka spočívá dále v určení konkrétních úkolů jednotlivým pracovníkům nebo vyšetřovacímu týmu, výjezdové skupině, popřípadě vedoucímu výjezdové skupiny. Na základě rozboru informace a celé situace včetně zhodnocení možností použití technických prostředků a personálního obsazení stanoví složení výjezdové skupiny, v kriminalistické praxi je složení výjezdové skupiny dáno předem.

Při výskytu zvláště složitých, nebo rozsáhlých trestných činů informuje vyšší článek řízení o situaci, vyžádá včas potřebné prostředky k úspěšnému zajištění vlastní činnosti na místě činu. Po etapě uvedených řídících a organizačních opatření následuje činnost, která spočívá v kontrole provedení nařízených organizačních opatření. V případě, že některá opatření nebyla splněna, zajistí jejich dodatečné splnění, nahrazení jinými opatřeními, nebo prostředky tak, aby výjezd byl co nejlépe zajištěn.

Stanoví průběh činnosti na místě činu v hlavních rysech. Rozhodne o míře informovanosti pracovníků zúčastňujících se výjezdu. K tomu volí zpravidla instruktáž, nebo hromadnou informaci.

Těžiště činnosti spočívá ve vlastní činnosti na místě činu, pokud rozhodl v předcházející etapě, že se zúčastní výjezdu. Po příjezdu na místo činu a vyhodnocení situace rozhodne zda bude vhodné, aby sám řídil

činnost na místě činu, nebo aby organizování na místě činu prováděl k tomu určený pracovník (vedoucí výjezdové skupiny, vedoucí vyšetřovacího týmu, kriminalista). V tomto případě se řídící pracovník zaměří jen na kontrolní činnost. Dbá na to, aby bylo vyhledáno co největší množství stop, aby byly zajištěny všechny stopy mající význam pro pátrání po pachateli a pro jeho usvědčení.

Osobní přítomnost řídícího pracovníka umožňuje řešit i sporné otázky vznikající na místě činu, orientovat činnost pracovníků správným směrem a zajistit tak úspěšnost výjezdu. Může vlastním přímým řízením ovlivnit průběh ohledání a jeho kvalitu.

Činnost řídícího pracovníka po návratu z místa činu je zaměřena na hlavní úkoly vyplývající z jeho řídícího a organizátorského postavení. Prvním úkolem je vyhodnocení všech výsledků získaných výjezdem na místo. V případě, že řídící pracovník neprovádí sám analyzování a vyhodnocení, zaměří se na kontrolu objektivnosti hodnocení zjištěných a zajištěných stop. Prostředkem kontroly je studium doposud soustředěných písemných a jiných materiálů.

Druhým úkolem bude zpravidla vytyčení základních kriminalistických verzí, stanovení způsobu prověrky verzí a prostředků prověrky. Dále stanoví způsoby a směry pátrání po pachateli, svědcích a jiných osobách, rozhoduje o využití pomoci veřejnosti.

Dalším úkolem je zhodnocení celého průběhu činnosti na místě činu, včetně kritického posouzení případných nedostatků v práci výjezdové skupiny, aby mohl učinit vhodná opatření k jejich odstranění.

Jeho účast na dalších etapách vyšetřování bude jmenovitě spočívat v kontrole plnění úkolů obsažených v plánu vyšetřování. Činnost řídícího pracovníka předpokládá i metodické vedení podřízených pracovníků s cílem zajistit kvalitu plánování vyšetřování a tím celé jejich činnosti.

Zajišťuje rovněž součinnost s ostatními policejními službami a řeší vztahové otázky spadající do jeho kompetence.

3.4 Řídící a organizátorská činnost při zjišťování a zajišťování osob a věcí

Řídící a organizátorskou činnost při zjišťování a zajišťování osob a věcí je možné rozdělit do tří základních skupin:

a) rozhodování o tom, které osoby a jaké věci mají být zajištěny z hlediska potřeb odhalování a vyšetřování trestné činnosti,
b) rozhodování o metodách, prostředcích a způsobech vlastního provedení zajištění osob a věcí a vlastní řízení této činnosti,
c) kontrola dodržování trestně procesních norem upravujících zajištění osob a věcí.

Řízení a organizování na tomto úseku činnosti má značný význam, je potřebným předpokladem pro úspěšné odhalení a vyšetření trestné činnosti zvlášť z hlediska získání potřebných důkazů, nebo informací o tom, kde je možné důkazy vyhledat, nebo opatřit, ale i v tom, že jde o zásahy do osobních svobod občanů.

Výchozím předpokladem pro rozhodování o tom, které osoby a jaké věci mají být zajištěny je informovanost o potřebách odhalování a vyšetřování trestné činnosti. Vlastní rozhodování vychází z potřeb procesu odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti. Vlastní rozhodování vychází z potřeb procesu odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti při dodržení ustanovení trestního řádu a jiných právních předpisů.

Obsahem vlastního rozhodování bude konkrétní rozhodnutí, které osoby nebo věc mají být zajištěny na základě zhodnocení hlediska kriminalistického. V podstatě se jedná o zodpovězení otázky, jaký význam bude mít zajištění osoby, nebo věci pro odhalení trestné činnosti, nebo jejího vyšetřování. Bude posuzován důkazní význam zajištění osob a věcí dále význam pro odhalení další trestné činnosti.

Bezprostředně na rozhodování, které osoby a jaké věci mají být zajištěny, navazuje rozhodování o použití jednotlivých metod, prostředků a způsobů zajištění.

Zvlášť se bude jednat o vhodnou volbu prostředků a způsobů zadržení nebezpečného pachatele ozbrojeného střelnou zbraní, rozhodování o tom, zda zajistit věc pomocí prohlídky, nebo na základě dobrovolného vydání věci.

Z uvedeného vyplývá, že rozhodování o použití kriminalistických metod, prostředků a způsobů v sobě zahrnuje volbu vhodné metody, prostředku a způsobu ještě před vlastním rozhodnutím o jejím použití. Při zajišťování osob a věcí nejde jen o aplikaci těchto kriminalistických

metod, ale i o používání a využívání ostatních jako je pátrání, spolupráce s veřejností, jejichž výsledky umožňují zjistit místo výskytu určité osoby nebo věci.

Posledním okruhem je kontrola dodržování trestně procesních norem upravujících zajišťování osob a věcí v trestním řízení. Jde v podstatě o kontrolu dodržení právního režimu stanoveného trestním řádem při zajišťování osob a věcí.

Každé porušení zákonnosti má zpravidla za následek znehodnocení dosažených výsledků a vytváří příznivou situaci pro snížení jejich důkazního významu.

3.5 Řídící a organizátorská činnosti při využití poznatku v oblasti prevence

Kriminalistická prevence je jedním z významných prostředků působení na vývoj trestné činnosti zvlášť z hlediska možného omezení páchání určitého druhu trestných činů.

Řídící a organizátorská činnost řídícího pracovníka má zajistit i přiměřený vztah mezi represivní a preventivní stránkou boje s trestnou činností podle situace. Úkoly řídícího pracovníka je možné rozdělit do několika skupin činnosti:

a) získání a zajištění informací o příčinách a podmínkách trestné činnosti. Provedení analýzy známých příčin a podmínek umožňujících páchání trestné činnosti se zaměřením na specifické místní příčiny a podmínky;
b) vytyčení hlavních a vedlejších úkolů na úseku preventivní činnosti a zpracování plánu preventivních opatření s ohledem na prostředky a možnosti, které jsou pro tuto činnost k dispozici, nebo které je možné pro preventivní práci využít;
c) zajištění důsledné realizace úkolů obsažených v plánu preventivních opatření jednak kontrolní činností, ale i metodickou pomocí;
d) provádění pravidelného vyhodnocení účinnosti preventivních opatření a na základě nově získaných poznatků doplňování, nebo pozměňování systému preventivních opatření.

Význam řídící a organizátorské činnosti řídícího pracovníka na úseku preventivní činnosti spočívá za prvé v tom, že řídící pracovník má

ovlivňovat preventivní činnost především tím, že zajišťuje její rozvíjení a další prohlubování; za druhé, že řízení a organizování této činnosti bude na potřebné úrovni.

3.6 Plánování vyšetřování prováděného týmem kriminalistů

Ve složitějších případech, kdy je potřebné provést velké množství předběžných úkonů a opatření, nebo když se určité úkony a opatření provádí v místech od sebe vzdálených je do této práce zapojeno více kriminalistů.

Plánování v těchto případech je trochu odlišné. Sestavuje se několik plánů (celkový plán, individuální plány, plány provedení jednotlivých vyšetřovacích úkonů atd.). Celkový plán vyšetřování může být zpracován buď kolektivně, všemi členy vyšetřovacího týmu, nebo jeho vedoucím, přičemž návrh plánu je projednán v kolektivu.

Vedoucí organizuje sestavení celkového plánu vyšetřování tak, aby bylo zajištěno maximální využití a aktivita každého člena skupiny, aby bylo přihlédnuto ke každému vznesenému návrhu a aby zamítnutí některého z nich bylo opodstatněné.

Další práce na plánu vyšetřování souvisí s potřebou celkový plán včas doplňovat, zařazovat do něj nově vytyčené vyšetřovací verze a pozměňovat vytyčený program postupů, závisí do značné míry na organizátorských schopnostech vedoucího vyšetřovacího týmu.

Vedoucí vyšetřovacího týmu musí stanovit nejvhodnější a nejpružnější způsoby výměny informací a údajů mezi policejními komisaři o výsledcích, kterých dosáhli. Musí umět koordinovat činnosti členů a provádět korekci celkového plánu vyšetřování s pružným informováním účastníků vyšetřování o vzniklých změnách.

V opačném případě by se mohlo stát, že celkový plán vyšetřování by rychle ztratil na aktuálnosti a významu jako prostředek řízení činnosti při vyšetřování. Stal by se jen záznamem o práci, kterou vyšetřovací tým provedl v určité etapě vyšetřování.

Vedoucí vyšetřovacího týmu je rovněž povinen koordinovat činnosti policejních komisařů s činností pracovníků kriminální služby. Pokyny pro pracovníky SKPV je správné a účelné odevzdávat prostřednictvím

vedoucího vyšetřovacího týmu. Takový způsob umožní kontrolu, zda byly dané pokyny řádně a včas splněny.

Na základě celkového plánu vyšetřování vypracovávají individuálně plány jednotliví členové vyšetřovacího týmu a to podle individuálních úkolů a povinností.

Plánování vyšetřovacích úkonů obvykle zahrnuje:

a) konečné upřesnění cíle a obsahu úkonu a okruhu otázek, které je třeba řešit;
b) získání doplňujících informací o podmínkách, ve kterých se bude úkon provádět a údajů o osobách, kterých se provedení úkonu bezprostředně dotýká a dalších poznatků;
c) rozhodnutí o přesném čase a místě provedení plánovaného úkonu;
d) výběr taktických postupů provedení úkonu a taktiky využití operativních informací;
e) rozhodnutí o tom, kdo se úkonu zúčastní, jak budou úkoly mezi jednotlivé účastníky rozděleny s provedením instruktáže všech účastníků;
f) rozhodnutí o využití kriminalisticko-technických a jiných prostředků, potřebných k provedení úkonu a k vlastní fixaci získaných výsledků (pohotovostní brašna, fotoaparát, magnetofon, diktafon, videokamera, osvětlovací souprava, vozidla atp.).

Uvedený výpočet problémů, které je třeba řešit při plánování jednotlivých úkonů není ani nemůže být vyčerpávající. Podle povahy vyšetřovacího úkonu a konkrétních podmínek jeho provedení mohou vyvstat další otázky, které budou vyžadovat dodatečné řešení a tvůrčí přístup.

3.7 Formy plánování a organizace vyšetřování

Forma vypracování plánu vyšetřování není přísně stanovena. Při řádné organizaci plánování by měli kriminalisté mít k dispozici různé formuláře plánů, aby mohli zvolit v každém konkrétním případě náležitou formu plánu, bez toho, aby ztráceli čas s jeho vypracováním.

V úvodu každého plánu vyšetřování je obvykle uveden údaj o trestní věci, které se plán dotýká, kde jsou stručně zachyceny okolnosti zjištěné před jeho zpracováním.

Plány vyšetřování se mohou vypracovávat:

a) podle vyšetřovacích verzí;
b) podle skutků trestné činnosti;
c) podle osob, které jsou trestně stíhány.

Písemnou formou zpracovaný plán vyšetřování umožňuje přesné zachycení prací, které se mají provést s určením lhůt, které jsou pro tyto vymezeny. V některých případech se do plánu zahrnují i opatření k zapojení dalších sil a prostředků jednotlivých policejních služeb.

Forma plánu vyšetřování, zpracovaného podle vyšetřovacích verzí zpravidla obsahuje: pořadová čísla, vyšetřovací verze, úkony a opatření, lhůty, pracovníky plnění a doplňující poznámky.

Poř. čísla	Vyšetřovací verze	Vyšetřovací a jiné úkony	Lhůta	Pracovník	Poznámka
1.	2.	3	4.	5.	6.

V případě dalších forem plánů vyšetřování je místo rubriky vyšetřovacích verzí uvedena rubrika s označením skutků trestné činnosti, nebo osob trestně stíhaných tak, že se na začátku uvádí jména těchto osob a potom následuje rubrika s výpočtem skutků. Je potřeba, aby forma plánu vyšetřování umožňovala pružné zanesení potřebných změn a doplňků do plánu, hlavně pokud jde o obsah plánu a pracovníky provádějící jednotlivé úkony.

Jestliže se jedná o složitou věc, doporučuje se vypracovat schéma, kde se vertikálně uvedou jména trestně stíhaných osob a horizontálně skutky spáchané trestné činnosti s odkazy na jednotlivé stránky trestního spisu, které obsahují důkazy potvrzující příslušnou okolnost.

K plánům vyšetřování se v zájmu přehlednosti materiálů mohou vypracovat ještě schémata a přehledy různého druhu, ze kterých je vidět organizační strukturu podniku, úřadu nebo organizace, pohyb zboží a materiálních hodnot, oběh listin, styky obviněných a jiné údaje.

V zájmu zlepšení organizace vyšetřování se doporučuje zpracování kalendářního plánu, ve kterém je zachycena všechna činnost policejního komisaře v několika trestně právních věcech, na kterých pracuje. Kalendářní plán může být vypracován ve formě písemné s uvedením čísel

vyšetřovacích spisů, dat zahájení trestního stíhání, právní kvalifikace, jmen obviněných, úkonů a opatření. lhůt (měsíce, dny, hodiny) a doplňujících poznámek.

Datum zahájení trestního řízení, právní kvalifikace, jména obviněných	Názvy vyšetřovacích a jiných úkonů	Lhůty (měsíc, den, hodina)	Poznámka

Použitá literatura:

KRAJNÍK, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Bratislava: A PZ, 2000, s. 11–34.

MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika.* Praha: Naše vojsko, 1994, s. 139–147.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika.* 2. přepravované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 295–305.

PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol. *Kriminalistika II.*, Praha: FMV, 1984, s. 19–32.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika I. a II.* Olomouc: PF, 1995.

PORADA, V., PAZOUREK, K., PADYŠÁK, P. Vývojové schéma tvorby a prověrky vyšetřovacích verzí, *Čs. kriminalistika*, 2, 1978, s. 98–108.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika.* Praha: PA ČR, 1999, s. 22–33.

VASILJEV, A.N.: *Plánování vyšetřování trestných činů.* Praha: Generální prokuratura, 1965.

4. kapitola
KRIMINALISTICKÁ EXPERTIZA

4.1 Význam kriminalistické expertizy

V procesu odhalování, objasňování a vyšetřování trestné činnosti se orgány činné v trestním řízení nutně setkávají s řadou kriminalisticky relevantních skutečností, k jejichž důkaznímu využití nemohou stačit obecné znalosti a zkušenosti. Tyto skutečnosti, důležité pro dokazování, mohou být skryty nebo nesrozumitelné adresátům dokazování (v duchu platné právní úpravy). K odhalení, nebo objasnění těchto relevantních skutečností, řešení a zodpovězení odborných otázek s nimi spojených, jsou potřebné odborné znalosti a dovednosti z různých oblastí vědy, techniky, umění a řemesel a to i v těch případech, že např. příslušný kriminalista tyto odborné znalosti sám má. Trestní řád (§ 105, odst. 1, věta první), formuluje i podmínky, kdy je nutné vyžádat, resp. přibrat příslušného odborníka nebo znalce k zodpovězení odborných otázek souvisejících s procesem odhalování, objasňování a vyšetřování. Účast odborně kvalifikovaných osob a využití jejich odborných znalostí je podmíněna tím, že vyčlenění řady kriminalisticky a důkazně relevantních informací z kriminalistických stop a jiných důkazů není možné bez specifických odborných znalostí a dovedností, jimiž disponuje úzký okruh nositelů těchto znalostí a dovedností – tj. odborníků, schopných potřebné odborné znalosti řešit, dekódovat informace skryté ve stopách a jiných věcných důkazech a podávat závěry sloužící k objasnění odborných relevantních skutečností.

Formy využití odborných znalostí v kriminalistické praktické činnosti jsou v procesu odhalování, objasňování a vyšetřování trestné činnosti rigidně upraveny § 105 a násl. TrŘ. Platné znění tohoto ustanovení „privileguje" (zák. č. 265/2001 Sb.) formu odborného vyjádření. Využití odborníků a odborných znalostí v kriminalistické praktické činnosti je mnohem širší. Např. je-li třeba provést některé vyšetřovací úkony (výslech, experiment, rekonstrukce apod.), lze si k jejich provedení přizvat různé odborníky. Tak se lze v kriminalistické praktické činnosti setkat s různými pojmy, které vyjadřují různou obsahovou úroveň a formu

využití odborných znalostí. K těmto stěžejním pojmům patří pojmy jako znalec, expert, specialista, konzultant, znalecký posudek, expertiza, odborné vyjádření, odborné potvrzení apod. Znalecká činnost je upravena zákonem o znalcích a tlumočnících č. 36/1967 Sb. a prováděcí vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Podle nich může funkci znalce vykonávat:

- činnosti zapsané v oddílu I. Seznamu ústavů nebo jiných pracovišť, specializovaných na znaleckou činnost a vědeckých ústavů, vysokých škol a institucí, které lze požádat o podání posudku;
- vědecké ústavy, vysoké školy a vědecké instituce a státní orgány, zapsané v oddílu II. Seznamu, které lze požádat o podání posudku ve zvlášť obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení (Seznam byl zveřejněn v Ústředním věstníku č. 2/1993);
- odborně erudovaná osoba přivzatá k podání znaleckého posudku ad hoc v případech, že pro příslušný obor není v Seznamu znalců a tlumočníků zapsán znalec příslušného oboru, nebo jestliže znalec zapsaný v Seznamu nemůže úkon provést (např. z důvodů možné podjatosti), nebo by provedení úkonu zapsaným znalcem bylo spojeno s nepřiměřenými náklady, nebo obtížemi.

Znalec je osoba rozdílná od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení. Jde o odborníka v určitém oboru znalostí a dovedností, jenž je přibírán rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení, aby objasnil skutečnosti důležité pro trestní řízení a k jejichž objasnění se vyžaduje odborných znalostí.

Expertiza (kriminalistická expertiza) je svou podstatou procesem utváření znaleckého důkazu. Expertiza, chápaná jako metoda kriminalistické praktické činnosti a využívaná k odhalení, zkoumání stop a jiných důkazů a dekódování kriminalisticky, resp. důkazně relevantní informace, je pramenem důkazů v trestním řízení. Výsledek expertizy je důkazním prostředkem upraveným trestním řádem. Platný trestní řád pojem expertiza nepoužívá, upravuje pouze procesní aspekty opatření a zajištění důkazu znalcem.

Expertem je chápán pracovník náležité kvalifikace a specializace především z oboru kriminalistiky, mající oprávnění k expertizní činnosti a působící na Kriminalistickém ústavu P ČR v Praze nebo na některém z odborů kriminalistické techniky a expertizy (OKTE) správ krajů.

Expert se stává znalcem jakmile je předvolán, aby před orgány činnými v trestním řízení a po složení znaleckého slibu vypovídal jako znalec.

Expertiza ve formě odborného vyjádření příslušného orgánu, není výlučnou formou využití odborných znalostí v trestním řízení. Prostředkem sice odchylným od expertizy, majícím však rovněž důkazní povahu, je potvrzení o jehož správnosti nejsou pochybnosti (§ 105 odst. 1 TrŘ). Jimi lze nahradit přibrání znalce v jednoduchých případech. Další významnou formou uplatnění odborných znalostí v kriminalistické praktické činnosti je přibírání (účast) dalších kvalifikovaných specialistů, kteří však nejsou k prováděným úkonům přibíráni rozhodnutím organa činného v trestním řízení. Plní různé, nejčastěji technické úkoly zejména v rámci prováděných vyšetřovacích úkonů (např. ohledání místa činu). Do této kategorie odborníků lze zařadit zejména specializované kriminalistické techniky, jakož i experty OKTE, nebo v závažných případech trestné činnosti Kriminalistického ústavu, kteří v rámci součinnosti s kriminalistou vyhledávají, zajišťují, dokumentují a shromažďují materiály, stopy a jiné důkazy a podílejí se i na jejich předběžném zkoumání. V jiných situacích plní odborníci funkci konzultanta kriminalisty v případech provádění složitých vyšetřovacích úkonů, jejichž předmětem je objasnění trestné činnosti ve speciální odborné oblasti nebo se dotýkají úzce odborné problematiky, např. v oblasti účetnictví, daňových tr. činů, počítačové kriminality, způsobů manipulace s nebezpečnými látkami, technologie výroby apod. Zde si kriminalista může již v rámci přípravy tohoto úkonu vyžádat konzultaci příslušného odborníka eventuálně jej přibrat přímo k jeho provedení. Spolupráce s odborníky v těchto případech se uskutečňuje převážně v mimoprocesních formách, tyto osoby nevystupují jako znalci a informace, které podávají, nejsou využívány jako důkazy. Jelikož kriminalistická praktická činnost je vyvíjena jak v procesní formě (vyšetřování) tak i ve formě neprocesní (operativní rozpracování), uplatňuje se v kriminalistické praktické činnosti expertiza v obou těchto formách, tj. procesní a neprocesní.

Procesní forma expertizy lze využít i před zahájením trestního stíhání (srov. § 158 TrŘ), její právní rámec je dán ustanoveními § 105 a násl. TrŘ, zákonem č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, prováděcí vyhláškou ministra spravedlnosti č. 37/1967 Sb. a interními předpisy pro kriminalisticko-technickou a expertizní činnost. Expertizu v procesní

formě nařizuje pouze orgán činný v trestním řízení a odborné zkoumání může provádět pouze znalec (expert) nebo znalecká instituce. Výsledkem expertizy je v těchto případech znalecký posudek, odborné vyjádření nebo v jednoduchých případech potvrzení. Znalecký posudek i odborné vyjádření příp. potvrzení jsou v těchto případech důkazními prostředky v trestním řízení a fakta obsažená v závěrech znalců jsou soudními důkazy. Trestní řád ukládá orgánům činným v trestním řízení o přibrání znalce rozhodovat opatřením, proti němuž je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek. Opatřením se (kriminalistou) přibírá znalec i před zahájením trestního stíhání, a to v těch případech, kdy vypracování odborného vyjádření, resp. znaleckého posudku a zajištění důkazu provedeného znalcem (expertem) v konkrétní věci lze hodnotit jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon ve smyslu ustanovení § 160 odst. 4 TrŘ. formy expertizy a to i v případech jejich postupu před zahájením trestního stíhání (§ 158 odst. 3 TrŘ), pokud pro odůvodnění jejich dalšího rozhodnutí je potřebné objasnit odborné skutečnosti z oblasti vědy, techniky, umění a řemesel.

4.2 Pojem, druhy a obsah expertizy

Znalecké zkoumání relevantních skutečností souvisejících s událostí trestného činu prováděné s cílem získat důkaz použitelný v trestním řízení – tj. vlastní proces utváření znaleckého důkazu, je v kriminalistice nazýváno expertizou. Nejdůležitější složkou expertizy je zkoumání různých objektů, majících vztah k dané trestní věci za použití odborných znalostí, metod, prostředků a postupů z oblasti vědy, techniky, umění a řemesel na příkaz orgánu činného v trestním řízení. Výsledkem je zodpovězení otázek významných pro dokazování ve formě znaleckého posudku (odborného vyjádření, potvrzení). K nejdůležitějším pojmových znakům expertizy patří:

- expertizu nařizuje orgán činný v trestním řízení, který též vymezuje její předmět, tj. určuje otázky, resp. skutečnosti, jejichž objasnění vyžaduje odborných znalostí, uskutečňuje přípravu ke znaleckému zkoumání, provádí výslech znalce a hodnotí znalecký posudek;
- předmětem expertizy jsou důkazně relevantní problémy, k jejichž objasnění jsou potřebné odborné znalosti;

- v rámci expertizy se uskutečňuje zkoumání různých objektů, majících vztah k dané věci za použití odborných znalostí a odborných metod;
- zkoumání provádějí osobně znalci nebo znalecké instituce;
- výsledkem zkoumání je zodpovězení důkazně relevantních otázek ve formě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku.

> Kriminalistická expertiza je metoda spočívající v systému úkonů a operací směřujících k získání nebo objasnění kriminalisticky významných informací za využití odborných znalostí, metod a prostředků z různých oblastí vědy, umění a řemesel.

Obsahem expertizy je vzájemná součinnost dvou samostatných subjektů, kterými jsou policejní orgán, který zajišťuje její přípravu a nařizuje její provedení a využívá jejich výsledků a znalec, který provádí znalecké zkoumání, jehož průběh a výsledky jsou obsaženy v samostatném dokumentu, znaleckém posudku nebo odborném vyjádření. Cílem činnosti těchto samostatných subjektů expertizy je získání důkazu a to způsobem stanoveným zákonem za současného využití odborných znalostí, metod a prostředků zkoumání.

Expertizy lze dělit podle různých kritérií. Takovými kritérii mohou být např. počet přibraných znalců, počet aplikovaných oborů, rozsah znaleckého zkoumání, posloupnost expertiz. Nejdůležitějším a základním kritériem dělení expertiz je **dělení podle druhu odborných znalostí v příslušném oboru** vědy, techniky, umění a řemesel. Je třeba předeslat, že podle druhu použitých odborných znalostí nelze, a nebylo by to ani účelné, podat výčet všech možných druhů expertiz. Příkladmo jsou uvedeny některé, nejvíce frekventované expertizy: Přední místo zaujímá expertiza z oboru kriminalistické techniky. V trestním řízení je využívána velmi často, neboť pomocí kriminalistických metod zkoumá především různé druhy materiálních stop a jiných věcných důkazů. I ona se podle druhu použitých znalostí dále dělí na dalších cca 20 druhů (např. daktyloskopická, balistická, mechanoskopická, defektoskopická, metalografická, biologická, trasologická, antropologická atd.). Uvnitř některých vědních oborů se vyčlenily relativně samostatné forenzní disciplíny, z nichž pro trestní řízení jsou zvlášť důležité expertizy soudně lékařská, soudně

psychologická, soudně psychiatrická, soudně sexuologická, soudně inženýrská a další. Značně využívané expertizy v trestním řízení jsou např. i z oblasti účetnictví, zbožíznalectví, daňového poradenství atd.

Podle **počtu přibraných znalců** rozeznáváme:

- expertizu prováděnou jedním znalcem;
- expertizu prováděnou dvěma znalci, obligatorně v případech, kdy se jedná o prohlídku a pitvu mrtvoly, v ostatních případech jen jde-li o objasnění skutečností zvlášť důležitých (§ 105 odst. 4 TrŘ);
- ve výjimečných případech víceoborové, komplexní expertizy lze přibrat i více znalců než dva.

Expertizy podle skladby odborných znalostí lze rozdělit na jednooborové a víceoborové. Expertizu jednooborovou je vhodné volit tam, kde jednotlivé odborné otázky lze řešit samostatně a nezávisle na ostatních odborných otázkách a vzhledem k odlišným specializacím znalců je tento postup účelný (např. prohlídka a pitva neznámé mrtvoly ke zjištění příčiny smrti a proces zjišťování její totožnosti). Případy, které vyžadují k řešení odborných otázek odborných znalostí z více oborů, tyto otázky nelze oddělit od ostatních a řešit je nezávisle na nich, protože vyžadují mezioborový (interdisciplinární) přístup, je účelné zvolit víceoborovou, (komplexní) expertizu, která předpokládá účast a spolupráci znalců z různých oborů vědy, techniky, umění a řemesel.

Podle posloupnosti se expertizy dělí na prvotní, doplňující a opakované. Doplňující expertiza se nařizuje tehdy, pokud vyvstaly v průběhu trestního řízení nové skutečnosti, které je třeba v rámci prvotní expertizy objasnit, popř. podaný znalecký posudek není dostatečně jasný nebo není z různých důvodů úplný, tj. neřeší důsledně v úvahu připadající, možné aspekty řešení daného předmětu expertizy. Zpravidla ji provádí tentýž znalec, který na základě poznatků získaných v prvotní expertize odpovídá na otázky, které v této expertize nebyly položeny nebo na základě dodatečně orgány v trestním řízení zjištěných informací.

Opakovaná expertiza přichází v úvahu tehdy, pokud se zjistí, že prvotní expertiza nebyla provedena úplně nebo vyjádření znalce zejména v závěru posudku jsou nesrozumitelná a takovéto vady není znalec schopen odstranit ani výslechem, případně doplňující expertizou. Opakovanou expertizu lze rovněž nařídit i tehdy, kdy jsou závěry znalce neopodstatněné,

tj. pokud jsou závěry prvotní expertizy v rozporu s dosud zjištěnými důkazy ve věci, nebo vzniknou-li pochybnosti o správnosti těchto závěrů. Jinými závažnými důvody opakované expertizy mohou být pochybnosti o správnosti metod, prostředků a postupů použitých znalcem v průběhu zkoumání, eventuálně pokud znalec překročil svoje kompetence, jakož i dodatečně zjištěná podjatost znalce. Opakovanou expertizu zásadně provádí znalec jiný, v závažných případech může být o její provedení požádán ústav nebo může být nařízena expertiza prováděná dvěma znalci.

4.3 Etapy utváření znaleckého důkazu

Proces utváření znaleckého důkazu probíhá v následujících etapách:

Příprava a nařízení expertizy. Taktický význam přípravy a nařízení expertizy spočívá v tom, že provedení objektivního, úplného a vyčerpávajícího znaleckého zkoumání je možné jen na základě důkladné a všestranně zaměřené přípravy. Obsah etapy přípravy k nařízení expertizy představuje komplex činností (úkonů a operací), zaměřených k vytvoření základního předpokladu pro objektivní a úplné znalecké zkoumání v následné etapě, jakož i předpokladů pro etapu hodnocení a využití znaleckého posudku v dané věci orgánem činným v trestním řízení. Etapa přípravy včetně nařízení expertizy (znaleckého zkoumání) zahrnuje zajištění, shromáždění a dokumentace materiálů potřebných k provedení expertizy.

K dosažení cíle kriminalistické expertizy je nutné pro vlastní znalecké zkoumání vyhledat, zajistit a shromáždit všechny dostupné nositele informací o této skutečnosti. K těmto materiálům především patří objekty expertizy.

Objekty expertizy jsou objekty, které budou podrobeny znaleckému zkoumání za použití odborných znalostí, metod a prostředků a u nichž se předpokládá, že jsou nositeli důležitých informací majících význam pro objasnění odborných otázek.

Do skupiny objektů expertizy lze zařadit objekty neznámého původu, u nichž se předpokládá příčinná souvislost s vyšetřovanou událostí nebo některou její okolností. Takovými objekty jsou zejména materiální stopy trestného činu nebo jiné relevantní události, kopie stop (např. odlitek trasologické stopy v hlíně, sněhu, daktyloskopická stopa zajištěná na fólii

apod.), věci, listiny (příp. jejich části nebo zbytky), mrtvoly, kosterní nálezy a jejich části apod. Druh vyhledaných, zajištěných a shromážděných stop bude vždy záviset na konkrétních okolnostech případu. Tyto objekty bývají nejčastěji zajištěny při ohledání místa činu, těla oběti nebo podezřelého, jakož i jiných vyšetřovacích a operativně pátracích úkonech, např. domovních prohlídkách, prohlídkách osob a dopravních prostředků, prověrce výpovědi na místě, pátrání apod. Původ těchto objektů, jakož i způsob jejich zajištění musí být jednoznačně procesně podchycen v příslušných protokolech a v navazující kriminalisticko technické dokumentaci. Při vyhledávání a zajišťování těchto objektů je třeba respektovat příslušná kriminalisticko-technická doporučení. Pozornost je však třeba věnovat i způsobům manipulace s těmito objekty, jejich balení, zasílání či předání ke zkoumání tak, aby nemohlo dojít k jejich poškození, zničení příp. záměně, což je předpoklad nezpochybnitelnosti expertizy a jejich výsledků.

Objekty známého původu, u nichž se nepředpokládá příčinná souvislost s vyšetřovanou událostí, jsou obstarány v průběhu vyšetřování kriminalistou nebo vlastní činností experta (znalce). Jedná se zejména o srovnávací materiály jako např. pokusně vyrobené srovnávací stopy, vzorky, ukázky, kriminalistické sbírky a evidence (sbírka vystřelených nábojnic a střel, stop nástrojů, daktyloskopická evidence apod.), standardy, katalogy (např. katalog dezénů podešví obuvi, pneumatik atd.). V procesu znaleckého zkoumání mají své nezastupitelné místo.

Pomocné materiály, kterými je třeba chápat takové materiály, které nejen že pomáhají znalci orientovat se v daném případě, ale současně mu poskytují komplexní informaci o všech skutečnostech, které jsou předmětem znaleckého zkoumání a které mohou mít v průběhu znaleckého zkoumání svůj význam. Nejčastěji se jedná o písemnou dokumentaci v podobě části vyšetřovacího spisu (protokol o ohledání místa činu, pořízená kriminalisticko technická dokumentace, protokoly o výslechu a dalších vyšetřovacích úkonech atd.). V jiných případech těmito písemnými materiály mohou být chorobopisy z dřívější doby, lékařské zprávy, informace o osobě pisatele, o prostředí a způsobu, jak sporná písemnost vznikla atd., v dalších případech pak různé záznamy, např. o technologii výroby, průběhu technologického procesu, tachografy, záznamy „černé skříňky“ u leteckých katastrof, záznamy o průběhu jízdy vlaku atd.

Vymezení předmětu znaleckého zkoumání a výběr znalce je další fází přípravy. Je proto důležité nejen určit, které objekty a jakému znaleckému zkoumání budou podrobeny, ale i z jakého hlediska musí být znalecké zkoumání provedeno, neboť jeden a týž objekt může být zkoumán z různých aspektů. Tento objekt může být zkoumán odděleně od ostatních objektů a v rámci zkoumání mohou být zjišťovány jeho určité vlastnosti (např. funkční, materiálové, technologické apod.) a naopak v jiných případech může být týž objekt podroben zkoumání z hlediska jeho vztahu k jiným objektům (např. za účelem zjištění jeho původu, zda je součástí jiného objektu, nese-li stopy interakce s jinými objekty apod.). Například lze uvést, zda na místě činu zajištěná vystřelená střela a nábojnice tvořily před výstřelem jeden celek – náboj, jiná zkoumání budou zaměřena na identifikaci zbraně podle vystřelené střely, příp. vystřelené nábojnice. Jindy musí kriminalista určit, zda u hřídele zlomené únavovým lomem postačí provést únavové zkoušky materiálu nebo naopak postačí defektoskopická či metalografická zkoumání anebo bude třeba provést tato zkoumání v jejich kombinaci případně ještě doplněna o chemický rozbor materiálu a zjišťování i jeho dalších vlastností; zda postačí soudně psychiatrická expertiza nebo bude třeba i soudně sexuologická expertiza důležité vymezit i rozsah znaleckého zkoumání, který je základním východiskem pro stanovení úkolů zadaných znalci k řešení, tj. pro přesnou a konkrétní formulaci otázek. Po pečlivém zvážení všech aspektů určí orgán činný v trestním řízení druh odborných znalostí a na ně navazující druh (druhy) expertizy, které budou využity k objasnění odborných otázek. Zváží současně, zda k jejich objasnění postačí odborné znalosti z jednoho nebo více oborů. V této fázi vystupuje do popředí otázka správného výběru znalce.

Orgán činný v trestním řízení má určité, zákonem dané možnosti výběru znalce nebo znalecké instituce zapsané v seznamu znalců a tlumočníků, příp. v rámci zákonem daných podmínek může ustanovit ad hoc znalcem osobu, která sice není zapsána v seznamu, ale splňuje všechny potřebné předpoklady pro to, aby posudek podala, anebo instituci, která je schopna vzhledem ke svému technickému a personálnímu vybavení podat znalecký posudek v oboru, na nějž je specializována. Výběr znalce je proto vždy podmíněn předmětem a rozsahem znaleckého zkoumání. S ohledem na konkretizovaný předmět znaleckého zkoumání je při výběru znalce třeba přihlížet i k tomu, zda je vybraný znalec, zejména s ohledem

na vybavení technickými prostředky, schopen určitou expertizu provést, neboť je povinen znaleckou činnost vykonávat osobně. Rovněž tak je třeba přihlížet ke skutečnosti, že v některých případech je potřebná úzká specializace znalce, což předpokládá i hlubší znalosti celého oboru nebo znalosti některých navazujících oborů.

4.4 Formulace a sestavení otázek pro znalce (experta)

Stanovení předmětu expertizy, upřesnění a konkretizace předmětu znaleckého (expertizního) zkoumání bezprostředně určuje úkoly zadané znalci. Tyto úkoly formuluje orgán činný v trestním řízení ve formě otázek tak, aby znalci bylo jasné, jaké úkoly mu byly zadány. Sestavení otázek, na které má znalec ve svém posudku odpovědět, se řídí těmito zásadami:

- položené otázky nesmí přesahovat rámec jeho odbornost, tj. položené otázky může expert (znalec) zodpovědět na základě svých odborných znalostí;
- položené otázky musí mít čistě odborný charakter a nesmí obsahovat požadavek hodnocení trestně právních skutečností, např. k jeho právní kvalifikaci, k otázkám zavinění nebo dalších znaků skutkové podstaty, byť zodpovězení těchto odborných otázek jsou jedním z východisek řešení trestně právních otázek orgánem činným v trestním řízení;
- otázky musí být jasné, přesné, konkrétní a srozumitelné i dalším orgánům činným v trestním řízení – musí tedy výstižně a srozumitelně obsahovat to, co je po znalci (expertovi) požadováno, otázky nesmí být mnohoznačné, terminologicky nepřesné nebo nejasné;
- soubor otázek (vlastní předmět expertizy) musí tvořit ucelený a v logickém sledu sestavený systém, od otázek obecných, přes zvláštnosti až k jednotlivostem, jindy může však být i sled otázek podmíněn postupem znaleckého zkoumání. Ucelený systém odborných otázek a jejich zodpovězení musí vést znalce (experta) k tomu, aby vlastní zkoumání bylo vyčerpávající a na jeho základě učiněné závěry obsahovaly úplné a všestranné objasnění otázek předmětu zkoumání. Podané odborné vyjádření nebo znalecký posudek by mělo vyloučit jakékoliv pochybnosti o úplnosti a objektivnosti zkoumání i jeho výsledků.

- znalci (expertovi) nelze pokládat otázky, které není schopen na současné úrovni poznání v daném oboru odpovědět, tj. položené otázky nesmí přesahovat dosaženou úroveň poznání v daném oboru. Položení takovýchto otázek znalci může zpochybnit nejen výsledky zkoumání, ale i jejich důkazní validitu a ve svých důsledcích vyvolat i pochybnosti o procesu zkoumání, jeho přípravě i osobnosti zpracovatele,
- položené otázky nesmí být sugestivní, návodné, úskočné nebo klamavé.

4.5 Nařízení expertizy

V této fázi vystupují do popředí dva důležité aspekty. Jednak je to volba vhodného okamžiku nařízení expertizy a jednak rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o přibrání znalce nebo znalecké instituce, (experta, expertizního pracoviště) a přesná formulace odborných otázek, které musí být zodpovězeny. Volba okamžiku nařízení expertizy je vždy determinována konkrétní situací případu. Pro rozhodnutí o momentu nařízení expertizy jsou významné i některé prvky dané situace, kterými jsou např. zvláštnosti objektů, které mají být zkoumány a jejich stav, nutnost získání srovnávacích vzorků nebo jiných materiálů bez kterých znalecké zkoumání nelze uskutečnit a další. Vždy je však třeba mít na paměti, že jak předčasné, tak i opožděné nařízení znaleckého zkoumání mohou mít závažné dopady na proces vyšetřování. Ukvapeně nařízená expertiza může mít za následek, že materiály předané znalci jsou neúplné, tím ztěžují a prodlužují proces zkoumání a ve svých důsledcích mohou vést i ke zpochybnění expertizy. Opožděně nařízená expertiza může dokonce znemožnit znalecké zkoumání např. tím, že objekty expertizy se v důsledku nejrůznějších vlivů staly pro zkoumání nepoužitelné.

Další spolupráce se znalcem provedením přípravy expertizy a jejím nařízením nekončí kontakt mezi orgánem, který expertizu nařídil a ve věci přibraným znalcem. Naopak, další spolupráce mezi oběma subjekty je nezbytnou podmínkou k dosažení úplného a objektivního znaleckého posudku. Tato spolupráce je nutná především proto, že soubor výchozích informací předaných znalci nemusí být úplný, což může být zjištěno dodatečně buď v procesu vyšetřování nebo i v průběhu znaleckého zkoumání. Takto vzniklá informační mezera musí být odstraněna a materiály

musí být dodatečně zajištěny kriminalistou a předány znalci. Úzká spolupráce mezi oběma subjekty je nutná i proto, že byly např. zjištěny další skutečnosti, které prokazují spáchání další trestné činnosti a tyto nové informace je rovněž třeba předat znalci. Je zřejmé, že i tyto nové skutečnosti zpětně ovlivňují předmět znaleckého zkoumání v podobě upřesňujících resp. detailnějších otázek, případně i otázek nových, které je nutno řešit v zájmu objasnění věci.

4.6 Znalecké zkoumání

V procesu znaleckého zkoumání lze vysledovat různá stadia, která se navzájem odlišují jednotlivými úkoly, které musí být řešeny postupně. Celý tento proces lze rozdělit do těchto stadií:přípravné stadium, analyticko-syntetické stadium, stadium vyvozování a formulování závěrů.

Přípravné stadium. V tomto stadiu si znalec především ujasňuje otázky, které bude řešit, utváří si obecné představy o stavu a znacích zkoumaných objektů, vypracovává hypotézy, určuje metody, prostředky a postupy zkoumání i posloupnost jejich použití na základě ohledání objektů zkoumání a studia ostatních materiálů, které má k dispozici, dokumentuje stav objektů předaných ke zkoumání. V případě potřeby žádá kriminalistu o doplnění objektů zkoumání případně dodání dalších potřebných a dosud chybějících informací.

Analyticko-syntetické stadium. V analyticko-syntetickém stadiu dochází k vlastnímu podrobnému a detailnímu zkoumání jednotlivých objektů, jejich vlastností a znaků. Toto detailní studium objektů zkoumání je někdy spojeno i s jejich mechanickým rozčleněním a někdy i jejich zničením, což předpokládá náležitou a podrobnou dokumentaci. Výsledkem analytického stadia je určení obecných (druhových, rodových) a zvláštních vlastností a znaků, jejichž dalším zkoumáním a jejich syntézou dospívá znalec k postižení celkových souvislostí. Ukončení určitého druhu zkoumání však ještě nemusí znamenat ukončení analyticko-syntetického stadia jako celku, neboť některá znalecká zkoumání představují několik relativně oddělených zkoumání, která na sebe postupně navazují.

Stadium vyvození a formulování závěrů. Stadium vyvozování a formulování závěrů představuje vrcholné stadium znaleckého zkoumání.

Jde o složitý myšlenkový proces, který se uskutečňuje postupně, v němž je nutné často se vracet k analyticko-syntetickému stadiu, výsledkům dílčích zkoumání, ke studiu předložených materiálů s cílem přezkoumání či doplnění faktů, svědčících o pravdivosti postavených hypotéz. Znalec srovnává a vzájemně hodnotí výsledky dílčích zkoumání a z nich vyvozené dílčí závěry. Vyvození objektivního a úplného závěru je znalec schopen jen na základě důkladné znalosti všech okolností konkrétního případu. Po nabytí vnitřního přesvědčení o pravdivosti vytyčených hypotéz formuluje znalec odpovědi na položené otázky. Odpovědi musí být jasné, srozumitelné a nesmějí připouštět dvojí výklad. Pokud to výsledky zkoumání dovolují, je závěr formulován jako kategorický soud, v ostatních případech jako pravděpodobný. V případě, že výsledky zkoumání nedovolují odpovědět na položenou otázku ani pravděpodobným závěrem, formuluje závěr tak, že na položenou otázku nelze odpovědět. Průběh a výsledky znaleckého zkoumání jsou obsaženy ve znaleckém posudku, který je slovním popisem činnosti znalce. Jeho sestavení provádí znalec osobně a podává jej zpravidla v písemné formě, výjimečně ústně do protokolu. Znalecký posudek, resp. odborné vyjádření musí zachycovat ve stručné formě celý průběh a výsledky zkoumání včetně vyvozených závěrů, obsahujících odpovědi na otázky položené znalci. Náležitosti znaleckého posudku jsou stanoveny právními předpisy o znalcích a tlumočnících.

Znalecký posudek se skládá ze tří po sobě následujících částí, a to z úvodní části, nálezu a závěrečné části.

Úvodní část znaleckého posudku obsahuje údaje o osobě znalce (znalecké instituce), pojmenování orgánu, který expertizu nařídil, stručné údaje k dané trestní věci (ČTS, popis skutku), jaké materiály byly předloženy ke zkoumání (zajištěné stopy, věci, pomocné materiály). V případě potřeby i další údaje rozhodné pro upřesnění těchto základních informací. Doslova se citují otázky položené znalci. Dále se zde uvádějí i dodatečně vyžádané informace a skutečnosti, zda byl znalec přizván k jiným procesním úkonům příp. ke konzultacím a z jakých důvodů..

V nálezu znalec detailně popíše zkoumané objekty a uvede postup a výsledky zkoumání s označením použitých metod a prostředků zkoumání (včetně dokumentačních). V této části posudku zaznamená i to, zda došlo k poškození nebo zničení objektu zkoumání. Pokud si znalec

opatřuje sám srovnávací vzorky nebo je vyhotovuje, popisuje způsoby jakými je opatřil, jejich původ a podle konkrétních okolností i další údaje (např. výpisy z protokolů, mající význam pro znalecké zkoumání). U použitých metod a prostředků uvede důvody výběru právě těch metod a prostředků, které v průběhu zkoumání použil. Výsledky a průběh zkoumání dokumentuje různými fixačními prostředky s ohledem na jejich důkazní význam, je-li to třeba, uvede i vědecká východiska, která vysvětlují základní vztahové otázky mající význam pro posouzení výsledků zkoumání.

Závěrečná část obsahuje znalcovo zjištění ve formě odpovědi na zadané otázky. Písemný znalecký posudek musí být znalcem podepsán, opatřen razítkem znalce a tzv. znaleckou doložkou v těch případech, kdy je znalec zapsán v seznamu znalců a tlumočníků a vede znalecký deník. V ostatních případech (u znalců jmenovaných ad hoc) podepisuje znalec znalecký slib a znalecký posudek, který vypracoval. Součástí znaleckého posudku je rovněž dokumentace pořízená znalcem, která slouží k bližšímu osvětlení postupu znaleckého zkoumání, ilustruje jeho průběh, průběh jednotlivých etap, použitých metod a názorně demonstruje výsledky zkoumání.

4.7 Hodnocení znaleckého posudku

Etapa hodnocení a využití znaleckého posudku. Výsledky expertizy, obsažené ve znaleckém posudku, mohou být použity jen na základě jejich objektivnosti, přesnosti a konkrétnosti vylučující jakékoliv pochybnosti o způsobu, jakým byly získány, o správnosti postupu znalce v průběhu zkoumání a o jím použitých metodách a prostředcích. Proto ještě před vlastním využitím výsledků znaleckého zkoumání v procesu dokazování je orgán činný v trestním řízení povinen hodnotit jak vlastní závěry znalce, tak i postup popsaný ve znaleckém posudku, jímž k těmto závěrům dospěl. Hodnocení výsledků (závěrů) experta, znalce a jeho postupu v průběhu zkoumání se provádí nepřímo, zprostředkovaně hodnocením odborného vyjádření, resp. znaleckého posudku. Podané odborné vyjádření nebo znalecký posudek je nutno hodnotit ze dvou hledisek – formálního a obsahového.

Hodnocení formální stránky odborného vyjádření i znaleckého posudku znamená zjistit případné nedostatky v požadovaných náležitostech

vyjádření nebo znaleckého posudku. Zejména je třeba hodnotit, zda již v rámci přípravy znaleckého zkoumání byly dodrženy veškeré zákonem dané požadavky. Půjde např. o to, zda nebyly důvody pro vyloučení experta (znalce), zda posudek zpracoval kompetentní expert, znalec, zda neřešil právní otázky, zda byl náležitě poučen apod. Pokud by v této oblasti byla zjištěna neodstranitelná pochybení, musel by být podaný posudek považován za nepoužitelný.

Hodnocení obsahové stránky

Z obsahového hlediska musí orgán činný v trestním řízení zejména zkoumat:

- zda byly znalci předloženy dostačující a věrohodné materiály;
- zda zkoumání byly podrobeny všechny zaslané objekty;
- zda nedošlo k záměně těchto objektů, příp. dalších materiálů;
- zda znalec použil vhodné metody a postupy, vědeckost použitých metod a postupů;
- způsob aplikace metod a prostředků;
- zda závěry učiněné znalcem vycházejí právě z těchto vědeckých metod a postupů;
- zda závěry znaleckého posudku nejsou v rozporu s výsledky dílčích zkoumání;
- vztah závěrů znaleckého posudku k ostatním ve věci zajištěným důkazům, zda tyto důkazy doplňují, jsou s nimi v souladu, či v rozporu;
- zda zkoumáním byly odhaleny nové vztahy, dosud neznámé informace, jejich důkazní význam a možnosti využití.

Největší potíže bude zřejmě činit hodnocení použitých metod, prostředků a postupů a jejich vědeckosti, neboť není myslitelné s ohledem na široké spektrum expertiz, aby orgán činný v trestním řízení zvládal v potřebném rozsahu poznatky z různých oblastí vědy, techniky, umění a řemesel. V těchto případech musí využít některých náhradních možností, aby toto hodnocení mohl provést. Nejčastěji půjde o výslech znalce, kterým může být řada sporných otázek vyjasněna, může dále využít konzultací s odborníky, specialisty apod. Znalecký posudek je důkaz jako každý jiný, nejde o důkaz výlučný nebo privilegovaný a podléhá

volnému hodnocení důkazů. Přesto se však jedná o důkaz specifický svým charakterem a způsobem jeho utváření.

Použitá literatura:

MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika.* Naše vojsko, Praha, 1994, s. 185–188.

MUSIL, J. *Některé otázky znaleckého dokazování v trestním řízení.* Acta Universitatis Carolinea Iuridica, Monographia XX, Praha, 1974.

PADYŠÁK, P. Několik poznámek k předmětu a obsahu kriminalistické expertizy. *Sborník z mezinárodní konference Kriminalistika na prahu XXI. století.* Praha: PA ČR, 2002, s. 99–103.

PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol. Kriminalistika II. Praha: FMV, 1984, s. 129–142.

VANČO, E., HUNDÁK, Š. Vliv novelizovaného trestního řádu na znalecké dokazování v trestním řízení a činnost expertizních pracovišť Policie ČR. *Odborná sdělení Kriminalistického ústavu*, č. 2, 1095, s. 1–10.

5. kapitola
OHLEDÁNÍ

5.1 Pojem, podstata a význam ohledání

Ohledání je kriminalistická metoda, kterou se na základě bezprostředního pozorování zjišťuje, zkoumá, hodnotí a podchycuje materiální situace nebo stav objektů, majících vztah k prověřované události, k jejímu poznání a získání důkazů i dalších informací důležitých pro trestní řízení.

Podstata ohledání tedy spočívá v tom, že se bezprostředně svými smysly poznávají fakta o události a jejím charakteru, která mají kriminalisticko-taktický význam. Ohledání v sobě zahrnuje nejen pozorování a zkoumání, ale i postupy, kterými je dosahováno účelu ohledání, kterými jsou různá měření, zkoumání objektů, experimentování a další včetně dokumentace postupu i výsledku ohledání.

Pro ohledání je typické, že smyslové, empirické poznávání materiální situace a objektů materiálního prostředí spolu s logickým myšlením, analýzou a hodnocením takto získaných informací směřuje k co nejobjektivnějšímu a nejúplnějšímu poznání zkoumané materiální situace nebo jednotlivých objektů.

Základní poznávací metodou ohledání je pozorování. Jde o bezprostřední (přímé) a cílevědomé pozorování s využitím všech smyslů, především vizuálního vnímání a podle potřeby i vnímání pomocí speciálních kriminalistických prostředků.

Význam ohledání pro proces odhalování, objasňování a vyšetřování je ten, že jeho prostřednictvím se zjišťuje a zkoumá podstatná a významná část důležitých stop trestného činu i jeho pachatele, kriminalisticky relevantních událostí a příčin jejich vzniku. Výsledky ohledání, zvláště pak ohledání místa činu, dovolují orgánům činným v trestním řízení správně stanovit a určit zaměření další činnosti při vyšetřování, vytvořit si představu o charakteru vyšetřované události, o možných příčinách a podmínkách jejího vzniku a o subjektu, který ji vyvolal. Na kvalitě provedeného ohledání v mnohých případech závisí všeobecně úspěch celého dalšího postupu, což také vyplývá z jeho důležitosti jako jednoho z významných procesních úkonů. Nedocenění významu a možnosti ohledání vede v některých

případech k nedůslednému provedení ohledání, na jehož základě mnohdy vznikají neodstranitelné nedostatky, které komplikují nebo dokonce znemožňují objektivní, úplné a rychlé odhalení, vyšetření trestného činu a jeho účinnou prevenci. Proto kriminalistická teorie, ale i praxe svými prostředky rozpracovává a zdokonaluje taktiku ohledání i jeho praktické provádění na bázi nejnovějších poznatků kriminalistiky v závislosti na významu této metody pro praxi tak, jak to plně vyjadřují cíle sledované ohledáním:

- nalezení a zajištění stop a ostatních věcných důkazů včetně informací, které s nimi souvisejí;
- zjištění a objasnění mechanizmu vzniku a průběhu události;
- zjištění a odhalení jiných kriminalisticky významných okolností (např. příčin a podmínek včetně motivu, které vedly ke spáchání kriminálního deliktu nebo jeho spáchání umožnily, informace pro tvorbu vyšetřovacích verzí, plánování vyšetřování apod.).

Výsledek ohledání do značné míry ovlivňují i subjektivní faktory, zejména znalosti a praktické zkušenosti. V některých případech kdy ohledání jednotlivých objektů je natolik složité a náročné na ohledání, nebo v případech, které předpokládají zvláštní odborné znalosti nebo využití speciálních technických prostředků, je potřebné přibrat k ohledání specialistu. Specialista při ohledání vystupuje jako účastník ohledání, který pomáhá policistovi při ohledání; případně ohledání provádí sám.

Účelem ohledání místa činu je mimo jiné zajistit informace, na základě kterých je možné odpovědět na základní kriminalistické otázky:

1. **Co** bylo spácháno? Při řádně provedeném ohledání je možné nalézt odpověď na tuto otázku již přímo na místě činu, kde např. u násilného kriminálního deliktu můžeme určit zda se jedná o vraždu, sebevraždu nebo nešťastnou událost. U majetkových kriminálních deliktů můžeme např. přímo na místě určit zda jde o krádež vloupáním nebo o předstíranou krádež apod. K tomu účelu jsou vždy vytyčovány kriminalistické a vyšetřovací verze.
2. **Kdy** byl čin spáchán? Doba spáchání je velmi důležitou okolností k posuzování činu. Ke stanovení doby spáchání činu nasvědčuje řada skutečností a okolností, které můžeme zjistit při ohledání místa činu. Např. data na korespondenci, stav osvětlení a topných těles, přítomnost a stav různých pokrmů, posmrtné změny na těle oběti, stáří stop

a biologického materiálu (zaschlé krevní stopy, stupeň hniloby biologického materiálu) apod.

3. **Kde** byl čin spáchán? Místo, kde čin vyšel najevo (např. kde byla nalezena mrtvola) nemusí být místem činu. Z toho důvodu je nezbytně nutné provádět ohledání místa činu v širším okolí a věnovat pozornost negativním okolnostem.
4. **Kdo** čin spáchal. Zjištění pachatele a jeho usvědčení je základním cílem práce policie. Při ohledání místa činu jsou proto shromažďovány informace, které tvoří rámec modu operandi a které mohou přispět k odhalení pachatele.
5. **Jak** byl čin spáchán? Průběh činu lze rekonstruovat podle stop a jiných informací získaných právě ohledáním místa činu, zejména pak podle modu operandi, který je významným kriteriem při odhalování a prověřování události. U pachatelů – recidivistů lze hovořit o typických způsobech páchání druhově stejných činů. Většina těchto pachatelů má „svůj styl", který se odráží i na místě činu.
6. **Čím** byl čin spáchán? Charakter použitých nástrojů, zbraní a prostředků umožňuje vytvořit si představu o okruhu osob, v němž je třeba hledat pachatele. Podle nalezených stop na místě činu lze nástroj, předmět, kterým byl čin spáchán, snáze zjistit a to je i významná okolnost pro pátrání po pachateli.
7. **Proč** byl čin spáchán. K řadě spáchání činů, zejména násilných, rasových, mravnostních, je pachatel veden z určité pohnutky, motivu. Motiv činu bývá velmi složitou okolností, za které byl čin spáchán a proto je mu při ohledání místa činu věnována značná pozornost. Motiv činu můžeme odvodit na místě činu z řady stop. Mohou nás na něj upozornit i negativní okolnosti, které jsou výsledkem zakrývání činu pachatelem.

5.2 Druhy ohledání

Základními hledisky pro určení druhů ohledání v kriminalistice jsou charakter objektů ohledání a posloupnost ohledání.

Podle charakteru ohledávaných objektů rozlišujeme:

- ohledání místa činu;
- ohledání mrtvoly a místa jejího nálezu;

- ohledání předmětů;
- ohledání dokumentů;
- ohledání zvířat;
- ohledání těla živé osoby.

Řada uváděných ohledání je prováděna postupně nebo souběžně jako komplex ohledání prováděného v rámci jednoho úkonu (např. při ohledání místa vraždy jsou prováděny téměř všechny druhy ohledání a nelze vyloučit, že je prováděn i tak specifický druh ohledání jako je ohledání výpočetní techniky). Pro ohledání (nezávisle na jednotlivých druzích) vypracovává kriminalistika obecná doporučení týkající se přípravy, vlastního provedení i dokumentace průběhu a výsledku ohledání, která je potřebné přizpůsobit jednotlivým druhům ohledání a zohlednit i specifické postupy typické pro jednotlivé druhy ohledání.

Ohledáním můžeme získat dva základní druhy informací. Informace prvotní nebo odvozené. *Prvotní informace* jsou takové, které vyplývají bezprostředně z charakteru materiální změny zjištěné ohledáním. Např. k prvotním informacím patří např. zjištění velikosti, tvaru obuvi, která stopu způsobila, z ráže nalezené nábojnice či střely bezprostředně vyplývá i ráže zbraně, ze které byly vystřeleny apod. *Odvozené informace* jsou pak ty, které je možno logicky dovodit z informací prvotních. Např. z velikosti obuvi lze usoudit na výšku osoby, která stopu zanechala, ze znalosti ráže zbraně lze usoudit na určitý okruh zbraní, které mají tuto ráži, z intenzity, kterou bylo způsobeno poranění, lze usoudit na fyzickou zdatnost osoby apod. Odvozené informace mají značný taktický význam a proto je v žádném případě nelze podceňovat. Zjištění odvozených informací do značné míry závisí na zkušenostech a znalostech policistů.

Ohledání místa činu

Ohledání místa činu je neodkladným úkonem, zaměřeným na bezprostřední zjištění, zkoumání, fixaci a hodnocení situace na místě činu, stop tohoto činu, jeho pachatele a jiných faktických údajů dovolujících samostatně nebo ve spojení s dalšími informacemi získanými jiným způsobem, učinit hodnověrný závěr o mechanizmu činu a ostatních okolnostech poznávané události.

Poznávanou událostí je zpravidla trestný čin, který je páchán v různých podmínkách místních a časových, ale i jiných, které jsou dány

různosti situace, ve které byl spáchán. Situací chápeme materiální prostředí, na které působí pachatel s cílem dosáhnout výsledku sledovaného spácháním trestného činu. Materiální prostředí, situace, ve které je páchán trestný čin a ve které zůstanou jeho stopy, je ohraničena určitým prostorem, rajonem, územím, místností. Tím se rozumí, že trestný čin mohl být spáchán jak na místě jeho zjištění, tak i na jiném místě.

Z uvedeného vyplývá, že mezi místem činu a vyšetřovaným trestným činem je pevné spojení. V hranicích místa činu toto spojení se může projevovat tím, že:

- trestný čin byl spáchán s pomocí nástrojů a prostředků, které zůstaly na daném místě, nebo vzatých z tohoto místa;
- trestný čin směřoval proti jednomu z objektů nacházejících se na daném místě;
- na předmětech zůstaly stopy jednání pachatele, nebo na místě samém zůstaly předměty patřící pachateli;
- trestný čin byl spáchán v dané situaci, jestliže sama tato situace nedoznala ve spojení s trestným činem podstatných změn. Charakter této situace a její podmínky mohly určit způsoby jednání pachatele, mohou mít vliv na dosažení cíle sledovaného trestným činem.

Obecným úkolem ohledání místa činu je i objasnění všech druhů vzájemných souvislostí s tím, aby na jejich základě, spolu s ostatními údaji zjištěnými ve věci, bylo možné určit mechanismus činu, to znamená odpovědět na otázku, co se událo na místě. Obecný úkol ohledání místa činu se dělí na řadu dílčích úkolů. Takovými dílčími úkoly ohledání místa činu jsou studium a fixace situace místa činu, určení charakteru působení pachatele na okolní prostředí, nalezení, fixování a zajištění stop trestného činu i pachatele, odhalení pachatele a motiv trestného činu, zjištění příčin a podmínek, které napomohly spáchání trestného činu, získání nutných údajů pro provedení následujících vyšetřovacích úkonů a operativně pátracích opatření.

Pro řešení každého z uvedených úkolů ohledání místa činu musí policista zodpovědět celou řadu otázek vznikajících v souvislosti se specifikou konkrétních objektů, které jsou ohledávány. Například při

zkoumání situace na místě činu vymezuje jaké cesty vedou k místu činu a od něho, je-li místo činu místem trestného činu, zdali se nachází v okolí místa činu jednotlivá místa, odkud bylo možné slyšet nebo vidět to, co se událo na místě činu, mohl-li pachatel projít na místo činu nepozorován, jak si počínal na místě činu atd. Výčet podobných otázek je vždy určen situací.

Objekty ohledávanými při ohledání místa činu jsou:

- místo, s nímž je spojena představa o činu, to je část terénu nebo místnosti;
- situace místa činu;
- mrtvola;
- stopy trestného činu a pachatele, jiné předměty, nebo dokumenty nacházející se na místě činu.

Prostřednictvím ohledání místa činu se získává představa o jeho úloze, hranicích a jeho rozsahu, o významu, nebo charakteristice části terénu. Na místě činu se nachází různé předměty, jejichž charakter a jejich vzájemné rozmístění tvoří situaci místa činu.

Ohledání samotného místa činu a jeho situace představuje v sobě studium a fixaci:

1. tvaru terénu, skutečných i umělých hranic místa činu;
2. charakteru a rozmístění místností, přiléhajících prostorů, příchodových a odchodových cest a také překážek na těchto cestách;
3. prostorového uspořádání předmětů, jejich vzájemné rozmístění a nepořádku mezi nimi;
4. rozmístění předmětů z hlediska jejich cílového významu a jejich rozmístění při běžném používání;
5. stop trestného činu a pachatele;
6. nepřítomnosti nutných předmětů dané situace a stop;
7. přítomnosti předmětů a stop, které jsou v rozporu s danou situací, jímž nasvědčuje sám fakt jejich nalezení na místě, což je neobvyklé.

Rozumí se tím, že okruh objektů, jež jsou ohledávány a stupeň detailnosti jejich zkoumání je určen konkrétními okolnostmi každého jednotlivého případu.

Ohledání mrtvoly a místa jejího nálezu

S tímto způsobem ohledání se můžeme setkat spolu s ohledáním místa činu nebo jako se samostatným ohledáním. Vzájemný vztah mezi tělem oběti a místem, kde byla nalezena je velmi důležitý pro zodpovězení otázky, zda místo nálezu je totožné s místem spáchání násilného deliktu. Proto zpravidla již orientační ohledání místa nálezu mrtvoly a bezprostředního okolí směřuje k potvrzení či vyvrácení verze, zda místo nálezu je i místem spáchání činu.

Cílem ohledání mrtvoly i místa jejího nálezu je získat informace o:

- okolnostech a příčině smrti;
- způsobu usmrcení případně i utajování násilného charakteru smrti;
- době smrti nebo jednání, které mělo za následek smrt;
- o usmrcené osobě;
- o možném motivu usmrcení;
- zda místo nálezu mrtvoly je shodné s místem činu;
- o způsobu dopravení mrtvoly na místo nálezu a další.

Neméně důležité je věnovat pozornost při ohledání mrtvoly i místa jejího nálezu, předmětům, které má mrtvola při sobě, nebo které se nacházejí v jejím blízkém okolí a samotném oděvu, stopám a věcným důkazům zanechaných na místě pachatelem.

Při ohledání místa nálezu mrtvoly se postupuje jako by šlo o ohledání místa činu. K ohledání samotné mrtvoly se zpravidla přibere specialista, soudní lékař. Při ohledání mrtvoly a místa jejího nálezu se věnuje pozornost zejména druhu a charakteru zranění, stopám zápasu, nástrojům, kterými mohlo být zranění způsobeno, stopám přítomnosti další osoby, teplotě těla, mrtvolným skvrnám, ztuhlosti a stupni rozkladu mrtvoly, dokladům a dalším identifikačním znakům mrtvoly, místa pod mrtvolou, krevním stopám apod. Podrobná prohlídka mrtvoly je pak prováděna při soudní pitvě.

Ohledání předmětů

Tento druh ohledání je uplatňován zejména u předmětů nalezených na místě činu, zajištěných odnětím věci nebo zajištěných při prohlídkách. Ohledávány však mohou být i předměty získané (vydané, odňaté) od svědků, poškozených, obviněných, nalezených v různých úkrytech

nebo zajištěných jiným způsobem. Důkladné ohledání těchto předmětů umožňuje určit jejich původ a je významné i pro šetření případu.

Pokud jsou předměty zajištěny v průběhu jiného druhu ohledání (např. při ohledání místa činu, při ohledání mrtvoly apod.) je ohledání předmětů součástí celého ohledání. Ohledání předmětů však může být natolik náročné a vyžadovat specifické postupy, že nebude možné je provést ihned na místě. V těchto případech je ohledání předmětů prováděno jako samostatný úkon ohledání v úřední místnosti a je o něm vyhotován samostatný protokol o ohledání.

Ohledání předmětů zahajujeme zpravidla podchycením obecných znaků předmětu a jeho celkového vzhledu – tzv. skupinové znaky (název, význam, stav a další obecná charakteristika předmětu). Následuje pak podrobné ohledání směřující ke zjištění individuálních znaků předmětu jako jsou jeho zvláštnosti a další markanty, znaky poškození a jeho intenzity, stop nacházejících se na předmětu, znaky nasvědčující tomu, že se jedná o předmět, který má souvislost s objasňováním kriminální události, stupeň opotřebení předmětů, defekty, stopy po styku s jinými předměty nebo stopy po určitém prostředí, jehož vlivům byl předmět vystaven. Cílem ohledání předmětů je individuální identifikace nebo zjištění jeho vztahu k prověřované události. Ohledání předmětu však nelze zaměňovat s expertizním zkoumáním.

Ohledání dokumentů

Cílem ohledání dokumentů je zjištění a zajištění takových informací, které dokumenty povyšují na věcné nebo listinné důkazy, které souvisí s vyšetřovanou událostí. Ohledání dokumentů má tedy odpovědět na otázku, zda daný dokument má vztah k prověřované události nebo zda může být dokonce listinným důkazem. Při ohledání dokumentu se zabýváme dokumentem nejprve jako celkem a poté jeho jednotlivými částmi, jeho náležitostmi, formou a obsahem, materiálem, ze kterého byl dokument zhotoven, předměty a zařízeními, které sloužily k výrobě dokumentu nebo použité k jeho pozměnění, padělání apod. Současně se zabýváme i objasněním otázek:

- co dokument představuje a jaký byl účel jeho vydání;
- kdo byl vlastníkem, uživatelem dokumentu a jakým způsobem jej získal;

- u koho, za jakých podmínek a kde byl dokument uložen;
- jaký je obsah dokumentu a jeho vztah k vyšetřované události.

Pozornost je potřebné zaměřit i na ty části dokumentu, které mohou poukázat i na určitou osobu, která s dokumentem nakládala, vystavila jej nebo učinila zásah do formy nebo obsahu dokumentu (např. jej pozměnila), nebo mohou určit dobu, kdy dokument vznikl, určit detaily osvědčující jeho původnost a autentičnost apod. Tyto všechny informace získané ohledáním dokumentu mohou pomoci objasnění souvislostí a vztahu dokumentu k prověřované události.

Ohledání zvířat

Tento druh ohledání je uplatňován jen zcela výjimečně. Cílem takového ohledání je zpravidla identifikovat zvíře, stanovit jeho příslušnost k určitému hospodářství nebo konkrétní osobě. U uhynulých zvířat zjistit příčinu jejich úhynu a u zvířat usmrcených mechanismus usmrcení a nástroje či prostředky, které byly k tomu účelu použity. K ohledání zvířat je zpravidla přibrán specialista veterinář nebo alespoň zootechnik.

Ohledání těla živé osoby

Některé události zanechávají stopy na těle živé osoby, které jsou důležité pro objasnění události. Mimo to však může vzniknout potřeba zjistit určité znaky, nacházející se na těle živé osoby, důležité pro identifikaci. V takových případech dochází k ohledání těla živé osoby, které však nesmíme zaměňovat s osobní prohlídkou. Cílem ohledání těla živé osoby je tedy zjištění a zajištění stop činu na těle člověka, zvláštních znamení a jiných znaků, na základě kterých můžeme usuzovat o spojitosti mezi touto osobou a prověřovanou událostí. Tento druh ohledání se zpravidla zahajuje ohledáním oděvu, částí těla, která nejsou zakryta oděvem a poté ostatními částmi těla ohledávané osoby. Při ohledání těla živé osoby musí být přísně zachována zásada, že ohledávající musí být stejného pohlaví jako ohledávaná osoba, pokud ohledání neprovádí specialista – lékař.

Podle posloupnosti je možno ohledání rozdělit na tři druhy:

- prvotní ohledání;
- opakované ohledání;
- doplňující ohledání.

O prvotní ohledání jde tehdy, jestliže určitý objekt byl podroben ohledání v téže věci poprvé. ***Opakované ohledání*** je následným ohledáním objektu v téže věci. Přistupuje se k němu v případě, že při prvotním ohledání nebyly ideální podmínky k tomu, aby mohlo být prvotní ohledání zdárně dokončeno, nebo když prvotní ohledání bylo provedeno nekvalitně, anebo když se v dalším průběhu objasňování zjistí, že na ohledaném objektu by měly být mimo již zjištěných znaků i znaky, které při prvním ohledání nebyly zjištěny. Od opakovaného ohledání je potřebné odlišovat ***doplňující ohledání***. Jeho podstata spočívá v tom, že jsou dodatečně ohledávány předměty, jejich části nebo místa již ohledávaných objektů, které při prvotním ohledání nebyly ohledávány proto, že byly od objektu, k němuž patří, odděleny, anebo nebyla známa jejich existence či příslušnost k ohledávanému objektu.

5.3 Zásady a subjekty ohledání

Zásady ohledání

Kterýkoliv druh ohledání má-li splnit svůj účel musí akceptovat základní zásady jejichž platnost je ověřena praxí. Ignorování zásad ohledání má téměř vždy za následek neobjektivnost, povrchnost a tedy neprůkaznost výsledků ohledání. Základní zásady ohledání mají významný taktický význam neboť jejich akceptování vyžaduje přizpůsobení postupu při ohledání ne z toho důvodu, aby byly naplněny základní zásady ohledání, ale aby bylo dosaženo žádoucího účelu ohledání.

Za základní zásady ohledání se považují:

1. Řízení ohledání jediným odpovědným vedoucím.
2. Neodkladnost ohledání.
3. Neopakovatelnost ohledání.
4. Nezastupitelnost ohledání.

Řízení ohledání jediným odpovědným vedoucím

Většina druhů ohledání představuje zpravidla týmovou práci, na které se podílí jednak policisté, technici a jednak specialisté. Takto vytvořená skupina provádějící ohledání různého složení musí mít přesně vymezené úkoly a musí být stanovena odpovědnost konkrétní osoby za průběh

a výsledek ohledání. Rovněž odbornost a zaměření jednotlivých členů skupiny jsou různé. Je proto nezbytně nutné, aby za průběh a výsledek ohledání nesla odpovědnost vždy jedna konkrétní osoba (je však vyloučeno, aby za ohledání odpovídal např. znalec nebo kriminalistický technik, jejichž odborné zaměření je natolik specifické, že je nelze vedením ohledání pověřovat). Porušení této zásady by mělo za následek při ohledání chaos, nekompetentnost a v konečném důsledku zmaření účelu a výsledku ohledání. Činnost skupiny ohledání musí být organizačně velmi dobře sladěna a koordinována tak, aby dílčí úkoly každého člena skupiny ohledání na sebe vzájemně navazovaly a vzájemně se doplňovaly. Všichni členové skupiny provádějící ohledání jsou po dobu ohledání bezvýhradně podřízeni vedoucímu ohledání, který však na druhé straně musí respektovat odbornost a zaměření jednotlivých členů skupiny ohledání. Vedoucího ohledání určí vedoucí výjezdové skupiny, pokud ohledání neprovede sám.

Neodkladnost ohledání

Při ohledání je si třeba uvědomit, že každá stopa v materiálním prostředí podléhá velmi rychle změnám, které významně ovlivňují a negativně mění informační hodnotu stop a také samotné materiální prostředí. Je nemožné tento negativní jev zcela vyloučit, je však možné jej eliminovat na objektivně únosnou míru tím, že ohledání bude provedeno v co nejkratší době po vzniku události, kdy jsou změny ještě relativně akceptovatelné. Ohledání proto má být provedeno bezprostředně po získání informace o tom, že došlo k události, která má být prověřena.

Důvodem bezprostřednosti ohledání, jak je uvedená zásada také označována, je tedy skutečnost, že materiální situace, ve které se ohledávaný objekt nachází a stejně tak samotný ohledávaný objekt jsou neustále ovlivňovány zákonitostmi pohybu hmoty. Nejde tedy jen o okolní podmínky ohledání a vlivy bezprostředně působící na objekty ohledání ale i o neustálý objektivně působící vývoj změn vzniklých na objektech ohledání odrazem prověřované události např. zásahem člověka, povětrnostními vlivy, biologickými a chemickými reakcemi apod. Ohledání může splnit svůj účel jenom tehdy, jestliže je provedeno relativně bezprostředně po nastalé události. Čím delší čas uplyne mezi ohledáním a vznikem události, tím se snižuje aktuálnost a důkazní hodnota informací získaných ohledáním a tím je ztížen další postup při prověřování události.

Neopakovatelnost ohledání

Může se zdát, že jde o formální zásadu vzhledem k opaku zkušeností z praxe, ve které řada ohledání, zejména ohledání místa činu, je opakována. Je potřebné si však uvědomit, že opakování ohledání svědčí spíše o nedůslednosti a o nezodpovědném přístupu k ohledání. Neopakovatelnost ohledání je potřebné vztahovat k jednomu a témuž místu, či objektu, kde ohledání již bylo provedeno, avšak z různých důvodů musí být opakováno. I když opakování ohledání snižuje informační hodnotu a v trestním řízení i důkazní hodnotu ohledání jako celku, tedy zpochybňuje výsledky předcházejícího ohledání. Je potřebné však připomenout, že za opakování ohledání nelze považovat ty případy, kdy ohledání muselo být z objektivních důvodů přerušeno (např. nepříznivé povětrnostní podmínky, špatná viditelnost apod.), kdy jde o pokračování v ohledání nikoliv jeho opakování. Informace získané opakovaným ohledáním ztrácí významně na své informační a důkazní hodnotě, ztrácí na přesnosti a jednoznačnosti oproti tomu, kdyby byly získány při řádně a důsledně provedeném prvotním ohledání.

Nezastupitelnost ohledání

Jde o velmi významnou zásadu, která se prolíná všemi předchozími zásadami, která je však v praxi velmi podceňována. Jsou mylné představy o tom, že nedůsledně provedené ohledání bude nahrazeno dalšími úkony, jako např. v trestním řízení výslechy svědků, rekonstrukcí či experimentem. Každý z těchto následných úkonů přináší pouze zprostředkované informace, které obsahují řadu nepřesností (tzv. „šumu"), které mohou i výrazně zkreslit objektivní situaci. Kterékoliv zprostředkované informace navíc obsahují určitou míru, představ subjektů, které tyto informace poskytují. Takto získané informace jsou nutně negativně ovlivněny osobami, které je poskytují. Každá informace, která mohla být získána ohledáním a je získána dalším úkonem, je již zprostředkovanou informací, která výrazně ztrácí na vypovídací a v trestním řízení důkazní hodnotě a je k ní také tak přistupováno.

V některých publikacích řešících teoretické otázky ohledání, se můžeme setkat s jiným členěním zásad ohledání a sice na zásady obecné, mezi které jsou řazeny zásady aktivnosti, rychlosti, objektivnosti a úplnosti ohledání a na zásady specifické, které v podstatě odpovídají zásadám,

které jsme v této kapitole rozebrali. Obecné zásady ohledání jsou platné pro všechny postupy uplatňované v kriminalistické praxi. Jejich obsah je mimo jiné obsažen i ve specifických zásadách. Navíc obsah těchto obecných zásad je natolik zřejmý, že nepovažujeme za nutné jej rozvádět.

Subjekty ohledání

Ohledání je oprávněn provést kterýkoliv orgán činný v trestním řízení, tedy kterýkoliv policista, orgán celní správy, státní zástupce, ale i soudce. Účast státních zástupců a tím méně soudců při ohledání je spíše výjimečná. Pouze u závažných, zejména násilných deliktů, se ohledání účastní i státní zástupci. Ohledání může být provedeno jednotlivcem v jednoduchých případech, zpravidla je však prováděno skupinou pracovníků policie složenou z těchto pracovníků – policista služby kriminální policie a vyšetřování pověřený vyšetřováním, policista služby kriminální policie a vyšetřování zařazený na úseku odhalování trestné činnosti, kriminalistický technik, psovod, a další policisté podle místní problematiky a povahy řešených případů. Při závažných násilných deliktech je účastníkem ohledání soudní lékař, v mimořádných případech se k ohledání přizve i expert na příslušnou problematika (např. drogy, výbušniny atd.). Do funkce vedoucího výjezdové skupiny je určován odborně nejschopnější a nejzkušenější policista.

Skupina různého složení provádějící ohledání se mění podle druhu a rozsahu ohledání. Za ideální stav lze považovat vytvoření a působení stálé výjezdové skupiny. Výjezdové skupiny se trvale zřizují u okresních ředitelství a správ krajů a podle potřeby a možností lze u policejního orgánu zřídit i více výjezdových skupin. Činnost stálých výjezdových skupin má bezesporu řadu výhod mezi kterými považujeme za nejdůležitější značné odborné zkušenosti členů stálé výjezdové skupiny, rychlost zásahu, odborné provedení technických a jiných speciálních prací při ohledání a vysokou míru koordinovanosti mezi členy stálé výjezdové skupiny. Policisté výjezdové skupiny jsou po dobu trvání služby podřízeni vedoucímu výjezdové skupiny a jsou povinni plnit jeho pokyny. Vedoucí výjezdové skupiny plní řadu povinností a pro vlastní ohledání stanoví policisty, kteří provádějí vlastní ohledání místa kriminalisticky relevantní události, v čele této skupiny je stanoven vedoucí ohledání. Vedoucí výjezdové skupiny je povinen:

- oznámit nástup a ukončení služby výjezdové skupiny operačnímu důstojníkovi;
- provést při nástupu služby kontrolu výzbroje a výstroje policistů výjezdové skupiny, překontrolovat a převzít další prostředky, určené pro činnost výjezdové skupiny;
- po příjezdu výjezdové skupiny na místo činu udržovat spojení s operačním střediskem a podávat mu předběžná hlášení a informace;
- vyžadovat podle potřeby prostřednictvím operačního důstojníka operačního střediska zajištění účasti konzultantů nebo znalců, dalších příslušníků policie nebo jiných orgánů, případně provedení služebních úkonů a opatření mimo místo činu;
- zajistit důsledné provádění dokumentace o všech prováděných služebních úkonech;
- informovat o situaci vedoucího pracovníka věcně a místně příslušného nižšího organizačního článku policejního orgánu a předat mu zpracovaný dokumentační materiál.

Dostaví-li se na místo činu vedoucí pracovník věcně místně příslušného policejního orgánu vyššího stupně řízení, informuje jej vedoucí výjezdové skupiny o průběhu prověřování trestní věci a řídí se jeho pokyny.

Účastníky ohledání však mohou být i jiné tzv. civilní osoby, např. svědek, poškozený, podezřelý apod. Přítomnost těchto osob při ohledání je však potřebné vždy důkladně zvážit, zejména z pohledu zda nenaruší průběh a výsledek ohledání.

Diskutovanou otázkou je účast při ohledání tzv. nezúčastněné, nestranné osoby. Obligatorně není stanovena účast nezúčastněné osoby při ohledání. Vždy záleží na konkrétní situaci a okolnostech a na uvážení policisty provádějícího ohledání nebo vedoucího týmu, zda takovou osobu přizve. Účast takové osoby při ohledání je do značné míry závislá i na povětrnostních okolnostech, době ohledání (den, noc) apod. Účast nezúčastněné osoby při ohledání však nelze ani kategoricky odmítnout.

5.4 Negativní okolnosti

V rámci ohledání zjistíme někdy určité skutečnosti (stopy, změny a další), které jsou v logickém rozporu s materiální situací. Hovoříme

o tzv. negativních okolnostech. Negativní okolnosti jsou tedy takové změny na ohledávaném objektu, které jsou v logickém rozporu s jinými informacemi získanými ohledáním. Jde buď o neexistenci změn (znaků), které se předpokládají, které by vzhledem k ostatním změnám (znakům) měly být přítomny, anebo změny (znaky), které se v celkové situaci, v souhrnu ostatních změn (znaků) jeví jako cizí prvky, jako prvky nelogické, rozporné či protichůdné, tedy změny (znaky) které sice existují, ale podle předpokladů by existovat neměly. Např. při nálezu mrtvoly, která má četná bodně a střelná poranění, na místě nálezu schází krev. Nebo při inscenaci trestných činů, např. vytvoření klamné situace o průběhu událostí apod.

Negativní okolnosti jsou významným faktorem a nesmějí být podceňovány. Jsou zvláště cenným zdrojem informací při ohledání zinscenovaných událostí, tj. uměle vytvořených situací. Negativní okolnosti mohou být důsledkem snahy pachatele:

- inscenovat představu o tom, že v daném místě byl spáchán kriminální delikt;
- uměle vytvořit zdánlivý průběh kriminálního deliktu s cílem zakrýt závažnější čin;
- zakrýt stopy kriminálního deliktu;
- vytvořit klamnou představu u ohledávajícího policisty o skutečnostech kriminálního deliktu a další.

Negativní okolnosti významně přispívají k objektivnímu poznání pravé podstaty události a v mnoha případech mohou poukázat na inscenaci či zakrývání trestné činnosti, na skutečnost, že místo nálezu mrtvoly není místem činu, že zajištěné stopy jsou pachatelem vytvořeny záměrně nebo naopak, že pachatel stopy na místě činu zahladil.

5.5 Příprava ohledání

Ohledání je svým charakterem jedním ze složitých a náročných úkonů, zvláště ohledání místa činu představuje zkoumání celé řady objektů, místností, terénu nebo jejich částí, které jsou mnohdy značně rozlehlé a podmínky, za nichž se ohledání provádí, jsou často nepříznivé.

Bezprostřední příprava směřující k vlastnímu provedení ohledání je rozdělena na organizačně taktická a technická opatření před výjezdem na místo ohledání a na organizačně taktická a technická opatření k zajištění bezchybného provedení ohledání po příjezdu na místo ohledání.

Organizačně taktická a technická opatření před výjezdem na místo ohledání zahrnují:

1. rozhodnutí o výjezdu na místo a provedení ohledání na základě analýzy výchozích informací obsažených v podnětu, který byl podkladem pro rozhodnutí o provedení ohledání;
2. opatření k zabezpečení místa nebo objektu, které bude předmětem připravovaného ohledání před narušením jejich stávajícího stavu se snahou zabránit poškození stop, jejich zničení, nebo vytvoření stop nových, nebo vzniku jiných negativních změn v dané materiální situaci. Může jít o různá opatření, především střežení místa činu, zajištění některých objektů před působením povětrnostních případně dalších negativně působících vlivů;
3. opatření směřující k zabránění vzniku dalších škod, nebo jiných hrozících následků na životech, zdraví občanů, nebo majetku; sem spadá zajištění lékařské pomoci nebo jiné specializované pomoci a zásahy technického charakteru zaměřené na odvrácení různých poruchových stavů;
4. zajištění účastníků události, kteří se nacházejí na místě a jakými jsou poškození a svědci, od kterých mohou být zjištěny důležité informace mající význam nejen pro vlastní vyšetření události, ale i pro úspěšné provedení ohledání. Takovými informacemi jsou zejména informace o pohybu některých z uvedeného okruhu osob na ohledávaném místě, nebo manipulace s některými objekty, které jsou prostředkem k objasnění existence a mechanismu vzniku určitých stop na místě ohledání, nebo naopak k vysvětlení poškození, zničení nebo neexistence některých stop;
5. výběr specialistů pro ohledání vzhledem k charakteru vyšetřované události a specifikace místa, které má být ohledáváno a způsob zajištění jejich přítomnosti včetně jejich vyrozumění a přepravy na místo ohledání;
6. výběr a příprava technických prostředků, které budou použity k ohledání a netvoří součást běžného vybavení stálé výjezdové skupiny. Jedná se především o speciální technické prostředky;
7. doplnění nebo sestavení výjezdové skupiny v těch případech, kdy je stálá výjezdová skupina rozšířena o další specialisty, nebo je s ohledem

na zvláštnost a závažnost vyšetřované události sestavena samostatná zvláštní skupina pro ohledání místa rozsáhlých průmyslových havárií nebo výbuchů;
8. stanovení způsobu spojení s vysílajícím centrem s ohledem na místní, geografické, povětrnostní a jiné podmínky.

Organizačně taktická a technická opatření k zabezpečení bezchybného provedení hledání po příjezdu na místo ohledání tvoří zpravidla:

1. další opatření k zajištění místa činu, vykázání nepovolaných osob z místa a jeho blízkosti, aby zůstaly utajeny skutečnosti zjištěné ohledáním a těmito osobami nebyl rušen, nebo dokonce mařen průběh ohledání;
2. přijetí opatření k poskytnutí nutné lékařské pomoci poškozeným, jestliže taková pomoc nebyla poskytnuta do příjezdu na místo ohledání;
3. shromáždění předběžných informací o charakteru a stavu celkové situace na místě, kterým objektům, místům nebo okolnostem má být věnována pozornost při ohledání a to např. neformálním výslechem svědků a poškozených provedeným ve formě neprotokolovaného pohovoru s cílem určit jaké změny a kterým subjektem byly provedeny na místě činu;
4. provedení jiných prvotních a neodkladných úkonů majících význam pro objasnění prověřované události a pro postup při ohledání místa činu;
5. výběr a přibrání nezúčastněné osoby, která bude přítomna provedení ohledání včetně poučení o jejich právech a povinnostech;
6. provedení technických nebo technickoorganizačních opatření ke zlepšení podmínek ohledání, jakými mohou být zlepšení osvětlení, zajištění stop před působením nepříznivých povětrnostních podmínek. Případné vyžádání dalších technických prostředků, nebo pracovníků nezbytně nutných k provedení ohledání podle skutečně zjištěné situace na místě činu;
7. instruktáž pracovníků provádějících ohledání a účastníků ohledání, která musí být diferencována podle jejich procesního postavení a úkolů, které z něho vyplývají v souvislosti s prováděným ohledáním;
8. konkretizace úkolů jednotlivým pracovníkům, kteří budou provádět ohledání vedoucím ohledáním podle provedeného vyhodnocení celkové situace na místě činu.

Jednotlivé činnosti tvořící obsah bezprostřední přípravy k provedení ohledání ve svém komplexu vytváří základní předpoklady pro úspěšné provedení ohledání a tím i přispívá příprava ohledání a jeho následné kvalitní provedení k optimalizaci podmínek pro objasnění vyšetřované události.

5.6 Taktika ohledání

Metody využívané při ohledání

K dosažení sledovaného cíle ohledáním je potřebné využívat účelného komplexu metod, které umožňují poznání skutečností souvisejících s vyšetřovanou událostí existujících v podobě stop na materiálních objektech tvořících situaci místa činu. Okruh metod využívaných při ohledání je značně široký a neomezuje se pouze na metody založené na smyslovém poznání, ale součásti metod ohledání tvoří i metody umožňující racionální poznání objektivní skutečnosti. Mezi metody využívané při ohledání patří především pozorování jako základní metoda ohledání, která je doplňována dalšími metodami jakými jsou měření a vypočítávání, popisování, srovnávání, experimentování, modelování a způsoby logického myšlení, které především reprezentují analýza, syntéza, analogie a jiné.

Pozorování je metodou, jejíž pomocí se zkoumají jevy bezprostředně za využití smyslových orgánů, kdy vnímání je cílevědomé a zaměřené. Jedná se o základní metodu lidského poznání objektivní skutečnosti, kterou představují objekty nebo jevy, či jejich projevy v materiálním prostředí.

Pozorování jako metoda v případě provádění ohledání plní základní funkci ať již ve formě komplexního pozorování celé materiální situace na místě činu, nebo ve formě výběrového pozorování, které je zaměřeno na vnímání jen určitých objektů, nebo jejich znaků podle předem stanoveného cíle.

Měření a vypočítávání slouží při ohledání k vyjádření určitých vlastností ohledávaných objektů v těch případech, kdy je potřebné nebo možné vyjádřit charakteristické znaky určitých objektů v měrných jednotkách vyjádřených číselně a je-li zapotřebí k jejich zjištění matematických výpočtů.

Popisování je podchycení a zaznamenání charakteristických znaků pozorovaných a zkoumaných objektů nebo situace v souladu s vytyčeným cílem. Při ohledání slouží popis k zachycení skutečností, které jsou významné pro další zkoumání daného případu.

Srovnávání jako metoda nachází poměrně široké uplatnění při ohledání v tom, že je možné srovnávat nejen srovnatelné materiální objekty nacházející se na místě činu, nebo stopy, ale i informace obsažené ve stopách navzájem mezi sebou. Srovnávání v myšlenkové sféře je obsaženo i v usuzování na základě analogie a je též důležitým prvkem modelování.

Využití experimentální metody při ohledání má stejný význam jako její použití v rámci jiných metod kriminalistické praktické činnosti. V případě ohledání umožňuje především objektivní zjištění mechanismu vzniku některých stop v daných podmínkách materiální situace místa činu. Aplikaci experimentální metody v rámci ohledání nelze zaměňovat za vyšetřovací experiment, neboť pokusná činnost při ohledání je pomocnou činností napomáhající k objasnění některých skutečností a jejich rychlejšímu, úplnějšímu poznání.

Modelování je využíváno u ohledání k vytváření materiálních myšlenkových modelů o mechanismu události, jejích jednotlivých prvcích, nebo podmínkách, za kterých k ní došlo nebo o příčinách, jež ji vyvolaly. Ohledávající pracuje s myšlenkovými modely v průběhu ohledání, kdy podle zjištěných informací vytváří model o průběhu události a jejích charakteristických znacích významných z kriminalistického a trestně procesního hlediska. Takový model je označován jako model pracovní, neboť slouží jako prostředek k poznání celého odrazu vyšetřované události na základě jeho srovnávání se situací vytvořenou na místě změnami vyvolanými průběhem vyšetřované události. Model v tomto případě může obsahovat některé znaky, které logicky vyplývají ze syntézy informací doposud zjištěných při ohledání, ale dosud nebyl jejich odraz zjištěn v materiální situaci na místě a v tom spočívá poznávací význam metody modelování. Práce s různými variantami myšlenkových modelů při ohledání napomáhá k odhalení dalších stop trestného činu a jeho pachatele. Proces myšlenkového modelování při ohledání končí srovnáním tohoto myšlenkového modelu o mechanismu vyšetřované události s objektivní situací místa činu, jehož výsledky potvrzují správnost takového

modelu jako modelu co nejvíce se blížícího objektivní skutečnosti. Tento model se tak stává modelem konečným pokud jde o jeho význam pro ohledání.

Analýza a syntéza jsou obecnými metodami, které tvoří základ procesu myšlení. Jejich význam pro ohledání je zásadní, neboť analýza situace místa činu, jednotlivých objektů a změn, které je tvoří a jejich vzájemných vztahů je spolu s následující syntetickou fází myšlení prostředkem poznání a pochopení rozsahu odrazu a mechanismu vzniku a průběhu vyšetřované události, jejich jednotlivých znaků, které mají význam pro volbu dalšího postupu při ohledání na základě použití ideálních modelů vyšetřované události.

Stav jednotlivých objektů (tedy i objektů ohledání) je souhrnem vzájemně spojených částí a elementů tohoto stavu a má určitou strukturu. Tato struktura je výsledkem procesu posloupných a zákonitých vlivů, kterými na objekt působily ostatní objekty a jevy do okamžiku, ve kterém tuto strukturu zkoumáme.

Jestliže elementy struktury materiální situace nebo stavy objektů budou podléhat dalším vlivům, dojde k zákonitým změnám, jejichž působením na původní materiální situaci bude vytvořena nová struktura. Takto vzniklá nová struktura bude odpovídat vlivům a jevům, které na původní strukturu působily. Je-li vyvolávající změnou takové struktury určitá událost, tato událost se v původní struktuře v určité kvalitě zobrazí. Zformuje se nová struktura. Ke zkoumání této nové, zformované struktury, k odhalení odrazu události, která na původní strukturu působila, však potřebujeme znát i původní, počáteční, nebo-li výchozí strukturu.

Počáteční (výchozí) strukturou v souvislosti s ohledáním, rozumíme strukturu materiální situace nebo stavu ohledávaného objektu v okamžiku, který bezprostředně předcházel začátku prověřované události. Počáteční strukturu je možno zjistit různými metodami, a to jak v průběhu ohledání, tak mimo něj a to zejména výslechy osoby, které ohledávaný objekt znají a před prověřovanou událostí jej viděly, zjištěním a studiem různých dokumentů, evidencí, záznamů, plánků, fotografií apod., vyhodnocením skutečností, zjištěných v průběhu ohledání.

Konečnou strukturou v souvislosti s ohledáním rozumíme strukturu materiální situace či stavu ohledávaného objektu v okamžiku skončení

prověřované události. Jestliže dochází k ohledání bezprostředně po ukončení prověřované události, je možné za konečnou strukturu považovat nezanedbatelnou nepřesnost struktury v době ohledání. V jiných případech musíme ke zjištění konečné struktury vyloučit ty změny, které nastaly po skončení prověřované události. Objekt se ovšem ohledává vždy v tom stavu, v jakém se nachází v okamžiku ohledání bez ohledu na to, zda tato struktura objektu odpovídá konečné struktuře.

Konečnou strukturu zjišťujeme především ohledáním. Dále pak výslechem osob, které byly svědky události nebo některé jeho fáze a osob, které se po skončení události jako první seznámily s objektem ohledání, měly možnost jej pozorovat apod. Je-li zjištěn pachatel, využijeme k objasnění konečné struktury i jeho výslechu.

Známe-li počáteční i konečnou strukturu, dochází k jejich vzájemnému srovnání. Srovnáním těchto struktur a zjištěním rozdílu mezi nimi se dojde ke zjištění těch změn, které byly způsobeny prověřovanou událostí. Zkoumání těchto změn umožňuje myšlenkovou rekonstrukci události. Zkoumají se nejen prostorové vazby, ale i vztahy časové. Při zkoumání těchto jevů jsou využívány různé metody a postupy, z nichž nejčastěji jsou používány analýza a syntéza, indukce a dedukce, zevšeobecňování a analogie.

Po prozkoumání změn struktury následuje závěrečné hodnocení výsledku ohledání, které by mělo vést k vytvoření celkové představy o události na takovém stupni konkrétnosti, jaký dovolují zjištěné skutečnosti, k odhalení eventuálních nedostatků nebo neúplností ohledání. Ukáže-li se potřeba, opakuje se pozorování některých částí nebo vlastností ohledávaného objektu. Zhodnocení prostudovaného materiálu a výsledků ohledání by mělo vyústit ve vytyčení verzí nebo alespoň domněnek, které budou základem následných verzí. Tím se vytvoří i ucelená představa o události, o tom, zda jde či nejde o trestný čin, o osobě pachatele a jeho jednání apod. Taková představa je myšlenkovou rekonstrukcí události. Tato myšlenková rekonstrukce může ukázat, že by měly existovat ještě další změny, které nebyly zjištěny. V rámci této myšlenkové rekonstrukce se pak zkoumá, zda tyto změny mohly skutečně existovat.

Závěrečné hodnocení přispívá ke zvolení správného postupu v dalším objasňování události a je i prověrkou kvality a úplnosti provedeného ohledání.

Taktika provedení ohledání

Ohledání je potřebné chápat jako jednotný proces, který se řídí kriminalistikou vypracovanými doporučeními, je aktivní v tom, že působení na zkoumanou materiální situaci. Není jen pasivním pozorováním změn a objektů a jejich vzájemných vztahů, které ji tvoří, ale je i působením na materiální objekty, jež jsou předmětem ohledání v tom, že k jejich poznání a odhalení jejich specifických znaků je využíváno různých forem myšlení, ale i praktického působení na okolní situaci jakým je např. experimentování, manipulování s objekty za účelem jejich hlubšího poznání.

Taktický postup při provádění ohledání se skládá ze tří fází: orientační ohledání, detailního ohledání a závěru ohledání.

Orientační ohledání začíná obhlídkou místa činu s cílem orientovat se na místě činu, určení hranic prostoru, který bude ohledáván, řešení otázky volby nejvhodnějšího způsobu ohledání, to je určení posloupnosti ohledání, výběr místa pro provedení orientačního a celkového fotografování a jeho uskutečnění. Kriminalista spolu s dalšími účastníky ohledání zjišťuje, jaké objekty se nachází na místě činu, řeší celý komplex otázek vztahujících se k situaci na místě události, určuje vzájemné rozmístění a vzájemné spojení prvků situace, studuje jejich vnější vzhled, stav, a to do nejmenších podrobností, v daných podmínkách fixuje vše zjištěné pomocí fotografování, sestavením schémat, plánků a náčrtků a dělá si poznámky pro sestavení protokolu o ohledání.

Po skončení orientačního ohledání se přechází k **detailnímu ohledání**, v jehož průběhu:

- přijímá všechna jemu dostupná opatření ke zjištění stop trestného činu a pachatele jak na místě samém, tak i na jiných objektech;
- objekty pečlivě a detailně ohledává a za tímto účelem mohou být přemisťovány, převráceny apod.;
- zajišťují se objekty se stopami, snímají se stopy z těchto objektů, které nelze zajistit a není-li to možné, tak se pořizují jejich kopie;
- fixují se negativní znaky ve stavu předmětů;
- provádí se detailní fotografování, stopy předmětů apod.

Kriminalistice a vyšetřovací praxi jsou známy tři základní způsoby ohledání místa činu, které mohou být použity libovolně buď samostatně,

nebo v kombinaci. Jsou to: koncentrický, excentrický a frontální způsob ohledání.

Při koncentrickém způsobu ohledání místa činu se postupuje po spirále od okraje ke středu ohledávaného místa, kterým je obyčejně chápán nejdůležitější objekt nacházející se na daném místě – např. mrtvola, vypáčený trezor nebo stanovený bod.

Excentrický způsob, neboli způsob rozvíjející se spirály spočívá v tom, že ohledání je vedeno od středu místa činu k jeho okrajům.

Způsob frontálního ohledání představuje ohledání prostoru od jedné jeho strany určené za výchozí linii k jeho druhé hranici.

Jednotného pravidla pro použití jednoho nebo druhého způsobu není a tato otázka se řeší na základě konkrétních okolností a charakteru ohledávaného objektu.

Taktika ohledání může dát jen obecná doporučení k výběru způsobu ohledání. Tak např. ohledání místnosti se doporučuje obvykle provádět od vchodu, to je koncentrickým způsobem, ohledání volného prostoru se obyčejně počíná ze středu na okraj, a nebo může být použito způsobu frontálního tehdy, dá-li se ohledávaný prostor rozdělit na jednotlivé symetrické části.

Po skončení zkoumání objektů na místě činu se přejde k **závěrečné fázi ohledání**, kdy probíhá tato činnost:

1. Sepisuje se protokol o ohledání a vypracovávají se potřebné plánky, schémata, náčrtky.
2. V případě nutnosti se provádí daktyloskopování mrtvoly, zajišťuje její převezení do ústavu soudního lékařství. V případě odkrytí mrtvoly na místě jejího nálezu provádí se soudně lékařské zkoumání po skončení závěrečné etapy ohledání.
3. Provádí se balení zajištěných objektů na místě činu (dodání objektů zkoumání na expertizu je povinností těch orgánů, které ji vyžadují).
4. Přijímají se opatření k zajištění těch objektů, které mají důkazní význam a není je možné odebrat z místa činu.
5. Činí se opatření k zajištění zájmů dalších účastníků ohledání a jiných osob majících vztah k místu činu.

Ohledání místa činu končí kritickým zhodnocením provedené práce z hlediska její úplnosti a úspěšnosti.

5.7 Dokumentace průběhu a výsledků ohledání

Chceme-li, aby ohledání místa mělo i svou důkazní hodnotu v trestním řízení, musí být jeho výsledky řádně dokumentovány. Dokumentace průběhu a výsledků ohledání musí vytvořit takový obraz o situaci na místě činu, aby na základě těchto materiálů mohl kdokoli, kdo na místě činu nebyl, vytvořit ucelenou představu o situaci na místě činu a aby mohla být kdykoliv provedena rekonstrukce události.

Průběh a výsledky ohledání místa činu musí být pečlivě a průběžně dokumentovány fotograficky, velmi výhodná je i dokumentace videokamerou, zejména u rozsáhlejších míst ohledání a míst ohledání závažné kriminální události. Video dokumentace musí být autentická, nesmí být žádným způsobem upravována, jinak ztrácí svou důkazní hodnotu.

K zadokumentování průběhu a výsledku ohledání se v současné době zpravidla využívá zejména:

1. protokol ohledání místa činu;
2. kriminalistická fotografie a videozáznam;
3. kriminalistická topografie.

Protokol ohledání je z hlediska kriminalistiky prostředkem k podchycení skutečností souvisejících s ohledáním, které mimo jejich informační hodnoty mají i taktický význam a slouží ke stanovení dalšího postupu při prověřování události. Z procesního hlediska je protokol dokumentem, který má hodnotu důkazního prostředku. Proto musí splňovat jak požadavky a taktická hlediska kriminalistiky, tak i požadavky trestního řádu.

Každý protokol ohledání obsahuje povinně tři základní části, a to:

a) úvodní;
b) popisnou;
c) závěrečnou.

Úvodní část protokolu obsahuje zejména:

- označení události v souvislosti se kterou bylo ohledání provedeno;
- datum, místo a dobu ohledání;
- povětrnostní podmínky při ohledání;
- jméno, funkci, hodnost a zařazení policisty, který ohledání provedl nebo řídil;
- nacionále dalších účastníků ohledání;
- podnět k ohledání.

Popisná část protokolu obsahuje přesný popis ohledávaného objektu, postupu při ohledání a výsledků ohledání včetně přesné specifikace zajištěných stop a předmětů zpravidla v této posloupnosti:

- popis místa činu s přesným vymezením hranic ohledání;
- popis přístupových cest k místu a všeho, co bylo na nich nalezeno a zajištěno;
- jde-li o ohledání místnosti, týká se to i stropu a podlahy, vchodu, oken apod.;
- situace na místě činu;
- popis míst, na nichž byly zajištěny stopy a předměty použité při spáchání činu, jiné věcné důkazy;
- zvláštnosti místa a daného případu ohledání;
- zjištění negativních okolností apod.

Závěrečná část protokolu je soupisem zajištěných stop, předmětů a dokumentů a konstatování, jak s těmito materiály bylo naloženo. Poznamenává se rovněž jaká opatření byla na místě činu provedena a jaké dokumenty byly v souvislosti s ohledáním pořízeny. Závěr tvoří podpisové doložky všech účastníků ohledání.

Protokol je základním dokumentem, který podchycuje průběh a výsledek ohledání. Musí proto obsahovat přesný a posloupný popis všeho, co bylo zjištěno ohledáním. Protokol musí být srozumitelný a jasný, nesmí připouštět dvojí výklad. Do protokolu jsou zaznamenávány i stopy s číselným označením. Protokol musí být vyjádřením objektivního stavu na místě činu, které je ohledáno, nesmí obsahovat úvahy ani domněnky ohledávajícího. Nepřipouští se nepřesná terminologie (asi, přibližně, okolo, téměř, většina apod.).

> Základními požadavky na protokol ohledání lze shrnout následovně: **protokol ohledání musí být přesný, posloupný, jasný, srozumitelný, úplný a cílevědomý a musí poskytovat věrný obraz ohledávaného místa činu.**

Kriminalistická fotografie a videozáznam jsou významnou součástí dokumentace průběhu a výsledku ohledání. Soubor fotografií, které musí

odpovídat průběhu ohledání dokumentovaného protokolem, objektu jako celku i jeho částí musí názorně doplňovat obsah protokolu ohledání. Fotografie musí být číselně označeny, přičemž číselné značení musí být podchyceno i v protokolu ohledání. Takto pořízená fotodokumentace je stále více doplňována obrazovým záznamem průběhu a výsledků ohledání – video záznamem. Požadavky kladené na kriminalistickou fotografii jsou rozpracovány kriminalistickou technikou. Základním požadavkem na kriminalistickou fotografii je však její jednotnost s protokolem.

Kriminalistická topografie je další důležitou součástí dokumentace ohledání a jeho výsledku. Je nezbytným prostředkem grafického zobrazení situace a výsledků ohledání. Prostředky kriminalistické topografie jsou náčrtek, plánek a schéma.

Náčrtek je zběžná půdorysná skica zobrazující část místa, kde došlo k ohledání včetně objektů, které se na místě nacházely, s uvedením základních rozměrů a vzdálenosti. Náčrtek je obvykle pořizován tzv. „od ruky" a nezávisle na měřítku, slouží jako podklad pro zpracování plánku. Pořizuje se obvykle přímo na místě jakou součást ohledání a vyžaduje se, aby byl podepsán účastníky ohledání.

Plánek je přesným půdorysným zobrazením místa ohledání a objektů, které se na něm nacházely, zpracovaným v určitém měřítku. Pokud jde o plánek terénu, musí obsahovat i vyznačení světových stran. V plánku musí být vyznačena i místa, kde byly nalezeny stopy, přičemž číselné značení v plánku musí být shodné s číselným označením stop, předmětů apod. v protokolu ohledání a ve fotodokumentaci. Pro lepší srozumitelnost je plánek doplněn legendou. Plánek podepisuje jeho zpracovatel.

Schéma je znázornění nejdůležitějších prvků určitého objektu, popřípadě i vzájemných vztahů či vazeb mezi nimi.

Dokumentace průběhu a výsledku ohledání je pořizována různými způsoby a skládá se v důsledku tohoto z několika částí. Posuzovat a hodnotit výsledek ohledání je však vždy nutné z dokumentace jako celku.

5.8 Algoritmus postupu na místě činu a při ohledání

Algoritmus je opakující se účelně volený postup vedoucí k vyřešení úkolu daného typu. Jde o systém vzájemně na sebe navazujících úkolů a postupů, opakujících se při postupu na místě činu a při jeho ohledání.

A: První zásah na místě činu

1. Seznámit se situací.
2. Provést neodkladná opatření:
   a) poskytnout nebo zajistit první pomoc zraněným;
   b) předběžná prohlídka MČ;
   c) opatření k zabránění škodlivým následkům;
   d) uzávěra MČ;
   e) zjistit svědky události;
   f) zajistit ochranu stop a věcných důkazů;
   g) zajistit pronásledování pachatele.
3. Informovat operační středisko policie nebo nadřízeného.

B: Vlastní ohledání

Etapa vlastního ohledání je charakteristická společným postupem kriminalisty (ohledávajícího, vedoucího ohledání) s kriminalistickým technikem. Před započetím vlastního ohledání je potřebné prioritně zajistit nasazení služebního psa na pachovou stopu, zajistit pachové stopy a mikrostopy.

I. Orientační statické ohledání s cílem:

a) stanovit rozsah ohledání;
b) stanovit postup při ohledání;
c) určit výchozí místo ohledání (výchozí bod měření);
d) rozhodnutí o nasazení sil a povolání znalců (expertů);
e) stanovit rozsah následků na majetku a na zdraví.

II. Podrobné ohledání

1. Přístupové cesty – charakterizovat, popsat stopy, věci.
2. Objektu jako celku:
   a) poloha, orientace v terénu (prostoru);
   b) sousedící objekty;
   c) struktura objektu (např. u budov počet podlaží, stavební materiál, druh střechy a krytiny, apod.);
   d) vnější zabezpečení – např. oplocení (druh, výška), mříže, okenice, technické zabezpečení apod.;
   e) jiné charakteristické zvláštnosti.
3. Okolí objektu:
   a) dvory, nádvoří (čím tvořeny, stav, velikost);
   b) porosty (včetně trávy) jejich druh, vzrostlost apod.;
   c) zvláštnosti vzhledem k ročnímu období (např. výška sněhové pokrývky, výška ledového krunýře apod.).
4. Jednotlivých částí objektu:
   a) charakterizovat (tvar, rozměr, zvláštnosti, rozloha);
   b) u místností a chodeb:
      - vstupní dveře, zabezpečovací mechanismus a jeho stav, poškození, stopy;
      - podlaha, stěny případně strop (čím pokryty, stav, chronologicky vyhledané stopy);
      - druh a funkčnost osvětlení;
      - druh a rozestavení nábytku (stav, povrch, vyhledané stopy apod.);
      - předměty nacházející se na a uvnitř nábytku;
      - stopy na povrchu;
      - okna (druh, rozměr, stav zajišťovacího mechanismu, poškození, stopy apod.);
      - ostatní předměty věcí a vybavení nacházející se v místnosti (druh, umístění, charakteristické znaky, poškození, stopy, množství apod.).
5. Ohledání mrtvoly:
   a) postava, výška, pohlaví, stáří;
   b) celkový stav mrtvoly;
   c) poloha jednotlivých částí těla;
   d) oděv mrtvoly (charakterizovat stav oděvu, stopy a věci na oděvu a v jeho blízkosti, obsah kapes apod.);
   e) popis těla od hlavy k dolním končetinám včetně stop a zranění, které se na těle nachází;
   f) viditelné markanty;
   g) mrtvolné příznaky.

6. Bezprostředního okolí mrtvoly:
   a) popis a zajištění všech stop a věcí;
   b) popis a dokumentace místa pod mrtvolou.
7. Věcných důkazů:
   a) výstižný název, pojmenování;
   b) místo nálezu;
   c) materiál, barva, tvar, stav;
   d) rozměry, hmotnost a další určující veličiny;
   e) označení, nápisy, výrobní čísla, markanty apod.;
   f) Kompletnost, které části schází;
   g) vady a jejich popis;
   h) další zvláštnosti a způsob zajištění.
8. Ohledání volného terénu:
   a) charakter terénu;
   b) členitost;
   c) viditelnost;
   d) ohraničení;
   e) povrch;
   f) pevné orientační body;
   g) charakter a popis místa výskytu stop a věcí;
   h) podrobný popis stop a věcí včetně negativních okolností;
9. Zpracování náčrtek místa činu.

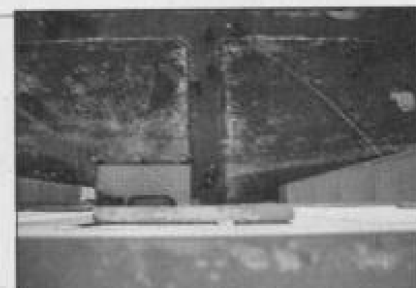
III. Činnost po ohledání

1. Vyhodnotit ohledání po věcné a obsahové stránce.
2. Zpracovat dokumentaci ohledání MČ:
   a) protokol o ohledání – uvádí se pouze fakta:
      - zpracovává kriminalista;
      - tři části (úvodní, popisná, závěrečná se seznamem zajištěných stop);
   b) fotodokumentace – zpracovává technik
      - souhlasné označení stop a věcí ve fotodokumentaci s protokolem;
   c) plánek, náčrtek – zpracovává technik.
3. Rozhodnout o zpřístupnění objektu – rozhoduje vedoucí výjezdové skupiny nebo kriminalista, pokud trestní věc převzal do vyšetřování.

Dne 11. 2. 2005 došlo ke skoku ženy z chodby panelového domu ze 7. patra, na následujících fotografiích je dokumentována poloha poškozené, místo, odkud došlo ke skoku a průčelí domu. Případ uzavřen jako sebevražedný skok poškozené ze 7. patra.

Celkový pohled na přikryté tělo po dopadu

Pohled shora ze 7. patra na tělo po dopadu

Pohled na přikryté tělo po dopadu

Okno značené křížkem, odkud vyskočila poškozená

Obr. 5.1 ***Fotodokumentace ohledání místa činu***

Pohled na místo, ze kterého poškozená vyskočila

Obr. 5.1 ***Fotodokumentace ohledání místa činu***

Použitá literatura:

HEŘMÁNEK, J. *Ohledání místa činu*. Praha: PF UK, 1973.

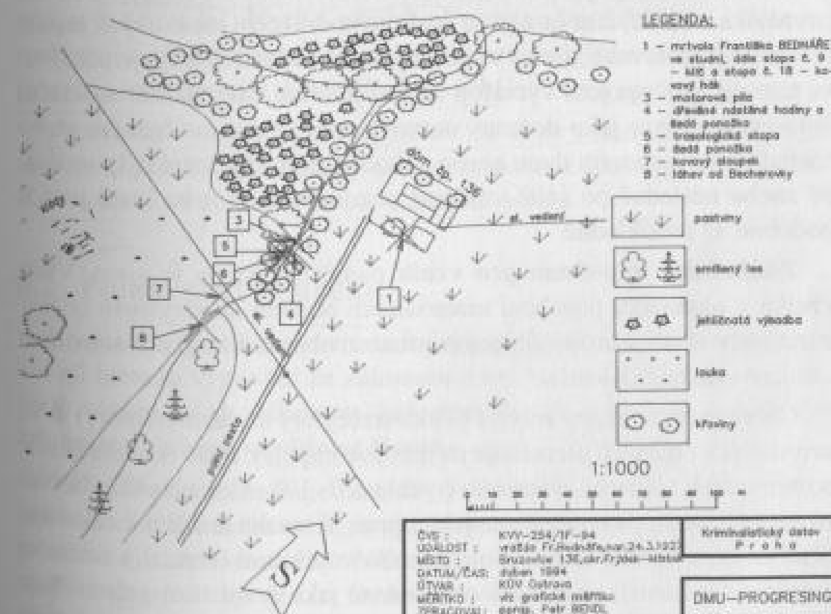
PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol. *Kriminalistika II*. Praha: FMV, 1984, s. 33–50.

CHMELÍK, J. *Ohledání*. Praha: MV ČR, 1999.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika I. a II.* Olomouc: PF, 1995.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130 ze dne 30. listopadu 2001.

Obr. 5.2 ***Letecký snímek místa činu a dokumentace místa události*** *(DMU)*

6. kapitola
VÝSLECH

6.1 Obecné problémy teorie výslechu a výpovědi

Výslech je nejrozšířenější metodou kriminalistické praxe. V některých případech je výslech jediným prostředkem k získání důkazů a tím i k objasnění události. Kriminalistická podstata výslechu spočívá v získávání informací z paměťových stop jejich reprodukcí.

> Kriminalistika definuje paměťovou stopu jako odraz objektivní reality, který vznikl a formoval se ve vědomí člověka v příčinných souvislostech s kriminalisticky významnou událostí.

Obsahuje tedy určitou informaci o objasňované události (např. o trestném činu) a o jejích jednotlivých elementech. Paměťové stopy jsou tím pevnější a silnější, čím častěji se opakuje podráždění mozkových buněk. Nevznikají izolovaně, ale ve vzájemných souvislostech a spojeních. Právě tato dočasná spojení vytvářejí základ procesu nazývaného **asociační činnost.** Asociace jako dočasný nervový spoj vzniká současným anebo následným působením dvou anebo několika podnětů, které byly současně anebo následně po sobě vnímané pozorovatelem nebo které jsou si podobné, či protikladné.

Základním impulsem pro vznik paměťové stopy je vjem. Vjem vzniká v okamžiku působení materiálních objektů na smyslové orgány a má vždy vztah k určité situaci (v procesu objasňování jde o souvislost s objasňovanou událostí).

Obraz světa vnímaný smysly (elektroreceptory a interoreceptory) se ve smyslových orgánech přeměňuje na nervové impulsy, které jsou převáděné po nervových vláknech do mozku (rychlostí 1–100 m za sekundu). Nervové impulsy potom vytvářejí v mozku obraz. V mozku dochází k několikanásobnému kroužení impulsů mezi mozkovou kůrou (cortex) a středním mozkem (thalamus), což bývá označované jako první fáze paměti. Tato fáze trvá od několika sekund po několik desítek sekund a je velmi citlivá. Stačí lehký otřes mozku a člověk zapomene, co se odehrálo těsně předtím.

Poznámka – v kriminalistické praxi se často vyskytují situace, v kterých si i větší počet svědků objasňované události nebo větší počet poškozených nedokáže vybavit děj, který předcházel určité události, příp. děj, který po konkrétní události následoval. Na tuto okolnost není možné zapomínat zejména při výslechu obětí násilných trestných činů, či účastníků dopravních nehod.

V druhé fázi paměti dochází ke změnám ve složení ribonukleové kyseliny (RNA). Druhá fáze paměti má tedy biochemický charakter, trvá několik hodin, bývá označovaná i pojmem krátkodobá paměť.

Třetí fáze paměti je označovaná jako dlouhodobá paměť a je velmi stabilní. Informace, které v ní jsou uložené mohou existovat mnoho let, dokonce i celý život. Po dobu třetí fáze dochází k vzniku bílkovin (proteosyntéza), která začíná v buněčném jádru, kde dochází ke kopírování RNA z genetické kyseliny deoxyribonukleové (DNA). Probíhá obvykle ve spánku.

Hodnota paměťové stopy spočívá v jejím informačním obsahu. Informace ve stopě je obsažená v určité formě, je zakódovaná. Pro volbu metod dekódování jsou určující forma a druh přirozeného kódu. Přirozeným kódem je lidská řeč. Nositel paměťové stopy může dekódovat informaci analýzou ideálního obrazu a jeho následnou reprodukcí ve formě výpovědi (převedením informace do verbální, neverbální anebo písemné formy).

Poznámka – na proces vzniku paměťové stopy v této fázi paměti může nepříznivě působit vdechování narkotických látek (fluotan), ale i krátkodobý nedostatek kyslíku v krvi či oddálení spánku.

6.2 Pojem a cíl výslechu

Výslech je **specifická metoda kriminalistické praxe kterou se získávají formou výpovědi za zákonem stanovených podmínek a z důvodů stanovených zákonem kriminalisticky a právně relevantní informace uložené ve vědomí člověka.**

Tato definice zohledňuje fakt, že výslech je především kriminalistickou metodou. Skutečnost, že se uplatňuje v různých formách, v různém prostředí (jednotlivé služby Policejního sboru, a právní hranice jeho využívání) poukazuje jen na to, že jde o jeho různé aplikace v různých podmínkách, za využívání jeho gnozeologického a psychologického základu, tak jak ho rozpracovala kriminalistika.

Pojmovými znaky výslechu jsou:

- získávání kriminalisticky a právně relevantních informací z paměťových stop uložených ve vědomí člověka;
- způsob vydělování informace z paměťových stop (reprodukcí vnímaného);
- zákonem stanovený rámec výslechu (důvody výslechu, postavení komunikujících, práva a povinnosti vyslýchajícího i vyslýchaného dané zákonem, hrozba v zákoně uvedenou sankcí za podání nepravdivých skutečností, nebo zamlčení důležitých skutečností, pokud zákon nestanoví jinak.

Cíle výslechu jsou determinované objasňováním konkrétní kriminalisticky významné události. Ve všeobecnosti je však možné tvrdit, že cílem každého výslechu je získání úplných a věrohodných informací o skutkových okolnostech objasňované události, což následně vede ke zjištění skutkového stavu věci o němž nejsou důvodné pochybnosti.

6.3 Druhy výslechu

Výslech je možné klasifikovat podle různých kritérií. Nejčastěji bývá členěný podle:

1. Procesního postavení vyslýchaného.
2. Vybraných kriminalisticko-taktických hledisek.

1. **Podle procesního postavení vyslýchaného.** Kritériem členění je zohlednění postavení vyslýchaného podle trestního řádu. Kriminalistika využívá toto klasifikační kritérium pro zohlednění zainteresovanosti vyslýchaného na průběhu a výsledku výslechu, a na celém procesu objasňování. Ve smyslu toho se člení výslech následovně:
   - **Výslech osoby vyzvané k podání vysvětlení.** Jedná se o výslech, kterým se získává ústní sdělení (výpověď sui generis), které zpravidla nemá v trestním stíhání důkazní status, ale má významné procesní důsledky.
   - **Výslech podezřelého (obviněného).** Spojení podezřelého s obviněným je logické, protože se jedná o jednu osobu, jejíž postavení se mění jen ve vztahu k procesní situaci, ve které se právě nachází, t.j. či už došlo ke sdělení obvinění anebo ne. Z hlediska přístupu k osobě podezřelého a obviněného po dobu výslechu dochází k analogickým situacím. Motivace vyslýchaného je stejná. Osoba podezřelého příp. obviněného je zároveň osobou, která zná všechny okolnosti přípravy, uskutečnění, či případného utajování události.
   - **Výslech svědka.** Účelem výslechu je získat relevantní informace o skutečnostech, které svědek svými smysly vnímal. Předpokládá se, že ve většině případů je svědek věcně nezainteresovaný.
   - **Výslech poškozeného.** Trestní řád zařazuje poškozeného do skupiny svědků. Z hlediska taktiky vedení výslechu je však přiměřenější vést ho jako samostatnou kategorii. Z hlediska motivace poškozeného, není možné této osobě upřít věcnou zainteresovanost, a to je u svědků méně častým jevem. K osobě poškozeného je tedy potřebné přistupovat odlišným způsobem.
   - **Výslech znalce.** Znalec je přibíraný v procesu objasňování aby se, jako osoba s určitými odbornými znalostmi vyjádřil k okolnostem důležitým pro objasňování. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím znaleckého posudku. Trestní právo však připouští i důkaz vykonaný znalcem prostřednictvím výslechu.

2. **Podle vybraných kriminalisticko-taktických hledisek:**
   - **Podle věku.** Rozeznáváme výslechy nezletilých, mladistvých, dospělých a starých osob. Věk často podstatným způsobem ovlivňuje základní psychické faktory, které mají vliv na formování a dekódování paměťové stopy (procesy vnímání, uchování v paměti, myšlení či reprodukce), příp. také průběh výslechu.
   - **Podle kriminální zkušenosti.** Rozeznáváme následující druhy výslechu osob: netrestaný, bez předcházející zkušenosti s výslechem; netrestaný, ale v minulosti už byl vyslýchaný; trestaný – recidivista. V závislosti na zkušenosti vyslýchaného s výslechem či s procesem objasňování je možné ve větší či menší míře uplatňovat taktické postupy (významné zejména u vyslýchaných, kteří vypovídají nepravdivě).
   - **Podle mentální úrovně.** Při objasňování kriminalisticky významné události přichází vyslýchající do styku i s osobami se sníženým intelektem, s osobami psychicky nemocnými, příp. (z pohledu trestního práva) s osobami s omezenou způsobilostí k právním

úkonům či s osobami této způsobilosti zbavenými. Z hlediska taktiky vedení výslechu je proto důležité přizpůsobit výslech jejich úrovni myšlení, t.j. formulovat otázky i předcházející poučení v úvodním stádiu výslechu jejich schopnostem porozumět průběhu prováděného výslechu. Někdy je nutné přizvat k takovému výslechu psychologa.

- **Podle fyzického (příp. zdravotního) stavu.** V některých případech v procesu objasňování nastane potřeba vyslechnout osoby nemocné, zraněné, umírající, příp. těhotné ženy. V takových případech často dochází ke změně místa výslechu. Vyslýchající je nucen vyslechnout vyslýchaného v domácích podmínkách či v nemocničním zařízení. Obvykle se to neobejde bez předcházející konzultace s lékařem.

Existují samozřejmě i další kriminalisticko-taktická hlediska, která ovlivňují svým charakterem výslech. Jedním z nich je i využití tlumočníka při výslechu. Nepříznivý aspekt se odráží v tom, že výslech je zdlouhavý, dochází k dvojnásobné reprodukci výpovědi (tlumočník – vyslýchající), může tedy dojít k nepřesnosti překladu či jeho neúplnosti a pod. Výslech neprobíhá plynule, když se jedná o výslech podezřelého, příp. osoby, kde je podezření, že nevypovídá pravdivě, má taková osoba čas na přípravu odpovědí.

6.4 Psychologické základy výpovědi

Výpovědí rozumíme sdělení vyslýchané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů. Za **základní psychologické faktory**, které mají vliv na výpověď, bývají z hlediska kriminalistiky, považované:

- vnímání;
- paměť;
- myšlení;
- reprodukce.

Kvalitou **vnímání** je podmíněná i kvalita potencionálních informací, které se získávají v procesu výslechu. Vnímání jako proces je založené na vjemech. **Vjem** je výsledek vnímání, uvědomělý odraz jevů vnějšího světa, např. odraz určitého předmětu. Vstupními branami vjemů jsou

smyslové orgány. Člověk disponuje pěti smysly: zrak, sluch, hmat, čich, chuť. Z těchto pěti nezastupitelných smyslů je u člověka nejdůležitějším smyslem bezpochyby zrak. Zrakem totiž člověk vnímá až 90% všech informací.

Protože je lidské chování odpovědí na vjemy přijaté smyslovými orgány, chybný zrak, sluch, nebo jiný smysl, může zapříčinit i chybný vjem. Bolest, emoce, únava či obyčejné nepohodlí, může rušit proces vnímání natolik, že se jedinec stává nepozorným k obvyklým vjemům přijatým smyslovými orgány. Psychické narušení anebo poškození může přinutit mysl, aby fungovala abnormálně a výsledkem takového zkresleného vnímání mohou být iluze, nebo halucinace. Z toho jednoznačně vyplývá, že vnímané informace se neobejdou bez rozumového zpracování, které je založené na předcházejících zkušenostech a intelektové síle jedince.

Vnímání jako proces je ovlivněné individualitou jedince, jeho intelektem, vzděláním, schopnostmi, momentálním psychickým stavem a pod. Jakýkoliv signál, který člověk vnímá smyslovými orgány, zanechá v mozku, jako v hmotném substrátu určitou stopu. Stálost takové stopy je závislá na jejím charakteru, emocionálním zabarvení a na mnohých dalších faktorech, které vstupují do procesu vnímání. Taková stopa v mozku, bývá označovaná pojmem **paměťová stopa**. Z hlediska kriminalistiky se jedná o paměťovou stopu až když má nějaký vztah ke kriminalisticky významné události.

Paměťová stopa může být výrazná, ale může časem vyblednout nebo se celkem vytratit. Paměťové stopy v mozku nevznikají izolovaně, ale v určitých vzájemných souvislostech, spojeních. Pro policejní praxi v kriminalistice je důležité zejména to, že paměťová stopa nemůže být odstraněná z hmotného substrátu (tedy ze svého nositele). Tím se liší od většiny ostatních druhů stop. Nemizí při elektrické stimulaci, při změně teploty těla, nebo působením snů. Za důležité vlastnosti paměti bývají považované zejména rozsah, přesnost uchovaného materiálu a schopnost vybavit si časové a místní souvislosti.

Myšlení se považuje za nejvyšší stupeň poznávacích procesů. Při hodnocení myšlení si všímáme jeho dynamické složky (rychlost, rovnoměrnost), formální stránky (souvislost, plynulost, výpravnost) a obsahové složky (převažující téma, přiměřenost realitě). Myšlení se uskutečňuje prostřednictvím myšlenkových operací. K základním myšlenkovým

operacím, označovaným i jako metody formálního logického myšlení patří: analýza, syntéza, porovnávání, abstrakce, analogie a zevšeobecňování. Jejich realizací dochází k vzniku forem myšlení, kterými jsou pojem, soud a úsudek.

Myšlení je činnost, věci a jevy jsou v něm zastoupené ideami, symboly a řešení často nevyžaduje konkrétní manipulaci a bezprostřední vnímání.

Reprodukce – vybavená vzpomínka není úplnou kopií původně vnímané události. Liší se od ní kvantitativními a kvalitativními změnami, způsobenými procesem vzpomínání. Jedním z typických nedostatků ve vybavování a vzpomínání je přestavba. Jde o změnu v obrazu skutečného průběhu vnímané události. Tyto změny jsou zvlášť výrazné při tzv. náhodném zapamatování. Např. při reprodukci náhodně vyslechnutého příběhu je vzpomínání ovlivněné především tím, do jaké míry je vzpomínání blízké zájmům a zkušenostem osoby, která příběh reprodukuje. V některých případech (zvlášť u dětí) může být paměťová rekonstrukce velmi nepřesná. Na reprodukční stránku paměti mají velký vliv i emoce. Pod vlivem silného rozrušení si osoba někdy nemůže vzpomenout na věci, které dobře zná a na které by si za normálních okolností lehce vzpomněla. Jde o případy výslechů konaných bezprostředně po vnímané stresující události, např. oběti znásilnění, přepadnutí, dopravní nehody apod.

Při zkoumání vlivu **pozornosti** na vnímání, není možné nezabývat se úlohou zaměření, nastavení vnímání. Pozornost činí vnímání výběrovým, zaměření pozornosti na jeden anebo na skupinu několika předmětů se projevuje jako nepozornost vůči ostatním předmětům a jevům. Čím větší pozornost ale věnuje osoba určitému předmětu, tím dokonaleji ho vnímá.

Rozlišujeme dva druhy pozornosti:

- **Neúmyslná pozornost**, která vzniká bezprostředně pod vlivem neobvyklých okolností působících na vnímání. Nejčastěji ji uvádějí do chodu podněty, které se liší od průměrných běžných situací, např. svým rozsahem, barvou, zvukem. Jde většinou o podnět, který doposud nebyl vnímaný, a který působí na člověka v tomto okamžiku poprvé.
- **Úmyslná pozornost**, která je založena na lidské vůli, vyplývá z rozhodnutí, vytýčeného cíle, udržuje se cílevědomým úsilím.

Úroveň pozornosti svědka je závažným prvkem, který se projevuje ve věrohodnosti a spolehlivosti výpovědi a je ovlivňována např. dokonalou funkčností smyslových orgánů, životní zkušeností, úrovní vědomostí, či vykonávanou pracovní činností.

- **Sugestibilita jedince** (sklon k sugesci) je závislá od mnohých vnitřních i vnějších faktorů. Sklon k ní je tím větší:
  - Čím méně se může sugerovaná osoba přesvědčit o pravdivosti dané sugesce. Může jít o techniky porovnávání vsugerovaného se skutečností, o kontrolu logickým myšlením a pod.
  - Čím méně se sugerovaná osoba snaží o kontrolu pravdivosti sugesce.
  - Čím výraznější je samotný efekt sugesce.

K znehodnocení informací sugescí může dojít i na začátku svědecké výpovědi, např. pri vyjasňovaní smyslu či významu vnímaných skutečností, působením doplňujících informací (z denního tisku, rozhovorů s jinými svědky atd.). Toto sugestivní ovlivňování je však mimo dosah vyslýchajícího, nemůže mu zabránit.

Mezi **faktory podmiňující zvýšený sklon k sugesci** patří:

- **Aktuální zdravotní a psychický stav vyslýchaného.** Jde o různé tělesné, či duševní choroby, úrazy, pocity únavy, hladu, strachu…
- **Vliv sociálního prostředí.** Nezanedbatelný je zejména vliv rodinného prostředí (negativní působení alkoholismu u rodičů, násilí…), a přátelských vazeb k různým asociálním skupinám (snaha zapadnout).
- **Intelekt, vzdělání a profese.** V souvislosti s intelektovou úrovní vyslýchaného jedince platí vztah nepřímé úměry: čím nižší intelekt, tím vyšší možná sugestibilita. U osob s vyšším vzděláním praxe ukazuje, že u nich dochází k sugesci méně často a obvykle mimo jejich pracovní profesi.
- **Vztahy a postoje.** Ve vztazích podřízenosti, závislosti na jiných osobách, autoritách, dochází snadněji k přebírání názoru, stanoviska nadřízených, nebo osob s přirozenou autoritou.
- **Věk vyslýchaných.** Mezi obzvlášť sugestibilní osoby patří zejména starší osoby (největší vliv na ně mají lidé, kterým důvěřují, příp. osoby s veřejnou autoritou), děti a mladiství.

6.5 Příprava výslechu

Přípravu výslechu je možné v obecnosti rozdělit do dvou etap:

1. Obsahová příprava, tvořená analytickou a syntetickou fází.
2. Organizačně-materiální příprava.

(1) Obsahová příprava výslechu – cílem obsahové přípravy výslechu je požadavek, aby vyslýchající dokonale zjistil všechny doposud neobjasněné okolnosti události, které jsou známé vyslýchanému a současně informace, které jsou bezpečně známé. Musí mít proto prostudované všechny dostupné materiály a už známé informace o objasňované události i k osobnosti vyslýchaného. Analýza dostupných informací se odrazí v kvalitně zpracovaných souborech otázek a v konečném důsledku v zpracování plánu výslechu.

Analytická fáze – cílem této fáze je ujasnit si okruh všech okolností objasňované události a to tím způsobem, že se v první řadě určí okolnosti, které nejsou doposud vůbec objasněné nebo jsou objasněné jen částečně (příp. nedostatečně) a dále se určí ty okolnosti, které se mají objasnit právě výslechem.

Analyzovaný materiál se dělí nejčastěji na materiál důkazní a pomocný. Mezi **důkazní materiál** patří zejména:

- Protokoly o dosud vykonaných úkonech s přílohami – náčrtky, plánky, fotografie, filmový materiál, magnetofonové pásky, modely.
- Zajištěné stopy, věcné a listinné důkazy.
- Znalecké posudky, odborná vyjádření.
- Oficiální zprávy úřadů, revizní zprávy apod.

K **pomocným materiálům** můžeme zařadit zejména:

- Různé druhy záznamů, např. oznámení poškozeného, svědka apod.
- Operativně-pátrací materiály o objasňované události i k osobě pachatele, např. výsledky operativního pátrání po osobách a věcech, zjišťování bývalých styků.
- Evidenční materiály, zejména výsledky různých lustrací a typování v evidencích známých pachatelů, neobjasněných trestných činů, falešných jmen a přezdívek, zvláštních znamení a tetování, v evidenci věcí, fotoalbech apod.
- Poznatky získané z jiných spisů, v kterých vyslýchaný určitým způsobem figuroval (svědek, poškozený, podezřelý, obviněný).

Analýza důkazního a pomocného materiálu probíhá současně s analýzou osoby a osobnosti vyslýchané osoby. Cílem analýzy osoby a osobnosti je získání poznatků pro reálné předvídání chování vyslýchaného v průběhu výslechu a následné odvození taktických postupů, kterými je možné vyslýchaného pozitivně ovlivnit v zájmu získání co možná nejúplnější a nejhodnověrnější výpovědi.

Do analytické fáze přípravy patří i autoreflexe vyslýchajícího, tedy analýza schopností vyslýchaného vést konkrétní výslech.

Syntetická fáze – spočívá ve volbě taktických záměrů vedení výslechu a ve vypracování plánu výslechu. **Taktické záměry** obsahují zpravidla:

- Určení cíle výslechu.
- Při výsleších většího počtu osob v jedné věci, určení pořadí jednotlivých výslechů.
- Určení vhodného času a místa výslechu.
- Určení pořadí otázek v případě.
- Určení, zda a jaké věcné a listinné důkazy, materiály budou, resp. by mohly být předložené vyslýchanému.
- Určení eventuální potřeby provést konfrontaci nebo rekognici.
- K navození správného postoje a vztahu vyslýchajícího k vyslýchanému, na začátku i v průběhu výslechu.

Plán výslechu je determinovaný především složitostí případu, předpokládanou složitostí výslechu a schopnostmi vyslýchaného. Může mít písemnou formu (zejména u složitějších případů), příp. může být fixovaný jen v paměti vyslýchajícího nebo být obsažen ve formě značek, podtržených slov, nebo vět ve spisovém materiálu apod.

(2) Organizačně-materiální příprava – v průběhu přípravy výslechu není možné opomenout význam a vliv prostředí, ve kterém výslech probíhá. Organizačně-materiální příprava zahrnuje tyto hlavní složky:

- Volbu vhodného výslechového prostředí.

- Určení konkrétního okruhu osob přítomných při výslechu (kromě vyslýchajícího a vyslýchaného, tj. zapisovatelka, obhájce, tlumočník, zákonný zástupce, psycholog).
- Volbu a přípravu potřebných technických prostředků s následným přezkoušením a odstraněním nedostatků.
- Organizační zajištění výslechu.

Výslechové prostředí je možné chápat ve dvou rovinách. Rozeznáváme vnější a vnitřní výslechové prostředí (označované i jako klima výslechu).

Za **vnější výslechové prostředí** považujeme místo, kde výslech probíhá. Je to obvykle kancelář vyslýchajícího, výjimečně výslechová místnost (těmi ale často útvary nejsou vybavené, nemluvě už o speciálních výslechových komplexech). V odůvodněných případech se výslech uskutečňuje i v bytě, na pracovišti vyslýchaného, v zdravotnickém zařízení apod.

Za **vnitřní výslechové prostředí** považujeme klima výslechové místnosti (je možné jej označovat i jako atmosféru výslechu), nebo kanceláře, v které výslech probíhá. Je tvořená souhrnem různých faktorů, např. zařízením místnosti, rozmístěním vyslýchajícího, vyslýchaného a ostatních osob nacházejících se v místnosti, osvětlením, čistotou místnosti, teplotou... Příznivé výslechové klima působí pozitivně na psychiku zúčastněných osob, je proto vhodné už ve fázi přípravy zabezpečit, aby po celou dobu výslechu nedocházelo k rušivým vlivům. Za rušivé vlivy můžeme považovat klepání na dveře, vyzvánění telefonu, jakékoliv vstupování jiných osob do místnosti (např. vstup kolegů za různým účelem), vnější hluk.

Určení konkrétního okruhu osob přítomných při výslechu spočívá v potřebě určit přítomnost dalších osob při výslechu kromě vyslýchajícího a vyslýchaného, tj. zapisovatelky, obhájce, tlumočníka, zákonného zástupce, psychologa apod.

Nezanedbatelnou částí přípravy je i volba vhodných technických prostředků, jich přezkoušení a odstranění nedostatků, nebo jejich nahrazení funkčními. Kontrolují se nejen technické prostředky ale i funkční části, náplně, pásky apod.

Organizační zajištění výslechu spočívá v zajištění účasti jeho účastníků, technických prostředků, v uplatnění taktických záměrů a v dodržení plánu výslechu, pokud to není na škodu věci.

6.6 Taktika výslechu

Kriminalistika rozlišuje tři **stádia výslechu**:

- úvodní stádium;
- monolog;
- dialog.

Úvodní stádium začíná samotným přivítáním vyslýchaného, protože už do tohoto okamžiku spadá prvé formování kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným. Následuje ověřování totožnosti vyslýchaného a seznámení s předmětem a důvodem výslechu, s jeho procesním postavením. Následně se zjišťují jeho osobní údaje a vyplňuje se předtištěná část protokolu.

Poznámka – někteří kriminalisté zařazují do tohoto stádia i způsob a formu předvolání vyslýchaného. Volba způsobu a formy předvolání k výslechu, výslechu předchází a patří tedy do fáze jeho přípravy a ne do úvodního stádia samotného průběhu výslechu. Vlastní výslech začíná až vstupem vyslýchaného do místnosti, ve které se má výslech konat. Tím samozřejmě není možné popřít taktický význam způsobu a formy předvolání.

Podle okolností se zjišťuje vztah vyslýchaného k ostatním účastníkům objasňovaného případu, k projednávané věci, příp. i jiné okolnosti, které by byly významné pro ověřování jeho věrohodnosti. Při výslechu obviněného se zjišťují také jeho rodinné, majetkové, platové poměry a předcházející tresty. Může být vyslechnutý i k určitým rysům své osobnosti.

V závěru tohoto stádia je vhodné vést rozhovor s vyslýchaným na obecné téma. Účelem je lepší navázání kontaktu ale i otipování vyslýchaného, prověření jeho intelektu a celkové orientace osobnosti s cílem provést poslední korekturu a konkretizaci plánu výslechu. Po vyplnění předtištěné části protokolu je vyslýchaný poučen vhodným způsobem o jeho právech a povinnostech ve smyslu zákona.

Po ukončení poučení je potřebné vyzvat vyslýchaného aby se souvisle vyjádřil k předmětu výslechu. Je vhodné ho upozornit, aby ve výpovědi rozlišoval, zda si na určité okolnosti vzpomíná s jistotou anebo méně jistě, co vnímal sám a co ví od jiných osob, tzv. „informace z druhé ruky".

Monolog – v průběhu tohoto stádia vyslýchaný volně vypovídá k předmětné věci, s uvedením toho na co si vzpomíná, co považuje za důležité, které skutečnosti vnímal vlastními smysly a které se dozvěděl od jiných osob. Jeho souvislá výpověď nemá být bezdůvodně přerušovaná. V případě, že je předmět výslechu rozsáhlý, je možné vyslýchaného usměrnit, aby vypovídal buď v časovém sledu, tak jak událost probíhala, resp. tak jak jí svědek vnímal anebo aby vypovídal postupně k jednotlivým osobám, nebo k jednotlivým skutkům. V průběhu jeho souvislé výpovědi vyslýchající analyzuje obsah výpovědi a nabývá přesvědčení, jestli je jeho výpověď pravdivá, jaký má vztah k objasňované události, nebo k ostatním účastníkům objasňované události.

Výslech musí být veđený tak, aby byl vyslýchaný přesvědčený o tom, že se k němu přistupuje objektivně, bez předsudků a má možnost v potřebném rozsahu zaujmout k věci vlastní stanovisko. Vyslýchaný musí v této části výslechu prokázat značnou trpělivost. Do výpovědi vyslýchající nezasahuje a to ani v případě, že vyslýchaný vypovídá zjevně nepravdivě. Čím více toho vyslýchaný uvede, tím je větší pravděpodobnost, že se zaplete do vlastních polopravd anebo úplně nepravdivých konstrukcí, příp. že se vyslýchající dozví o jemu zatím neznámých aspektech, které vyslýchaný nepovažuje za důležité, ale pro proces objasňování mohou mít význam.

Monolog umožňuje vyslýchajícímu zorientovat se v sumě informací, kterými vyslýchaný disponuje, které považuje za důležitější, na kterých je emocionálně zainteresovaný, nebo která fakta (o kterých musí vědět) vynechal, resp. se jim vyhnul.

Dialog – jeho podstata spočívá v kladení otázek vyslýchajícím a získávání odpovědí od vyslýchaného. Cílem je doplnit, konkretizovat, odstranit rozpory nebo detailizovat předcházející stádium výslechu (monolog). Otázky by měly být krátké a srozumitelné. Jsou kladené tak, aby na ně musel vyslýchaný odpovědět s určitostí a jednoznačně. Nesmí na vyslýchaného působit sugestivně, t.j. nesmí ho navádět k určitému typu odpovědi, nebo obsahovat část odpovědi, ale nemohou být ani kapciózní (úskočné). Vyslýchaný nesmí mít možnost odvodit z položených otázek žádné informace, aby tak byl nucen spoléhat se jen na vlastní paměť. Kriminalistika považuje toto stádium výslechu za nejdůležitější zejména při výsleších podezřelých anebo obviněných, příp. při výsleších

svědků, kteří vypovídají nepravdivě. Umožňuje vhodným psychologickým působením dosáhnout zvrat ve výpovědi a výsledkem může být pravdivá výpověď.

6.7 Taktické postupy výslechu

Taktika výslechu představuje tvůrčí proces založený na výběru a aplikaci vhodných taktických postupů pro dosažení cíle výslechu v konkrétní výslechové situaci. Za **základní taktické postupy výslechu** lze považovat:

- Formování psychologického kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným.
- Analýza výpovědi v průběhu výslechu.
- Poskytování pomoci vyslýchanému při vybavení si zdánlivě zapomenutého.
- Působení na vyslýchaného, který vypovídá nepravdivě, případně vypovídat odmítá.

První dva taktické postupy – formování psychologického kontaktu a analýza výpovědi – bývají označované i jako **obligatorní**, protože se aplikují v průběhu každého výslechu. Poskytování pomoci při vybavování zapomenutého a působení na vyslýchaného, který vypovídá nepravdivě, jsou **fakultativní taktické postupy**, protože se uplatňují jen v případě potřeby. Uvedené taktické postupy se neuplatňují izolovaně, ale ve vzájemných kombinacích.

1. Formování psychologického kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným

Navázání vhodného psychologického kontaktu je považované za absolutně rozhodující prvek, který podstatnou měrou rozhoduje o efektivitě výslechu. Výzkumy potvrzují, že vhodný kontakt mezi vyslýchajícím a vyslýchaným dokáže ve velké míře kompenzovat chyby pramenící z uplatňování nevhodného postupu v průběhu výslechu jako je např. opakované přerušení monologu, nepřesně formulované otázky, přechody k následující otázce, když vyslýchaný okamžitě nereaguje.

Za **nejdůležitější faktory** působící při formování psychologického kontaktu bývají považované:

- Vhodný způsob zajištění přítomnosti vyslýchaného.
- Vhodné vnější výslechové prostředí a formování vhodné výslechové situace.
- Osobnost vyslýchajícího.
- Vhodné formy seznámení s předmětem výslechu a s procesním postavením vyslýchaného.
- Volby vhodného psychologického přístupu podle specifik osobnosti vyslýchaného.

Vhodný způsob zajištění přítomnosti vyslýchaného. Vyslýchaného je možné předvolat písemně, osobně nebo telefonicky. Je potřebné zvážit, který z uvedených způsobů použít v tom kterém případě. Z hlediska formování osobního kontaktu je vhodnější realizovat předvolání osobně nebo telefonicky. Vhodný způsob předvolání bude tedy ovlivněný procesním postavením vyslýchaného, jeho psychosociální zralostí (nezletilý, mladistvý, dospělý, starší osoba) a psychopatologickými zvláštnostmi (osoba v mentální normě, neurotická, mentálně retardovaná…). Kombinace těchto různých hledisek podmiňuje odhad osobnosti vyslýchaného vyslýchajícím a uplatňování vhodného přístupu k němu. Předvedení jako formu zajištění přítomnosti osob je vhodné uplatňovat jen v omezené míře, protože velmi výrazným způsobem omezuje možnost navázat vhodný psychologický kontakt.

Vhodné vnější výslechové prostředí a formování vhodné výslechové situace. Základní typy výslechových situací jsou:

a) Vyslýchaný **může** a současně **chce** pravdivě vypovídat. Nedošlo k žádnému negativnímu ovlivnění základních psychologických faktorů, které mají vliv na výpověď (vnímání, zapamatování, myšlení, reprodukce) a zároveň je osoba ochotná vypovídat úplně a pravdivě. Jde tedy o ideální výslechovou situaci.

b) Vyslýchaný momentálně **nemůže** (nevzpomíná si), ale **chce podat pravdivou výpověď.** Osoba vnímala objasňovanou událost, ale z různých příčin si některé její okolnosti nedokáže vybavit, současně je však ochotná vypovídat. Určitým východiskem z této situace je poskytnutí pomoci při překonávání překážek vypovídat a k vybavení si zdánlivě zapomenutého ze strany vyslýchajícího, např. rozložení události na chronologické celky, nebo využití názornosti předkládáním fotografií, náčrtků, příp. demonstrováním určitých činností a pod.

c) Vyslýchaný **může** ale **nechce podat pravdivou výpověď.** Jde většinou o výslechy obviněných nebo podezřelých, příp. výslechy svědků, kteří jsou s nimi v příbuzenském, partnerském či v přátelském vztahu. V takových problémových situacích je zvláště důležitá úloha psychologického působení na vyslýchaného. V praxi se někdy využívá BASIC ID, jehož podstata spočívá v tom, že vyslýchající převezme úlohu vyslýchaného a snaží se objasnit motivační pochody vyslýchaného (podezřelého) v průběhu činu. Vyslýchající deklaruje své pochopení pro jednání podezřelého, jistým způsobem lidsky (morálně) ospravedlňuje jeho jednání v konkrétní situaci, apeluje na jeho kladné vlastnosti a na okolnost, že jediným v podstatě „správným" východiskem z jeho situace je přiznat se či vypovídat pravdivě (když se nejedná o pachatele). Aplikace tohoto morálního ospravedlnění, však nesmí obsahovat právní ospravedlňování činu. Pokud však vyslýchaný ví, že proti němu nejsou žádné přímé důkazy, i když vyslýchající dosáhne v jeho případě přiznání, často se stává, že po poradě s obhájcem své předcházející přiznání odvolá, nebo zpochybní. Proto v případech, kdy proti vyslýchanému nemáme dostatek důkazních informací, je vhodnější výslech orientovat k získání co možná nejširšího rozsahu výpovědi. Přitom se může stát, že vyslýchaný uvede informace, které se mu jeví jako nepodstatné, ale jejich prověrka může přinést další informace, které mohou být později využité v objasňování v jeho neprospěch.

d) Vyslýchaný **nemůže** a ani **nechce** vypovídat. Ve zvláštních případech vyslýchaný vnímal okolnosti události, ale v současnosti není způsobilý podat o nich výpověď. Může jít o různé odchylky od normálu (intelektové, osobnostní, příp. jejich kombinace). U tohoto typu vyslýchaného není možné aplikovat vhodné psychologické působení, protože by bylo neúčelné. Proces objasňování se musí ubírat jiným směrem. Je potřebné získat informace z jiných zdrojů. Určitou cestou by bylo nejprve působit na volní složku (nechce) a potom až na psychickou složku (nemůže).

Na formování psychologického kontaktu mají zásadní vliv následující faktory:

Osobnost vyslýchajícího. Osobnost vyslýchajícího je jedním z důležitých faktorů ovlivňujících formování psychologického kontaktu. Její vliv na vyslýchaného a tím i na průběh výslechu začíná už prvním kontaktem s vyslýchaným, kterým může být ústní nebo telefonické předvolání k výslechu a v případě písemného předvolání, až prvý kontakt po vstupu vyslýchaného do místnosti, v které se bude výslech konat. Vyslýchající by měl přistupovat k jednotlivým výslechům diferencovaně, na základě analýzy osoby vyslýchaného, zvolit příslušný přístup – od vlídného, přívětivého jednání až po strohý, úřední tón. Strohé, úřední jednání se v žádném případě nesmí změnit v brutální či vulgární, a to ani po výslovné „provokaci" vyslýchaného. V takových případech je na místě slušné, ale rázné doporučení vyslýchanému, aby si uvědomil, kde se nalézá a s kým jedná.

Vhodná forma seznámení s předmětem výslechu a s procesním postavením vyslýchaného. Vyslýchající může volit mezi dvěma formami – úřední forma a tzv. „občanská". Za „občanskou" formu je možné považovat méně formální vysvětlování předmětu výslechu a seznámení vyslýchaného s jeho právy a povinnostmi tak jak to vyžadují příslušné právní předpisy. „Občanská" forma sa doporučuje u výslechů vyslýchaných, kde je předpoklad, že jejich výpověď bude pravdivá, příp. že o takovou výpověď budou usilovat. Vhodné je použít ji také při výsleších nezletilých, starých osob a osob se sníženou mentální normou apod. Úřední forma se doporučuje ve vztahu k osobám, u kterých je předpoklad, že budou vypovídat nepravdivě, příp. že vypovídat odmítnou.

Volba vhodného psychologického přístupu podle specifik osobnosti vyslýchaného. Jeho volba vychází vždy z analýzy osobnosti vyslýchaného, obvykle se využívá psychologické působení vyslýchajícího na vyslýchaného. **Mezi nejčastější způsoby formování psychologického kontaktu s vyslýchaným,** které zohledňují specifika jeho osobnosti patří zejména:

- taktní, slušné ale odměřené jednání a vystupování v průběhu celého výslechu;
- využití empatie (tendence vcítit se, pochopit příčiny chování a jednání);
- uplatnění principu pohostinnosti, např. nabídnutím kávy;

- uplatnění prvků psychického působení jako formy přesvědčování k ovlivnění postoje vyslýchaného.

2. Analýza výpovědi v průběhu výslechu

Úlohou analýzy je zjišťovat v průběhu výslechu pravdivost a věrohodnost výpovědi a postoj vyslýchaného k předmětu výslechu. Analýza probíhá v průběhu celého výslechu, od jeho úvodního stádia až do ukončení ve stádiu dialogu. **Věrohodnost výpovědi** je možné **hodnotit** třemi způsoby:

- **Porovnávání výpovědi s ostatními důkazy**. V případě, že informace, obsažené ve výpovědi jsou v rozporu s ostatními důkazy, je možné dospět prakticky ke dvěma možným závěrům. Buď vyslýchaný vypovídá v rozporu s ostatními důkazy proto, že došlo k nepříznivému ovlivnění některého, příp. některých psychologických faktorů (vnímání, paměť, myšlení, reprodukce), majících vliv na výpověď a tím i k transformaci informace nebo vyslýchaný vypovídá v rozporu s ostatními důkazy, protože lže.
- **Prověření vnitřní shody údajů ve výpovědi**. Podstatné rozpory ve výpovědích jedné a téže osoby, týkající se těch samých okolností jsou zjevným znakem nepravdivosti některé z výpovědí, příp. všech výpovědí. Nepravdivě vypovídající osoba si obvykle nepromyslí celý řetěz okolností a jejich detailů, proto se při opakovaných výpovědích a někdy hned při prvé výpovědi objeví nepřesnosti. Takové drobné nepřesnosti z předcházejících výslechů si osoba buď nepamatuje, anebo jí nesedí v její verzi, uvědomí si to a začne je měnit.
- **Vyjasnění dalších okolností**. Vyslýchající uvažuje nad možnostmi, zda vůbec vyslýchaný mohl znát okolnosti o kterých vypovídá, jestli mohl mít k dispozici uváděné zdroje informací, jestli měl dostatečně příznivé podmínky pro vnímání, aby si mohl tak dobře zapamatovat určitý fakt a pod.

V průběhu analýzy výpovědi vyslýchaného není možné zapomínat na pozorování chování vyslýchaného. Projevy neverbální komunikace nejsou jen indikátorem psychického stavu vyslýchaného či věrohodnosti jeho výpovědi, ale mohou být také významným prostředkem ovlivňování vyslýchaného. **Za složky neverbální komunikace** považujeme:

- **Mimiku**. Je považovaná za nejdůležitější neverbální komunikační prostředek. Vypovídá o aktuálním psychickém stavu prostřednictvím výrazů tváře. S relativně velkou přesností je možné z lidské tváře určit stavy štěstí, překvapení, strachu, zloby, smutku, spokojenosti, nebo zájmu. Je však třeba počítat i s určitými možnostmi zastírání (tzv. „kamufláže), zvlášť u osob už trestaných anebo z jiných důvodů často vyslýchaných osob, které výslechové situace zažily víckrát.
- **Pohledy**. Přirozený oční kontakt je důležitý nejen při navazování vhodného psychologického kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným, ale příznivě působí i na samotnou komunikaci, protože sbližuje její účastníky. Na základě toho, kam směřuje pohled vyslýchaného, zda se nevyhýbá očnímu kontaktu, jak rychle přenáší pohled z objektu na objekt je možné odhadnout pravděpodobný psychický stav – nejistotu, upřímnost, překvapení a pod.
- **Tělesné pohyby**. Z pohybů končetin, trupu, krku a hlavy je možné usuzovat na aktuální psychický stav vyslýchaného (útlum, klid, nervozita, agresivita). Důležitým indikátorem vnitřního nepokoje či možného boje konfliktů mohou být tzv. „neúčelné" činnosti, např. neodůvodněné opakované nasazování brýlí, neustála hra s klíči, opakované zapínání a rozepínání knoflíku a pod.
- **Tělesný postoj**. Určitou informační hodnotu má i držení těla a vzájemná poloha všech jeho částí. Všímáme si zejména polohy těla v klidu. Vyslýchaný sedí na židli, bez toho aby vykonával nějakou činnost. Psychologie experimentálně potvrdila, že jistota a sebevědomí jsou doprovázeny vzpřímenou hlavou, vypnutým hrudníkem a zvýšenou polohou ramen. Naopak nejistota, úzkost bývá doprovázena skloněnou hlavou, vpadnutým hrudníkem a svěšenými rameny.

Při analýze výpovědi sehrává určitou úlohu i otázka profesionální zkušenosti a vlastní intuice. Zkušení vyslýchající zpravidla dokážou ihned tzv. vycítit slabé místo výpovědi vyslýchaného. Využívají samozřejmě poznatky vlastní profesionální zkušenosti i metody logiky, ale v určitých případech bez toho aby to dokázali zdůvodnit, mění taktiku výslechu v jeho průběhu a velmi často právě takovým taktickým obratem dospějí k efektivnímu výsledku. Při zjištění tendence nevypovídat pravdivě se doporučuje vždy zjišťovat příčinu nepravdivé výpovědi a působit na vyslýchaného tak, aby se tato příčina eliminovala.

3. *Poskytovaní pomoci při překonávání překážek vypovídat a k vybavení si zdánlivě zapomenutého*

Tento taktický postup předpokládá návaznost na konkrétní druh výslechové situace. Jde o situaci, kdy vyslýchaný nemůže, ale chce vypovídat. Většinou se jedná o výslechy svědků (ochota vypovídat) i z toho důvodu, že skuteční pachatelé (ať už jsou svým procesním postavením charakterizovaní jako podezřelí anebo obvinění) si vlastní skutek většinou pamatují. Výjimku tvoří pachatelé některých nedbalostních deliktů. Termín „většinou" je použit z toho důvodu, že zejména pachatelé sériové trestné činnosti, mohou mít problém vybavit si jednotlivé skutkové okolnosti konkrétních trestných činů, protože při zachování stejného způsobu páchání (projev perseverance), se některé skutkové okolnosti různých trestných činů v jedné linii překrývají.

Poznámka – pachatel krádeží vloupáním do 40-ti chatek v různých chatových oblastech si skutečně nemusí pamatovat jednu konkrétní chatku v dané sérii.

Při výslechu se tento taktický postup uplatňuje tehdy, když si vyslýchaný nemůže na určité okolnosti vzpomenout anebo má vzpomínky zkreslené, s mezerami, nebo mylné, příp. vzhledem k svým subjektivním vlastnostem a stavům reprodukuje informace nepřesně, neúplně, nebo chybně. Kriminalistika v zájmu zkvalitnění výslechové praxe vypracovala celou řadu taktických postupů sloužících k vybavování si zdánlivě zapomenutých vzpomínek. Mezi základní dílčí taktické postupy, zaměřené k tomuto cíli, patří zejména:

- Orientace vyslýchaného na to, aby vypovídal v chronologickém sledu a detailně i o okolnostech, které nepovažuje za důležité.
- Neuspěchat výpověď vyslýchaného, některé osoby potřebují delší dobu na vybavení si určité okolnosti.
- Orientovat vyslýchaného na vybavení si celkové situace, okolí, počasí, času, světla, svých reakcí.
- Doporučit vyslýchanému, aby chápal událost jako příčinu určitého následku (např. po události došlo k zhoršení vztahů k určité osobě) nebo jako důsledek určité příčiny (např. náhodného seznámení) – využití principu kauzality.
- Orientace vyslýchaného nejprve k těm okolnostem, které si dobře pamatuje a až později aby se pokusil o vybavení si okolností, které jsou mu nejasné.

- Uplatnit princip asociace, např. neumí si vybavit příjmení určité osoby – možnost půjčit mu telefonní seznam, příp. odříkat postupně jednotlivá písmena abecedy. Využití několika fotografií, modelů, nákresů, plánů. Musí mít možnost většího výběru aby nedošlo k sugestivnímu působení.

4. Působení na vyslýchaného, který vypovídá nepravdivě

Tento taktický postup se obvykle využívá u svědků, podezřelých, nebo pachatelů, kteří z různých příčin nechtějí vypovídat pravdivě. Z hlediska dodržení zákonnosti je přípustná jediná forma působení na lživě vypovídajícího – přesvědčování. Není možné uplatnit žádné násilí, hrozby, nebo techniky vydírání. Právní normy však nezakazují působit na rozum a city. Kriminalistika vypracovala dílčí taktické postupy aplikovatelné pro účely takového psychologického působení na vyslýchané, kteří vypovídají lživě. Největší využitelnost je možné očekávat v současnosti od těchto dílčích taktických postupů:

- využití stavu emocionálního napětí;
- odhalení, objasnění a odstranění příčin nepravdivé výpovědi;
- stimulace kladných vlastností vyslýchaného;
- využití vnitřních rozporů ve výpovědi a využití rozporů výpovědi s ostatními důkazy;
- argumentace nelogičností výpovědi;
- využití reflexivních úvah vyslýchaného.

Využití stavu emocionálního napětí vyslýchaného – Podstata využití tohoto taktického postupu spočívá v tom, že vyslýchaný prožívá v průběhu výslechu určité emocionální napětí, které pramení z jeho pro něho neobvyklého postavení a u některých vyslýchaných i z pocitu zodpovědnosti za výslech. U podezřelých a obviněných je to zejména strach z trestu. Emocionální napětí svědka je možné zesílit tím, že mu ve vhodném okamžiku připomeneme právní důsledky plynoucí z nepravdivé výpovědi (křivá výpověď). Svědkovi musí být zřejmé, že se vyslýchající na výslech kvalitně připravil. Je též vhodné na začátku výslechu docílit několika pravdivých odpovědí, kdy se ho vyslýchající může zeptat na obecně známé okolnosti. U většiny lidí vznikají problémy, když mají přejít od pravdivé výpovědi k nepravdivé a potom někdy dochází k změně jejich postoje a vypovídají pravdivě. Při výslechu podezřelých, nebo obviněných, bývá napětí ještě výraznější. Výjimku představují výslechy recidivistů a osob, které spáchaly méně závažný trestný čin. Vyslýchaný má strach z trestu, proto vypovídá nepravdivě ale zároveň se obává, že jeho lež bude odhalená. V průběhu výslechu je vhodné nejprve se orientovat na ty skutečnosti, které jsou doložené jinými důkazy. Dokázat vyslýchanému, že vypovídá nepravdivě, docílit pravdivé odpovědi nejdříve v méně závažných otázkách a až potom se orientovat na závažnější okolnosti či otázky. Vyslýchaný musí pochopit, že se mu lhát nevyplatí, že je to nesmyslné a pro něho škodlivé.

Odhalení, objasnění a odstranění příčin nepravdivé výpovědi – každá nepravdivá výpověď je podmíněná určitou motivací. Aby vyslýchající mohl efektivně působit na vyslýchaného, musí vědět co ho motivuje k nepravdivé výpovědi. Svědek může vypovídat nepravdivě z různých důvodů. Vypovídá ve prospěch podezřelého (nebo obviněného) – ze strachu, z přátelství, je jeho příbuzným, za odměnu. V neprospěch podezřelého – nepřátelství, utrpěl kvůli němu škodu, měl s ním předtím osobní spory. Může však vypovídat i vyhýbavě – stydí se, nechce jít svědčit před soud anebo chce zakrýt vlastní činnost. Obviněný nebo poškozený je ovlivňován subjektivními a objektivními faktory. Mezi subjektivní je možné zařadit jeho charakterové vlastnosti jako jsou závist, ziskuchtivost, ale i pocit strachu. K objektivním faktorům patří působení zainteresovaných osob a nepříznivé procesní situace (např. porušování jeho práv). Takové situace mohou vést až k nepravdivému sebeobviňování, nebo k nepravdivým obviněním jiných osob.

Příčiny vedoucí k nepravdivému sebeobviňování mohou být různé. Zpravidla je mezi ně možné zařadit:

- účelové jednání (ochrana jiných osob);
- motiv silných citů jako jsou láska, přátelství, příbuzenské vztahy, obrana jiných osob na základě dohody mezi nimi;
- zejména mezi spolupachateli, msta, nenávist, žárlivost, chlubivost, snaha zlepšit si svojí současnou situaci;
- přiznání „bezdomovce" ke krádeži, zejména před zimním obdobím;
- neinformovanost a omyl (neznalost právních předpisů);
- sugesce a sugestibilita (přiznání se pod nátlakem);
- psychické poruchy.

Stimulace kladných vlastností vyslýchaného – předpokládá znalost osobnosti vyslýchaného, charakterových vlastností, morálního a hodnotového žebříčku, životních zkušeností. Tuto znalost získá vyslýchající ve stádiu přípravy (obsahová fáze). Při výslechu je možné poukázat na dosavadní příkladný život, vyzdvihnout kladné vlastnosti osobnosti, cit pro spravedlivost a pod. Tento dílčí taktický postup se efektivně uplatňuje zejména při výsleších pachatelů, kteří spáchali trestný čin v afektu, příp. u pachatelů nedbalostních trestných činů.

Využití vnitřních rozporů ve výpovědi a využití rozporů výpovědi s ostatními důkazy – je založené na systému logických operací a předpokládá podrobný zápis výpovědi a její důslednou analýzu. Při zjištění prvých rozporů ještě není vhodné na tyto rozpory upozorňovat. Vyslýchaný přestává být ostražitý, rozpovídá se a rozvíjí svoji nepravdivou výpověď. Tím mohou vzniknout takové významné vnitřní rozpory ve výpovědi, že po poukázání na ně, bude vyslýchaný sám překvapený, zjistí, že jeho výpověď je nevěrohodná. V takovém případu postačí argumentace vyslýchajícího, který zdůrazní neúčelnost a neudržitelnost takové výpovědi. Následkem takového přístupu může být pravdivá výpověď. Při poukazování na **rozpory výpovědi s ostatními důkazy,** kriminalistika doporučuje předkládat vyslýchanému důkazy několika možnými způsoby:

- Předkládání důkazů v logickém sledu. Vyslýchající disponuje převážně nepřímými důkazy stejné důkazní hodnoty, může je předkládat postupně v logické návaznosti.
- Předkládání důkazů s rostoucí důkazní hodnotou. Nahlodává přesvědčení vyslýchaného o účelnosti své nepravdivé výpovědi. Tento způsob je téměř ideálně možné doplnit vhodnou proxemikou vyslýchajícího.
- Předkládání rozhodujících důkazů. V případě, že vyslýchaný znejistěl ve své schopnosti lhát, je možné předložit důkaz s nejvyšší důkazní hodnotou a jeho vlivem může být dosaženo pravdivé výpovědi.
- Předkládání důkazů vcelku. V případě, že vyslýchající má dostatek důkazů, může je předložit vcelku, čímž může přesvědčit vyslýchaného o neúčelnosti jeho jednání.

Argumentace nelogičností výpovědi – tento dílčí taktický postup se samostatně nevyužívá. Využívá se vždy v kombinaci s poukázáním na rozpory uvnitř vlastní výpovědi anebo s poukázáním na rozpory s ostatními důkazy. Ve zvýšeném měřítku se využívají metody formální logiky.

Využití reflexivních úvah vyslýchané osoby – dílčí taktický postup využívající reflexivních úvah vyslýchané osoby je založen na poznatcích teorie reflexivních her. Lze jej využít zejména tehdy, když lživě vypovídající osoba je silně zainteresována na výsledcích vyšetřování. Podstatou těchto taktických postupů je vytvoření myšlenkových úloh, které lživě vypovídající osoba může, ale nemusí řešit. Typické myšlenkové úlohy lze rozdělit do dvou relativně samostatných skupin:

1. **Myšlenkové úlohy vytvořené bezprostředně před výslechem:**
   - Myšlenkové úlohy, které může vyslýchaný řešit na základě navozených asociací tak, že nastoupení lživé pozice je z morálního či etického hlediska nemožné nebo z jiného hlediska neúčelné a proto se rozhodne vypovídat pravdu.
   - Myšlenkové úlohy, které vyslýchaný může řešit na základě nedostatečně opodstatněných představ o množství a důležitosti shromážděných důkazů svědčících o lživosti připravované výpovědi tak, že nastoupení pozice lživé výpovědi se jeví morálně neúnosné nebo neúčelné.
2. **Myšlenkové úlohy vytvořené v průběhu výslechu:**
   - Myšlenkové úlohy, které může vyslýchaný řešit na základě navozených asociací tak, že setrvání na lživé výpovědi je neúčelné a neudržitelné vzhledem k významu informací, svědčících o lživosti výpovědi a vzhledem k informovanosti vyslýchajícího.
   - Myšlenkové úlohy, které může vyslýchaná osoba řešit na základě rozporu mezi fakty tak, že setrvání na lživé výpovědi je neúčelné vzhledem k informovanosti vyslýchajícího a vzhledem k významu důkazů svědčících o lživosti výpovědi.

V rámci uvedených typických myšlenkových úloh lze vytvořit celou škálu specifických myšlenkových úloh s ohledem na konkrétní vyšetřovací situaci a charakter dosud shromážděných důkazů. Přitom je třeba přísně dodržovat požadavky trestního řádu, profesní etiky a poznatků kriminalistické vědy. Nesprávné použití těchto taktických postupů může lživě vypovídající osobě předat informaci, že vyslýchající nemá k dispozici dostatek informací a důkazů. Na druhé straně nesprávné vytvoření myšlenkových úloh může být hodnoceno jako porušení zákona.

6.8 Dokumentace výslechu

Obligatorním způsobem dokumentace výslechu je písemné dokumentovaní v podobě protokolu, v kterém se písemně zadokumentuje celý průběh výslechu a obsah výpovědi. V protokolu se zaznamená nejen obsah toho, co je významné pro objasňování, ale i základní postup, jakým došlo k výpovědi, zejména to, co vyslýchaný sám uvedl v monologu a co v odpovědích na otázky.

Z protokolu má být zřejmý i stupeň určitosti výpovědi a její zvláštnosti. To vyžaduje přesné, někdy doslovné zapisování, bez zkreslující stylistické a literární úpravy vyslýchajícím. Jakou formu protokolování vyslýchající zvolí, záleží na předmětu výslechu, na vyslýchaném i na schopnostech vyslýchajícího.

Sepsat protokol je možné v podstatě těmito **způsoby:**

- Sepsání protokolu najednou po ukončení výslechu. V takovém případě si vyslýchající musí dělat v průběhu výslechu poznámky. Tento způsob je možný jen při kratších výpovědích a vždy skrývá nebezpečí zkreslení obsahu výpovědi.
- Sepisování protokolu slovo za slovem v průběhu výslechu. Tento způsob výslechu narušuje jeho plynulost a ztěžuje i navázání psychického kontaktu mezi vyslýchajícím a vyslýchaným.
- Sepisování protokolu v průběhu výslechu po částech, t.j. dokumentování vždy jen určité ucelené části výpovědi. Jde o kombinaci prvého a druhého způsobu sepisování protokolu. U většiny výslechů je tento způsob nejvhodnější.

Při sepisování protokolu o výslechu je potřebné respektovat zásadu výstižnosti, objektivnosti, autentičnosti, přesnosti, jednoznačnosti a úplnosti.

V dialogu se doporučuje doslovně zapsat všechny základní otázky, vzhledem k možnosti následné kontroly, zda obsah výpovědi neovlivnil nesprávný, anebo nezákonný postup vyslýchajícího, zejména kladení sugestivních, nebo **kapciózních otázek.** Není možné podceňovat ani přečtení, doplnění a případnou opravu protokolu.

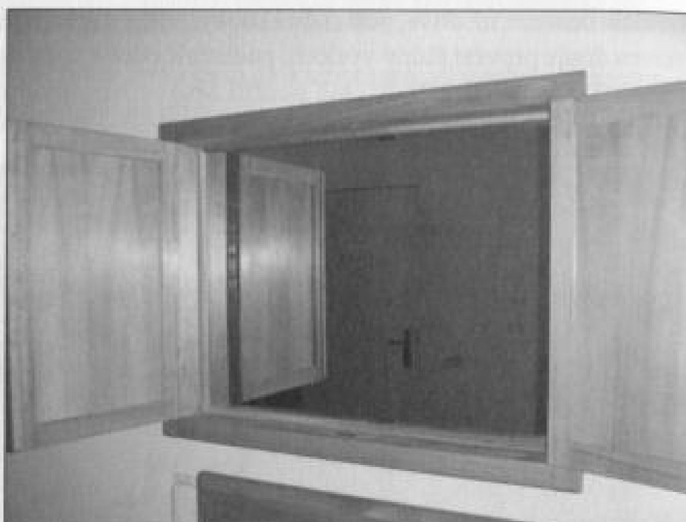
Zvláštním prostředkem dokumentování průběhu a výsledků výslechu je zvukový záznam, příp. videozáznam. Je vhodný u výslechů osoby, která se sama dostaví a chce se přiznat k spáchání trestného činu, osoby, která sama přichází s rozhodnutím oznámit důležité poznatky, nebo informace, které

se neodhodlala oznámit už dříve, poškozené osoby, jejíž fyzický a psychický stav neumožňuje provést řádný výslech, podezřelé osoby, která byla zadržená na místě činu a pod. Někdy však použití zvukového záznamu nebo videozáznamu není vhodné a osoba dokonce může odmítnout vypovídat.

Obr. 6.1 ***Výslech***

Obr. 6.2 ***Polopropustné zrcadlo do výslechové místnosti***

Obr. 6.3 ***Výslechová místnost pro výslech dětí.***
(Kloubek, M., Policie ČR, správa hl. m. Prahy, SKPV OOK)

Použitá literatura:

KRAJNÍK, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Bratislava: A PZ, 2000, s. 123–140.

KONRÁD, Z., PORADA, V. Výslech a konfrontace. *Soudní inženýrství*, 4, 2000, s.160–167.

KONRÁD, Z. Vysvětlení – zvláštní druh výslechu? *Kriminalistika*, 4, 1999, s.295–299.

KUBÍKOVÁ, I. *Výsluch ako metóda kriminalistiky*. Bratislava: A PZ, 2004.

PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R.S. a kol. *Kriminalistika II*. Praha: FMV 1984, s 65–82.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 327–337.

PROTIVINSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. *Taktika výslechu v přípravném řízení trestním*. Praha: SPN, 1987.

PROTIVINSKÝ, M., PRERAD, V., HEŘMÁNEK, J. *Taktika výslechu a konfrontace obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1974.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM 2001.

SOUKUP, J. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Praha: ÚK PF UK, 1973.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika*. Praha: PA ČR, 1999, s. 64–78.

7. kapitola
KONFRONTACE

7.1 Pojem a význam

Konfrontace je kriminalistická metoda, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem vyjasnit tyto rozpory, pokud je nelze objasnit jinak. Význam konfrontace spočívá v psychologickém a emotivním působení při vzájemném postavení dvou osob „tváří v tvář". Zákonodárce považuje konfrontaci za jeden ze zvláštních způsobů dokazování, a právně ji reglementuje v §104a tr. řádu.

Možnost provedení konfrontace je v přípravném řízení podmíněna následujícími podmínkami:

- předchozí výslech konfrontovaných osob ve stejném procesním postavení, v jakém mají být konfrontováni;
- existence rozporů v závažných okolnostech – *jedná se o rozpory mezi fakty uváděnými ve výpovědích, které mají podstatný vliv na rozhodnutí zejména o tom, zda se skutek stal, zda je trestným činem, zda jej spáchal obviněný, z jaké pohnutky byl čin spáchán, které skutkové podstaty byly jednáním naplněny atp.;*
- nemožnost vyjasnění rozporů jinak – *to znamená, že existenci žádného z uváděných rozporných faktů nelze dokázat nebo prověřit jinými metodami kriminalistické praktické činnosti, např. vyšetřovacím experimentem, prověrkou výpovědi na místě, expertizou atp.;*
- lze-li očekávat, že její provedení výrazněji přispěje k objasnění věci.

Podstatou konfrontace je silné, bezprostřední psychologické působení na konfrontované osoby, které vzniká postavením osob tváří v tvář v konfliktní situaci. Aplikace konfrontace nese vždy určitá rizika. Pod tíhou psychologického působení konfliktní situace může dosud pravdivě vypovídající osoba změnit svoji výpověď a vypovídat nepravdu. Dalším rizikem je skutečnost, že dvě dosud lživě vypovídající osoby mohou při konfrontaci ujednotit své lživé výpovědi. Proto rozhodnutí o provedení konfrontace musí být podloženo důkladnou analýzou případu a zjištěním, že byly vyčerpány všechny možnosti k vyjasnění vzniklých rozporů.

Význam konfrontace nespočívá pouze v možnosti vyjasnění vzniklých rozporů ve výpovědích osob, ale i v možnosti získání nových důkazů. Složitost a nebezpečí rizik aplikace konfrontace vyžaduje důkladnou přípravu tohoto úkonu jak po stránce obsahové, tak po stránce organizační.

Konfrontaci není možné provádět se svědkem, jehož totožnost se utajuje ve smyslu § 55 odst. 2 TrŘ. Ve výjimečných případech lze konfrontovat osoby mladší patnácti let, a to jen v těch případech, že je to nezbytně nutné pro objasnění věci. V těchto případech je nutné zabránit narušení jejich duševního a mravního vývoje. Výjimečně lze přistoupit ke konfrontaci mladistvého pachatele a to až v řízení před soudem.

7.2 Druhy konfrontace

Konfrontace je možné klasifikovat podle různých hledisek a podle řady kriterií. Za rozhodující kriteria lze zvolit:

- cíl konfrontace;
- subjekt, který dal popud k provedení konfrontace;
- procesní postavení konfrontovaných osob.

Podle stanoveného cíle lze stanovit následující druhy konfrontace:

a) konfrontace, jejímž cílem je pomoc jednomu z účastníků úkonu překonat chybné vzpomínky a zdánlivě zapomenutá fakta;
b) konfrontace, jejímž cílem je odhalení a překonání lživé výpovědi jednoho z účastníků úkonu.

Podle subjektu, který dal popud k provedení konfrontace je možné stanovit zejména následující druhy konfrontace:

a) konfrontace, k jejímuž provedení dal podnět státní zástupce;
b) konfrontace, k jejímuž provedení dal podnět kriminalista;
c) konfrontace, k jejímuž provedení dal podnět svědek;
d) konfrontace, k jejímuž provedení dal podnět obviněný;
e) konfrontace, k jejímuž provedení dal podnět obhájce.

Podle procesního postavení konfrontovaných osob s přihlédnutím k taktickému hledisku, je možné dělit konfrontace na následující druhy:

a) konfrontace mezi svědky;
b) konfrontace mezi svědky a poškozenými;

c) konfrontace mezi svědky a obviněnými;
d) konfrontace mezi obviněnými a poškozenými;
e) konfrontace mezi obviněnými.

Rozdělení konfrontace na uvedené druhy není vyčerpávající a lze pochopitelně stanovit i další kriteria dělení konfrontace.

Konfrontace jako kriminalistická metoda je náročná nejen na průběh, ale také na osobu kriminalisty. Kriminalistická teorie a praxe zdůrazňuje následující požadavky na osobu, která provádí konfrontaci:

- kvalifikační erudovanost v odborných psychologických otázkách – znalost základní psychologické terminologie a dostatečné poznání některých psychologických zákonů a teorií;
- odborná zkušenost, „vyzrálost" – tento požadavek je významný zejména z hlediska získání vhodných psychologických poznatků, znalost chování lidí, jejich reakce atd.;
- organizační a řídící schopnosti – kvalita organizačních a řídících schopností se projevuje u vyslýchajícího zejména ve stupni neformální autority při řízení konfrontace a stanovení taktiky průběhu konfrontace;
- schopnost předvídat a improvizovat – potřeba předvídat postoje a taktiku podezřelého, či obviněného je důležitou kvalitou, která vypovídá o míře profesionálního mistrovství vyslýchajícího.

7.3 Přípravná fáze konfrontace

Na základě zobecněných poznatků kriminalistické činnosti lze doporučit jednotlivé přípravné fáze konfrontace:

Příprava konfrontace spočívá v řešení těchto úkolů:

- přesné vymezení cíle konfrontace (*které konkrétní otázky mají být konfrontací vyjasněny*);
- určit otázky za jejichž pomoci bude možno vyjasnit vzniklé rozpory;
- určit konfrontovanou osobu, které budou prvé položeny otázky;
- při konfrontaci oběti trestného činu s pachatelem, připravit oběť na setkání s pachatelem tváří v tvář;
- připravit rozmístění osob tak, aby si konfrontovaní mohli hledět do očí;
- zajistit zapisovatele a další pomocné osoby;

- určit taktický moment provedení konfrontace v procesu vyšetřování;
- konfrontovat osobu mladší 15 let a osoby mladistvé s pachatelem jen výjimečně a zohlednit zamezení možnosti narušení duševního a mravního vývoje této osoby.

Rozhodnutí o provedení konfrontace lze přijmout až teprve po vyhodnocení všech důkazů a při dokonalé znalosti osob, které chceme konfrontovat. Při úvaze o účelnosti konfrontace je třeba vycházet z jejího možného přínosu pro vyšetřování. Jsou-li výpovědi jednoho z vyslýchaných v rozporu s výpověďmi druhého, avšak jsou potvrzovány sebranými důkazy, jejichž věrohodnost nevzbuzuje pochybnosti, nebude nutné konfrontaci provádět. Ovšem kromě případů, kdy druhý svědek trvá na konfrontaci nebo je třeba ho usvědčit z křivé výpovědi. Konfrontaci není třeba provádět také v těch případech, je-li zřejmé, že bude bezvýsledná. Tvrdí-li například obviněný, že byl opilý a že si nepamatuje, kde a za jakých okolností spáchal trestný čin, svědek o těchto okolnostech vypovídá a současně i potvrzuje, že obviněný byl skutečně opilý, pak tu nejsou rozpory ve výpovědích a konfrontaci není nutné provádět.

V průběhu přípravy na konfrontaci se řeší zejména, jaké rozpory je třeba vyjasnit, jaké otázky bude zapotřebí klást všem účastníkům konfrontace, jaká bude nutná posloupnost účastníků při kladení otázek a pořadí kladených otázek. Pro vyřešení těchto úkolů v průběhu přípravy je nezbytné prostudovat výpovědi a vysvětlení předpokládaných účastníků, jejich osobní vlastnosti a vzájemné vztahy, aby se mohl sestavit plán konfrontace a vytvořit nezbytné podmínky jejího provedení. Příprava vlastní konfrontace zahrnuje několik důležitých kroků. Především je to analýza a studium informací získaných v průběhu dosavadních výsledků osob, které mají být konfrontovány. Cílem studia a analýzy všech materiálů je zjištění všech rozporů ve výpovědích osob a také rozporů vyplývajících z porovnání těchto výpovědí s výsledky dokazování. Pro přehlednost se doporučuje všechny zjištěné rozpory si vyčlenit (vypsat), z těch vybrat ty nejzávaznější a k těm potom konfrontaci zaměřit.

Důležitou otázkou v této fázi přípravy je analýza osobnosti konfrontovaných osob, při které by se měl konfrontující zaměřit především na shromáždění údajů, které charakterizují vzájemné vztahy mezi budoucími účastníky konfrontace. Dále půjde o zjištění poznatků pro určení prognózy jejich možného chování při nastávající konfrontaci.

Vyjdeme-li z toho, že provedení konfrontace je úkonem velmi těžkým a skrývá v sobě řadu nežádoucích a ne vždy předvídatelných následků, je potřeba se v této etapě pokusit odstranit rozpory jinými prostředky a postupy. Zejména:

- cestou opětovného, odděleného výslechu každé z osob, v jejichž výpovědi jsou rozpory, provedením prověrky výpovědi na místě, apod.;
- cestou seznámení budoucích účastníků konfrontace s výsledky výslechu druhé osoby;
- tím, že tyto osoby seznámíme s magnetofonovým záznamem výpovědi druhé osoby (zejména tehdy, jestliže jedna z konfrontovaných osob má být mladistvý).

Podaří-li se některou z naznačených možností rozpory ve výpovědích objasnit, tak potřeba konfrontace odpadne. V každém případě se nám však podaří řadu problémů a nejasností upřesnit, což má bezesporu význam pro připravovanou konfrontaci.

K provedení konfrontace je nutné přistupovat vždy, jakmile se objeví rozpory, a vyšetřování by to mohlo způsobit i škody. K takovému rozhodnutí by měl konfrontující přistoupit jen po zralé úvaze, zejména z hlediska vzniku negativních následků konfrontace, jako např.:

- že konfrontované osoby si mohou vzájemně předat informace, které by neměly znát. Významný moment nebezpečí konfrontace je nepozorovatelné dorozumění. Tomu můžeme jen ztěží zabránit, protože stačí někdy jen pohled nebo mávnutí;
- může dojít k ovlivnění jedné z konfrontovaných osob druhou, zejména je třeba zvažovat, zda konfrontovat mladistvou osobu s osobou dospělou;
- mnohdy se stává, že obviněný dává sám podnět k provedení konfrontace. Je nutno pečlivě zkoumat její vhodnost, neboť ze strany této osoby může dojít k zneužití situace, aby si sama upevnila svou lživou pozici.

Zpracování plánu konfrontace. Plán konfrontace svou vnější formou je podobný plánům na přípravu výslechu. Tento plán by však měl být zpracován pečlivě a zejména s uvedením otázek, které budou kladeny opět konfrontovaným osobám. To však nevylučuje možnost, že v průběhu konfrontace budou zadávány další, nové nebo doplňující

otázky. Může totiž v průběhu konfrontace dojít k neočekávanému zvratu, který může změnit celý její průběh a v důsledku toho vyvstanou i nové otázky, které dříve do plánu nebyly zahrnuté.

Svoji významnou roli v přípravě konfrontace zaujímá stanovení pořadí a způsob kladení otázek. To vždy bude záležet na okolnostech konkrétního případu a závěrech konfrontujícího. Obecně se doporučuje, aby se začalo od otázek jednodušších a postupně se pokládaly otázky složitější, to znamená, že neklademe otázky, které mají charakter usvědčující, ale kontrolní a upevňující. Otázky by měly být dále rozděleny tak, aby se týkaly jen jednoho problému a tím by vytvořily jakousi etapu, která by neměla být ničím narušována. Rovněž je důležitá formulace otázek, měly by být postaveny tak, aby se dotazovaly na konkrétní věci, ale nesmí být formulované tak, aby osoba konfrontovaná s dotazovanou „nevyčetla" z otázek nějaké „instrukce" nebo „informace" pro svoji případnou odpověď.

V souvislosti se stanovením pořadí otázek je nutno řešit také taktický záměr, od koho konfrontaci začít, komu položit první otázku. V prvé řadě se dává otázka tomu účastníkovi, který doznává prověřovaný fakt a potom účastníkovi, který to popírá. První otázku se doporučuje dávat také tomu, jehož výpovědi se potvrzují jinými materiály vyšetřované věci, nebo na žádost, kterého se konfrontace provádí. Z toho lze vyvodit, že nejdříve bychom měli konfrontovat svědky a potom přistoupit ke konfrontaci svědků a obviněných. V případě, že je více obviněných, kteří lživě vypovídají, budeme konfrontaci začínat u toho obviněného, u něhož předpokládáme, že při konfrontaci nebude nadále setrvávat na lživé výpovědi. V případě, že obviněný začne pravdivě objasňovat méně podstatné rozpory, přistoupíme k objasnění rozporů závažnějších. V této části se konfrontující musí zabývat také otázkou, jak bude sám reagovat na odpověď konfrontované osoby. Nelze se spoléhat jen na jednu alternativu, ale je nutno si připravit předpokládané varianty s ohledem na možnost změnu pozic konfrontovaných v průběhu kladení otázek (změny výpovědi, odvolání výpovědi apod.).

Průběh konfrontace začíná poučením konfrontovaných podle jejich procesního postavení a prověřením skutečností, zda se osoby znají, a vyjasněním jejich osobních vztahů.

- po poučení konfrontovaných podle jejich procesního postavení konfrontaci začít prověřením skutečnosti, zda se osoby znají, a vyjasněním jejich osobních vztahů *(bývá účelné položit otázku, zda nemají nějaké osobní nevyrovnané účty atp.)*,
- potom přistoupit k vyjasňování rozporů výpovědí,
- při odpovědi na položené otázky vyžadovat, aby vypovídající osoba hleděla druhému konfrontovanému do očí,
- po zodpovězení otázky jedním konfrontovaným požadovat od druhého účastníka vyjádření k tomu co právě slyšel*(v případě že uvedené údaje odmítne, vyzve jej kriminalista, aby uvedl svoji verzi a požádá prvého účastníka o vyjádření)*,
- ve vhodném okamžiku konfrontace *(zpravidla v závěru)* si mohou konfrontovaní se souhlasem kriminalisty klást otázky a odpovídat na ně,
- průběh konfrontace protokolovat systematicky, doslovně a v přímé řeči, zaznamenat i některé neverbální projevy, pokusy o narušení konfrontace.
- při narušení průběhu konfrontace některým z konfrontovaných ji ukončit.

7.4 Zásady provedení konfrontace

Při provádění konfrontace se doporučuje dodržovat **základní zásady konfrontace**, za které lze považovat:

- **plánovitost a organizovanost postupu konfrontace** *(důležitost této zásady pro provádění konfrontace vyplývá zejména z rizika, které provedení konfrontace sebou nese. Riziko spočívá v tom, že lživě vypovídající osoby mohou v průběhu konfrontace ujednotit své nepravdivé výpovědi a že případně i osoba, která dosud vypovídala pravdivě, může změnit svoji výpověď a přejít na pozici nepravdivé výpověď. Současně je nutno brát v úvahu i to, že v průběhu konfrontace může dojít k pokusům o její narušení, např. napadením konfrontované osoby druhým konfrontovaným, případně ke vzájemnému předání informací mezi konfrontovanými)*,
- **iniciativa konfrontovaných osob** *(spočívá v té skutečnosti, že iniciativa v předkládání faktů vysvětlujících rozpory se ponechává konfrontovaným osobám. Bez ponechání této iniciativy by se nepodařilo vyjádřit znalost či neznalost objektivní reality konfrontovanými. Současně by nebyla vyjádřena vůle konfrontovaných vyjasnit rozpory)*,
- **pozorování konfrontovaných osob** *(tato zásada napomáhá zejména zjištění stavu nerozhodnutí, kolísání či váhání některého z konfrontovaných, přičemž je současně základem pro realizaci zásady ostražitosti)*,
- **rozhodnost a ostražitost** *(tato zásada spočívá zejména v soustavném pozorování konfrontovaných osob, v okamžité reakci na každý náznak pokusu domluvy mezi konfrontovanými, nebo narušení konfrontace např. vzájemným napadením konfrontovaných a v provedení opatření znesnadňujících narušení konfrontace)*,
- **aktivní vedení konfrontace kriminalistou** *(jde o vytvoření a udržení autority a respektu po celou dobu konfrontace a nedopustit, aby některý z konfrontovaných převedl vedení a určování tónu konfrontace na svoji osobu, přičemž základem aktivního vedení je neustálá analýza výpovědí konfrontovaných v průběhu konfrontace.)*.

7.5 Taktika provedení konfrontace

Taktickou stránkou provádění konfrontace rozumíme předem plánovanou a promýšlenou činnost, jež směřuje k dosažení cíle konfrontace, tzn. vyjasnění podstatných rozporů.

Předpokladem úspěšného dosažení taktických záměrů tohoto vyšetřovacího úkonu ve velké míře bude záviset na tom, nakolik se vyšetřující důkladně připravil na jeho provedení. Důležitá zde bude i volba vhodné chvíle, kdy konfrontaci realizovat. Doba (moment) provedení konfrontace je určována vyšetřujícím v závislosti na konkrétní vyšetřovací situaci, (lze rozumět individuálnost a jedinečnost každého jednotlivého případu). Přitom nebude nutné (v některých případech i žádoucí), aby bylo předem známo účastníkům plánované konfrontace, že bude provedena. Bude nezbytné se rozhodnout ještě před samotnou konfrontací, jestli seznámíme konfrontovaného s rozpory před konfrontací nebo jej bez upozornění postavíme tváří v tvář těmto rozporům. V mnoha případech je užitečné využití faktoru překvapení, kdy neočekávání konfrontace jedním účastníkem může vést i k tomu, že začne pravdivě vypovídat.

Na uvedené alternativy může být ze strany konfrontovaných osob různě reagováno. Při seznámení s rozpory před konfrontací může nastat případ, kdy obviněný nebude chtít uvěřit, že jeho spolupachatel vypovídal, když byli předem dohodnuti na lživé výpovědi. V případě druhé možnosti, kdy k seznámení s rozpory, které jsou konfrontované osobě předkládané neočekávaně, dojde až v průběhu konfrontace, mohou vyplynout neočekávané skutečnosti, např. obviněný se vyjádří apod. Takováto možnost se v praxi vyskytuje nejčastěji.

Když vyšetřující přistoupí k provedení konfrontace, tak v její úvodní etapě provede řadu úkonů, které jsou analogické pro úvodní etapu výslechu, jsou teda obecně platné a použitelné pro konfrontaci. Konfrontovaným se sdělí důvod konfrontace, ověří se jejich totožnost a poučí o právech a povinnostech, případně se poučí o dalších okolnostech, jako o použití magnetofonu v průběhu konfrontace apod. Poučení se provádí samostatně ve vztahu ke každé osobě podle jejího procesního postavení.

Při provádění poučení osob konfrontujícím je velmi důležité zdůraznit, že každá z nich může mluvit až tehdy, když bude k tomu vyzvána. Jinak by se mohlo stát, že dojde k narušování výpovědi, např. domlouvání, hádání, skákání do řeči apod. Je nutné rozhodným způsobem zamezit vzájemnému dohadování účastníků konfrontace, neboť to může být jimi využito jako maskování jejich dorozumívání. Takovéto jednání je zpravidla charakteristické pro osoby lživě vypovídající.

V době, kdy se již obě osoby nacházejí ve vyšetřovací místnosti na předem vymezených místech, konfrontující položí první otázku každému z konfrontovaných k osvětlení jejich vzájemného vztahu (zda se navzájem znají a jak jejich známost vznikla, zda jsou v přátelském nebo nepřátelském vztahu, příbuzenském apod.).

Tento postup je nezbytný k tomu, aby si kriminalista mohl ujasnit jejich vzájemné vztahy a aby v dalším průběhu konfrontace se lépe orientoval v chování konfrontovaných osob. Získaná zjištění mohou v budoucnu sloužit k tomu, že vyšetřující bude moci vyloučit tvrzení některého z účastníků, že konfrontace byla provedena pro něj za „nenormálních vztahů". Například takové tvrzení, že byl konfrontován s osobou, která je vůči němu nepřátelsky zaměřena.

Další postup spočívá v položení otázky prvému vyslýchanému, týkající se sporných bodů v informacích, obsažených v předchozích výpovědích

konfrontovaných osob. Přitom se musí dbát na posloupnost kladení otázek a na jejich jasnou formulaci. Otázky by měly být položeny co nejúžeji, aby odpověď na ni nezahrnovala příliš široký okruh faktů nebo okolností, což může mít za následek, „že konfrontace byly zbytečně rozsáhlé a rozvláčné". Konfrontované osoby, sledující svůj vlastní cíl, se ve svých odpovědích uchylují mimo rámec otázky, takže jsou někdy opakovány celé pasáže z předcházejících výpovědí s cílem konfrontaci protahovat a komplikovat. Proto při kladení otázek je třeba se soustředit na takové problémy, které obsahují nejvíce rozporů, a pokud nám to okolnosti dovolí, zaměřit se v otázkách na takové, které umožňují porovnání s předcházejícími výpověďmi a tak posoudit reálnost, resp. pravdivost odpovědí. Nesmí se připustit, aby obsah otázek kladených konfrontovaným obsahoval nějaké informace o dalších, s případem souvisících okolnostech. To zejména bude platit pro konfrontaci spolupachatelů, zkušených recidivistů.

Dalším významným momentem v procesu kladení otázek je ta okolnost, že vyšetřující mnohdy konfrontovaným osobám jejich dřívější výpověď přečte nebo přehraje magnetofonový záznam a druhá osoba se k tomu jen vyjádří. Taková konfrontace se zdá být zbytečná, neboť vyšetřující sám svým netaktický způsobem se zbavil „nejúčinnějšího psychologického prostředku", kterým právě je postavení osob tváří v tvář, kdy určité skutečnosti musí konfrontovaná osoba tvrdit druhé z očí do očí.

Otázka se klade nejdříve té osobě, jejíž informace se zdají být věrohodnější, obsahují existenci nějakého faktu a usvědčují jiného ze spáchání trestného činu. Jestliže účastníci různým způsobem vysvětlují předmětnou událost, pak bude otázka položena nejdříve tomu, jehož výpověď se v největší míře potvrzuje spisovým materiálem.

V některých případech po zvážení okolností se konfrontující může rozhodnout, že otázku položí jako první té osobě, která lživě vypovídá. Zde konfrontující sleduje dosažení takového psychologického efektu, aby svým postupem v osobě pravdivě vypovídající vzbudil rozhořčení proti takovéto osobě a tím dosáhl toho, že lživě vypovídající osobu bude usvědčovat. Více úspěchu slibuje tato metoda, když se provinilci znepřátelili (nepohodli, pohádali).

Následně se přistupuje ke kladení doplňujících a upřesňujících otázek. Doplňující otázky se rovněž pokládají nejdříve té osobě, jejíž informace se zdají být věrohodnější.

Poté, když konfrontující položil již všechny potřebné otázky a zaznamenal odpovědi, mohou si účastníci konfrontace klást otázky navzájem, ale pouze se souhlasem konfrontujícího a jeho prostřednictvím. To, že konfrontované osoby se navzájem nemohou oslovovat bezprostředně, ale pouze prostřednictvím orgánu provádějícího konfrontaci, je významným taktickým prvkem. Vychází z požadavku potřeby pojistit se touto cestou před nežádoucími následky konfrontace. Postavení tváří v tvář umožňuje současně vždycky zúčastněným, aby se více nebo méně nepozorovaně dorozuměli. Tady je nutno si uvědomit, že kromě méně častých případů dorozumění nebo omylů jsou příčiny rozporů velmi hluboké a jsou vnějším výrazem střetu zájmů konfrontovaných, neboť každý se snaží, aby jeho výpověď byla uznána jako pravdivá. Důsledkem takových postojů jsou pokusy přerušování výpovědi jedné osoby druhou, pokusy zesměšnění nebo zlehčování významu takové výpovědi, pokusy o ovlivňování, někdy dokonce pokusy o použití násilí mezi konfrontovanými osobami.

Proto u konfrontace platí více než kdekoliv jinde, že konfrontující orgán musí plně ovládat veškeré dění a úspěšně je řídit. Předpokládá to, aby konfrontující postupoval přesně podle plánu konfrontace, přísně dodržoval pořadí odpovědí a dbal o jejich nerušený průběh a ihned reagoval na jakékoliv pokusy konfrontaci narušovat. Konfrontující by neměl dopustit, aby se mu řízení konfrontace vymklo z ruky a dal tak možnost vzniku různých kolizí mezi konfrontovanými osobami. Měl by předem předvídat, že určitou situaci při náročnějších konfrontacích není schopen vlastními silami zvládnout a zajistit si druhého pracovníka pro nezbytnou ochranu a regulérní průběh tohoto úkonu.

Při provádění konfrontace nelze podceňovat ani zvolení správného momentu jejího ukončení. Je-li konfrontace ukončena předčasně, tak ne vždy je dosaženo požadovaného výsledku. Konfrontaci ukončíme předčasně v tom případě, když lživě vypovídající osoba o to sama požádá, že učiní pravdivé doznání. V jiném případě se tak může stát tehdy, jestliže pravdivě vypovídající osoba začne svoji výpověď měnit např. pod vlivem osoby blízké nebo příbuzné, se kterou je konfrontována, která zdůrazňuje rodinné pouto, strádání, citové vztahy a pod. Kdybychom v konfrontaci dále pokračovali, mohlo by se stát, že usvědčující osoba svou původní výpověď začne měnit ve prospěch druhé osoby, nebo ji dokonce odvolá. V takovémto stádiu je nejlépe konfrontaci ukončit.

Nebude rovněž správné konfrontaci uměle protahovat, neboť může docházet k tomu, že výpovědi zasahují mimo podstatu věci. Snahu protahovat konfrontaci bude mít zejména lživě vypovídající osoba, aby odpoutala pozornost od účelu konfrontace. Obdobné snahy může mít i obhájce.

Vhodným okamžikem pro ukončení konfrontace bude pravděpodobně taková situace, kdy plánované otázky byly vyčerpány, není nutno k upřesnění výpovědi položit doplňující otázky a další otázky nemají ani ostatní účastníci konfrontace, případně státní zástupce nebo obhájce, pokud úkonu jsou přítomní. Rozhodnutí o ukončení konfrontace není možné oddalovat do úplného výsledku a dosažení cíle, neboť se může stát a to zejména u zkušených pachatelů, že budou zapírat i tehdy, když sami již poznají bezvýslednost svého tvrzení.

Bezprostředně po ukončení konfrontace zpravidla následuje podrobný výslech všech účastníků konfrontace. Vyšetřující musí výslech zaměřit ke všem otázkám, které byly položeny při konfrontaci, k problémům, které vyplynuly z konfrontace a pokud některá z konfrontovaných osob v průběhu konfrontace změnila svoji původní výpověď, tak i k této otázce. Přitom je nezbytné objasňovat jak podstatu nových výpovědí, tak i příčiny změny výpovědi předchozí. Psychologický vliv, který po určitou dobu přetrvává u dříve konfrontovaných osob, může způsobit, „že vyslýchané osobě přijdou po konfrontaci na mysl takové momenty, na které se před tím nedovedla ani rozpomenout".

Obdobně jako při výslechu, tak i při konfrontaci lze stěží mluvit o existenci nějakých neměnných (pevných) pravidlech. U každé konfrontace budou nějaké odlišnosti a proto nelze do všech podrobností naplánovat taktický postup provádění konfrontace. Pravidla, která jsou zde uvedená, mají teda význam pouze obecných doporučení. Je však nutno z těchto doporučení vycházet, neboť budou obecně použitelné u každé konfrontace. Musí se však používat elasticky v závislosti na potřebách, které se v průběhu konfrontace objevily.

Průběh a výsledky konfrontace se dokumentují **protokolem o konfrontaci.** Průběh konfrontace se protokoluje systematicky, doslovně a v přímé řeči. Dokumentují se i některé nonverbální projevy, gesta, případně i pokusy o narušení konfrontace. Protokol musí obsahovat doslovné znění kladených otázek a odpovědi na ně. Text v protokolu

je vhodné upravit graficky tak, aby bylo možné na první pohled odlišit výpovědi konfrontovaných osob. V případě, že se konfrontace provádí v přípravném řízení, doporučuje se k protokolu o konfrontaci přiložit videozáznam zachycující průběh konfrontace, zejména pak emocionální reakce konfrontovaných osob.

Obr. 7.1 – ***Konfrontace je znázorněna na následující sérii obrázků***

(foto vybráno z panelu laboratoře katedry kriminalistiky PA ČR, kriminalistická taktika, konfrontace)

Použitá literatura

KONRÁD, Z., KUCHNA, J. K některým problémům konfrontace. *Československá kriminalistika*, 19, 1986, 1, s. 11–15.

KRAJNÍK, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Bratislava: A PZ, 2000, s. 141–144.

KUCHNA, J. *Trestně právní, psychologické a kriminalistické aspekty konfrontace obviněných a svědků v přípravném řízení*. Kandidátská disertační práce. Praha: VŠ SNB, 1989, s. 95–153.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepravované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 337–339.

PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol.. *Kriminalistika II.*, Praha: FMV, 1984, s. 87–89.

SOUKUP, J. *Sebeobviňování a nepravdivá doznání*. Praha: ÚKr. PF UK, 1973.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika*. Praha: PA ČR, 1999, s. 78.

8. kapitola
PROVĚRKA VÝPOVĚDI NA MÍSTĚ

8.1 Pojem a význam prověrky výpovědi na místě

Prověrka výpovědi na místě je specifická metoda, která vznikla modifikací a kombinací prvků ohledání, výslechu, vyšetřovacího experimentu, rekognice a rekonstrukce, provedení této metody je často neopakovatelné. Prověrka výpovědi na místě je upravena trestním řádem v § 104e.

Prověrka výpovědi na místě je specifická metoda kriminalistické praxe, kterou se získávají kriminalisticky a právně relevantní informace *srovnáváním* dříve učiněné výpovědi s momentální objektivní situací místa a na něm se nacházejících objektů, přímo demonstrovaných dříve vyslechnutou osobou.

V průběhu trestního řízení je velmi často využívána nejen k prověření (případně k upřesnění a doplnění) podané výpovědi vzhledem ke zvláštnostem určitého místa, ale zejména za účelem získání nových důkazů, nebo zajištění dosud neznámých pramenů důkazů. Přitom není důležité zda tyto důkazy potvrzují či vyvracejí dříve učiněnou výpověď neboť účelem je **objektivizace** výpovědi, jakož i nalezení nových pramenů důkazů.

Základní zásady prověrky výpovědi na místě jsou:

- **dobrovolnost** účasti osoby, jejíž výpověď se prověřuj;
- **iniciativa** osoby, jejíž výpověď se prověřuje;
- **aktivní působení** policejního komisaře v průběhu prověrky, který musí aktivně srovnávat výpověď se skutečnou situací, případně požaduje objasnění vyvstalých otázek;
- **ostražitost**, tj. je potřeba učinit opatření k zamezení narušení úkonu např. útěkem osoby jejíž výpověď se prověřuje, zničení důkazů, napadením osob účastnících se na úkonu atd.;
- **účast svědka úkonu (nezúčastněné osoby)**, který bude garantovat objektivitu celého průběhu a objektivitu výsledků prověrky výpovědi na místě.

Obsah prověrky výpovědi spočívá v tom, že dříve vyslechnutá osoba dobrovolně:

- **ukáže** místa a objekty spojené s vyšetřovanou událostí;
- **popíše** na místě okolnosti potřebné k objasnění vztahu určitých objektů k vyšetřované události, popsaných v dříve podané výpovědi;
- **demonstruje** některé činnosti, pokud je demonstrace třeba.

Kriminalista:

- **zkoumá** ukázané místo a objekty;
- **porovnává** výpověď s faktickou situací místa a objasněními podanými na určitém místě osobou, jejíž výpověď se prověřuje;
- **dokumentuje** průběh a výsledky prověrky výpovědi na místě.

8.2 Příprava prověrky výpovědi na místě

Vlastní příprava prověrky výpovědi na místě začíná všestrannou analýzou podané výpovědi a ostatních, dosud shromážděných materiálů. Samozřejmě, že až po získání **dobrovolného** souhlasu dříve vyslechnuté osoby k účasti na tomto úkonu. Pak je zpravidla nutno:

- určit cíl prověrky a úlohy, které má splnit – například se prověrkou na místě má zjistit zda existuje místo, o kterém vyslýchaný vypovídal, kde se nachází a zda jsou na tomto místě objekty, které určil ve své výpovědi atp.;
- stanovit dobu provedení – doporučuje se provést prověrku výpovědi na místě buď bezprostředně po výslechu, nebo za dva až tři dny po výslechu, podle konkrétní vyšetřovací situace;
- stanovit výchozí bod prověrky, orientační a uzlové body prověrky výpovědi na místě – pokud z výpovědi osoby (např. výpověď je velmi obecná, nekonkrétní) není možné stanovit výchozí bod, uzlové body, orientační body a specifikovat konkrétní objekty, pak se doporučuje konkretizovat toto místo opakovaným výslechem;
- stanovit účastníky jejich úkoly – okruh účastníků prověrky výpovědi na místě se určuje podle konkrétní vyšetřovací situace, účastníky prověrky je možné v zásadě rozdělit do dvou skupin, a to
  - **obligatorní účastníci** – kriminalista; osoba jejíž výpověď se prověřuje; nezúčastněná osoba; kriminalistický technik;
  - **faklultativní účastníci** – např. specialista-znalec; tlumočník; obhájce; státní zástupce; pomocné osoby atd.

- určit způsob a metody dokumentace průběhu a výsledků prověrky vzhledem k jejich využitelnosti v trestním řízení – obligatorně se provádí protokol o prověrce výpovědi na místě, protokol se doplňuje fotodokumentací, případně topografickou dokumentací místa prověrky, pokud to je technicky možné, doporučuje se provést videodokumentaci prověrky výpovědi na místě);
- zajistit prostředky dokumentace, spojení a dopravní prostředky;
- rozhodnout o předběžné obhlídce místa prověrky – v případech, kdy je místo provedení prověrky výpovědi na místě známo, doporučuje se provést předběžnou obhlídku místa prověrky z důvodu určení potřebného množství sil a prostředků k zajištění místa před nežádoucím vstupem nepovolaných osob;
- provést instruktáž účastníků prověrky – doporučuje se provést instruktáž účastníků prověrky výpovědi na místě bezprostředně před jejím počátkem.

8.3 Taktika provedení prověrky výpovědi na místě

Obecně lze říci, že taktika prověrky výpovědi na místě v konkrétním případě závisí na procesním postavení osoby, jejíž výpověď se prověřuje (svědek, obviněný, poškozený atp.), na cíli, kterého má být prověrkou dosaženo, na charakteru konkrétního místa na němž má být úkon proveden a na konkrétní vyšetřovací situaci. Zobecněním poznatků kriminalistické činnosti lze stanovit určitá obecně platná taktická doporučení.

Prověrku výpovědi na místě se doporučuje začít na příslušném útvaru policie. To je odůvodněno zejména tím, že v přípravném řízení je třeba předem splnit některé formální náležitosti procesního úkonu, jako je např.zadokumentování dobrovolnosti účasti osoby, její poučení podle příslušných ustanovení tr.ř. atd.. Po příslušném poučení se doporučuje, aby osoba byla vyzvána, aby sdělila podstatné okolnosti příchodové cesty a určila od kterého místa je schopna se na místě orientovat a odkud by měla prověrka začít. Tím vlastně navrhuje výchozí bod prověrky výpovědi na místě.

Výchozím bodem prověrky výpovědi na místě může být:

- v případě, že osoba nedokáže přesně označit místo a zná cestu na označené místo, je výchozím bodem **útvar policie**;

- jiné **místo vzdálené od samotného místa události,** z něhož zná osoba, jejíž výpověď se prověřuje, cestu na místo prověrky;
- **místo v bezprostředním okolí místa**, kde má být prověrka výpovědi provedena.

Od výchozího bodu prověrky výpovědi na místě musí být osobě, jejíž výpověď se prověřuje umožněno:

- určování směru pohybu;
- nerušené obhlédnutí místa;
- zorientování se na místě;
- určení změn oproti původní situaci;
- volné označení opěrných a orientačních bodů – opěrnými body rozumíme objekty u nichž nebo na nichž se odehrály či projevily jednotlivé okolnosti, které se staly důležitými fakty – mezníky odrážejícími v prostředí situace daného místa jednotlivé etapy vyšetřované nebo prověřované události; orientačními body rozumíme objekty dané obecně místu kde se provádí prověrka, jakými jsou budovy, stromy, okraj silnice atp.);
- volné označení jednotlivých objektů, stop a jiných věcných důkazů.

Na samotném místě prověrky musí být ověřena předchozí znalost místa osobou, jejíž výpověď se prověřuje, a proto se doporučuje:

- začít prověrku výpovědi na místě volným vyprávěním osoby, jejíž výpověď se prověřuje;
- poté průběžně označovat jednotlivá místa, objekty a vysvětlit jejich vztah k objasňovanému případu;
- doplňující otázky pokládat až po označení jednotlivých významných objektů a vysvětlení jejich vztahu k vyšetřované události;
- v souvislosti s položením otázek požadovat v některých případech také demonstraci některých činností k bližšímu objasnění vztahu místa a objektů k objasňovanému případu;
- v případech, kdy je třeba provést prověrku výpovědi na místě s více osobami na jednom místě, pak se provádějí jednotlivé prověrky samostatně.

Pro úspěšné provedení prověrky výpovědi na místě se dále doporučuje:

- neustále a průběžně vyhodnocovat průběh prověrky výpovědi na místě a získané výsledky porovnávat s dříve podanou výpovědí;
- zajistit neodkladné provedení následných úkonů a opatření, na nichž je závislý výsledek prověrky výpovědi na místě;
- zajistit průběžnou dokumentaci průběhu a výsledků prověrky výpovědi na místě;
- neodkladně ukončit prověrku výpovědi na místě v těch případech, když vznikne situace, která směřuje ke zmaření nebo ztížení procesu poznání při odhalování, objasňování a vyšetřování trestných činů;
- neodkladně ukončit prověrku výpovědi na místě, pokud osoba, jejíž výpověď se prověřuje, v průběhu úkonu odmítne aktivní účast.

8.4 Dokumentace prověrky výpovědi na místě

Volba metod dokumentace prověrky výpovědi na místě je závislá na tom, zda její výsledky budou využity jako důkazy nebo pouze jako informace nedůkazního charakteru. Prověrku výpovědi na místě lze totiž provádět jak v operativněpátrací činnosti, tak v průběhu přípravného řízení. Obligatorně se prověrka výpovědi na místě dokumentuje protokolem o prověrce výpovědi na místě. Protokol se doplňuje fotodokumentací, případně topografickou dokumentací místa prověrky (pokud to je technicky možné, doporučuje se provést videodokumentaci prověrky výpovědi na místě). Protokol o prověrce výpovědi na místě obsahuje tři části – **úvodní, popisnou a závěrečnou.**

Úvodní část má obsahovat tyto hlavní body:

- datum a místo provedení prověrky;
- pojmenování útvaru policie ČR a orgánu, který prověrku provedl;
- osobní data osoby, jejíž výpověď se prověřuje;
- procesní postavení osoby, jejíž výpověď se prověřuje;
- odkaz na dobrovolnost účasti při úkonu;
- cíl a účel provedení prověrky;

- osobní data ostatních účastníků prověrky;
- obsah poučení;
- čas započetí a ukončení úkonu;
- údaje o počasí, případně jiné všeobecné údaje.

Popisná část protokolu obsahuje výstižný popis průběhu prověrky výpovědi a dosažených výsledků. Je neustále nutné dbát na to, aby protokol podal úplný a věrný obraz o provedení prověrky výpovědi. Proto se doporučuje, aby protokol v této části obsahoval:

- volnou výpověď osoby, jejíž dřívější výpověď je prověřována k místu a počátku prověrky, jakož i ke změnám na místě prověrky;
- údaje k průběhu cesty na místo (v těch případech, kdy výchozí bod prověrky není na místě samém);
- popis místa konání prověrky výpovědi na místě;
- chování osoby na místě (např. jak se svědek na místě choval, jak rychle a přesně se orientoval, zda přesně označil významná místa atp.);
- směr postupu, místa jednotlivých zastavení a způsob označení kriminalisticky relevantních objektů osobou, jejž výpověď se prověřuje;
- údaje o objektech označených osobou, jejíž výpověď se prověřuje,
- údaje o demonstrovaných činnostech atp.;
- otázky kladené kriminalistou osobě, jejíž výpověď je prověřována a odpovědi na ně (v případě, že byly v průběhu úkonu kladeny otázky a získány odpovědi na ně, pak se protokolují v přímé řeči, pokud možno doslovně).

V **závěrečné části** protokolu mají být uvedeny doplňující údaje. V případě, že se souběžně s prověrkou výpovědi na místě prováděly další doplňující úkony (např. ohledání míst nálezu objektů a objektů samotných, atd.), pak je třeba uvést odkaz na dokumentaci a protokoly úkonů, které byly prováděny paralelně s prověrkou výpovědi na místě. Protokol podepisují všichni účastníci prověrky výpovědi na místě.

Kromě protokolu se doporučuje dokumentovat průběh a výsledky prověrky výpovědi na místě i jinými metodami, fotodokumentací a topografickou dokumentací (provedení náčrtku a plánku) a pokud je to

technicky přijatelné, pak provedením dokumentace prověrky pomocí videozáznamu.

8.5 Hodnocení průběhu a výsledků prověrky výpovědi na místě

Při hodnocení průběhu a výsledků prověrky výpovědi na místě se doporučuje zejména:

- zjišťovat shodu mezi původní výpovědí a objektivními zjištěními učiněnými na místě v průběhu prověrky,
- hodnotit rozdílnosti a určit jejich význam pro hodnověrnost výpovědi a samotných výsledků prověrky,
- na místě hodnotit jistotu orientace a pohybu osoby, jejíž výpověď se prověřovala,
- výsledky prověrky výpovědi na místě srovnat s dosud shromážděnými fakty a zjistit, zda na sebe navazují, vzájemně se doplňují nebo vylučují a proč,
- zda byl splněn stanovený cíl prověrky a jaký je jejich přínos v procesu vyšetřování,
- zda došlo k narušení či pokusu o narušení provedení prověrky a z jakých důvodů,
- jakých chyb se pracovníci policie případně dopustili atp.

Hodnocení prověrky výpovědi na místě je neopominutelnou činností kriminalisty v procesu zjišťování skutkového stavu vyšetřované trestní věci.

Následující obrázky č. 8.1 – 8.8 ilustrují dokumentaci průběhu a výsledků prověrky výpovědi na místě, při které obviněný označil úkryt zbraní, o kterém hovořil ve své dřívější výpovědi.

Obr. 8.1

Obr. 8.2

Obr. 8.3

Obr. 8.4

Obr. 8.5

Obr. 8.6

Obr. 8.7

Obr. 8.8

Použitá literatura:

HEŘMÁNEK, J. Prověrka výpovědi na místě. *Československá kriminalistika*, 2, 1969, s. 144–150.

KONRÁD, Z. Prověrka výpovědi na místě. *Kriminalistický sborník*, 8, 1997, s. 298–301.

KONRÁD, Z. *Prověrka výpovědi na místě.* Praha: PA ČR 2006.

KRAJNÍK, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika.* Bratislava: A PZ, s. 145–152.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika.* 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 340–344.

PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol. *Kriminalistika II.*, Praha: FMV, 1984, s. 91–104.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika.* Praha: PA ČR, 1999, s. 83–88.

VENHÁČ, R. *Prověrka výpovědi na místě.* Praha: Kriminalistický ústav VB, 1987.

9. kapitola
KRIMINALISTICKÁ REKOGNICE

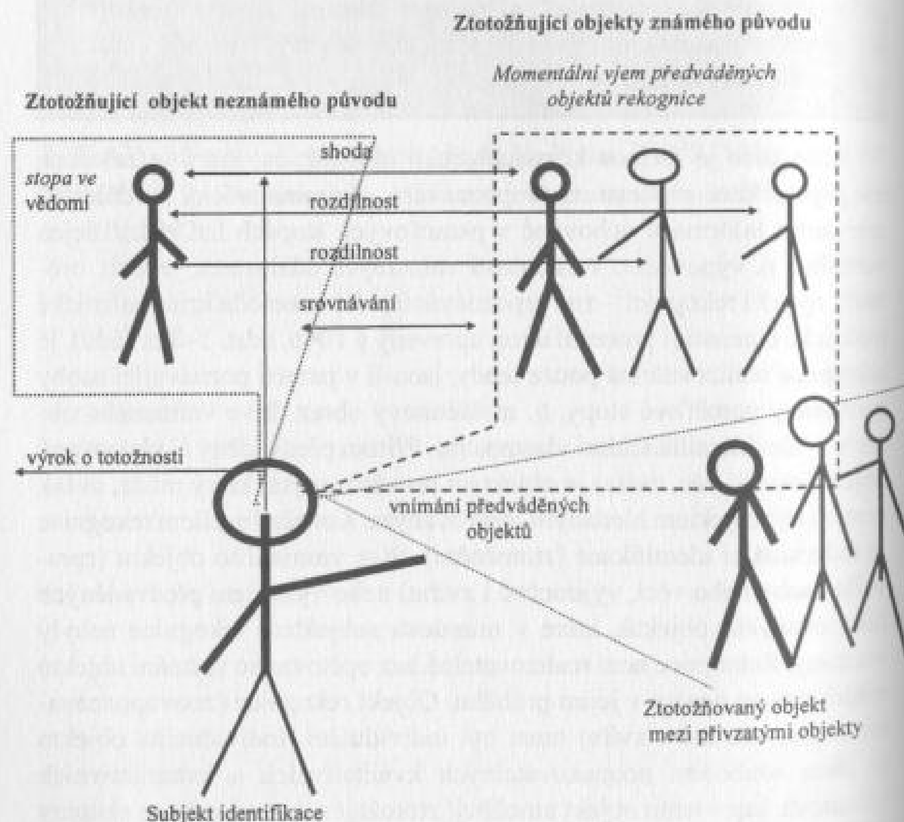
9.1 Pojem, podstata a význam kriminalistické rekognice

Kriminalistická rekognice je specifická metoda kriminalistické praxe spočívající v opětovném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnit (identifikovat) předváděný objekt.

Rekognice je formou kriminalistické identifikace, která je založena na psychickém procesu znovupoznávání. Kriminalisticky a důkazně relevantní informace uchované v paměťových stopách lze získat nejen verbálně, tj. výpovědí o v minulosti vnímaných událostech, jevech, osobách, nýbrž i rekognicí – znovupoznáváním. Jako metoda kriminalistické praktické činnosti (i procesní úkon upravený § 104b, odst. 1–8 tr. řádu), je rekognice realizovatelná pouze tehdy, jsou-li v paměti poznávající osoby zachovány paměťové stopy, tj. myšlenkový obraz dříve vnímaného objektu s jeho identifikačními vlastnostmi. Přitom předváděný či ukazovaný objekt (osoba, věc, zvíře) je objektem prověřovaným, který může, avšak nemusí být objektem hledaným, zjišťovaným. Konečným cílem rekognice je individuální identifikace (ztotožnění) dříve vnímaného objektu (zpravidla osoby nebo věci, výjimečně i zvířat) nebo vyloučení předváděných (ukazovaných) objektů, které v minulosti subjektem rekognice nebyly vnímány. Rekognice není realizovatelná bez opětovného vnímání objektu subjektem rekognice v jejím průběhu. Objekt rekognice (znovupoznávaná osoba, věc nebo zvíře) musí být individuální. Individualita objektu je dána souborem neopakovatelných kvalitativních a kvantitativních vlastností, které tento objekt umožňují ztotožnit nebo vyloučit ze skupiny prověřovaných objektů. Znovupoznávaný (ztotožňovaný) objekt musí mít takové identifikační znaky, které umožňují poznávajícímu subjektu jejich vnímání, zapamatování vnímaného, vybavení si dříve vnímaného objektu a srovnání této představy, zafixované v paměťové stopě, s obrazem objektu vnímaného subjektem rekognice v jejím průběhu.

Podstatou rekognice je znovupoznávání jako psychofyziologický proces člověka, který lze uskutečnit tehdy, pokud ve vědomí člověka existuje paměťová stopa, která se vztahuje k určité kriminalisticky relevantní události. Obraz zafixovaný v paměťové stopě si znovupoznávající osoba vybaví v průběhu rekognice ve formě představy, kterou srovnává s odrazem (momentálním vnímáním) předváděného (ukazovaného) objektu ve svém vědomí.

Proces rekogniční formy identifikace lze znázornit následujícím schématem.

Za **zvláštnosti formy identifikace znovupoznáním** (oproti identifikaci znalecké) lze považovat:

- nezastupitelnost subjektu rekognice – subjektem může být pouze osoba, která ukazovaný (předváděný) objekt v minulosti vnímala;

- poznávající osoba tím, že určitou událost, jev, osobu, věc svými smysly vnímala, je současně i „nositelem" ztotožňujícího objektu rekognice – stopy ve vědomí;
- ztotožňujícími objekty jsou paměťová stopa dříve vnímaného objektu a momentální vjem ukazovaných (předváděných) objektů;
- neopakovatelnost rekognice poté, co poznávající osoba již jednou ztotožnila objekt, neboť již vedle existující paměťové stopy se poznávající osobě v průběhu rekognice vytváří nový obraz předvedeného objektu, který může sugestivně ovlivnit znovupoznávání při rekognici opakované.

Rekognici lze však opakovat v případech, kdy poznávající osoba při první rekognici nechtěla z nejrůznějších pohnutek prokázat totožnost objektu, ačkoliv jí byl tento objekt znám, (pomineme-li případy, kdy mezi ukazovanými objekty nebyl objekt hledaný).

Do přijetí novely trestního řádu, dané zákonem č. 265/2001 Sb. byla rekognice pokládaná některými právníky za zvláštní formu výslechu. Nabytím účinnosti uvedeného zákona je rekognice považovaná za zvláštní formu dokazování (§ 104b TrŘ). Tím byly akceptovány podstatné **rozdíly mezi výslechem a rekognicí**:

- psychologická podstata výslechu a rekognice je odlišná – podstatou výpovědi je reprodukce vnímaného, podstatou rekognice je znovupoznání;
- rekognici nelze na rozdíl od výslechu uskutečnit bez opětovného vnímání objektu v jejím průběhu;
- rekognici v podstatě nelze opakovat, výslech je možné a někdy i nutné kdykoliv opakovat, doplňovat;
- rekognici v jejím průběhu není možné přerušit, výslech je však nejen možné, ale někdy i nutné přerušit;
- rekognice na rozdíl od výslechu sleduje úzce vymezený cíl – ztotožnění objektu;
- u rekognice je zpravidla nezbytná přítomnost přibraných podobných osob, věcí, zvířat stejného druhu;
- doporučovaná přítomnost „nezúčastněné osoby" u rekognice, která by mohla jako svědek vypovídat o průběhu a způsobech fixace rekognice, u výslechu je přítomnost „nezúčastněné osoby" vyloučena.

Kriminalistický význam rekognice vyplývá z její podstaty a cíle, tj. ztotožnit dříve vnímaný objekt anebo tento objekt z předváděných (ukazovaných) objektů vyloučit. Rekognice, je-li prováděna v přípravném řízení trestním, spočívá v získání důkazů nových a v prověření důkazů, které již byly získány. Pro potřeby pátrání po osobách i věcech lze význam rekognice spatřovat i v určení skupinové příslušnosti objektu, neboť i určení skupinové příslušnosti vede k zúžení okruhu objektů, po nichž se pátrá a tím i zaměření dalšího pátrání. Pozitivní nebo i negativní výsledek rekognice je důležitým prostředkem jak pro upřesňování a vytyčování operativně pátracích a vyšetřovacích verzí, tak v prověrce důkazů v dané věci již shromážděných, nebo získat i důkazy a kriminalisticky relevantní informace nové a dokazování v přípravném řízení.

Rekognice, jako metoda kriminalistické praktické činnosti i procesní úkon, se neprovádí a to tehdy, když je její provedení zřejmě neúčelné, např.:

- není-li zjištění nebo vyloučení totožnosti vzhledem k charakteru objektu možné, např. ztotožňovaný objekt postrádá individuální identifikační znaky podle kterých jej lze odlišit od objektů stejného druhu;
- ztotožnění objektu je zcela jednoznačné a evidentní vzhledem k neopakovatelnému souboru identifikačních znaků ztotožňovaného objektu.

9.2 Subjekty rekognice

Subjektem rekognice je nejčastěji poškozený nebo očitý svědek, který danou kriminalisticky relevantní událost vnímal. Specifickou zvláštností rekognice je skutečnost, že subjektem znovupoznání může být jen osoba, která poznávaný objekt v minulosti bezprostředně vnímala. Může jím však být i podezřelý nebo obviněný (srov. ust. § 104b TrŘ, které, de lege lata, preferuje jako znovupoznávající subjekt podezřelého a obviněného).

Subjektem rekognice – poznávající osobou může být:

- osoba, která nezná a neměla by znát objekt rekognice, tento objekt vnímala jen v souvislosti s určitou kriminalisticky relevantní události, např. při páchání trestné činnosti – poškozený, očitý svědek,

- osoba, která zná, musí a měla by znát znovupoznávaný objekt, např. osoby důvěrně známé a blízké, ale i věci, které tato osoba měla ve svém vlastnictví a zná je (např. odcizené šperky, obrazy a další osobní věci a předměty), dále podezřelý nebo obviněný, který má např. znovupoznat jim odcizené předměty.

9.3 Druhy rekognice

Rekognici lze klasifikovat podle různých hledisek. Za nejúčelnější a nejvhodnější klasifikační kritéria rekognice lze považovat původnost předváděného objektu, jeho charakter, charakter identifikačních znaků objektu a způsob jeho předvádění (ukázání).

Podle **stupně původnosti předváděného objektu** rozlišujeme:

- rekognice objektů „in natura";
- rekognice objektů podle jejich modelů – např. reprodukce, fotografie, makety nebo i jiného zobrazení ztotožňovaného objektu.

Podle **druhu znovupoznávaného** (ztotožňovaného) objektu:

- rekognice osob – živých, mrtvol (jejich částí);
- rekognice věcí – movitých, nemovitých;
- rekognice zvířat – živých, neživých (jejich částí a zbytků).

Podle **identifikačních znaků** (identifikačních polí):

- rekognice podle anatomicko-morfologických (statických) identifikačních znaků: živé osoby, mrtvoly, zvířete, např. výška, postava, obličej, oči, nos, vlasy, nápadné znaky a tetování, vousy apod. u živých nebo mrtvých osob, u zvířat např. i barva srsti, opeření a další anatomicko morfologické znaky;
- rekognice podle funkčně dynamických znaků a stereotypů, např. chůze, běh, držení těla, mimika, gestikulace, řeč, hlas a další individuální zvláštnosti živé osoby.

Podle **způsobu provedení – předvedení (ukázání) objektu** lze rozlišovat:

- rekognice s předvedením ztotožňovaného objektu ve skupině spolu s přivzatými objekty – najednou a v přímém kontaktu s poznávající

osobou, anebo v nepřímém kontaktu s poznávající osobou s využitím jednocestného zrcadla – typické při rekognici svědkem s utajenou totožností anebo svědkem, který z obavy odmítá „přímou" rekognici, rekognice osoby podle hlasu;
- rekognice s předvedením jen jednoho ztotožňovaného objektu – typické u identifikace neznámých mrtvol;
- rekognice s předvedením ztotožňovaného objektu a objektů přivzatých jednotlivě (po sobě) – typické pro rekognici osob podle funkčních a dynamických znaků, návyků a stereotypů nebo u rekognice nemovitostí.

K tomu, aby bylo dosaženo požadovaného cíle rekognice je nejvhodnější ukazovat (předvádět) objekt rekognice in natura. V řadě případů rekognice in natura nemusí být reálně možná – objekt rekognice byl zničen, poškozen, ztratil původní identifikační znaky, které vnímal poznávající subjekt, objekt nebyl dosud vypátrán, nebo je z objektivních důvodů provedení rekognice in natura neúčelné, event. neuskutečnitelné. V takových případech se rekognice provádí podle modelu, např. fotografie, videozáznamu, záznamu hlasu, řeči apod. (zcela výjimečně může připadat v úvahu i rekognice mrtvoly podle posmrtné masky).

Rekognice živé osoby – nejčastějším objektem rekognice bývá podezřelý nebo obviněný, méně často, a spíš výjimečně, i poškozený nebo svědek. Objektem rekognice však může být i osoba, jejíž totožnost (jméno, příjmení, data narození, místo bydliště a další identifikační údaje) nelze zjistit např. vzhledem k některým fyzickým či psychickým vadám, které mohou být způsobeny nemocí, stářím, mentalitou a dalšími fyziologicko-psychickými procesy jedince.

Rekognice mrtvol (nebo jejich částí) – bývá realizována tehdy, kdy je třeba zjistit totožnost zemřelé osoby bez ohledu na to, zda ke smrti došlo v souvislosti se spáchaným trestním činem či mimo tuto kauzální, příčinnou a místní souvislost (vražda, sebevražda, nešťastná náhoda, ublížení na zdraví s následkem smrti, náhlé úmrtí apod.). Z toho vyplývá i odlišnost této rekognice oproti rekognicím jiným. Tato odlišnost, a současně i zvláštnost spočívá v tom, že je ukázán a ztotožňován jediný objekt.

Rekognice věcí – nejčastějším druhem této rekognice jsou věci movité, jimiž jsou věci, které jsou zájmem pachatele (v poslední době

zejména elektronika, šperky, obrazy a další cennosti), ukazují však i na motiv pachatele, způsob spáchání i tvorbu verzí a jejich prověrku, ukazují rovněž na věci (předměty), které byly při páchání trestné činnosti použity a dále i věci odložené, ztracené nebo pachatelem zapomenuté a v průběhu ohledání nebo prohlídky (osobní, domovní) byly nalezeny a zajištěny. Objektem rekognice však mohou být i objekty, které se z oprávněného vlastnictví (majitele, uživatele), i mimo souvislost s trestním jednáním jiné osoby, dostaly do držby dalšího subjektu. Půjde např. o věci zapomenuté, ztracené, nalezené, ale i věci odcizené a zakoupené v různých bazarech, na burzách apod.

Cílem rekognice věcí nemovitých bývá zpravidla identifikace míst v terénu, obydlí, rekreačních chat a chalup, pracovišť, úředních místností, garáží, sklepních prostor apod., které mohly být např. místy přípravy nástrojů pro spáchání trestného činu, úkrytů odcizených předmětů, místy schůzek pachatelů, úplatkářství atd.

Méně častá je **rekognice zvířat** – jak živých, tak neživých nebo i jejich částí (zbytků). Může přicházet v úvahu jak v souvislosti s trestním řízením, tak i mimo něj (zaběhlá a zatoulaná zvířata, zvířata odcizená, krádeže dobytka, rozmáhající se psí bojová plemena a jejich útoky na bezbranné lidi a děti).

9.4 Příprava rekognice

Neodkladnost a nezastupitelnost rekognice klade zvýšené nároky na její důkladnou přípravu, kterou lze rozdělit na vzájemně se prolínající části: přípravu obsahovou a přípravu organizační a materiální.

Obsahová náplň přípravy rekognice spočívá ve fázích analytické a syntetické a zahrnuje zejména:

1. Výslech poznávající osoby před rekognicí.
2. Zajištění včasnosti provedení rekognice.
3. Výběr (určení) a příprava subjektu rekognice.
4. Příprava objektů rekognice.
5. V návaznosti na způsob spáchání posoudit možnosti nepříznivého psychologického traumatu a viktimizace poznávající osoby (hlavně u obětí násilné trestné činnosti, např. osob nezletilých, brutálně znásilněných žen apod.).

6. Posouzení aktuálnosti možného hrozícího nebezpečí poznávající osobě a osobám jí blízkým v případech aplikace ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ – utajení totožnosti svědka.
7. Určení druhu připravované rekognice a posoudit možnosti „opatřit" adekvátní počet podobných objektů stejného druhu.

Podstata **syntetické fáze obsahové přípravy** spočívá v sestavení a zpracování plánu provedení rekognice a jejího materiálního zajištění. Měl by obsahovat zejména:

- formulování taktických záměrů cíle rekognice, rozhodnout o způsobu jejího provedení s určením způsobu předvedení (ukázání) ztotožňovaného objektu (např. při rekognici osob „in natura", s ohledem na možnou traumatizaci nebo viktimizaci poznávající osoby, rozhodnout o provedení rekognice přímé nebo oddělení subjektu rekognice od objektu např. jednocestným zrcadlem anebo jiným reálně možným způsobem, vždy však s respektováním identifikačních polí a podmínek vnímání, podle kterých znovupoznávající osoba může objekt rekognice ztotožnit);
- určení času a místa provedení rekognice;
- určení podmínek vnímání, které je v daném případě nutno zachovat;
- určení subjektu rekognice a ztotožňovaného objektu;
- určení počtu přivzatých objektů a jejich výběr;
- zajistit přítomnost poznávající osoby, ztotožňovaného objektu i objektů přivzatých;
- určení způsobu přípravy přivzatých objektů i objektu ztotožňovaného;
- u rekognice osob „in natura" poučení subjektu i objektu rekognice podle jejich procesního postavení a instruktáž přivzatých figurantů o jejich činnosti;
- určení osob, které budou rekognici přítomny, zajistit jejich účast, jejich rozmístnění při jejím provádění (např. obhájce, lékař, psycholog, přivzatá osoba, rodiče nezletilce, orgán péče o dítě apod.).

Výslech poznávající osoby (subjektu rekognice) před jejím provedením je nezbytnou a důležitou součástí její přípravy. Bez předchozího výslechu subjektu rekognice nelze rekognici realizovat. Cílem výslechu je hlavně zjištění stupně úplnosti vnímání ztotožňovaného objektu, získání co nejúplnějšího popisu tohoto objektu a zjištění možných způsobů prověrky výsledků rekognice. V průběhu výslechu subjektu rekognice nelze opomenout zjištění a objasnění podstatných okolností, faktů a údajů, které mají podstatný vliv na průběh i výsledek rekognice a to zejména:

- kdy, za jakých podmínek vnímání (osvětlení, vzdálenost, doba vnímání, použití brýlí apod) a jak poznávající subjekt vnímal objekt rekognice a zda daný objekt vnímal již před touto událostí, setkal-li se s ním opětovně po události a za jakých okolností;
- nemá-li poznávající osoba nějaké defekty smyslových orgánů a jiné fyzické či psychické nedostatky, které by mohly mít vliv na úplnost a kvalitu vnímání objektu rekognice, které by neumožnily rekognici provést, resp. její pozitivní výsledky znehodnotit (zpochybnit);
- podrobný popis objektu rekognice s jeho nápadnými identifikačními znaky a jiné charakteristické zvláštnosti podle kterých by poznávající osoba mohla znovu poznat ztotožňovaný objekt;
- může-li vyslýchaná osoba opětovně poznat objekt rekognice v případě, že jí bude ukázán (předveden);
- jakými prostředky může být výpověď poznávajícího subjektu o individuálních znacích objektu rekognice potvrzena.

Požadavek dodržení podmínky včasnosti provedení rekognice vyplývá zejména z toho, že není-li rekognice provedena včas, mohou se negativně projevit vlivy zapomínání, které mohou po delší době rekognici zcela znemožnit, rovněž tak dochází k „deformaci" paměťových stop jejich překrýváním novými vjemy a informacemi. Stejně tak, není-li rekognice provedena včas, může dojít a dochází ke změnám objektu a tím i ke konstatování že rekognice byla zřejmě neúčelná. Dalším a ne nepodstatným aspektem naplnění tohoto požadavku je i rychlost přípravného řízení a všestranná „kvalita" v dané věci shromážděných důkazů. Nelze však opomenout ani otázky operativně pátracích verzí a pátrání po osobách a věcech.

Organizační stránka přípravy rekognice spočívá v činnostech, které přímo a bezprostředně směřují k jejímu vlastnímu provedení (v návaznosti na obsahovou stránku přípravy), patří sem zejména:

- výběr a příprava poznávajících osob a objektů rekognice;
- opatření k zabránění ukázání ztotožňovaného objektu nebo jeho modelu poznávající osobě před rekognicí;
- vytvoření a zajištění podmínek shodných s podmínkami, za nichž byl poznávaný objekt subjektem vnímán;
- zajištění materiálně technických prostředků dokumentace průběhu a výsledků rekognice.

Výběr poznávajícího subjektu vyplývá z kriminalistického doporučení, které spočívá v tom, že pro rekognici se vybírají ty poznávající osoby, které při výslechu před rekognicí uvedly podrobnější popis objektu s větším počtem individuálních identifikačních znaků a které výslovně do protokolu uvedly, že by objekt rekognice opětovně poznaly, bude-li jim ukázán a jsou ochotny rekognici podstoupit. Přitom je však třeba dbát přání poznávající osoby, zda je ochotna podstoupit rekognici přímou („z očí do očí") anebo rekognici skrytou.

Je-li poznávajících osob více, musí být rekognice provedena s každou osobou samostatně, je třeba učinit opatření, která zabrání jejich setkání před rekognicí a jejich možnou domluvu. Tento taktický postup směřuje k objektivizaci průběhu rekognice, jejích výsledků i věrohodnosti závěrů o totožnosti identifikovaného objektu.

Přípravou poznávajících osob se rozumí jejich seznámení s cíli, druhem, způsobem a technikou provedení rekognice, dokumentačními prostředky. Nutnou součástí je instruktáž poznávající osoby ke způsobu jejího chování v jejím průběhu spolu s poučením o právech a povinnostech podle jejího procesního postavení.

Přípravou objektů rekognice se rozumí příprava objektů ztotožňovaných a několika přibraných (pomocných) objektů (u rekognice osoby figurantů). Obsahem této části přípravy rekognice je zajištění, aby všechny objekty rekognice vykazovaly druhově shodné identifikační znaky, které u rekognice osoby vycházejí z identifikačních polí ztotožňované osoby, u rekognice věcí půjde o několik podobných věcí téhož druhu, mezi nimiž je poznávaný objekt ukazován (předváděn). Instruktáž o tom, jak se mají ztotožňovaná osoba i přivzatí figuranti v průběhu rekognice chovat, ztotožňovaná osoba se poučí o svých právech a povinnostech. Patří sem i instruktáž nezúčastněné osoby a dalších přítomných osob (lékař, psycholog, obhájce obviněného, rodiče nezletilce, orgán péče o děti atd.).

Opatření k zabránění ukázání ztotožňovaného nebo jeho modelu znovupoznávající osobě je jedno z nejdůležitějších opatření, které má zajistit nejen objektivnost výsledků rekognice, ale současně objektivizuje i její vlastní průběh. Pokud by byl ztotožňovaný objekt poznávající osobě ukázán před rekognicí (byť neúmyslně nebo i náhodně), budou výsledky rekognice nevěrohodné a snadno zpochybnitelné a navíc v rozporu se zásadami trestního řízení i s kriminalistickými doporučeními. Výsledky takovéto rekognice, resp. důkaz, získaný takovouto rekognicí ztrácí svou důkazní sílu.

Vytvoření a zajištění podmínek shodných s podmínkami, za nichž byl poznávaný objekt dříve vnímán znovupoznávající osobou. Zajištění shodných podmínek vnímání se provádí hlavně u rekognice osoby „in natura" jak podle staticko anatomických, tak i dynamických identifikačních znaků. Půjde zejména např. o dodržení vzdálenosti, doby vnímání, intenzity osvětlení a světelných podmínek vnímání (denní světlo, soumrak, večer, noc), času, který uplynul od doby vnímání do doby provedení rekognice a mohl mít vliv na „degradaci" paměťové stopy poznávající osoby. Patří sem i místa události, světelné a výhledové podmínky spolu se zjištěním senzorických, event. jiných defektů poznávající osoby (např. používání brýlí, nedoslýchavost atp.).

Vytvoření shodných podmínek vnímání vyplývá ze zjištěných, zajištěných a dokumentovaných informací a důkazů, k některým z nich se v podmínkách konkrétních případů nemusí přihlížet, přesto však mají významnou informační hodnotu o objektivních i subjektivních podmínkách vnímání poznávající osobou. Jejich dodržení lze zvažovat případ od případu individuálně, ale vždy s ohledem na konkrétní podmínky vnímání jevu, události, osoby, věci.

S tím úzce souvisí i opatření, která směřují k odstranění potřeby rekognici opakovat např. tím, že kriminalista opomenul nebo zanedbal některou relevantní podmínku jejího provedení, např. poznávající osoba při rekognici nepoužila brýlí, ač v souvislosti s danou událostí je používala, rekognice přímá („z očí do očí") v kancelářských prostorách podle anatomicko morfologických znaků, když poznávající osoba vnímala objekt rekognice zezadu, v pohybu, za špatné viditelnosti a větší vzdálenosti, objekt byl ukazován v podstatně změněném stavu nebo v podstatně změněných podmínkách vnímání atd.). Toto doporučení vyplývá z toho, že rekognice je svou podstatou i způsobem provedení neopakovatelná.

Výjimečně jí však lze opakovat v případech, kdy poznávající osoba sama dodatečně prohlásila, že vědomě neoznačila objekt rekognice např. z obavy možné msty, nebo jí byl ukázán jiný, podobný objekt, poznávaný objekt vnímala ve změněných podmínkách, vždy však s ohledem na neodkladnost a neopakovatelnost tohoto úkonu a konkrétní podmínky vnímání (objektivní, subjektivní).

Neodkladnost a neopakovatelnost rekognice

Rekognice je zpravidla úkonem neodkladným a neopakovatelným, resp. jak neodkladným, tak i neopakovatelným (§ 160, odst. 4 TrŘ). Provádí se téměř výhradně v přípravném řízení trestním. V řízení před soudem jen tehdy, nebyla-li provedena v přípravném řízení a je-li ještě vůbec účelná, (nelze zabránit v mnohaletých soudních sporech setkání poznávající osoby s objektem rekognice).

Neodkladným úkonem je např. tehdy, kdy je zapotřebí ztotožnit zadrženou podezřelou osobu nebo věc, kterou má tato osoba při sobě, krátce po spáchání trestného činu samotným poškozeným nebo jiným očitým svědkem, tj. ještě před zahájením trestního stíhání. Tento úkon totiž z hlediska účelu trestního řízení nesnese odkladu, musí být neprodleně proveden, aby podezřelá osoba mohla být ihned propuštěna na svobodu, je-li výsledek úkonu negativní, nebo obviněna z trestného činu, resp. i vzata do vazby (jsou-li zde důvody vazby podle § 67 TrŘ), je-li výsledek rekognice pozitivní a „podpořen“ i dalšími relevantními informacemi a důkazy, např. z ohledání místa činu, výslechů dalších osob apod.

Taková rekognice je i úkonem v trestním řízení neopakovatelným. Obecně je z psychologického hlediska sice psychický proces znovupoznání opakovatelný, ovšem nikoli vždy pro účely dokazování v trestním řízení, neboť vedle již existující paměťové stopy ztotožňovaného objektu (např. osoby) se při prvé rekognici vytváří i paměťová stopa představených objektů (tedy i ztotožňovaného), která může sugestivně ovlivnit znovupoznávání při rekognici opakované vzhledem k tomu, že u opakované rekognice mohou být přivzaty (zejména po delší době) zcela jiné osoby, než které figurovaly u rekognice prvé.

Opakovatelné jsou tedy i ty rekognice, při jejichž vnímání objektu rekognice poznávající osobou při rekognici prvé, nemůže negativně ovlivnit výsledky rekognice opakované. Jsou to např. rekognice živých osob, které ztratily paměť (amnézie), nebo se vydávají za osoby jiné a jsou ztotožňovány blízkými příbuznými nebo známými. Dále je to rekognice mrtvých osob nezjištěné totožnosti. Může se totiž stát, že při prvé rekognici nebyla provedena náležitá toaleta těla, zejména obličeje mrtvého a poznávající osoba buď osobu nepoznala nebo se nemohla jednoznačně vyjádřit. Po úpravě zevnějšku mrtvého lze pak rekognici opakovat. Opakovanou rekognici lze někdy připustit i při ztotožňování odcizených a předem popsaných věcí. Nelze však v podstatě opakovat rekognici osob a věcí, které poznávající osoba viděla či jen zahlédla nebo i jinak vnímala (sluchem apod.) v souvislosti s objasňovaným trestným činem.

Nedílnou součástí je i příprava fixačních a dokumentačních prostředků, volba optimálních dokumentačních prostředků, jejich rozmístnění v daném prostoru a prověření jejich funkčnosti před použitím. Toto opatření přípravy rekognice vyplývá z požadavku, aby nebyl rušen samotný průběh rekognice a současně dodrženy všechny požadavky na kriminalistickou dokumentaci tohoto úkonu, tj. objektivizace jejího průběhu, hodnocení výsledků a jejich hodnověrnost

9.5 Taktika provedení rekognice

Při provádění rekognice je třeba dodržovat následující zásady a postupy:

1. Předvádět ztotožňovaný objekt ve skupině současně s několika dalšími přivzatými objekty. Výjimkou je identifikace mrtvoly, která se vždy ukazuje samostatně, jakož i identifikace osoby s využitím bezpečnostních kamerových systémů. Z této zásady vyplývá, že se ztotožňovaný objekt a objekty přivzaté neukazují poznávající osobě postupně a v určitém pořadí, ale současně ve skupině, aby bylo ztotožňující osobě umožněno jednoohniskově vnímat ukázanou skupinu objektů najednou z jednoho místa a mohla provést simultánní i analytickou fázi znovupoznání. Tento požadavek vyplývá z jednoohniskové pozornosti poznávajícího subjektu a spočívá v tom, aby předváděné objekty byly v jednom zorném poli subjektu rekognice tak, aby tento subjekt mohl současně, najednou a z jednoho místa vnímat všechny předváděné objekty, aniž by při tom musel v počáteční etapě rekognice přecházet a srovnávat představu, uchovanou v paměťové stopě s reálně ukazovanými objekty.

2. Přibrané objekty musí být podobné a druhově shodné s objektem, který má být identifikován. Této zásadě je třeba věnovat pozornost již při přípravě rekognice s ohledem na druh rekognice a jejím zvláštnostem. Odlišná bude např. příprava a provedení rekognice osoby in natura podle anatomicko-morfologických znaků od rekognice osoby podle funkčních (dynamických) znaků anebo rekognice osoby podle modelu (fotografie).
3. Je-li v téže věci třeba identifikovat několik objektů, je třeba postupně provést několik rekognicí tak, aby ve skupině mezi přivzatými objekty byl vždy předváděn jen jediný ztotožňovaný objekt. Tento taktický postup je zaměřen k tomu, aby se odstranilo nebezpečí:
   - že se ztotožňované osoby mezi sebou dohovoří nejen verbálně, ale i gestem, posunkem, dříve dohodnutým znamením, apod.;
   - předčasné orientaci ztotožňovaných objektů o momentálním stavu vyšetřování (např. kdo a kým byl znovupoznán);
   - neúměrného ztížení podmínek rekognice poznávající osobě, neboť při zachování kriminalistických doporučení o počtu přibraných osob by došlo k situaci, že v případě současné rekognice tří poznávaných objektů by minimální počet všech předváděných objektů byl dvanáct osob. Tím by byly ztíženy podmínky jednoohniskové pozornosti i vnímání předváděných objektů.
4. **Dodržet tento sled rekogničního úkonu** – ze ztotožňovaného objektu a přivzatých objektů sestavit skupinu a každý objekt vybavit štítkem s pořadovým číslem. Poučit poznávající osobu podle jejího procesního postavení o jejích právech a povinnostech podle příslušných ustanovení trestního řádu. Poznávající osobu přivést či přivolat před skupinu objektů a vyzvat ji, aby si je pozorně prohlédla a v případě, že některý z nich znovu pozná, aby jej označila ukázáním a sdělením jeho pořadového čísla. Poznávající osobě je třeba umožnit, aby si prohlédla jednotlivé objekty ze všech stran, a poskytnout jí k tomu dostatek času. Poznávající osoba má, cestou policejního komisaře, který průběh rekognice řídí, právo požádat každý z ukazovaných objektů rekognice k činnostem, za kterých znovupoznávaný objekt v reálných podmínkách vnímala.
5. **Jestliže poznávající osoba některý z objektů znovu pozná a označí, je třeba jí vyslechnout a vyzvat, aby uvedla, podle jakých konkrétních znaků jej ztotožnila.** Tento sled úkonů je typický pro rekognici objektu ve zrakové senzorické oblasti, která je v praxi nejčastější.
6. **Má-li být týž objekt ztotožňován více osobami, je nezbytné provést v rámci téže rekognice tolik znovupoznávacích aktů, kolik je poznávajících osob.** Před těmito akty a v jejich průběhu je třeba poznávající osoby od sebe izolovat, aby se nemohly vědomě či bezděčně vzájemně ovlivňovat.

9.6 Zvláštnosti přípravy a provedení jednotlivých druhů rekognice

1. **Při rekognici živých osob in natura**, zejména podle vnějších anatomických znaků, se vyskytují tato specifika:
   - při přípravě rekognice je nezbytné zajistit, aby až do zahájení znovupoznávacího aktu byla poznávající osoba izolována od ztotožňované osoby. Jestliže by ji viděla nebo jen zahlédla před tím (v kanceláři, v čekárně, na chodbě apod.), byl by výsledek pozitivní rekognice zpochybněn;
   - před rekognicí musí být ztotožňovaná osoba poučena podle svého procesního postavení podle příslušných ustanovení trestního řádu. Navíc je ztotožňovaná osoba instruována, jak se má během úkonu chovat, např. nemluvit na ztotožňující osobu, pokud k tomu není vyzvána. uposlechnout výzvy kriminalisty, aby se pootočila, obrátila, pronesla požadovaná slova apod. Pokud je ztotožňovanou osobou podezřelý nebo obviněný, musí být poučen také o tom, že může být vyzván aby pronesl požadovaná slova či věty, nebo aby učinil potřebný počet kroků, avšak nikdo jej nesmí k této činnosti nutit.Analogicky jsou instruovány i přivzaté osoby;
   - ztotožňované osobě se poskytne možnost, aby si sama zvolila místo mezi přivzatými osobami a štítek s pořadovým číslem;
   - přivzaté osoby mají být podobné ztotožňované osobě v obecných znacích, tj. pohlavím, rasou, zdánlivým věkem, výškou postavy, tělesnou stavbou, oděvem apod.
2. Pro rekognici **osoby in natura podle funkčních a pohybových znaků** jsou příznačné tyto zvláštnosti:

- vychází se z poznatku, v kolika identifikačních polích byla hledaná osoba popsána a kolik jich má být při rekognici využito. Zpravidla to bývají vedle vnějších znaků anatomických včetně vnějších znaků oblečení i znaky funkční a pohybové, např. znaky hlasu a řeči, chůze aj. V takovém případě se zvažuje, zda bude proveden jeden znovupoznávací akt s využitím obou identifikačních polí, anebo odděleně znovupoznávací akt podle vnějších anatomických znaků (včetně oděvu) a odděleně znovupoznávací akt podle funkčních a pohybových znaků;
- zvažuje se, zda provést rekognici v interiéru či exteriéru nebo přímo na místě, kde byla původně ztotožňovaná osoba vnímána, pokud prostředí daného místa může mít podstatný vliv na vnímání.

3. Při **rekognici mrtvé osoby in natura** se jedná o tyto zvláštnosti:
   - rekognice se provádí bez přizvaných objektů;
   - poznávající osoby jsou vybírány z řad osob, o nichž se předpokládá dobrá znalost nejen vnějších anatomických znaků a oděvních svršků, ale i anatomických znaků skrytých pod oděvem, prodělaných chorob, operací, stavu chrupu, předmětů, které měla osoba při sobě apod.;
   - je-li to nutné, provádí se před rekognicí úprava zevnějšku mrtvé osoby, aby bylo usnadněno její znovupoznání.
4. Při **rekognici věci in natura** se berou v úvahu tyto zvláštnosti:
   - při rekognici věcí pocházejících z trestné činnosti, např. věcí odcizených, lze zpravidla očekávat, že poznávající osoba (poškozená osoba) zná identifikační znaky své věci anebo dokáže i doložit jejich nákup. V takových případech je schopna poznat svou věc nejen podle vnějších, ale i skrytých identifikačních znaků (poškození, oprav);
   - spíše výjimkou jsou rekognice věci nemovité, např. bytu nebo kanceláře, kde měl být předán úplatek. Zvláštností takové rekognice je to, že kriminalista musí předem vybrat několik analogických bytů nebo kanceláří, které se postupně ztotožňující osobě ukáží, včetně místnosti, která má být ztotožněna. Poznávající osoba musí být přivedena do místnosti tak, aby se nemohla orientovat podle ulice, budovy, popisného čísla domu apod. (pozor: rozlišujte tuto rekognici od prověrky výpovědi na místě!).

5. Zvláštnosti **rekognice objektů podle fotografie** a jiných zobrazení:
   - objekt se poznává podle fotografií či jiných zobrazení tehdy, není-li in natura k dispozici a je-li nutné pátrání po něm precizovat a uspíšit;
   - fotografie ztotožňované osoby se ukazuje poznávající osobě mezi několika fotografiemi jiných osob, které se v obecných znacích od osoby ztotožňované výrazně neodlišují. Fotografie musí být téhož formátu a druhu jako fotografie ztotožňované osoby, aby tato fotografie nebyla ve skupině fotografií ničím nápadná a ztotožňující osoba tím nebyla sugestivně ovlivněna;
   - při rekognici osoby podle hlasu a řeči lze použít zvukové nahrávky, která se přehraje poznávající osobě vedle nahrávek hlasu a řeči jiných osob téhož pohlaví;
   - v případě rekognice osoby podle vnějších anatomických i funkčních a pohybových znaků lze použít videozáznamu nebo filmového šotu;
   - rekognice věci podle fotografií se v praxi téměř nevyskytují, s výjimkou rekognice odcizených památek, pátrá-li se po jejich původním majiteli či správci.
6. Zvláštnosti **rekognice skryté.** V trestním řízení se provádí převážně rekognice neskrytá, tj. taková, která není utajena před ztotožňovanou osobou. Důvodem pro skrytou rekognici mohou být především tyto okolnosti:
   - poznávající osobou je svědek, který má nárok na ochranu, tj. na utajení totožnosti (své podoby, jména, příjmení apod.) ve smyslu §§ 101a a 55 odst. 2 TrŘ;
   - obviněný nebo zadržená podezřelá osoba odmítá podrobit se rekognici a lze očekávat, že by zmařili její průběh a důkazní hodnotu;
   - poznávající osoba (např. dítě) má strach setkat se znovu s pachatelem a označit ho.

Skrytou rekognici je nejlépe provádět v místnostech vybavených videotechnikou nebo polopropustným zrcadlem. Dosavadní způsoby provádění skryté rekognice (např. oknem z chodby na dvůr) neskýtají dostatečnou záruku spolehlivosti i bezpečnosti pro ztotožňující osobu.

Význam skryté rekognice bude narůstat v souvislosti s vyšetřováním zvlášť závažných trestných činů, zejména organizovaného zločinu.

§ 104b odst. 1 hovoří o tom, že k provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna. Kriminalistická literatura již dříve doporučovala, aby vzhledem k neopakovatelnosti většiny rekogničních úkonů k nim byly přibírány osoby na věci nezúčastněné, které v případě potřeby mohou kdykoli potvrdit, jak byl úkon proveden.

9.7 Dokumentace a hodnocení výsledků a průběhu rekognice

Obligatorní je dokumentace protokolární, která musí splňovat požadavky stanovené v 55 TrŘ. Ze specifik rekogničního úkonu vyplývá řada dalších konkrétních požadavků na pořízení protokolu.

Pokud jde o sepisování protokolu podle 55 odst. 2 TrŘ, musí protokol o rekognici obsahovat údaje o tom, kdo, kdy, kde a proč úkon provedl, za jakých podmínek, kdo byl poznávající osobou, který objekt byl ztotožněn, jaké bylo zadáno poučení účastníkům rekognice podle jejich procesního postavení, kolik a jakých objektů bylo přivzato, jaký byl stupeň jejich podobnosti či druhové shodnosti s objektem ztotožňovaným, jaký byl sled jednotlivých znovupoznávacích aktů, zda při rekognici živé osoby jí byla dána možnost zvolit si místo ve skupině osob a pořadové číslo, jaký byl výsledek jednotlivých znovupoznávacích aktů, zejména podle jakých znaků byl objekt znovu poznán, zda byl přítomen obhájce obviněného, státní zástupce, resp. další osoby (kriminalistický technik aj.), jak byla rekognice dokumentována a kde se tato dokumentace nachází.

Vzhledem k tomu, že rekognice je zpravidla úkonem neopakovatelným, doporučují se i technické způsoby její dokumentace, které umožňují lépe posoudit dodržení zákonných předpisů a věrohodnosti výsledků rekognice.

Používá se hlavně fotografická dokumentace, doplněná videozáznamem, který ukazuje na dynamiku a „atmosféru" průběhu rekognice a současně psychicky náročného děje, které mohou mít podstatný vliv na hodnocení jejich výsledků. Je třeba pořídit snímek celé skupiny objektů

(přivzatých a hledaného) viditelně označených pořadovými čísly tak, aby bylo nesporné, že byl ztotožněn jediný objekt.

Dokumentace zvukovým záznamem se doporučuje pro rekognici osob podle hlasu a řeči. V předem stanoveném pořadí se zaznamená hlas a řeč jednotlivých osob (ztotožňované a přivzatých) a prohlášení osoby, kterou osobu a podle jakých zvláštností hlasu a řeči ztotožnila.

Dokumentace pomocí videozáznamu je v případě potřeby vhodná pro rekognici osob podle pohybových znaků, tj. podle chůze, běhu, držení těla, gestikulace, mimiky, nebo je-li osoba ztotožňována současně podle vnějších anatomických i pohybových znaků.

Hodnocení a prověrka výsledků rekognice

Při hodnocení a prověřování výsledků rekognice, zejména pozitivních, se berou v úvahu především tyto skutečnosti:

1. Jak se formovala paměťová stopa a výpověď poznávající osoby, především:
   - jaké měla podmínky pro vnímání objektu a jaká doba uplynula do konání rekognice;
   - jak úplně a přesně dokázala poznávající osoba popsat hledaný objekt;
   - jaká je úroveň smyslových a rozumových vlastností poznávající osoby, zejména jde-li o dítě, přestárlou nebo nemocnou osobu.
2. Jaký byl průběh znovupoznávacího aktu, zejména:
   - zda byl dostatečný počet přivzatých objektů a zda splňovaly požadavek shodnosti s objektem ztotožňovaným v obecných znacích;
   - zda poznávající osoba znovu poznala ztotožňovaný objekt simultánně či analyticky, zcela bezpečně či nejistě;
   - zda poznávající osoba byla schopna uvést, podle jakých konkrétních znaků objekt ztotožnila.
3. Zda jsou ve výsledcích rekognice nějaké rozpory, zejména:
   - zda znaky, podle nichž byl objekt ztotožněn, jsou v souladu nebo v rozporu s dříve podanou výpovědí a identifikačními znaky uvedenými v předchozím popisu hledaného objektu, podle kterých by poznávající osoba tento objekt poznala;

- zda bylo dosaženo stejného výsledku ztotožnění téhož ztotožněného objektu, bylo-li více poznávajících osob;
- jsou-li výsledky rekognice v souladu či rozporu s ostatními důkazy shromážděnými v dané věci;
- jaká je věrohodnost samotné poznávající osoby.

(Kloubek, M., Policie ČR, správa hl. m. Prahy, SKPV OOK)

Obr. 9.3 ***Rekognice živých osob in natura***

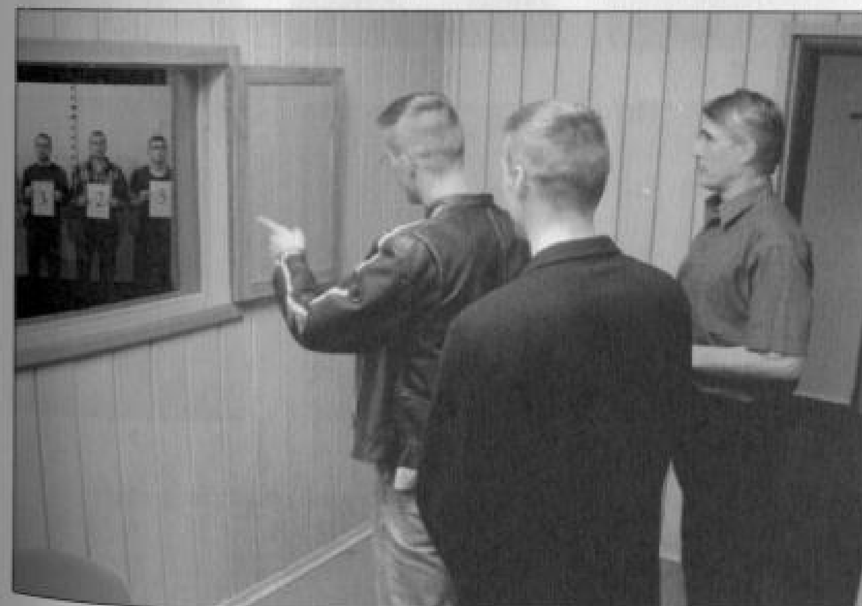
Osoby při rekognici, poznávaná osoba a 4 přizvané osoby

Pohled přes polopropustné zrcadlo

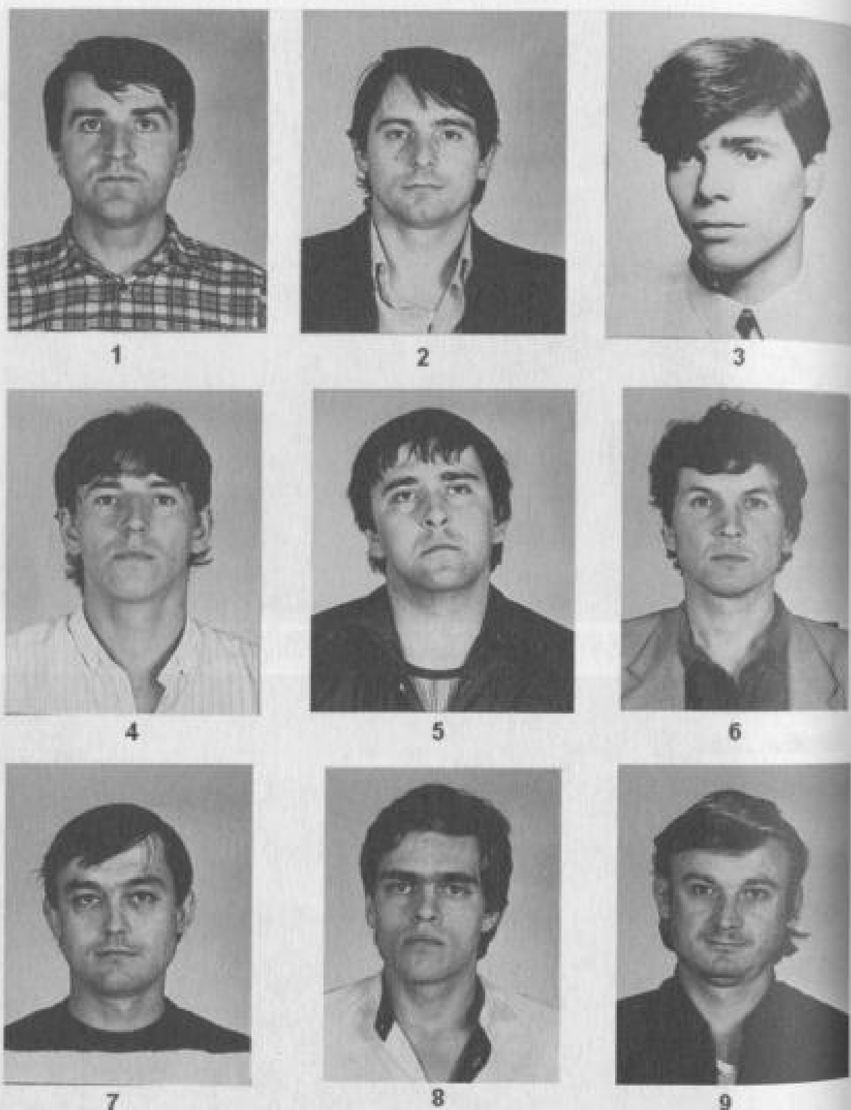

Pohled na polopropustné zrcadlo a modulátor zvuku

Skrytá rekognice, poznávající osoba, kriminalista a obhájce

Obr. 9.4 **Skrytá rekognice**

Obr. 9.5 **Fotografie pro rekognici osob podle fotografie**

Použitá literatura:

KRAJNÍK,V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Bratislava: A PZ, 2000, s. 165–174.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 345–354.

NĚMEC, M. *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: EURO-UNION, 2004, s. 286–296.

PROTIVINSKÝ, M. *Rekognice v připravném řízení*. Praha: ÚKr. PF UK, Praha, 1971.

PROTIVINSKÝ, M. *Dekódování informace z kriminalistické stopy*. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1976.

PROTIVINSKÝ, M., TIPLICA, M. *Teorie a praxe dokazování v trestním řízení znovupoznáním osob a věcí*. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1986.

PROTIVINSKÝ, M. Vady rekognice a jejich procesní důsledky. *Bulletin advokacie*, 1997, 2, s. 11–25,

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika*, 2. upravené vydání. Praha: PAČR, 1999, s. 89–98.

10. kapitola
KRIMINALISTICKÝ EXPERIMENT

10.1 Podstata, pojem a formy kriminalistického experimentu

Kriminalistický experiment neboli pokus je obecně vykládán jako metoda poznání, spočívající v cílevědomě navozeném ději, jehož pozorováním se má zjistit zákonitý vztah mezi danými, uměle navozenými podmínkami a následky nebo ověření takového předpokládaného vztahu.

Bez využívání experimentu si nelze představit moderní experimentální vědy.

V procesu poznání jednotlivých elementů trestného činu využívá často experimentu i kriminalistická věda i praxe.

V kriminalistické vědě často vzniká potřeba např. ověření určitých hypotéz spojených se vznikem stop a informací uložených ve stopách (*např. jakou předpokládanou změnu informace obsaženou ve stopě způsobí změna určitých podmínek vzniku stopy, zda lze určitými prostředky vyvolat latentní daktyloskopické stopy na lidské kůži atp.*).

V kriminalistické praxi zase často vzniká potřeba prověřit pochybnosti o možnosti či nemožnosti provedení určitých činností nebo o existenci určitého faktu, jevu nebo události v reálných podmínkách, případně o příčinných souvislostech mezi zjištěnými podmínkami a následkem.

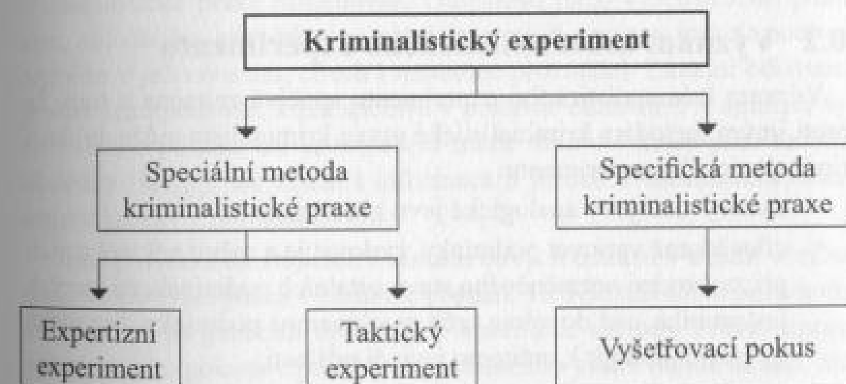
V takových případech je třeba uměle vyvolat *analogické* jevy nebo děje, které budou přímo pozorovány subjektem poznání, který může přímo prověřit pravdivost stanovených hypotéz nebo potvrdit či vyvrátit pochybnosti o možnosti či nemožnosti existence či vzniku určitého faktu, jevu nebo události v určitých podmínkách, případně určit význam jednotlivých podmínek pro zjištěné či předpokládané následky.

Podstata kriminalistického experimentu zůstává shodná jako u experimentů v jiných oblastech lidské činnosti. Tou je *pokusná činnost v uměle vytvořených a systematicky měněných podmínkách.*

Obecnější metoda experimentu získala transformací pro potřeby aplikace v kriminalistické praxi znaky speciální a specifické metody kriminalistické praxe.

*Poznámka – **specifiku** kriminalistického experimentu oproti experimentům v jiných oblastech lze spatřovat zejména v tom, že kriminalistický experiment **probíhá** za podmínek běžného života lidí; **objektem** kriminalistického experimentu jsou jednotlivé **okolnosti a fragmenty kriminalisticky relevantních** faktů, jevů a událostí, které proběhly v minulosti; experiment **musí být uskutečněn** v souladu s požadavky **zákonnosti** aplikace kriminalistických metod; **výsledky** kriminalistického experimentu bývají **převážně očividné**, registrovatelné pouhými smysly, bez potřeby využití zvláštní přístrojové techniky; **výsledky** kriminalistického experimentu mají význam pro **zjištění** skutkového stavu věci o **konkrétní** kriminalisticky relevantní události.*

Schematicky lze formy využití kriminalistického experimentu v kriminalistické praxi vyjádřit následovně:

Kriminalistický experiment je metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v pokusném vyvolávání a zkoumání kriminalisticky relevantních jevů, činností a fragmentů události v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách za účelem poznání a dokázání skutkového stavu věci.

Jako **speciální** metoda kriminalistické praxe je obvykle kriminalistický experiment využíván:

- ve formě expertizního experimentu (jedné z metod kriminalistické expertizy např. při zajišťování srovnávacích materiálů pro identifikační zkoumání);

- ve formě taktického experimentu (jako jedné ze součástí jiných kriminalistických metod integrovaných v některém vyšetřovacím úkonu např. ohledání, rekognici nebo jako úkonu prováděného před zahájením trestního stíhání, kdy závěry učiněné na základě jeho výsledků sice nemají důkazní status, ale mohou mít významné právní důsledky pro další postup trestního řízení, neboť mohou být např. podkladem pro sdělení obvinění, pro odložení věci atp.).

Jako **specifická** metoda kriminalistické praxe se uplatňuje kriminalistický experiment v procesu poznání trestného činu ve formě vyšetřovacího úkonu pod názvem **vyšetřovací pokus** mající povahu samostatného důkazního prostředku ve smyslu § 104c TrŘ.

10.2 Význam kriminalistického experimentu

Význam kriminalistického experimentu spočívá zejména v tom, že oproti jiným metodám kriminalistické praxe kriminalista může aplikací kriminalistického experimentu:

- sám vyvolat jevy analogické jevu zkoumanému;
- cílevědomě variovat podmínky, izolovat je a měnit některé z nich při zachování nezměněného stavu ostatních podmínek, za kterých jev probíhá, což dovoluje určit ty významné podmínky, bez nichž by nemohlo dojít k určitému jevu či události;
- opakovat experiment a tím snižovat riziko mylného výsledku na minimální míru, jakož i minimalizovat možnosti vznášení důvodných pochybností. Opakování experimentu umožňuje i zkoumání izolovaných částí rychle probíhajících dějů;
- bezprostředně zkoumat vyvolané jevy a podmínky za nichž vznikly nebo probíhaly a tím získat kriminalisticky relevantní informace o originálu.

V kriminalistické praxi výše uvedené umožňuje:

- získat podklady k identifikaci osob nebo věcí v kriminalistické expertizní činnosti;
- získat nebo ověřit informace důkazního či nedůkazního charakteru např. v rámci aplikace jiných metod kriminalistické praxe;
- získat důkazní prostředek pro trestní řízení.

10.3 Pojem vyšetřovacího pokusu, cíl, druhy a účastníci

a) Pojem a cíl vyšetřovacího pokusu

Vyšetřovací pokus vznikl v kriminalistické praxi na základě potřeb získání objektivních informací k vyloučení důvodných pochybností o možnosti či nemožnosti vzniku kriminalisticky relevantního jevu za určitých podmínek, následků jednání či možnosti nebo nemožnosti určitých jednání v konkrétně vymezených podmínkách.

Vyšetřovací pokus má mnoho společných znaků s ohledáním, prověrkou výpovědi na místě i rekonstrukcí. Proto byl do nedávné doby v kriminalistické praxi často nesprávně s těmito specifickými metodami kriminalistické praxe zaměňován. Odlišnosti mezi vyšetřovacím pokusem, ohledáním, prověrkou výpovědi na místě a rekonstrukcí spočívají zejména v jeho obsahu, cílech i metodice provádění. Zásadní odlišností je však jeho podstata, která spočívá v pokusné činnosti. Při aplikaci vyšetřovacího pokusu tak kriminalista může sledovat nejen jeho hmotné důsledky (stopy), ale získat i informace o jevech a okolnostech, které materiální stopy nezanechávají.

Jako prověrka existujících a získání nových důkazů v trestní věci má proto vyšetřovací pokus významné poslání. To bylo důvodem požadavků kriminalistů na procesní úpravu této specifické metody. Právní úprava vyšetřovacího pokusu v podobě samostatného vyšetřovacího úkonu, měla vytvořit záruky k vyloučení možností nezákonného postupu.

Proto byl vyšetřovací pokus jako specifická metoda kriminalistické praxe zákonem č. 265/2001 Sb. upraven do podoby samostatného vyšetřovacího úkonu ustanovením § 104c TrŘ.

Z kriminalistického hlediska lze vyšetřovací pokus definovat následujícím způsobem:

> Vyšetřovací pokus je specifická metoda kriminalistické praxe, spočívající v provádění pokusů v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách za účelem prověření, upřesnění zjištěných skutečností nebo zjištění nových skutečností důležitých pro trestní řízení.

Poměrně rozsáhlá funkční schopnost vyšetřovacího pokusu jako specifického nástroje poznání a dokázání skutkového stavu věci pro potřeby trestního řízení, determinuje i širokou škálu cílů vyšetřovacího pokusu.

Za základní cíle vyšetřovacího pokusu lze považovat zejména získání:

- podkladů pro vytýčení kriminalistických (vyšetřovacích) verzí;
- prostředků prověrky vytýčených kriminalistických (vyšetřovacích) verzí;
- nových důkazů;
- prostředků prověrky již získaných důkazů;
- prostředků zjištění okolností napomáhajících spáchání určitého trestného činu.

b) Druhy vyšetřovacího pokusu

Vyšetřovací pokusy lze kategorizovat nebo typizovat z různých hledisek. Nejčastěji uváděným kriteriem je *povaha zjišťovaných skutečností*. Podle tohoto kriteria jsou vyšetřovací pokusy řazeny do dvou základních skupin.

První skupinu představují **senzorické pokusy**, jimiž se zjišťují možnosti vnímání určitých skutečností lidskými smysly, např. zrakem nebo sluchem. Převážně jde o zjištění či prověření, zda z určitého místa a za určitých podmínek bylo možno pozorovat událost, poznat určitou osobu, slyšet pronášené výroky, volání o pomoc nebo různé zvuky, cítit zápach hořlaviny atp.

Druhou skupinu představují **situační pokusy**, jimiž se zjišťují zejména možnosti:

- provedení nějaké činnosti v určitých podmínkách nebo určitou osobou (např. překonání překážky, přepravení břemene na určitou vzdálenost atp.);
- vzniku a existence nějakého jevu (např. oslnění řidiče protijedoucím vozidlem za určitého technického stavu vozidla atp.);
- průběhu vyšetřované události, jejích jednotlivých epizod, detailů a mechanismu vytvoření stop (např. zda při úderu nabitou zbraní mohlo dojít k samovolnému výstřelu, zda při zachycení pouzdra služební zbraně mohlo dojít k jeho odtržení nebo zda zadní nárazník určitého automobilu při couvání mohl způsobit konkrétní poškození nějakého objektu atp.

c) Účastníci vyšetřovacího pokusu

Podle úloh, které v průběhu vyšetřovacího pokusu různé osoby plní, můžeme účastníky vyšetřovacího pokusu zařadit do několika skupin. Jde o přímé účastníky vyšetřovacího pokusu, nepřímé účastníky pokusu a pomocné osoby.

Přímými účastníky vyšetřovacího pokusu jsou osoby, které se přímo podílejí na organizaci, provádění nebo průběhu jednotlivých pokusů. Mezi přímé účastníky patří:

- orgány činné v trestním řízení;
- osoby přímo provádějící jednotlivé pokusy, nebo osoby, na základě jejichž výpovědi a podle jejich pokynů jsou pokusy prováděny. Patří mezi ně osoby, které podaly ve věci potřebná vysvětlení, svědci, poškození a obvinění, pokud v souladu s trestním řádem neodmítnou aktivní účast na experimentu. Přitom se vychází z názoru, že účast těchto osob je dobrovolná a vzhledem k jejich možné zastupitelnosti i fakultativní. Nezastupitelné jsou tyto osoby pouze tehdy, jestliže předmětem experimentální prověrky jsou jejich subjektivní vlastnosti, které nelze poznávat prostřednictvím vlastností jiných osob.

Pokud výše uvedené osoby odmítnou přímou účast na vyšetřovacím pokusu nebo jejich účast není potřebná, jsou účastníky experimentu ***pokusné osoby a figuranti***. Výběr pokusných osob musí být proveden tak, aby jejich subjektivní vlastnosti, rozhodující pro výsledek experimentální činnosti (věk, výška, váha, fyzická kondice, zrak, sluch atp.), byly co nejvíce shodné se subjektivními vlastnostmi osob, které zastupují.

Za **nepřímé účastníky** vyšetřovacího pokusu lze považovat osoby, které se účastní experimentální činnosti za účelem odborných konzultací (znalci a jiní odborníci) nebo za účelem verifikace objektivnosti a zákonnosti postupu při provádění experimentálních činností (např. nezúčastněná osoba, obhájce obviněného atp.).

Pomocnými osobami rozumíme osoby, které zabezpečují uzavření místa vyšetřovacího pokusu, ostrahu obviněného (např. v případech vazebního vyšetřování), provádí technickou dokumentaci průběhu a výsledků vyšetřovacího pokusu atp.

10.4 Příprava vyšetřovacího pokusu

Příprava vyšetřovacího pokusu vychází z všestranné analýzy dosud shromážděných materiálů. Pokud je třeba provést složitější pokusnou činnost ve specifických podmínkách určitého místa, doporučuje se provádět přípravu ve dvou fázích. Těmito fázemi jsou příprava před výjezdem a příprava po příjezdu na místo konání experimentálních činností.

Před výjezdem na místo vyšetřovacího pokusu se doporučuje řešit zejména následující otázky:

- specifikace problému, který bude třeba řešit provedením vyšetřovacího pokusu;
- stanovení hypotéz, které budou experimentální činností prověřovány,
- stanovení pořadí, obsahu a způsobu provedení plánovaných pokusů, jejich etap a variant podmínek, za nichž budou pokusy prováděny;
- určení okruhu účastníků vyšetřovacího pokusu a řešení otázek spojených se zajištěním jejich účasti;
- zajištění materiálně technického zabezpečení (opatření dopravních, dokumentačních a spojovacích prostředků, zajištění potřebných sil a prostředků k uzavření místa, odklonu dopravy atp., maket a jiných předmětů nutných k provedení experimentu).

Po příjezdu na místo vyšetřovacího pokusu se doporučuje provést zejména následující přípravná opatření:

- uzavření místa konání vyšetřovacího pokusu;
- rekonstrukce místa, pokud na tomto místě došlo k podstatným změnám;
- fotodokumentace místa provedení vyšetřovacího pokusu v původním stavu a po rekonstrukci;
- předběžné konzultace s odborníky (znalci), pokud byli k provedení vyšetřovacího pokusu přizváni;
- instruktáž účastníků vyšetřovacího pokusu s ohledem na úkoly, které budou plnit, seznámení účastníků se signály, na jejichž základě bude započata, přerušena nebo ukončena experimentální činnost.

Výše uvedený výčet přípravných opatření je pouze demonstrativní, neboť složitost přípravy je závislá na složitosti připravovaného vyšetřovacího pokusu. Někdy není třeba provést všechna uváděná opatření, jindy bude vhodné provést i některá další.

10.5 Taktika provedení vyšetřovacího pokusu

Taktikou provedení vyšetřovacího pokusu rozumíme souhrn taktických postupů a doporučení, zaměřených k vytvoření a plnému uplatnění všech podmínek nutných k objektivnímu průběhu vyšetřovacího pokusu a získání hodnověrných výsledků.

Těmito podmínkami rozumíme:

- omezený počet účastníků vyšetřovacího pokusu;
- shodnost uměle vytvořených podmínek s podmínkami za nichž došlo ke zkoumanému faktu, jevu nebo události;
- provádění pokusů v cílevědomě měněných podmínkách;
- opakování stejnorodých pokusů;
- provádění pokusů v několika etapách.

1. Zajištění omezeného počtu účastníků vyšetřovacího pokusu je zajišťováno již v průběhu jeho přípravy. Doporučuje se maximálně omezit počet účastníků, neboť přítomnost většího počtu osob může negativně ovlivnit nejen experimentující osoby, ale i osobu řídící vyšetřovací pokus. Současně je však nutno brát do úvahy otázku nezastupitelnosti experimentujících osob podle typu vyšetřovacího pokusu.
2. Zajištění shodnosti uměle vytvořených podmínek s podmínkami zkoumané události patří k rozhodujícím předpokladům hodnověrnosti vyšetřovacího pokusu a jeho výsledků. Shodnost však nelze chápat jako úplnou shodu všech podmínek. Shodnost podmínek je třeba zajistit u těch podmínek, které jsou určující pro samotný děj a jeho následky. U podmínek, které nemají vliv na průběh a výsledky vyšetřovacího pokusu nemusí být shoda dodržena. Současně se doporučuje přihlédnout k významu podmínek, které se nepodařilo znovu obnovit.

   Relativní shodnost uměle vytvořených podmínek s podmínkami zkoumané události se doporučuje zajistit zejména:

   - eliminací negativního působení informace na pokusné osoby. Např. prověřuje-li se vyšetřovacím pokusem slyšitelnost rozhovoru na určitou vzdálenost, neinformuje se pokusná osoba předem o cíli pokusu;
   - výběrem odpovídající denní doby pro provedení vyšetřovacího pokusu;

- provedením experimentální činnosti na místě, kde došlo ke zkoumané události;
- provedením rekonstrukce místa a podmínek místa v době události (např. vytvořením zvukové kulisy atp.);
- výběrem shodných klimatických podmínek;
- využitím shodných nebo jim podobných předmětů;
- zajištěním shodnosti tempa prováděných pokusů s tempem původní události atp.

3. Cílevědomé variování podmínek je jedním ze základních metodických principů experimentu. Pro zjištění významu podmínek pro vznik nějakého jevu se doporučuje izolovat jednotlivé podmínky nebo některé eliminovat při nezměněném stavu ostatních podmínek. Pro prověření hodnověrnosti výsledků vyšetřovacího pokusu se doporučuje usnadnění nebo ztížení podmínek provádění experimentálních činností.
4. Při provádění vyšetřovacího pokusu se doporučuje zbytečně nespěchat a zajistit vícenásobné opakování pokusů v nezměněných podmínkách, což umožňuje pečlivější a hlubší studium zkoumaného jevu a je garancí hodnověrnosti výsledků experimentu, neboť umožňuje orgánům činným v trestním řízení nabýt přesvědčení, že získané výsledky nejsou nahodilé.
5. Zkoumání a provádění pokusů v několika etapách se doporučuje zajistit zejména u složitějších a náročnějších vyšetřovacích pokusů. Rozčlenění pokusů do několika etap umožňuje přesnější a detailnější poznání celého experimentálního děje. **Reálné** členění pokusů do jednotlivých etap se doporučuje v těch případech, kdy výsledky jednotlivých pokusů nezávisejí na tempu a kontinuitě zkoumaného děje. V těchto případech se doporučuje po každé etapě experimentální činnost přerušit na dobu nezbytně nutnou ke zkoumání, vyhodnocení a dokumentaci průběhu a výsledků dané etapy pokusu a poté pokračovat další etapou experimentální činnosti.

V případě, kdy experimentální činnost nelze reálně rozdělit na jednotlivé etapy, doporučuje se myšlenkové rozdělení zkoumaného děje. Myšlenkově lze rozdělit zkoumaný děj pomocí několikanásobného opakování pokusu ve stejných podmínkách, kdy zkoumáme při každém pokusu jen předem stanovený úsek.

10.6 Hodnocení výsledků vyšetřovacího pokusu

Při hodnocení výsledků vyšetřovacího pokusu je nezbytné analyzovat zejména:

- okolnosti případu vedoucí k rozhodnutí o provedení vyšetřovacího pokusu;
- opodstatněnost stanovených hypotéz;
- uměle vytvořené podmínky z hlediska jejich shodnosti s poznávaným jevem, dějem nebo činností;
- vliv podmínek, které nebylo možno znovuvytvořit, na výsledek experimentální činnosti.

Při hodnocení vyšetřovacího pokusu je nutno rozlišovat mezi výsledky experimentální činnosti a závěry vyplývajícími z jejich výsledků. Je zcela zřejmé, že pouze na základě hodnověrných výsledků vyšetřovacího pokusu (při vyloučení nahodilosti) je možné dojít k hodnověrným závěrům.

Objektivně zjištěné **výsledky** vyšetřovacího pokusu mohou být:

- **negativní**, kdy např. z určitého místa nelze pozorovat určitou událost nebo za určitých podmínek nelze vykonat nějakou činnost atp;
- **pozitivní,** kdy např. z určitého místa je možné sledovat určitou událost, obviněný prokázal schopnost přemístění určitého břemene na danou vzdálenost, aby nevznikly stopy vlečení atp.

Platnost **závěrů** činěných na základě experimentální činnosti se odůvodňuje principem indukce. Samotné **závěry** vyplývající z objektivně zjištěných výsledků, mohou být:

- **kategorické**, spojené s negativním výsledkem vyšetřovacího pokusu. Tak např. pokud bylo prokázáno, že z určitého místa nelze pozorovat určitý děj, lze učinit jednoznačný (kategorický) závěr, že svědek z **tohoto místa neviděl** událost o níž vypovídá;
- **možné**, spojené s pozitivním výsledkem vyšetřovacího pokusu. Tak např. pokud bylo prokázáno, že z určitého místa lze pozorovat nějakou událost, lze učinit závěr, že svědek pouze **mohl pozorovat** událost o níž vypovídá, což nevylučuje, že událost nepozoroval.

Možné závěry jsou důkazem pouze reálné možnosti, nikoliv nutnosti existence určitého jevu, události nebo činnosti. Možné závěry získávají svůj důkazní význam až v kombinaci s dalšími shromážděnými důkazy.

10.7 Dokumentace vyšetřovacího pokusu

Dokumentace vyšetřovacího pokusu musí poskytnout názorný obraz o jeho průběhu i získaných výsledcích. Základním procesním dokumentem je **protokol o vyšetřovacím pokusu** ve smyslu ustanovení § 55 odst. 1 TrŘ. K doplnění protokolu se doporučuje průběh a výsledky vyšetřovacího pokusu dokumentovat videozáznamem, záznamem zvuku, případně jinými vhodnými dokumentačními prostředky.

Protokol o vyšetřovacím pokusu se doporučuje rozdělit do tří částí:

Úvodní část protokolu

Má obsahovat kromě obvyklých náležitostí (§ 55 odst. 1,3 TrŘ) tyto specifické údaje:

- důvody provedení vyšetřovacího pokusu a jeho cíle;
- osobní data přímých a nepřímých účastníků vyšetřovacího pokusu;
- poučení účastníků vyšetřovacího pokusu podle jejich procesního postavení;
- odkaz na dobrovolnost účasti.

Popisná část protokolu

Obvykle obsahuje tyto specifické údaje:

- určení bezprostředního místa provedení vyšetřovacího pokusu, popis situace a podmínek místa, údaje o provedené rekonstrukci místa;
- popis podmínek, za nichž byla provedena experimentální činnost (uvádí se i podmínky, které se nepodařilo rekonstruovat);
- uvedení předmětů použitých v průběhu pokusů (zda byly použity původní předměty, makety, figuríny atp.);
- podrobný popis každého pokusu s uvedením jeho účastníků, obsahu činností, průběhu pokusů a získaných výsledků v časové posloupnosti.

Závěrečná část protokolu

Tato část obsahuje obvyklé údaje o využití dalších dokumentačních prostředků (videozáznam, fotodokumentace, plánek), případné námitky, návrhy, připomínky a vyjádření účastníků k průběhu a výsledkům vyšetřovacího pokusu a k obsahu protokolu, čas ukončení a podpisy všech účastníků.

Poloha mrtvoly při nálezu

Obr. 10.1 ***Vyšetřovací pokus – V lese byla nalezena mrtvola upáleného muže, přivázaný ke kmeni stromu, vyšetřovací pokus měl prokázat, zda poškozený mohl pohybovou činnost provést sám, nebo zda se mohlo jednat o cizí zavinění. Případ uzavřen jako sebevražda. Následující obrázky dokumentují průběh vyšetřovacího pokusu.***

(Valerián, L., Policie ČR, správa Sm. kraje, SKPV OOK Ostrava)

Celkový pohled na místo nálezu

Figurant zapaluje hromadu klestí plynovým zapalovačem bez použití jiné hořlavé látky. Toto klestí bylo umístěno 2 metry od stromu, na kterém byla mrtvola nalezena.

Po odhození klíčků figurant vyjímá z pravé kapsy blůzy provaz v průměru 1 cm, vytváří smyčku.

Figurant po vystoupení na horní plochu se staví zády ke stromu, na kterém byla mrtvola zavěšena, figurant stojí na dřevěných kulatinách.

Figurant vyjmul z levé kapsy polyetylenový sáček, následně si jej nasazuje na hlavu.

Pruh tkaniny si figurant ovazuje přes ústa, v zátylku konce pod sebe.

Figurant vyjímá z pravé kapsy blůzy policejní pouta, pouto nasazuje na levou ruku.

Pohled na figuranta fixovaného ke stromu.

Tři pomocní asistenti uchopili 230 cm od zájmového stromu ležícího figuranta, přenáší ho k zinscenované hromadě dříví, v době uchopení figuranta bylo započato s měřením času.

Figuranta tři pomocní asistenti vlečou na horní plochu zhotoveného lešení – zinscenované hromadě dříví, je vidět, že úkon vyžaduje značného úsilí.

Pomocní asistenti se snažili dostat bezvládné tělo figuranta do konečné polohy ve visu za zápěstí, i přes značné úsilí se jim to nepodařilo, čas měření ukončen po 2 hodinách a 40 minutách.

Obr. 10.2 ***Vyšetřovací pokus***

(Valerián, L., Policie ČR, správa Sm. kraje, SKPV OOK Ostrava)

Na obr. 10.2 je znázorněn vyšetřovací pokus v případě, kdy se jednalo nález oběšených dvou osob, muže a ženy, smyčky byly uvázány na dvou koncích jednoho provazu. V říjnu roku 2002 bylo na Obvodní oddělení Policie ČR v Novém Jičíně oznámeno, že téhož dne byly mezi 9. a 10. hodinou na okraji lesního porostu nalezeny dvě visící mrtvoly na větvi. Šlo o mladého chlapce a dívku. Smyčka byla vytvořena z automobilového lana o průměru 1 cm, které bylo na obou koncích opatřeno smyčkou. Ve smyčkách dvou konců lana visela mrtvola chlapce a dívky. V průběhu vyšetřování bylo přistoupeno k provedení vyšetřovacího pokusu, ten měl prokázat, že lze sebevraždu uskutečnit a současně objasnit posloupnost a průběh děje, včetně podílu samotných účastníků činu. Vyšetřovacím pokusem bylo prokázáno, že nasazení smyčky na krk figurantky bylo možné jedině v okamžiku, kdy ji figurant vyzvedl ke smyčce a po nasazení smyčky ji pustil. Druhou možnou variantou bylo prokázáno, že k nasazení smyčky mohlo dojít v době, kdy dívka seděla obkročmo na ramenou chlapce a ten ustoupil, když si nasadila smyčku na krk. Teprve po oběšení dívky mohl výše popsaným způsobem spáchat sebevraždu on sám. Podle ust. § 159a odst. 2 TrŘ s přihlédnutím k ust. § 11 odst. 1 písm. e) TrŘ byla věc odložena.

Použitá literatura

MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1993.

PRERAD, V. *Vyšetřovací experiment*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty UK 1972.

PRERAD, V. Vyšetřovací pokus – problémy a pochybení při praktickém provádění a jejich procesní důsledky. *Bulletin advokacie*, 6–7, 1997, s. 55–71.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika*. Praha: PA ČR, 1997, s. 99–111.

WALDER, H. Technik und Taktik der Untersuchung in Strafsachen, dargestellt anhand von Beispielen aus der Praxis. *Kriminalistik*, 7, 1978, s. 318–323.

11. kapitola
KRIMINALISTICKÁ REKONSTRUKCE

11.1 Podstata, pojem a význam kriminalistické rekonstrukce

Obecně je rekonstrukce traktována jako znovuvytvoření nebo obnovení hmotného objektu či dynamických hmotných komponentů objektivní reality, za které považujeme zejména situační podmínky, jevy a děje. Představuje jeden z významných prostředků používaný v různých oblastech lidské činnosti.

Poznámka – samotný termín rekonstrukce je latinského původu. Jedná se o složené sloveso rekonstruo, -ere, skládající se z předpony re- znovu, opět a základního slovesa construo, -struxi, -structum, což znamená sestrojit, zřídit, postavit. To tedy znamená znovu sestrojit, znovu postavit, v přeneseném slova smyslu znovu obnovit nebo uvést do původního stavu. Rekonstrukci je třeba odlišit od restaurování objektů, které pouze změnily svůj původní vzhled. Restaurování se děje s cílem obnovení ***původního vzhledu*** *objektů, aniž by se předpokládalo jejich další zkoumání.*

V procesu poznání představuje **rekonstrukce** jednu z forem obecnější metody – metody modelování, jejíž **podstata** spočívá ve vytváření analogických objektů (modelů) za účelem zkoumání originálů.

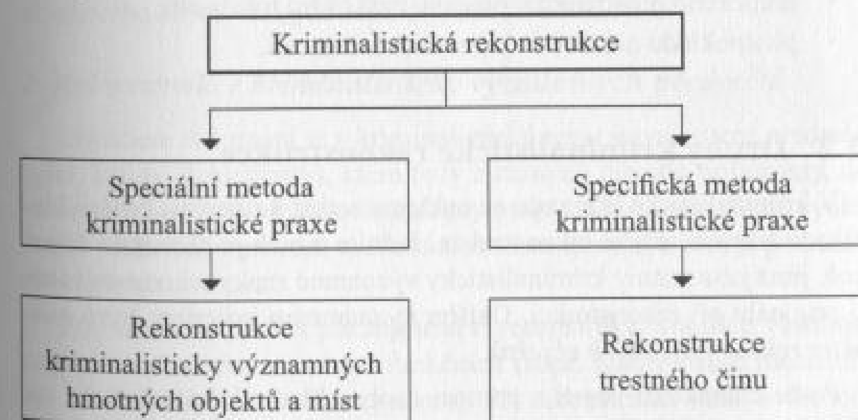
Rekonstrukce v tomto smyslu představuje proces tvorby modelu shodného ve zvolených vlastnostech s originálem, který již zanikl. Výběr těchto vlastností nemůže být nahodilý. Závisí na charakteru rekonstruovaného objektu a cílech procesu poznání. V některých případech postačí shodnost ve tvaru, hmotnosti a barvě objektu, v jiných případech musí být shoda dosažena na úrovni funkčních vlastností atp. Jelikož **rekonstruovaný objekt** svými významnými vlastnostmi **odpovídá originálu**, je možné jej v procesu poznání využít ke zkoumání jako substitut originálu, který zanikl a jehož znaky byly podchyceny v jeho dokumentačním obraze nebo v jiných shromážděných materiálech (*např. fragmenty devastovaného objektu atp.*). Analogie mezi originálem a modelem dovoluje předpokládat, že **informace** získané zkoumáním modelu analogicky **odpovídají** objektivní **realitě**.

V kriminalistické praxi se často setkáváme s potřebou znovuobnovit – rekonstruovat za účelem zkoumání nejen jednotlivé materiální objekty, ale i kriminalisticky relevantní jevy a události, které existovaly nebo se odehrály v minulosti na základě fragmentů objektů, kriminalistických stop či jiných důkazů.

Proto v kriminalistické praxi došlo k transformaci rekonstrukce jako obecnější metody poznání na metodu **kriminalistické rekonstrukce**.

> Kriminalistická rekonstrukce je metoda kriminalistické praxe spočívající v obnovení kriminalisticky relevantních hmotných objektů, situací a skutkových okolností nebo jejich podstatných vlastností na základě údajů a faktů shromážděných v procesu vyšetřování s cílem jejich bezprostředního zkoumání.

Formy využití kriminalistické rekonstrukce jako metody kriminalistické praxe lze znázornit následujícím schématem:

Z uvedeného schématu vyplývá i **význam** kriminalistické rekonstrukce v procesu vyšetřování. Kriminalistická rekonstrukce jako **speciální** metoda kriminalistické praxe je využívána zejména jako předpoklad objektivní aplikace nebo součást specifických metod kriminalistické praxe (*např. expertizy, vyšetřovacího pokusu, rekognice atp.*). Zajímavou se jeví samostatná rekonstrukce (modelování) situací a průběhu událostí metodou počítačové animace v trojrozměrných dimenzích 3D.

O důkazním využití metody počítačové animace se vede polemika, která dosud nebyla uzavřena. Důležité je, že tato metoda je využívána k prospěchu zjištění skutkového stavu věci. Proto zařazujeme metodu rekonstrukce pomocí počítačové animace prozatím do speciálních metod kriminalistické praxe (viz § 104d TrŘ).

Jako **specifická** metoda kriminalistické praxe se využívá kriminalistická rekonstrukce ve formě samostatného vyšetřovacího úkonu – **rekonstrukce trestného činu**, který zákonodárce v trestním řádu nepřesně nazývá pouze **rekonstrukcí**.

Výsledky kriminalistické rekonstrukce lze ve vyšetřování využít zejména jako:

- důkazu;
- prostředku prověrky dosud shromážděných důkazů;
- prostředku ilustrace;
- předpokladu aplikace některých vyšetřovacích úkonů;
- pátrací pomůcky;
- taktického prostředku v procesu zjišťování totožnosti;
- předpokladu některých expertizních činností.

11.2 Druhy kriminalistické rekonstrukce

V kriminalistické literatuře se můžeme setkat s různými kritérii klasifikace kriminalistické rekonstrukce. Jedním z nich je *charakter účasti osob*, jimž jsou známy kriminalisticky významné znaky rekonstruovaného originálu při rekonstrukci. Dalším významným kriteriem bývá *charakter rekonstruovaných objektů*.

Podle charakteru účasti a pomoci osob můžeme kriminalistické rekonstrukce rozdělit do dvou kategorií:

1. Kriminalistické rekonstrukce prováděné s aktivní účastí osob, jimž jsou známy kriminalisticky významné znaky rekonstruovaného originálu (např. obviněných, svědků, poškozených), a to na základě jejich přímé účasti, jejich výpovědí a ostatních shromážděných materiálů.
2. Kriminalistické rekonstrukce prováděné na základě komplexu všech dosavadních zjištění, bez aktivní účasti a pomoci osob, jimž jsou známy kriminalisticky významné znaky rekonstruovaného originálu.

Podle charakteru rekonstruovaných objektů můžeme kriminalistické rekonstrukce rozdělit do čtyř kategorií:

1. Rekonstrukce kriminalisticky významných míst

Typickým představitelem této skupiny je **rekonstrukce místa činu.** Rekonstrukce místa činu se provádí převážně jako součást jiných metod kriminalistické praxe (např. vyšetřovací experiment, rekognice, rekonstrukce trestného činu) a obvykle bývá předpokladem k jejich úspěšné aplikaci, pokud původní místo zaniklo nebo doznalo podstatných změn. V těchto případech se podle cíle a účelu vyšetřovacího úkonu rekonstruuje *počáteční* nebo *konečná struktura* místa činu. Rekonstruované místo umožňuje nejen studovat situaci místa, v níž původně pachatel měl započít své jednání nebo situaci po ukončení jednání pachatele, ale modelovat na tomto místě kriminalisticky významné děje a studovat konečnou strukturu místa činu.

V kriminalistické praxi se můžeme setkat i s nutností *rekonstrukce míst, která nejsou místem činu*, přesto však mají význam pro zjištění skutkového stavu věci, jde např. o místa sebevraždy.

2. Rekonstrukce kriminalisticky významných předmětů

Objektem zkoumání se v kriminalistické praxi stávají různé předměty (věci, listiny, dokumenty), které byly z různých důvodů poškozeny, devastovány nebo zdánlivě zcela zničeny (např. výbuchem). Další využití těchto předmětů v procesu zjišťování skutkového stavu věci je podmíněno jejich rekonstrukcí.

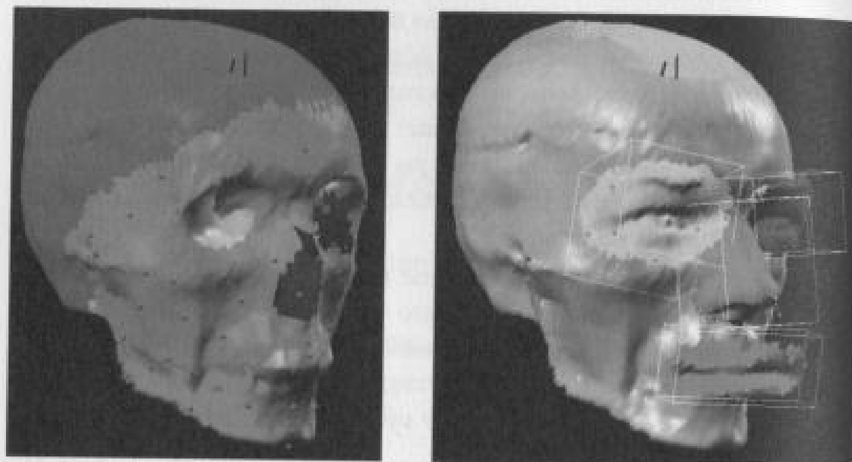
Při rekonstrukci věcí jde zejména o rekonstrukci vnějších vlastností originálu nebo jeho vlastností funkčních (např. rekonstrukce mechanismu nástražného výbušného systému). Při rekonstrukci listin a dokladů jde o rekonstrukci vnějšího vzhledu se znaky obsahu originálu (např. rekonstrukce různě poškozené listiny nebo jiných dokumentů za účelem zjištění jejich obsahu).

V obou uvedených případech je rekonstrukce předpokladem aplikace dalších, zejména kriminalisticko-technických metod zkoumání. Cílem rekonstrukce je obnovení vnějších vlastností objektu, jeho formy, rozměrů, funkčních vlastností atp. za účelem řešení dalších úloh. Přitom mohou být při rekonstrukci chybějící nebo zcela zničené části předmětu

nahrazeny částmi analogickými, pokud je to pro další zkoumání potřeba.

3. Rekonstrukce kriminalisticky významných znaků člověka

Vzhledem k tomu, že různé znaky člověka mohou mít různý kriminalistický význam, můžeme hovořit o rekonstrukci **vnější podoby** člověka a o rekonstrukci **jiných znaků** člověka.

Kraniofaciální regiony *Regiony faciálních komponent*

Obr. 11.1 ***Rekonstrukce obličeje za využití počítačové metody***
(Dvořák, Eliášová in Straus 2004, s. 40)

Rekonstrukci vnější podoby člověka je možné využít v procesu zjišťování totožnosti kosterního nálezu nebo neznámé mrtvoly, jsou-li obličejové části ve značném stupni rozkladu, za využití metody plastické rekonstrukce obličeje podle lebky (*Gerasimova metoda),* tato metoda se používala v minulosti, dnes jen pro rekonstrukci historických osobností podle kosterních nálezů. V současné době se úspěšně vyvíjí faciální rekonstrukce obličeje za využití počítačové metody. Výsledky rekonstrukce vnější podoby člověka nemohou nahradit identifikovaný objekt při rekognici. Jde pouze o pomocný prostředek při zjišťování totožnosti neznámých mrtvol a kosterních nálezů, případně pachatelů trestných činů, jejichž laický popis máme k dispozici.

Obr. 11.2 ***Gerasimova rekonstrukční metoda***

Při rekonstrukci jiných znaků člověka se obnovují takové znaky, jako je hmotnost, tělesné rozměry atp. Výsledkem rekonstrukce bývá model-figurína, který je možno použít při vyšetřovacím experimentu (např. za účelem zjištění, zda obviněný bez cizí pomoci a jakým způsobem dokázal přemístit mrtvolu na určité místo).

4. Rekonstrukce kriminalisticky významných jednání a událostí

Do této skupiny kriminalistických rekonstrukcí se obecně řadí všechny rekonstrukce dynamických dějů, zejména prostřednictvím demonstrací pachatele nebo jiných osob, které rekonstruovaný děj vnímaly. Přestože se nejčastěji rekonstrukce jednání a událostí provádějí za přímé účasti zúčastněných osob, lze provádět uvedené rekonstrukce i na základě komplexu dosud shromážděných materiálů (bez účasti zainteresovaných osob) na reálném místě události nebo i ve virtuální realitě pomocí metody počítačové animace.

Typickým představitelem této skupiny je **rekonstrukce trestného činu jakožto specifická metoda kriminalistické praxe.**

Novelou trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. byla rekonstrukce trestného činu zařazena mezi zvláštní způsoby dokazování ve smyslu § 104 d) pod názvem rekonstrukce.

V kriminalistické praxi se můžeme setkat i s potřebou rekonstruování jednání a událostí, které nejsou trestným činem. Takové rekonstrukce se využívají v procesu poznání takových kriminalisticky relevantních událostí, které nejsou trestným činem. Mechanizmus průběhu těchto událostí

však musí být objasněn. Jako příklad lze uvést sebevraždy, nehody, nešťastné náhody atp.

Vzhledem k významu rekonstrukce trestného činu jsou její přípravě a taktice provádění věnovány další části. Uváděná doporučení lze využít bez podstatných změn pro potřeby provádění všech ostatních rekonstrukcí kriminalisticky významných jednání a událostí.

11.3 Rekonstrukce trestného činu, pojem a význam

a) Pojem a význam rekonstrukce trestného činu

Rekonstrukce trestného činu je **specifická metoda kriminalistické praxe, spočívající v souhrnném obnovení materiální situace místa činu a demonstrace činnosti zúčastněných osob podle jejich výpovědi a s jejich aktivní účasti, případně na základě jiných důkazů, prověřených verzí a závěrů znalců.**

Význam rekonstrukce trestného činu spočívá zejména v tom, že se jejím prostřednictvím prověřují nejen jednotlivé důkazy, ale celý dosud shromážděný systém důkazů. Současně se mohou získat i další, nové důkazy. V průběhu rekonstrukce trestného činu mohou orgány činné v trestním řízení získat bezprostředním pozorováním děje i informace objasňující příčinná spojení mezi jednotlivými důkazy, jakož i příčiny některých rozporů mezi dosud shromážděnými materiály

Rekonstrukce trestného činu se provádí obvykle v závěru vyšetřování. Její úspěšné provedení předpokládá důkladnou a odpovědnou přípravu, stejně jako dodržení základních taktických zásad a postupů rekonstrukce.

b) Příprava rekonstrukce trestného činu

Přípravu rekonstrukce trestného činu lze rozdělit do dvou etap. Prvou etapu přestavuje příprava před odjezdem na místo konání rekonstrukce. Druhou etapu pak tvoří příprava bezprostředně před provedením rekonstrukce po příjezdu na místo činu.

Základem přípravy rekonstrukce trestného činu je všestranná *analýza dosud shromážděných materiálů.* Výsledek analýzy představuje podklad pro specifikaci nejasností a rozporů v dosud shromážděných materiálech, které je třeba potvrdit, vyvrátit či objasnit, případně pouze verifikovat.

Na tomto základě je třeba stanovit konkrétní cíl připravované rekonstrukce, její organizační zajištění a taktické záměry.

Před výjezdem na místo provedení rekonstrukce se v rámci přípravy řeší zejména otázky spojené:

- s vymezením cíle rekonstrukce;
- s časovým zařazení rekonstrukce trestného činu do procesu vyšetřování;
- s určení místa provedení rekonstrukce (*nemusí se vždy jednat o původní místo činu, zejména pokud místo činu zaniklo*);
- s určením a zajištěním předmětů potřebných k rekonstrukci (*např. makety, figuríny atp.*);
- se zabezpečením dokumentačních a jiných technických prostředků (*např. videokamery, osvětlovací prostředky, dopravní prostředky atp.*);
- s výběrem a určením účastníků rekonstrukce;
- se zpracováním plánu rekonstrukce trestného činu a jeho vyhotovením.

Po příjezdu na místo konání rekonstrukce je třeba v rámci přípravy provést následující opatření:

- uzavření okolí místa rekonstrukce pro vstup nepovolaných osob;
- orientační obhlídku místa;
- rozhodnout o nutnosti provedení rekonstrukce počáteční struktury místa činu;
- dokumentaci počáteční struktury místa činu;
- konzultace s odborníky zejména k podmínkám rekonstrukce a jejich případnému vlivu na objektivnost průběhu a výsledků rekonstrukce;
- zajištění přítomnosti nezúčastněné osoby, tzv. svědka úkonu;
- instruktáž účastníků rekonstrukce trestného činu;
- zabezpečení ostrahy obviněného.

Výčet uváděných opatření konaných v rámci přípravy rekonstrukce trestného činu je pouze demonstrativní, podle konkrétní situace bude často zapotřebí přijmout i další technická, organizační a taktická opatření.

11.4 Stadia rekonstrukce trestného činu

Při provádění rekonstrukce lze odlišit tři stadia:

a) úvodní stadium;
b) stadium demonstrace a objasňování činností;
c) závěrečné stadium.

Úvodní stádium se doporučuje začít seznámením všech účastníků rekonstrukce trestného činu s jejím cílem a rekonstruovanými podmínkami místa. Poté poučit osobu s jejíž aktivní účastí a na základě jejíž výpovědi se rekonstrukce koná podle jejího procesního postavení a vyzvat ji, aby se vyjádřila ke shodnosti podmínek místa rekonstrukce s podmínkami původními. V tomto stádiu je obvyklé vyzvat osobu aby sdělila proč, jak, s kým a za jakým účelem se na místo v kritické době dostala, případně kdo další se na místě nacházel.

Druhé stadium rekonstrukce trestného činu začíná okamžikem, kdy je osoba vyzvána aby na základě svých vzpomínek *demonstrovala* svůj pohyb v prostoru a přitom postupně v logické návaznosti předvedla jednotlivé činnosti související se spácháním trestného činu, objasnila motivy svých jednání a popsala pohyb a činnost i dalších zúčastněných osob (spolupachatelů, oběti, svědků). Takové osoby jsou zastoupeny figuranty, kteří pohyb a činnost zúčastněných osob napodobují. Demonstrace činností jsou doprovázeny výkladem.

V tomto stadiu rekonstrukce se znovuobnovují všechny podstatné situace a činnosti, které proběhly při spáchání trestného činu. Subjekt rekonstrukce má přitom možnost upřesnit svoji minulou výpověď. K tomu dochází zejména tehdy, jestliže se mu na základě navázání asociací vybaví zdánlivě zapomenuté detaily události, které ve své předcházející výpovědi neuvedl.

Poznámka – kriminalistická praxe zná případy, kdy pachatel při rekonstrukci trestného činu upozornil na existenci určitých faktů na místě činu (např. věci, které se na místě ještě nacházely) a které nebyly zajištěny při ohledání místa činu, neboť nebyla známa jejich souvislost s trestným činem, nebo ukázal dosud neznámá místa, kam např. odhodil věc důležitou pro trestní řízení. V takovém případě se doporučuje rekonstrukci přerušit na nezbytně dlouhou dobu, nalezené předměty či stopy řádně zadokumentovat a ohledat místo jejich nálezu.

V tomto stadiu mohou přivzatí znalci nebo obhájci požadovat objasnění některých demonstrovaných skutečností nebo otázek s nimi spojených.

V **závěrečném stadiu** rekonstrukce trestného činu vyzve vyšetřující přítomné znalce, obhájce atd., aby se k průběhu a výsledkům rekonstrukce vyjádřili nebo zda nemají další dotazy a připomínky k podmínkám rekonstrukce, jejímu průběhu či výsledkům. Pokud jsou položeny doplňující otázky či připomínky, vyzve se osoba, která na základě svých znalostí demonstrovala a objasňovala mechanizmus trestného činu, aby se k otázkám a připomínkám vyjádřila. Pokud tomu tak není, přistoupí se k verifikaci dokumentace prováděné v průběhu rekonstrukce.

11.5 Základní taktické zásady rekonstrukce trestného činu

V průběhu rekonstrukce trestného činu se doporučuje dodržovat následující taktické zásady:

Zásada jediného vedoucího rekonstrukce trestného činu. Tato zásada znamená, že řízení průběhu rekonstrukce je svěřeno jedinému pracovníku, kterému jsou ostatní účastníci rekonstrukce po organizační stránce podřízeni.

Pracovník pověřený vedením rekonstrukce trestného činu odpovídá za dodržování zákonnosti a respektování lidské důstojnosti v průběhu prováděné rekonstrukce. Organizuje a koordinuje činnost účastníků rekonstrukce, dává pokyny obviněnému nebo svědkovi k započetí či ukončení činností, pokládá jim otázky, spolupracuje s přibranými znalci, rozhoduje o metodách a prostředcích dokumentace průběhu a výsledků rekonstrukce, kontroluje a srovnává průběh rekonstrukce s dosud shromážděnými důkazy a hodnotí jej, musí adekvátně reagovat na nastalé nepředvídané události. V závěru rekonstrukce dává přítomným znalcům a dalším účastníkům úkonu možnost vyjádřit se k celému průběhu a zjištěným výsledkům. Znalci i obhájci mohou v průběhu rekonstrukce pokládat obviněnému či přítomným svědkům otázky pouze prostřednictvím vedoucího rekonstrukce.

Zásada dobrovolnosti znamená, že k úkonům, které souvisejí s rekonstrukcí trestného činu, nesmí být podezřelý, obviněný nebo svědek, který má právo odepřít výpověď, žádným způsobem donucován.

Zásada ostražitosti přispívá k nerušenému průběhu rekonstrukce trestného činu. Jistá nutnost volnosti jednání a iniciativy obviněného, na základě jehož výpovědi a s jehož účastí se rekonstrukce koná, skýtá řadu možností k narušení tohoto úkonu (např. pokus o útěk obviněného, který je ve vazbě, pokus o sebevraždu či sebepoškození, napadení policistů či jiných osob atp.). Ostražitostí se rozumí bedlivé pozorování a střežení obviněného, jakož i neustálá kontrola jeho jednání a připravenost k okamžitému zásahu. Je třeba volit vhodné makety nástrojů a různých předmětů, se kterými má obviněný manipulovat, aby nemohlo dojít k jejich zneužití při útoku na tělesnou integritu účastníků úkonu.

Zásada oddělenosti vyjadřuje požadavek, aby v případě, kdy je třeba provádět rekonstrukci trestného činu s několika obviněnými nebo svědky, byly tyto rekonstrukce provedeny s každým samostatně.

11.6 Základní taktické postupy rekonstrukce trestného činu

Výběr omezeného počtu účastníků rekonstrukce má význam nejen organizační, ale především psychologický. Po organizační stránce snižuje možnost chaotičnosti a jiných nepříznivých důsledků pro průběh rekonstrukce, hrozících z účasti značného počtu přítomných osob na místě rekonstrukce.

Počet účastníků má být adekvátní složitosti rekonstruovaného děje, rozloze místa, kde rekonstrukce bude probíhat a dalším okolnostem. Vedle orgánu činného v trestním řízení se rekonstrukce trestného činu účastní:

- **osoby, které se mají aktivně podílet na rekonstrukci trestného činu svým jednáním** (obvykle jde o osoby obviněné, nelze vyloučit možnost provedení rekonstrukce se svědkem nebo poškozeným);
- **osoby nezúčastněné**, tzv. svědci úkonu;
- **figuranti**, kteří zastupují při rekonstrukci např. oběť nebo spolupachatele;

- **osoby pomocné**, které např. zajišťují uzavření místa rekonstrukce trestného činu, střeží obviněného, pořizují dokumentaci atp.;
- **znalci a jiní odborníci;**
- **obhájci;**
- případně **státní zástupce,** orgán péče o mládež atp.

Aplikace tohoto taktického postupu také snižuje na minimum možné negativní psychologické působení okolního prostředí na osobu podle jejíž výpovědi a aktivní účasti je rekonstrukce prováděna.

Ponechání potřebné iniciativy účastníku, na základě jehož výpovědi se rekonstrukce trestného činu provádí, jak při situačním popisu a reprodukci dřívější výpovědi, tak při demonstracích činnosti. Využití tohoto taktického postupu znemožňuje případné námitky neobjektivnosti průběhu a výsledků rekonstrukce způsobené sugestivním ovlivňováním nebo usměrňováním činnosti obviněného podle vlastních představ vyšetřujícího. Tato zásada však nevylučuje neustálou kontrolu a srovnávání demonstrovaných činností s fakty zjištěnými při ohledání místa činu nebo při jiných vyšetřovacích úkonech.

Provedení rekonstrukce trestného činu na původním místě v případech, kdy prostorové vztahy místa činu jsou limitujícími prvky dynamického děje, tedy i nezbytnou podmínkou hodnověrnosti průběhu a výsledků rekonstrukce trestného činu. Z uvedeného vyplývá i nutnost rekonstrukce místa činu, pokud na něm došlo k podstatným změnám oproti době, kdy na tomto místě byl trestný čin spáchán.

Zajištění shodnosti podmínek rekonstrukce s podmínkami, za nichž došlo k trestnému činu je nutné pouze v případech, kdy takové podmínky byly určující pro průběh vyšetřované události.

11.7 Dokumentace a hodnocení výsledků rekonstrukce trestného činu

Podle ustanovení § 55 odst. 3 TrŘ by měl protokol o rekonstrukci trestného činu obsahovat mimo obecných náležitostí uvedených v § 55 odst. 1 TrŘ, popis okolností za nichž byla rekonstrukce provedena, popis průběhu a výsledků rekonstrukce. V kriminalistické praxi se ustálila následující struktura protokolu o rekonstrukci:

Úvodní část protokolu by měla obsahovat vedle povinných náležitostí (např. poučení podle procesního postavení) zejména tyto specifické údaje:

- na základě jakých informací je rekonstrukce prováděna a její cíl;
- seznam použitých maket, věcných důkazů a jiných předmětů použitých při rekonstrukci;
- prohlášení o dobrovolnosti účasti obviněného na úkonu;
- přesné vymezení místa provedení rekonstrukce trestného činu, času započetí úkonu;
- vyjádření ke shodnosti podmínek místa rekonstrukce trestného činu (pokud byla provedena rekonstrukce místa činu, údaje o jejím provedení).

Popisná část protokolu obsahuje stručný, leč výstižný popis průběhu a výsledků prováděné rekonstrukce trestného činu.

Zde se popisují jak jednotlivé významné epizody demonstrovaného děje, tak průběh rekonstrukce jako celku aby bylo zřetelné logické propojení jednotlivých epizod. Současně se protokoluje i spontánní slovní doprovod, případně slovní objasnění podávaná osobou rekonstruující trestný čin na základě otázek vyšetřujícího (obhájce či znalců) a popis nových důkazů zjištěných při rekonstrukci trestného činu.

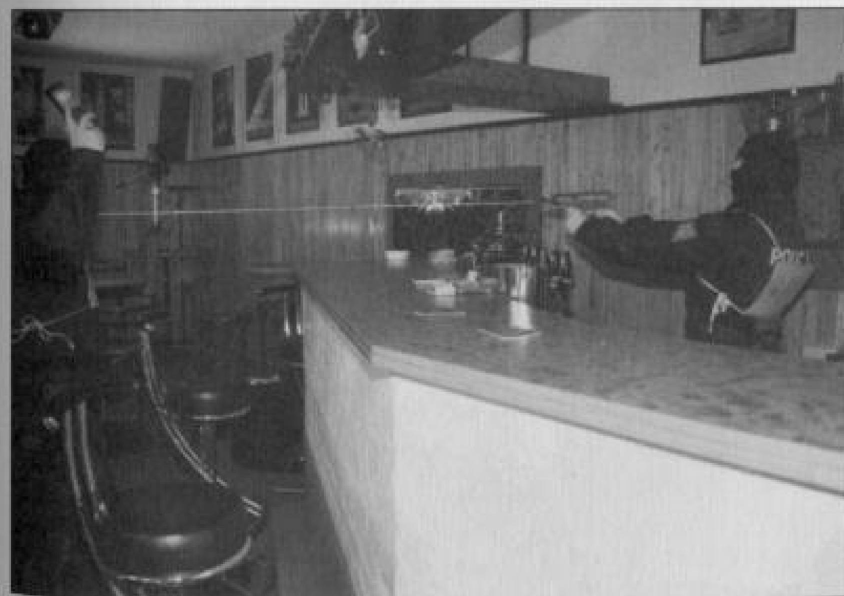
Závěrečná část protokolu obsahuje zejména případné návrhy, námitky či žádosti účastníků rekonstrukce, čas ukončení úkonu, čas a místo sepsání protokolu o rekonstrukci trestného činu, odkaz na další dokumentaci (videozáznam, zvukový záznam, fotodokumentaci, topografickou dokumentaci), podpisy všech účastníků úkonu.

Hodnocení výsledků a průběhu rekonstrukce. V řadě odborných publikací se doporučuje provádět hodnocení výsledků a průběhu rekonstrukce ve dvou fázích.

V prvé fázi se doporučuje hodnotit průběh a výsledky rekonstrukce vzhledem k hodnověrnosti a objektivitě jejího průběhu a dosažených výsledků.

Ve druhé fázi se doporučuje hodnotit průběh a výsledky rekonstrukce v kontextu s ostatními důkazy shromážděnými v trestní věci. To znamená posoudit, které důkazy byly rekonstrukcí prověřeny, jaké nové důkazy byly získány a v případě, že výsledky rekonstrukce jsou v rozporu s některými dosud zjištěnými skutečnostmi, je třeba zvážit možné důvody rozporů, zejména zda jde o rozpory nepodstatné nebo podstatné a zda k jejich vysvětlení bude třeba provést další vyšetřovací úkony.

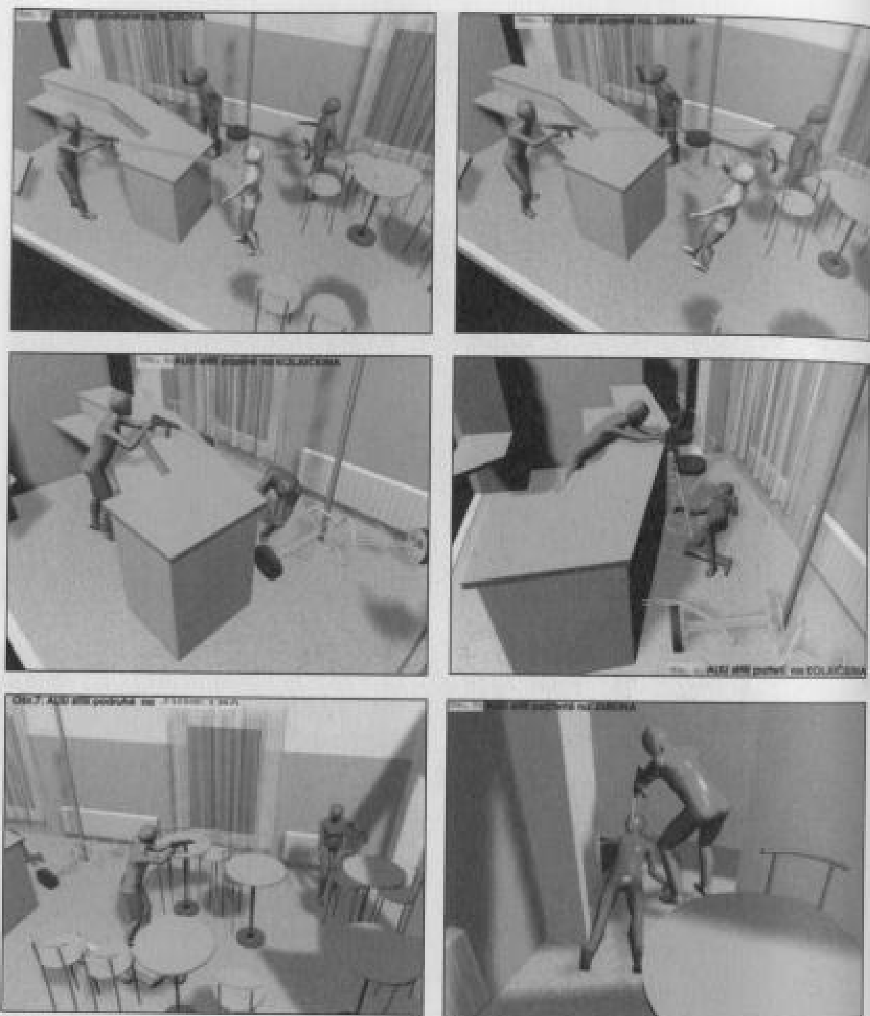
Obr. 11.3 ***Rekonstrukce trestného činu, trojnásobná vražda zastřelením ze samopalu***

(Valerián, L., Policie ČR, správa Sm. Kraje, SKPV OOK Ostrava)

Obr. 11.4 **Rekonstrukce téhož trestného činu pomocí počítačové animace**

(Valerián, L., Policie ČR, správa Sm. kraje, SKPV OOK Ostrava)

Obr. 11.5 **Rekonstrukce trestného činu vraždy**

(Valerián, L., Policie ČR, správa Sm. Kraje, SKPV OOK Ostrava)

Použitá literatura

VYCHODIL, M. *Rekonstrukce trestného činu.* Praha: Ústav kriminalistiky PF UK 1973.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika.* 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 363–372.

MÜLLER, J. Model obecně a problematika modelů simulujících nejen střelbu. *Odborná sdělení Kriminalistického ústavu*, 1999, 1, s. 6–13.

PRERAD, V., VYCHODIL, M. Vyšetřovací experiment a rekonstrukce trestného činu. *Acta Universitatis Carolinea Iuridica*, 3, 1990, Monographia LVI.

STRAUS, J. a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika.* Praha: PA ČR, 2004, s. 32–42.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika.* 2.vyd. Praha: PA ČR 1999, s. 112–121.

12. kapitola
PROHLÍDKA

12.1 Pojem, význam a druhy prohlídek

Prohlídka je kriminalistická metoda spočívající v přímém prověřování objektů, míst a osob policejními orgány za účelem nalezení a zajištění osob a věcí důležitých pro plnění úloh Policie ČR.

V procesu kriminalistického zkoumání se mohou vyskytnout situace, kdy ze shromážděných informací vyplývá důvodné podezření, že v konkrétním objektu (např. v bytě, garáži, dílně obviněného), na určitém místě (pozemku, ve volně přístupném terénu) se nacházejí osoby, věci nebo zvířata důležitá pro trestní řízení (např. zbraně, ukrývaná osoba, odcizené věci atp.) nebo že se v nějakém objektu či místě nachází věci obecně nebezpečné povahy (např. nevybuchlá munice, jedy, jiné toxické látky atp.). Pak je úkolem prověřit konkrétní objekty, místa nebo osoby za účelem nalezení a zajištění těchto věcí významných pro trestní řízení. K realizaci přímého prověřování podezřelých objektů, míst a osob policejními orgány se v kriminalistické činnosti využívá metody prohlídky.

Podstata kriminalistické prohlídky spočívá v přímém a systematickém prohledávání konkrétních objektů a prostorů. Přímost pozorování znamená, že prohledávání konkrétních objektů vykonávají osoby vlastními smysly. Technické pomůcky a zařízení se využívají tak, aby byly způsobené co nejmenší zásahy do prohledávaných objektů a způsobené co nejmenší škody na nich.

Systematičnost prohledávání znamená organizaci v postupu prohlídky tak, aby nebylo z prohledávání vynechané žádné místo a prostor, kde se může hledaná stopa nacházet.

Plánovitost prohlídky znamená, že kromě formálních náležitostí a procesních úkonů prohlídka navazuje na metody kriminalistického zkoumání a trestního nebo správního řízení. Kriminalistická prohlídka se vykonává na základě poznatků o kriminalistických stopách, jde zejména o možnost ukrývání stop, možnosti přenášení z jednoho úkrytu do druhého, možnosti

vzniku nových stop. Zohledňují se paměťové stopy a následné možné somatické projevy osoby a podle konkrétní situace se zvolí prohlídka bez přítomnosti, nebo s přítomností osoby, která věc ukryla.

Na rozdíl od pojmového vymezení prohlídky v trestním právu procesním, kde je prohlídka chápána jako procesní úkon upravený trestním řádem sledující různé cíle *(např. prohlídka těla podle § 114 odst. 1 TrŘ, domovní prohlídka podle § 82 odst. 1 TrŘ atp.)*, musí být kriminalistické pojetí prohlídky jako metody kriminalistické činnosti širší. Kriminalistické pojetí prohlídky totiž zahrnuje i provádění prohlídek podle zákona č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, přičemž jednotícím prvkem je jejich cíl.

Význam prohlídky spočívá v tom, že nám konkrétně umožňuje:

- získat další důkazy o skutečnostech již známých;
- potvrdit určitý předpoklad či kriminalistickou verzi;
- získat důkazy nebo informace o nových, dosud neznámých skutečnostech v dané trestné věci;
- zajistit výkon rozhodnutí o propadnutí věci, majetku nebo o zabrání věci;
- přispět k objasnění dosud neznámého trestného činu;
- odstranit nebezpečí hrozící z držení nebezpečných nebo zakázaných věcí;
- působit preventivně v rámci boje proti trestné činnosti.

Cílem prohlídky je zjištění objektivní skutečností v dané věci, zejména:

- nalezení osob, zvířat a věcí důležitých pro trestní řízení;
- nalezení a zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu;
- nalezení a odebrání zbraně, nebo jiné věci;
- nalezení a zajištění věcí obecně nebezpečné povahy.

Druhy prohlídky

Základní klasifikační kriterium je – **Podle charakteru objektu**, který má být prohledán rozeznáváme prohlídku:

1. osobní – objektem je určitá osoba, tělo, všechny její svršky a zavazadla, všechny oděvy, které má při sobě;
2. domovní – objektem je byt, jiná prostora sloužící k bydlení a prostory k nim náležející (sklepy, půda, garáže, kůlny atd.);
3. jiných prostor a pozemků, pokud nejsou veřejně přístupné (oplocené nebo jinak vyznačené);

4. dopravních prostředků;
5. pozemků a prostor volně přístupných (volně přístupné terény, opuštěné budovy, jeskyně atd.).

Další kriterium je – **podle posloupnosti**

1. prvotní (objekt je prohledáván poprvé);
2. opakované (objekt je prohledáván opakovaně, protože se při předcházející prohlídce nenašly důležité věci, podezření, že se v objektu nacházejí ovšem trvá).

Další kriterium je – **podle rozsahu**

1. jednotlivou – jestliže se v dané věci a dané době koná prohlídka jen jednoho objektu;
2. hromadnou – jestliže se v dané věci a dané době koná více prohlídek v téže věci.

Dalším kriteriem klasifikace prohlídek může být i **naléhavost momentu** provedení prohlídky. Podle tohoto kriteria můžeme rozeznávat:

- **prohlídky neodkladné** *(např. osobní prohlídka zadržené osoby atp., kdy moment zjištění podezření, odůvodňující k provedení prohlídky bezprostředně předchází samotnému provedení prohlídky);*
- **prohlídky připravované** *(kdy od odůvodnění podezření, že se např. v nějakém objektu nachází věci důležité pro trestní řízení, může uplynout relativně dlouhá doba, ve které je možno se na prohlídku důkladně připravit).*

12.2 Základní taktické zásady prohlídky

Každá prohlídka je specifickou situací v objasňování, místem, způsobem provedení, psychologickým profilem osoby, která věci ukrývá nebo vlastní. Mezi základní taktické zásady, které se vztahují na každou kriminalistickou prohlídku patří:

- překvapivost;
- systematičnost;
- důslednost;
- pozorování osoby u níž se prohlídka koná a ostražitost;
- utajení skutečností zjištěných při prohlídce.

Překvapivost znamená, že provedení prohlídky musí být provedeno v určitém čase tak, aby bylo znemožněno zničení věcí, nebo přemístění hledaných objektů na jiná místa. Osoby, které vlastní a ukrývají hledané objekty sice počítají s provedením prohlídky, ale současně počítají také s právní ochranou. Překvapivost předpokládá provedení prohlídky ve vymezeném čase tak, aby nebylo možné hledané objekty zničit nebo přemístit na jiné místo.

Systematičnost vylučuje chaotičnost, doporučuje se zejména:

- rajónový postup (prohledávaný objekt se rozdělí do určených sektorů, které policisté prohledávají současně, případně i postupně);
- vstřícný postup (pracovníci prohledávají objekt postupem proti sobě a v určitém bodě se setkávají);
- koncentrický postup (postup při prohlídce od dveří prohlídkou stěn zleva doprava a do středu místnosti, zakončí se prohlídkou stropu a podlahy).

Důslednost vyjadřuje, že objekt musí být prověřen nejen systematicky, ale také důsledně. Tato zásada logicky doplňuje zásadu systematičnosti. Nedodržení této zásady je často zdrojem chyb při prohlídkách, např. nedůsledně se prohledávají odpadkové nádoby, septiky apod.

Pozorování osoby, u níž se prohlídka koná a ostražitost uvedená zásada spočívá zejména:

- v soustavném pozorování osob, u nichž se prohlídka koná;
- v okamžité reakci na náznak pokusu narušit prohlídku;
- v reakci na projevy zvýšeného emočního napětí u pozorovaných osob;
- v dodržení bezpečnosti práce a opatrnosti při provádění prohlídky.

Utajení skutečností zjištěných při prohlídce. Informace, které mají vztah k trestní věci a byly zjištěné při provádění prohlídek je třeba utajovat, není vhodné pronášet nahlas závěry o souvislostech nebo o zjištěných skutečnostech. Samozřejmě, že je nepřípustné zveřejňovat informace výsledcích prohlídky.

12.3 Příprava prohlídky

Z kriminalistického a procesního hlediska představuje prohlídka neodkladný a neopakovatelný úkon a vzhledem k tomu není možné

provádět prohlídku bez důkladné přípravy. Příprava prohlídky spočívá v následujících činnostech:

1. **Analýza podnětu k prohlídce**, na základě kterého má být přijaté rozhodnutí o provedení prohlídky. Znamená všestranný rozbor informací, které dostatečně odůvodňují podezření, že hledané objekty se nacházení na určitém místě. Cílem analýzy je přesné určení místa, osoby, které je potřeba prohlédnout nebo objektu, který bude prověřen.
2. **Obstarávání příkazu k prohlídce**. Znamená včasné obstarání příkazu k prohlídce od oprávněného orgánu.
3. **Shromáždění a analýza informací významných pro přípravu provedení prohlídky**. Do této fáze řadíme získávání informací, které v další fázi umožní stanovit taktický postup prohlídky, jde o získání informací o prohledávaném objektu, dále informace k osobám. Jedná se např. o informace o osobách – profesi osob, zálibách, způsobu života, pohybových schopnostech, kriminální minulosti, vztahy mezi osobami atd., nebo informace o objektech – počet východů z budovy, hlídání psem atd.
4. **Výběr vhodných technických prostředků**. Výběr je ovlivněn místem prohlídky nebo hledaným objektem (drogy, zbraně). Mezi technické prostředky patří jednoduché nástroje, např. k otevírání zámků až po složitější jako jsou infravizory a termovizory.
5. **Stanovení účastníků prohlídky**. Výběr účastníků je ovlivněn získanými poznatky z předcházejících fází přípravy. Počet pracovníků, kteří budou provádět prohlídku je dán těmito hledisky:
   - předpokládaným rozsahem prohlídky;
   - počtem osob, které se v prověřovaném objektu budou nacházet;
   - výběrem technických prostředků a jejich obsluhou;
   - zvláštnosti prostředí, kde bude prohlídka probíhat;
   - přibrání nezúčastněné osoby je třeba provést bezprostředně před započetím prohlídky z hlediska nutnosti utajení přípravy prohlídky.
6. **Stanovení času prohlídky**. Stanovení času prohlídky má mimořádný význam, samotné provedení prohlídky je tím efektivnější, čím dříve je vykonána, pokud se nevyskytnou jiné důvody. Při prohlídce je třeba maximálně využít momentu překvapení, čímž se minimalizuje riziko zmaření účelu prohlídky.

7. **Vypracování plánu prohlídky**. Je výsledkem předchozí myšlenkové činnosti. Plán provedení prohlídky musí obsahovat prvky odrážející taktické záměry provedení, takovými prvky jsou zejména:
   - čas provedení prohlídky, stanovení vhodné doby provedení prohlídky;
   - způsob přesunu sil a prostředků prohlídky;
   - pozorování objektu před provedením prohlídky;
   - určení způsobu vstupu do objektu;
   - určení způsobu dokumentace průběhu a výsledků prohlídky.
8. **Instruktáž účastníků prohlídky**. Instruktáž spočívá v seznámení pracovníků s jejich úkoly, které budou plnit při provedení prohlídky, popis objektů atd. Instruktáž se provádí bezprostředně před výjezdem.

12.4 Metodika provedení domovní a osobní prohlídky

Správná volba taktiky provedení prohlídky je závislá na charakteru, rozsahu specifických zvláštností prověřovaného objektu a samozřejmě že i podle charakteru hledaných věcí. Všeobecné poznatky kriminalistiky potvrzují, že ve všech případech provedení je možné rozlišovat vzájemně se doplňující stadia prohlídky:

- přípravné stadium;
- přehledné stadium;
- detailní stadium;
- závěrečné stadium.

V přípravném stadiu se provádějí předběžná opatření na místě prohlídky jako je zabezpečení objektu prohlídky, předání příkazu k prohlídce, sdělení osobě, že u ní bude provedena prohlídka atp. Důležité je provádět pozorování objektu, aby se zjistil pohyb osob v objektu. V přehledném stadiu se získává celkový přehled o prověřovaném objektu. V detailním stadiu se provádí podrobné prověření objektu. V závěrečném stadiu se provede konečná kontrola objektu, zjistit, zda byl prověřen celý objekt, zjistit, zda nedošlo v průběhu prohlídky ke vzniku škod a ověření průběhu a výsledků prohlídky.

Metodika provedení domovní prohlídky

Domovní prohlídka je přípustným zásahem do nedotknutelnosti obydlí, které je zaručeno listinou základních práv a svobod (čl. 12 odst. 1). Domovní prohlídka je přípustná pouze pro účely trestního řízení a to na základě písemně odůvodněného příkazu soudce. Domovní prohlídka je vyšetřovací úkon, který lze provést pouze je-li důvodné podezření, že se v bytě nebo jiné prostoře sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících nalézá věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. Provést domovní prohlídku lze pouze na základě příkazu k domovní prohlídce, který je oprávněn vydat předseda senátu a v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce. Domovní prohlídka může být vykonána i před zahájením trestního stíhání.

Obydlím se rozumí prostor sloužící k bydlení, tedy byty, rodinné domky, rekreační chaty apod. a prostory k nim náležející. Za prostory k bytu náležející je možné považovat všechny prostory, k jejichž užívání opravňuje smlouva o nájmu bytu a v případě, že není taková smlouva, tak smlouva zakládající právo byt užívat. Jde například o smlouvu o koupi bytu do vlastnictví, o koupi rodinného domku apod. Jde tedy především o sklepní koje příslušející k bytu, garáže příslušející k bytu apod. Za obydlí je možné dále považovat i bytovou náhradu, popřípadě přístřeší a místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení jako jsou ubytovny, vysokoškolské koleje. Za byt je nutné považovat i část bytu, který je pronajímán. Bydlení však nemusí mít nepřetržitý charakter a proto za obydlí je možno považovat i rekreační chaty, zahradní domky apod. V případě hotelových pokojů, pokojů v penzionech a objektech pronajatých krátkodobě k rekreačním účelům je podle právní praxe nutné vztahovat ustanovení o domovní prohlídce podle trestního řádu.

Přípravné stadium zahrnuje:

- předchozí pozorování a střežení objektu;
- vstup do objektu;
- seznámení osoby, u níž se prohlídka koná, s faktem provedení prohlídky;
- předání příkazu k provedení prohlídky;
- přibrání nezúčastněné osoby;
- předběžný výslech osoby, u níž se koná prohlídka;

- poučení osoby nezúčastněné i domácích osob o jejich právech a způsobu chování po dobu prohlídky;
- stanovení a zajištění určeného režimu v prováděném objektu.

Přehledné stadium zahrnuje:

- provedení orientační prohlídky objektu za doprovodu domácí osoby;
- provedení případných korekcí plánu prohlídky a upřesnění úkolů jednotlivých pracovníků.

Detailní stadium zahrnuje:

- detailní prověřování objektu včetně eventuální demontáže jeho části;
- popis nalezených věcí, osob nebo zvířat;
- dokumentace nalezených objektů a míst jejich nálezu;
- ohledání odhalených skrýší a zajištěných stop nacházejících se ve skrýši.

Závěrečné stadium zahrnuje:

- kontrolu objektu za účelem zjištění, zda byl prověřen celý objekt;
- kontrolu objektu za účelem zjištění způsobených škod na majetku;
- uvedení objektu do původního stavu;
- dokumentaci způsobených škod na majetku;
- ověření dokumentace o průběhu a výsledcích prohlídky;
- předání protokolu o provedení domovní prohlídce osobě, u níž se konala.

Metodika průběhu osobní prohlídky

Osobní prohlídka je přípustným zásahem do zaručeného práva nedotknutelnosti osoby podle listiny základních práv a svobod (článek 7), pokud je provedena podle zákona. Osobní prohlídka je nucenou prohlídkou těla člověka, jeho oděvu, obuvi a předmětů, které má u sebe a na sobě v době zahájení prohlídky. Osobní prohlídku lze vykonat, pokud je důvodné podezření, že určitá osoba má u sebe věci důležité pro trestní řízení, nebo u osoby zadržené, zatčené nebo která se bere do vazby, je-li podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, jíž by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí (srov. § 82 odst. 3, 4 TrŘ).

Pokud existují důvody k provedení osobní prohlídky, je k jejímu nařízení oprávněn předseda senátu, v přípravném řízení státní zástupce nebo s jeho souhlasem kriminalista. Osobní prohlídku může kriminalista provést i bez příkazu nebo souhlasu státního zástupce, pokud příkazu nebo souhlasu nelze předem dosáhnout a věc nesnese odkladu, anebo jestliže jde o osobu přistiženou při činu (zadržená osoba), nebo o osobu na níž byl vydán zatykač (zatčená osoba) nebo která se bere do vazby (srov. § 83b odst. 1, 4, § 82 odst. 4 TrŘ).

Osobní prohlídku lze metodicky rozdělit na:

1. předběžnou prohlídku;
2. detailní prohlídku, která se dále člení na prohlídku:
   a) těla osoby;
   b) oděvu osoby;
   c) zavazadel.

Předběžná prohlídka

- Předběžnou osobní prohlídku vykonávají dva pracovníci a to stejného pohlaví jakého je prohledávaná osoba.
- Jeden z pracovníků vykonává vlastní prohlídku a druhý zajišťuje jeho bezpečnost a současně pozoruje prohledávanou osobu, aby jí mohl zabránit ve zničení či odhození hledaných předmětů.
- Prohledávaná osoba musí být seznámena s cílem prohlídky a musí být přibrána nezúčastněná osoba.
- Prohledávanou osobu je třeba v přípravné fázi vyslechnout, poučit ji o jejích právech a vyzvat ji aby odložila zavazadla a zaujala základní postoj, a to tak, že si stoupne čelem ke stěně, ruce mírně rozpažené, opřené o stěnu, nohy rozkročené ve vzdálenosti asi jednoho kroku od stěny.
- Předběžná prohlídky se provádí seshora dolů.

Přehledné stadium osobní prohlídky spočívá v prověření, zda osoba nemá u sebe zbraň (provádí se pohmatem přes oděv) a v případném odnětí zbraně. Po prověření této skutečnosti se osoba vyzve, aby zaujala další postoj vhodný k provádění detailní prohlídky. Poté následuje detailní prohlídka.

příslušné dokumentace o průběhu a výsledcích prohlídky. Prohlídka musí odpovídat požadavkům zákona. O průběhu a výsledcích prohlídky se zpravidla vyhotoví protokol. V kriminalistické činnosti se pro protokol o prohlídce ustálila určitá forma, která vychází z požadavků § 55 TrŘ a ze struktury protokolu o ohledání místa činu. Základní strukturu protokolu o prohlídce tvoří úvodní, popisná a závěrečná část.

Úvodní část obligatorně obsahuje:

- označení policejní součásti a číslo jednací;
- datum;
- na základě jakého příkazu byla prohlídka vykonána;
- specifikaci objektu, ve kterém byla prohlídka vykonána, nebo osoby, která byla předmětem osobní prohlídky;
- nacionále nezúčastněné osoby;
- zda byl předán příkaz k prohlídce;
- stručný záznam výslechu osoby;
- jméno, zařazení policejních orgánů, kteří prováděli prohlídku;
- poučení osob podle jejich procesního postavení.

Popisná část obligatorně obsahuje:

- přesný popis vlastního průběhu prohlídky, včetně nápadného, neobvyklého chování osob, u kterých se prohlídka prováděla;
- kde a jaké věci byly nalezeny, jejich specifikace a způsob označení;
- podrobný popis skrýší, úkrytů a neobvyklých míst v domě;
- použití technických prostředků a výsledek jejich použití.

Závěrečná část obligatorně obsahuje:

- způsob naložení se zajištěnými věcmi;
- popis poškození objektu nebo majetku a z jakého důvodu;
- seznam příloh a pořízené dokumentace;
- vyjádření a námitky osob, u kterých byla prohlídka vykonána k průběhu prohlídky;
- časové označení počátku a ukončení prohlídky;
- podpisové doložky všech zúčastněných účastníků.

V případě, že některý z účastníků prohlídky odmítne protokol podepsat, je nutné tuto skutečnost do protokolu poznamenat s uvedením

důvodu. Kopie protokolu o prohlídce se předá osobě, u které se prohlídka konala a slouží jí jako potvrzení o provedení prohlídky a odnětí nalezených věcí.

Důležitou součástí dokumentačního procesu je využití dalších dokumentačních metod, které doplňují slovní popis uvedený v protokolu a které jej činí názornějším. Jde zejména o plánky, náčrtky, fotografie, videozáznam.

Tyto dokumentační metody jsou využity zejména jako prostředek názornosti pro zadokumentování nalezených osob, zvířat a věcí, jejich stavu a místa nálezu. Dále se dokumentují i zajištěné stopy. V případě odhalení speciálně vybudovaných úkrytů a skrýší je nezbytné pořídit náčrtky a plánky jejich umístění v prověřovaném objektu a fotodokumentaci jejich postupného odkrývání.

Využití všech dokumentačních metod vytváří hodnotný dokumentační obraz průběhu a výsledků prohlídky, zajišťující objektivnost posuzování jejího průběhu a výsledků.

12.6 Hodnocení výsledků a průběhu prohlídky

Přestože prohlídka může mít pozitivní nebo negativní výsledek, každé vykonání prohlídky je potřeba vyhodnotit. Hodnocení se týká jednak postupu orgánů při výkonu prohlídky a jednak dosažených výsledků prohlídky. Při hodnocení postupu orgánů provádějících prohlídku se hodnotí zejména úroveň organizačního a technického zabezpečení prohlídky, úroveň řízení a výkonu činností spojených s přímou prověrkou objektu, případné chyby a nedostatky a kladné stránky výkonu prohlídky. V této rovině slouží hodnocení průběhu a výsledků prohlídky ke zdokonalování profesionálních návyků pracovníků policie podílejících se na vykonání prohlídky.

V druhé rovině slouží hodnocení průběhu a zejména výsledků prohlídky k určení významu zajištěných osob a věcí pro trestní řízení nebo plnění dalších úloh Policie ČR, pro změnu vyšetřovací situace a volbu prostředků jejího řešení (některé zajištěné věci mohou být důkazy ve vyšetřované věci, jiné se mohou vztahovat k dosud neobjasněným trestným činům a bude třeba provést zjištění jejich identity, původu atp.).

Pokud prohlídka přinesla negativní výsledek (nepotvrdilo se důvodné podezření, že se v prověřovaném objektu nachází osoby, věci nebo zvířata důležitá pro trestní řízení), doporučuje se hodnocení zaměřit zejména na příčiny neúspěchu. Příčinami negativního výsledku prohlídky mohou být zejména:

- nekvalitní informace na jejichž základě bylo odůvodněno podezření, že se v určitém objektu nebo u určité osoby nacházejí věci důležité pro trestní řízení;
- klamné informace (zvláště v anonymních oznámeních, např. o uložení nástražného výbušného systému atp.);
- pochybení v přípravě a provádění prohlídky.

Vyhodnocení průběhu a výsledků prohlídky má nesporný význam nejen z hlediska volby dalšího postupu vyšetřování, ale i z hlediska zdokonalování profesionality pracovníků policie.

Použitá literatura:

CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Čeněk, 2005.

KRAJNÍK, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika.* Bratislava: A PZ, 2000, s. 89–104.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika.* 2. přepravované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 392–404.

PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol. *Kriminalistika II.* Praha: FMV, 1984, s. 51–64.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika.* Praha: PA ČR, 1999, s. 122–132.

13. kapitola
PÁTRÁNÍ

13.1 Pojem pátrání

Pátrání je kriminalistickou metodou nalézání hledaných objektů, která zahrnuje komplex činností, opatření a úkonů směřujících k nalezení a zajištění objektu, po kterém se pátrá.

Přesto, že pátrání je neoddělitelnou součástí každodenní kriminalistické praktické činnosti a policejní práce vůbec a jsou do něj zapojeny všechny výkonné útvary Policie České republiky a ve vybraných případech též příslušníci Armády České republiky, Vězeňské služby České republiky, pracovníci Celní správy České republiky, příslušníci Hasičského záchranného sboru České republiky, pracovníci Báňské záchranné služby, Horské služby, strážníci městské a obecní policie a dalších institucí nebo specializovaných složek podle uzavřených dohod, **není u nás pátrání upraveno trestním řádem, ale je jím předpokládáno.** Shora uvedený pojem pátrání je ve smyslu kriminalistické taktiky takzvaným funkčním pojetím pátrání.

Pátrání jako takové u nás vychází z ustanovení § 2 odst. 1 písm. m) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, kde je, mimo jiných úkolů policie stanoveno, že policie vyhlašuje celostátní pátrání, přičemž je oprávněna zveřejňovat údaje nezbytné k identifikaci hledaných osob. Detailněji je pátrání u nás upraveno interní právní normou Ministerstva vnitra.

V současné době upravuje pátrání prováděné policejními útvary Nařízení Ministerstva vnitra č. 13 ze dne 25. března 2002, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech. Toto nařízení upravuje postup při pátrání po osobách a věcech a při získávání informací k totožnosti prováděném policií (rozuměj: všemi útvary Policie ČR) a při pátrání prováděném inspekcí (rozuměj: útvarem Inspekce MV) při odhalování trestných činů páchaných příslušníky Policie České republiky. Tato interní právní norma vycházející z již citovaného ustanovení zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů,

uvádí, že **pátrání po osobách a věcech a získávání informací k totožnosti je činností policie a inspekce v boji proti kriminalitě, směřující k vypátrání osob a věcí, ke zjištění totožnosti neznámých osob, nalezených mrtvol neznámé totožnosti, částí lidského těla a kosterních nálezů.** Zde jde o tzv. institucionální pojetí pátrání, jehož obsahem je pojetí pátrání jako náplně činnosti určitých útvarů policie.

13.2 Význam pátrání

Význam pátrání je dán významem oprávněných společenských, ale i individuálních zájmů, které uspokojuje či pomáhá realizovat. K zájmům demokratické společnosti a jejích občanů patří i zájem na ochraně občanů a společnosti před trestnou činností a pokud k ní již došlo, na uplatnění trestní odpovědnosti proti pachatelům této trestné činnosti. To znamená, že unikajícího či skrývajícího se pachatele je třeba vypátrat a zadržet, je třeba zjistit a vypátrat případné svědky, ale i příslušné důkazy. Pátrání nám však pomáhá i mimo trestní řízení, například při hledání pohřešovaných osob, zatoulaných dětí, ztracených či odcizených věcí a zvířat. Jde v podstatě o jedinou specifickou formu, umožňující nalezení a zajištění uvedených objektů v rámci kriminalistické praktické činnosti.

Pokud chceme konkretizovat, lze uvést, **že význam pátrání spočívá zejména v:**

- předcházení trestné a jiné protispolečenské činnosti;
- zabraňování trestné a jiné protispolečenské činnosti;
- zajišťování řádného průběhu trestního řízení vedeného proti konkrétní osobě;
- zajišťování řádného výkonu rozhodnutí soudů a jiných státních orgánů;
- plnění úkolů k vypátrání osob pohřešovaných, zatoulaných či ztracených.

13.3 Cíl pátrání

Z kriminalistického pojmu pátrání vyplývá, že cílem pátrání je nalezení, tj. vypátrání hledaného objektu, tedy objektu, který má být pátráním zjištěn a zajištěn.

Má-li mít pátrání naději na úspěch, musí z hlediska kriminalistické teorie mít hledaný objekt dvě základní vlastnosti. Musí jít jednak o objekt materiální, tj. fyzický, tedy nikoliv pouze o nějaké vztahy, vlastnosti, schopnosti apod., po nichž pátrat nelze a za druhé, musí jít o objekt konkrétní, tj. určitý, který se od ostatních objektů stejného druhu nějakým způsobem odlišuje (vykazuje určité odchylky, markanty – např. konkrétní výrobní číslo, specifické znaky, doplňky, poškození apod.). Z toho vyplývá, že objektem pátrání, čili hledaným objektem, může být pouze konkrétní osoba, konkrétní zvíře či konkrétní věc.

13.4 Objekty pátrání

Podle Nařízení Ministerstva vnitra č. 13/2002 článku druhého jsou objekty pátrání:

1. **Osoby:**
   - hledané;
   - pohřešované;
   - neznámé totožnosti.
2. **Mrtvoly:**
   - neznámé totožnosti;
   - části lidského těla neznámé totožnosti;
   - kosterní nálezy.
3. **Věci:**
   - odcizené při trestném činu, kterých se zmocnil pachatel trestného činu a dále s věcí nakládal jako s vlastní;
   - neoprávněně držené;
   - nalezené nebo zajištěné, u nichž se pátrá po jejich původu a majiteli;
   - které s přihlédnutím k jejich nebezpečnosti, obsahu z hlediska státního zájmu nebo velké hodnotě mohou být zneužity, případně mohou způsobit závažný následek na zdraví osob či značnou škodu na majetku, a nejedná se o věci odcizené nebo o věci, jimiž byla spáchána trestná činnost.
4. Odcizená motorová a přípojná vozidla, tabulky se státními poznávacími značkami a registračními značkami.
5. Odcizené a ztracené střelné zbraně, střelivo a výbušniny.
6. Předměty kulturních statků.

13.5 Druhy pátrání

Pokud jde o druhy pátrání, jsou opět v různých učebnicích uváděna různá hlediska, která však často neodpovídají klasifikacím uvedeným v interních právních normách Ministerstva vnitra. **Z hlediska kriminalistické teorie i policejní praxe je však důležitým klasifikačním hlediskem pátrání:**

1. charakter hledaného objektu;
2. způsob pátrání;
3. územní rozsah pátrání.

Druhy pátrání podle charakteru hledaného objektu:

1. pátrání po osobách;
2. zjišťování informací k totožnosti mrtvol;
3. pátrání po věcech.

Pátrání po osobách členíme dále na pátrání:

a) **po osobách hledaných**,
- osoba, po které se pátrá za účelem zjištění jejího současného pobytu a její vypátrání je nezbytné k zajištění její přítomnosti na úkonech spojených s trestním řízením;
- osoba, která prokazatelně nesplnila předem jí danou výzvu orgánem činným v trestním řízení a bez dostatečné omluvy se nedostavila ve stanovené době na určené místo k orgánu činnému v trestním řízení, aby podala vysvětlení;
- svědek, který se nedostavuje na předvolání orgánů činných v trestním řízení a byly splněny podmínky pro jeho předvedení, které bylo neúspěšné, nezdržuje se v místě svého trvalého pobytu nebo na místě, kde se obvykle zdržuje a jeho výslech je nezbytný pro objasnění trestného činu;
- obviněný, který byl řádně předvolán a bez dostatečné omluvy se nedostavil k provedení procesních úkonů, byly splněny podmínky pro jeho předvedení, které bylo neúspěšné a jeho pobyt není znám;
- osoba, na kterou byl vydán státním zástupcem předchozí souhlas k jejímu zadržení a její pobyt není znám (dále jen „podezřelá osoba“);

- obviněný ze spáchání trestného činu, na kterého vydal soud příkaz k zatčení a jeho pobyt není znám;
- odsouzený, na kterého vydal soud příkaz k dodání do výkonu trestu a jeho pobyt není znám;
- osoba, na kterou byl vydán zatýkací rozkaz a dožadující strana požádala cestou Interpolu Praha o spolupátrání, její zatčení a vydání;
- odsouzený, který uprchl ze zařízení pro výkon trestu odnětí svobody, nevrátil se z přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebo z povoleného volného pohybu mimo věznici, anebo obviněný nebo obžalovaný, který uprchl ze zařízení pro výkon vazby (dále jen „vězeň“);
- voják z povolání, který se svémocně vzdálil a vyhýbá se vojenské službě, plnění vojenského úkolu nebo vojenských povinností, anebo se svémocně vzdálil tím, že se nevrátil z povoleného volna k vycházce nebo dovolené (dále jen „vojenský zběh“);
- osoba, která uprchla ze zařízení pro výkon ochranného léčení nebo ochranné výchovy, kam byla umístěna na základě rozhodnutí soudu.

b) **Po osobách pohřešovaných**, tj.
- každá osoba, na kterou bylo učiněno oznámení o jejím pohřešování, není známo kde se nachází a není podezřelá ze spáchání trestného činu;
- svěřenec školského zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a preventivně výchovné péče, který má soudem nařízenou ústavní výchovu a bylo výchovným ústavem učiněno oznámení o jeho útěku;
- žadatel o udělení azylu, který v průběhu řízení o udělení azylu svévolně opustil azylové zařízení (dále jen „uprchlík“).

c) **Zjišťování informací k totožnosti osob**, tj.
- osoba, která nechce nebo nemůže prokázat svoji totožnost.

Pátrání po totožnosti nalezených mrtvol členíme dále na pátrání:
- po totožnosti mrtvol neznámé totožnosti;
- po totožnosti části lidského těla neznámé totožnosti;
- po totožnosti kosterního nálezu.

Mrtvolou, částí lidského těla nebo kosterním nálezem neznámé totožnosti jsou tělesné pozůstatky osoby, jejíž totožnost nebyla v průběhu ohledání a prvotních úkonů zjištěna.

Pátrání po věcech členíme dále na pátrání:

- po věcech odcizených při trestném činu;
- po věcech neoprávněně držených;
- po věcech, které s přihlédnutím k nebezpečnosti jejich obsahu z hlediska státního zájmu nebo velké hodnotě mohou být zneužity, případně mohou způsobit závažný následek na zdraví osob či značnou škodu na majetku a nejedná se o věci odcizené nebo věci, jimiž byla spáchána trestná činnost;
- po odcizených motorových vozidlech;
- po odcizených přípojných vozidlech;
- po odcizených tabulkách se státními poznávacími značkami,;
- po odcizených tabulkách s registračními značkami;
- po odcizených předmětech kulturních statků.

Druhy pátrání podle způsobu pátrání

1. výkonné;
2. administrativní.

Výkonné pátrání

Výkonné pátrání je soustavná, cílevědomá a aktivní činnost všech orgánů Policie České republiky, která je směrována k vypátrání hledaného objektu na určitém teritoriu, kde se pravděpodobně nachází. Tato činnost obsahuje celý komplex dílčích činností od shromáždění potřebných informací k započetí pátrání, jejich analýzu, vytýčení pátracích verzí, jejich následnou prověrku a realizaci ostatních pátracích úkonů. Nejrozšířenějším způsobem výkonného pátrání je osobní pátrání prováděné při výkonu služby každým policistou Policie České republiky za využití místní a osobní znalosti a spolupráce s občany. Zvláštním druhem pátrání jsou pátrací akce, které jsou organizovány v případě, že je potřeba urychleně vypátrat nebezpečného, zejména ozbrojeného pachatele, uprchlého vojenského zběha, vězně na útěku apod. V takovém případě dochází k nasazení značného počtu policistů či příslušníků dalších ozbrojených

sborů v určitém ohraničeném prostoru. Za výkon pátrání, včetně řízení speciálních pátracích akcí zodpovídá územní policejní ředitel.

Administrativní pátrání

Administrativním pátráním rozumíme činnosti spojené s budováním, doplňováním a využíváním informačních systémů zřízených pro účely pátrání od základních útvarů Policie České republiky k centrále a zpět, za účelem jejich okamžitého využití pro potřeby pátrání.

Druhy pátrání podle územního rozsahu pátrání

1. **místní pátrání** – pátrání prováděné v rámci vymezeného teritoria, zejména pátrání prováděné v rámci jednoho základního policejního útvaru či na služebním území jednoho okresu;
2. **celostátní pátrání** – pátrání prováděné na území celé České republiky;
3. **mezinárodní pátrání** – pátrání prováděné na území několika států prostřednictvím Národní ústředny Interpolu v Praze.

13.6 Zásady pátrání

Zásady pátrání členíme na zásady obecné a na zásady specifické.

Obecné zásady pátrání:

1. zákonnost;
2. cílevědomost;
3. ostražitost;
4. etika postupu.

Specifické zásady pátrání:

1. reálnost pátrání;
2. součinnost pátrání;
3. koordinovanost pátrání;
4. operativnost pátrání;
5. rychlost pátrání;
6. spolupráce s hromadnými sdělovacími prostředky;
7. spolupráce s veřejností při pátrání.

Reálnost pátrání

Zásada reálnosti pátrání má zabezpečit, aby nalezení objektu, po kterém se pátrá, bylo skutečně možné, tedy reálné. Proto musíme již v době, kdy je pátrání připravováno, zajistit takové informace, z nichž je patrné, že objekt, po kterém se má pátrat, skutečně existuje a že se nějakým způsobem (určitými zvláštnostmi, tj. „markanty") odlišuje od dalších věcí téhož druhu (lze jej individualizovat, tj. provést individuální identifikaci). V případě, že nemáme dostatek takovýchto informací, nemělo by být pátrání zahájeno, neboť při praktickém výkonu pátrání v terénu se nelze o nic podstatného opřít. Musíme-li však přesto z nějakého důvodu pátrání zahájit, měla by první fáze naší činnosti spočívat právě v tom, abychom získali ty podstatné informace, které potřebujeme k tomu, abychom potvrdili, že předmět, po kterém se má pátrat existuje a že má takové markanty, podle nichž ho lze identifikovat. Nereálné by již od počátku bylo pátrání, kdy objekt, po kterém se má pátrat, ve skutečnosti nikdy neexistoval (např. údajně odcizené věci, které poškozený nikdy nevlastnil, případ si vymyslel s cílem vylákat peněžní plnění od pojišťovny), nebo existoval, ale v současnosti již neexistuje (např.předmět byl zničen, demontován, rozprodán na díly, zlaté šperky byly roztaveny a zlato použito k výrobě šperků nových, apod.) a nebo v případech, kdy nelze zjistit takové informace (markanty), které by nám umožnily jej odlišit od objektů stejného druhu (např.přesné výrobní číslo odcizeného televizoru, specifické úpravy či viditelná poškození,apod.).

Součinnost pátrání

Zásada součinnosti pátrání nám vyjadřuje skutečnost, že jen málokdy je schopen zajistit konkrétní pátrání jeden policista. Může tomu tak být pouze v případech vyhlášení místního pátrání konkrétním policistou, většinou pouze na služebním území příslušného základního policejního útvaru, který potřebuje s určitou osobou provést jistý úkon a momentálně neví, kde se osoba zdržuje. Ve většině dalších případů však je třeba provádět pátrání minimálně na služebním území příslušného okresního (obvodního) ředitelství Policie České republiky či pátrání na území celého státu.

Součinnostní vztahy Policie České republiky za účelem pátrání jsou upraveny v řadě interních normativních aktů a vychází jednak ze zákona

č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a dále pak z článku 3 a článku 7 Nařízení Ministerstva vnitra č. 13 ze dne 25. března 2002, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech. V důležitých a mimořádných případech mohou být Policií České republiky požádáni o součinnost při pátrání zejména příslušníci Armády České republiky a Vězeňské služby České republiky, pracovníci Celní správy České republiky, příslušníci Hasičského záchranného sboru České republiky, pracovníci Báňské záchranné služby, Horské služby, obecní a městské policie a dalších institucí nebo specializovaných složek podle uzavřených dohod. Mimo součinnostních vztahů Policie České republiky s ostatními významnými bezpečnostními subjekty, které je nutno vždy koordinovat, jde i o součinnostní vztahy pracovníků pověřených pátráním na SKPV okresního (obvodního) ředitelství Policie České republiky s ostatními policisty toho kterého okresního (obvodního) ředitelství Policie České republiky, zejména s vedením základních policejních útvarů, dopravního inspektorátu apod., ale rovněž vertikálně směrem k oddělením a odborům SKPV správ krajů Policie České republiky až po centrálu.

Koordinovanost pátrání

Pátrání je charakteristické tím, že je vždy uskutečňováno celou řadou subjektů (policistů, popř. dalších sil a prostředků). Tento fakt předpokládá, aby se při pátrání postupovalo podle jednotného plánu, aby pátrání bylo po celou dobu usměrňováno a slaďováno, aby se přizpůsobilo měnící se situaci. Tyto úkoly musí vždy zabezpečit řídící centrum pátrání. Tímto řídícím centrem pátrání nemusí být vždy oddělení pátrání na centrále, ale ve většině případů jeho úkoly zajišťuje ten pracovník SKPV okresního (obvodního) ředitelství Policie České republiky, který pátrání jménem služebního útvaru připravil, zahájil a vyhlásil (pátrač SKPV), a který také současně s vyhlášením pátrání po osobách zakládá a vede pátrací svazek (tiskopis MV číslo skl. 658), ve kterém soustřeďuje veškeré písemnosti související s pátráním po osobě.

Řídící centrum pátrání musí zabezpečovat zejména tyto úkoly:

1. soustřeďovat, vyhodnocovat a využívat všechny zjištěné relevantní informace týkající se uvedeného případu pátrání;
2. zpracovávat, doplňovat, upřesňovat a podle situace a potřeby operativně měnit plán pátrání;

3. včas a v potřebném rozsahu zajišťovat informovanost všech subjektů, které se na pátrání podílejí;
4. zajišťovat sladěnost a časovou návaznost všech dílčích akcí a dalších činností všech subjektů pátrání;
5. podniknout potřebná opatření k zahájení spolupráce s hromadnými sdělovacími prostředky a tuto spolupráci udržovat na potřebné úrovni;
6. zajišťovat spolupráci s veřejností, místní samosprávou a s dobrovolnými společenskými a zájmovými organizacemi;
7. založit, vést, doplňovat a pravidelně vyhodnocovat pátrací svazek.

Operativnost pátrání

Význam operativnosti pátrání spočívající v podstatě v pohotovosti a pružnosti při provádění pátrání je dán skutečností, že situace v pátrání a zejména situace kolem hledaného objektu se poměrně rychle a relativně často mění. Vyplývá to z toho, že osoby, které se před orgány činnými v trestním řízení ukrývají nebo které mají v držení věci, které hledáme jako předměty doličné, se snaží pátrání po nich mařit či alespoň komplikovat. Za tímto účelem hledané osoby mění často místo svého úkrytu, používají padělané doklady, nejezdí svým motorovým vozidlem či se snaží věci, po kterých pátráme, urychleně prodat. Operativnost pátrání lze charakterizovat jako akceschopnost všech pátracích orgánů přizpůsobovat se včas a nepřetržitě těmto situacím, tj. snažit se zasáhnout vždy tam, kde se hledaný objekt nachází apod. K tomu je však třeba mít potřebný počet aktuálních informací.

Rychlost pátrání

Se zásadou operativnosti pátrání je úzce spjata i zásada rychlosti pátrání. Rychlostí pátrání rozumíme neodkladné provádění potřebných pátracích úkonů a opatření, včasnou reakci na zjištěnou aktuální informaci (např. o pohybu hledané osoby v konkrétní lokalitě, na konkrétním místě apod.), neboť nebudeme-li rychle reagovat, osoba nám unikne.

Spolupráce s hromadnými sdělovacími prostředky

Hromadné sdělovací prostředky mají v procesu pátrání značný význam, neboť nám mohou zabezpečit rychlou informaci o závažných

případech pátrání. Přesto, že úroveň spolupráce s hromadnými sdělovacími prostředky není ještě zcela ideální, došlo v posledních několika letech k výraznému zlepšení.

Spolupráci s hromadnými sdělovacími prostředky lze rozdělit na:

1. spolupráci ke zveřejnění pátrání v regionálních sdělovacích prostředcích;
2. spolupráci ke zveřejnění pátrání ve sdělovacích prostředcích s působností na celém území České republiky;
3. spolupráci ke zveřejnění pátrání v hromadných sdělovacích prostředcích na území cizích států.

Požadavky na zveřejnění pátrání v regionálních sdělovacích prostředcích jsou realizovány cestou pracoviště pro styk s veřejností kanceláře ředitele okresních ředitelství Policie České republiky a správ krajů Policie České republiky, které po zveřejnění pátrací relace ihned a bez průtahů informuje útvar, který o zveřejnění požádal.

Požadavky na zveřejnění pátrání v hromadných sdělovacích prostředcích s působností na celém území České republiky jsou předkládány úřadu služby kriminální policie a vyšetřování cestou odborů obecné kriminality správ krajů Policie České republiky. Požadavky útvarů policie s působností na celém území České republiky jsou předkládány přímo úřadu služby kriminální policie a vyšetřování.

Ke zveřejnění pátrání po pohřešované osobě v regionálních hromadných sdělovacích prostředcích si útvar policie opatří předchozí písemný souhlas příbuzného v pokolení přímém, osvojence, osvojitele, sourozence, manžela nebo druha. Bez jejich souhlasu lze pátrání zveřejnit pouze v případě, kdy pohřešovaná osoba žádné příbuzné nemá nebo se je nepodařilo zjistit. U osob, které uprchly ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy písemný souhlas uděluje pověřený zástupce zařízení. U hledaných osob není zapotřebí souhlasu ke zveřejnění. Po zveřejnění pátrání po osobě v regionálních sdělovacích prostředcích provede vyhlašující útvar záznam do systému PATROS.

Zveřejnění pátrací relace v hromadných sdělovacích prostředcích na území cizích států zajišťuje výhradně úřad služby kriminální policie a vyšetřování cestou Interpolu Praha.

Pro účely zveřejnění pátrání v hromadných sdělovacích prostředcích zašle útvar policie písemný požadavek na úřad služby kriminální policie

a vyšetřování. Písemný požadavek obsahuje jednak popis skutku, pro který je osoba hledána a dvě fotografie o rozměrech 9x13 centimetrů nebo v digitalizované podobě. U osob zveřejněných v pátrací relaci prostřednictvím sdělovacích prostředků s celoplošným dosahem na území České republika zajistí preventivně informační skupina (PIS) kanceláře policejního prezidenta doplnění této informace do systému PATROS. V případě, že bylo již požádáno o vyhlášení pátrání ve sdělovacích prostředcích a došlo k zadržení nebo vypátrání osoby, dožadující útvar policie požadavek na zveřejnění pátrání ihned a bez průtahů odvolá.

Spolupráce s veřejností při pátrání

Možnost spolupráce policie s veřejností při pátrání je dána zejména tím, že osoba po které se pátrá, musí být v interakci s okolním prostředím, musí komunikovat s dalšími osobami, opatřovat si jídlo, nocleh a další životní prostředky. Proto je také reálná šance, že občané, budou-li vědět o tom, že se po určité osobě pátrá, nám také podstatné skutečnosti sdělí. V těchto souvislostech je výhodné spolupracovat jednak s orgány místní samosprávy, zejména se starosty obcí v lokalitách, kde je předpokládaný výskyt hledané osoby, dále s dobrovolnými a zájmovými organizacemi (např. s myslivci organizovanými v Českomoravské myslivecké jednotě, s potápěči apod.), ale i s vedením některých podniků a firem, jejichž pracovníci by mohli přijít s hledanými osobami do styku (např. lze využít pracovníků Telecomu, lesního personálu Lesů České republiky, pracovníků provádějících geodetické práce, pracovníků restauračních a ubytovacích zařízení apod.).

Obdobná situace a možnost spolupráce je i v případě hledaných věcí, neboť většinu těchto věcí hodlá osoba, která je nelegálně získala, zpeněžit. Proto je třeba zjišťovat od veřejnosti informace o tom, zda tyto věci někdo, např. v restauraci či na burze nenabízel k prodeji apod.

13.7 Metodika pátrání

Přesto, že každý případ pátrání je zcela individuální, lze vymezit určité okruhy policejních činností, které je nutné provést ve všech případech pátrání. Každé pátrání v podstatě prochází určitými etapami a v rámci těchto etap jsou plněny shodné či obdobné úkoly.

Celý proces pátrání lze tedy rozčlenit na čtyři základní etapy, a to:

1. přípravu pátrání;
2. zahájení a vyhlášení pátrání;
3. vlastní realizaci pátrání;
4. ukončení pátrání.

Příprava pátrání

Hlavním předpokladem jakéhokoli úspěšného pátrání je jeho správná, včasná a úplná příprava. **Úkolem přípravy pátrání je pak zejména zajištění a shromáždění všech potřebných informací, které potřebujeme k zahájení a vyhlášení pátrání.** Základními údaji, které musíme v rámci přípravy pátrání zjistit jsou tzv. identifikační údaje. To jsou právě ty údaje a znaky objektu, které potřebujeme pro vyhlášení pátrání.

Identifikačními údaji při pátrání po osobách jsou:

- příjmení, jméno, rodné příjmení;
- rodné číslo, případně datum narození;
- místo narození, případně státní občanství;
- pohlaví;
- místo pobytu;
- rodiče, partner, děti;
- osobní a cestovní doklady;
- přezdívky a falešná jména;
- popis osoby včetně zvláštních znamení, tetování, oblečení apod.;
- fotografie, videozáznam nebo jiný obrazový záznam osoby;
- popis, nákres nebo obrazový záznam věcí, které měla osoba u sebe;
- daktyloskopické otisky;
- pachové stopy a konzervy;
- biologické materiály, zejména ústní výtěry, vlasy, krev;
- vzorky písma;
- údaje o vrozených vadách nebo vadách v důsledku nemocí, úrazů, operačních nebo jiných léčebně vzniklých změn na těle nebo tělesných orgánech, které jsou uvedeny ve výpisu ze zdravotní dokumentace osoby, pokud jsou k dispozici, a
- jiné údaje využitelné pro pátrání.

Identifikačními údaji při pátrání po věcech je:

- popis věci;
- nákres věci;
- fotografie věci nebo jiný obrazový záznam věci;
- markanty odcizené věci, což jsou zejména výrobní či evidenční čísla odcizené věci a specifické individuální znaky věci, apod.

Zahájení a vyhlášení pátrání

Pátrání zahajují útvary policie a inspekce na základě žádosti fyzické nebo právnické osoby nebo z vlastního rozhodnutí. **Pátrání vyhlašují** na základě žádosti nebo z vlastního rozhodnutí oddělení obecné kriminality a úřad služby kriminální policie a vyšetřování. Pátrání na základě požadavků cizích států vyhlašuje Interpol Praha. K účelům vyhlášení pátrání, zejména pak při pátrání po osobách, musí být zjištěny a zadokumentovány veškeré důležité informace, které jsou nezbytně nutné nejen k zahájení a vyhlášení pátrání, ale které lze v pozdějším pátracím procesu kdykoliv využít. Tyto informace se uvádějí v žádosti o vyhlášení pátrání a jsou-li neúplné, vrátí se taková žádost vždy zpět požadujícímu policejnímu útvaru k jejich doplnění.

Žádost o vyhlášení pátrání po hledané osobě musí obsahovat:

- úplné identifikační údaje (viz pojednání vpředu);
- kriminální minulost;
- důvod pátrání;
- způsob spáchání trestné činnosti;
- styky;
- zákonné ustanovení k omezení osobní svobody;
- pokyn, jak má být s osobou naloženo po jejím vypátrání a kdo ji převezme;
- záznam o provedených lustracích v centrální evidenci občanů České republiky, u cizinců v evidenci služby cizinecké a pohraniční policie, evidenci motorových vozidel, řidičských průkazů, evidenci držitelů zbrojních průkazů, zbrojních oprávnění a registrovaných střelných zbraní a v evidenci vězňů;
- záznam o provedených šetřeních, úkonech a opatřeních, s výjimkou požadavků cizích států cestou Interpolu Praha.

Žádost o vyhlášení pátrání po pohřešované osobě musí obsahovat:

- vyplněný tiskopis „Oznámení o pohřešované osobě" (MV číslo skl. 496) s protokolem o podání vysvětlení nebo „Oznámení o útěku svěřence" (MV číslo skl. 514);
- záznam o provedeném šetření, úkonech a opatřeních, a
- fotografii pohřešované osoby.

Žádost o vyhlášení pátrání po totožnosti mrtvoly, části lidského těla nebo kosterního nálezu nezjištěné totožnosti by měla obsahovat:

- vyplněný tiskopis „Zpráva o nálezu mrtvoly, části lidského těla a kosterního nálezu nezjištěné totožnosti" (MV číslo skl. 509);
- protokol o ohledání místa nálezu, a
- fotodokumentaci.

Vložením uvedených dat zjištěných k osobě, po které se pátrá, k osobě neznámé totožnosti, mrtvole, části lidského těla, kosternímu nálezu neznámé totožnosti, motorovému vozidlu do záznamu v informačních systémech se vložené informace (údaje) stanou okamžitě přístupné pro útvary policie připojené do sítě INTRANET s právem přístupu do informačních systémů.

Vyhlašující útvar, který vyhlásil pátrání jako první, odpovídá za jeho průběh a rozpracování.

Vlastní realizace pátrání (etapa rozvinutého pátrání)

Vlastní realizace pátrání spočívá v uplatnění všech forem a prostředků pátrání tak, aby bylo pátrání úspěšně dokončeno. Jde vlastně o nepřetržitou pátrací činnost spočívající v získávání, shromažďování a vyhodnocování stále nových a nových informací ke konkrétnímu případu pátrání, na kterém se podílí všechny výkonné policejní útvary a všichni tam zařazení policisté, kteří pro účely pátrání používají pátrací pomůcky.

Formy pátrání tvoří:

- osobní pátrání prováděné při výkonu služby policisty za využití místní a osobní znalosti a informačních systémů, které pro účely pátrání Policie České republiky vede;
- pátrací akce;

- domovní a osobní prohlídky;
- kontroly osob nebo věcí nacházejících se v úkrytech nebo v místech zvýšeného výskytu trestné činnosti nebo v místech soustřeďování osob s kriminální minulostí, a
- kontroly podezřelých osob a věcí přepravovaných v dopravních prostředcích.

Prostředky pátrání jsou:
- služební psi;
- technické prostředky;
- policejní vrtulníky;
- informační systémy;
- hromadné sdělovací prostředky;
- lustrace v evidencích policie, včetně těch, které plní úkoly státní správy nebo jsou pověřeny plněním úkolů státní správy;
- lustrace ve správních evidencích;
- pátrací pomůcky, a
- policejní věstník.

Pátrací pomůcky

Pro účely výkonu pátrání po osobách vedou útvary policie a u nich zařazení policisté v přímém výkonu služby tyto průběžně aktualizované pátrací pomůcky:
1. útvarové pátrací pomůcky – vedené na základních útvarech policie, a
2. osobní pátrací pomůcky policisty – vedené každým policistou.

Pátrací pomůcky k pátrání po osobách jsou vedeny písemnou formou, případně elektronickou formou a obsahují tyto identifikační údaje:
- příjmení a jméno;
- datum narození, případně rodné číslo;
- adresu trvalého pobytu v obvodu působnosti základního útvaru policie.

Pátrací evidence

Pro účely pátrání policie vede a provozuje tyto informační systémy:
1. systém **PATROS** – pátrání po osobách a získávání informací k totožnosti;
2. systém **PATRMV** – pátrání po odcizených vozidlech a tabulkách se státními poznávacími značkami a registračními značkami;
3. Informační systém **„Kriminalisticky sledované události"** (KSU) je centrální informační systém kriminalisticky relevantních událostí;
4. systém **ZBRANĚ** – pátrání po odcizených, ztracených nebo z jiných důvodů hledaných střelných zbraních, a
5. systém **SEUD** – evidence uměleckých děl.

Ke zvýšení účinnosti pátracích opatření je ředitel útvaru policie oprávněn na území jím řízeného útvaru policie vyhlásit pátrací akci. Pátrací akce je policejní akcí, která je prováděna s větším množstvím sil a prostředků a která probíhá pod řízením ředitele či jím určeného policisty a v intencích Závazného pokynu policejního prezidenta číslo 145/2001, kterým se upravuje postup při provádění policejních akcí, ve znění závazného pokynu policejního prezidenta číslo 29/2002.

Pátrání po osobách v cizině

Zásady styku s cizinou při pátrání po osobách upravuje druhý oddíl Nařízení Ministerstva vnitra č. 13/2002, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech.

Spolupátrání v cizině po hledané osobě, na kterou byl soudem České republiky vydán zatýkací rozkaz, vyhlašuje Interpol Praha. Žádost o vyhlášení spolupátrání po osobě v cizině předkládá Interpolu Praha Úřad služby kriminální policie a vyšetřování po obdržení žádosti Ministerstva spravedlnosti o předběžné zatčení a vydání takové osoby. Součástí takové žádosti je vždy ujištění, že bude žádáno rovněž vydání této osoby po jejím zatčení do České republiky.

Žádost o vyhlášení spolupátrání může obsahovat i některé další údaje k hledané osobě, zejména pak zvláštní znamení, profesi (profese) a jazykové schopnosti, informace o případných spolupachatelích nebo o osobách pohybujících se ve společnosti hledané osoby, jakož i upozornění,

zda je osoba ozbrojena či zda je tato osoba jinak nebezpečná. Takovou žádost postoupí Interpol Praha vždy v odpovídajícím jazyce příslušným ústřednám Interpolu v cizině.

Po přijetí písemného oznámení ústředny Interpolu v cizině o zadržení hledané osoby a jejím vzetí do vydávací vazby za účelem vydání této osoby do České republiky, zabezpečí Interpol Praha překlad tohoto oznámení do českého jazyka a vyrozumění Ministerstva spravedlnosti České republiky, Nejvyššího státního zastupitelství České republiky, Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování a útvaru policie, který dal k pátrání v cizině podnět. Po obdržení informace o místě, datu a hodině předání zadržené osoby ze sousedních států České republiky vyrozumí Interpol Praha mezinárodní odbor Ministerstva spravedlnosti České republiky a Úřad služby kriminální policie a vyšetřování, který zajistí její převzetí a eskortu vyhlašujícím útvarem Policie České republiky. Ze států, které nesousedí s Českou republikou se zadržená osoba eskortuje letecky. V takovém případě tuto eskortu zajišťuje Interpol Praha. Eskortní skupina je vždy složena z přiměřeného počtu policistů služby cizinecké a pohraniční policie a jednoho policisty Interpolu Praha, který je velitelem této eskorty. O prováděné eskortě informuje její velitel mezinárodní odbor Ministerstva spravedlnosti České republiky a vyhlašující útvar, který zajistí převzetí eskortované osoby po jejím příletu na území České republiky. Pověření policisté příslušného útvaru Policie České republiky převezmou eskortovanou osobu společně s protokoly o jejím předání a zabezpečí její dopravu před místně a věcně příslušný soud za účelem rozhodnutí o vazbě, nebo ji po předchozí dohodě se soudem, jehož předseda senátu vydal zatýkací rozkaz, dodají do výkonu trestu.

Pátrání po takové osobě je vyhlašujícím útvarem Policie České republiky odvoláno v systému PATROS po předání osoby věcně příslušnému soudu, který na osobu vydal zatýkací rozkaz, po dodání osoby do výkonu trestu odnětí svobody, zrušením zatýkacího rozkazu vyžadujícím soudem a nebo provedením úkonu či opatření, které bylo právním důvodem k vyhlášení pátrání po osobě nebo následným odpadnutím právního důvodu pátrání. Obdobně je organizováno i vyhlášení spolupátrání v cizině po osobách pohřešovaných.

Pokud jde o pátrání po osobách hledaných v České republice na žádost justičních orgánů cizích států, zasílá se žádost těchto justičních

orgánů vždy cestou příslušné ústředny Interpolu. Interpol Praha po obdržení takové žádosti o vyhlášení spolupátrání na území České republiky (od justičních orgánů cizích států cestou příslušné ústředny Interpolu nebo prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti České republiky) prověří, zda obsahuje potřebné údaje pro vyhlášení pátrání a vloží je do systému PATROS.

Útvar Policie České republiky, který osobu hledanou jiným státem na našem teritoriu zadrží, vyrozumí ihned (bez průtahů) Interpol Praha. Interpol Praha následně poskytne nezbytnou součinnost tomuto útvaru Policie České republiky (který hledanou osobu zadržel), a to zejména tím, že ihned a bez průtahů zašle tomuto útvaru dostupné materiály ze spisu vedeného u Interpolu Praha, potřebné k rozhodnutí o vzetí osoby do vydávací vazby pro účely řízení o vydání do ciziny. Útvar Policie České republiky, který osobu zadržel, ji ihned (tj. bez průtahů) předvede ke krajskému (městskému) státnímu zástupci a předloží mu materiály potřebné k rozhodnutí o návrhu na vzetí do vydávací vazby a o výsledku obratem informuje Interpol Praha.

Po vzetí zadržené osoby do vydávací vazby Interpol Praha informuje jednak ústřednu Interpolu cizího státu prostřednictvím které bylo spolupátrání vyžádáno, Ministerstvo spravedlnosti České republiky a Nejvyšší státní zastupitelství České republiky. Následně pak Interpol Praha po obdržení písemného sdělení Ministerstva spravedlnosti České republiky o tom, že bylo povoleno vydání osoby do ciziny a navrženo místo, den a hodina předání, vyrozumí ústřednu Interpolu cizího státu, kterou zároveň vyzve k přijetí odpovídajících opatření k převzetí takové osoby. Interpol Praha pak v součinnosti s orgány Ministerstva spravedlnosti koordinuje předání této zadržené osoby eskortním orgánům dožadujícího státu, na jehož území má být osoba dopravena. Po předání osoby eskortním orgánům dožadujícího státu Interpol Praha ihned (tj. bez průtahů) odvolá pátrání v systému PATROS.

Pátrací svazek

Vyhlašující útvar Policie České republiky současně s vyhlášením pátrání zakládá a po celou dobu pátrání vede tzv. pátrací svazek (MV č. skl. 658), ve kterém soustřeďuje veškeré skutečnosti související s pátráním po určité osobě.

Pátrací svazek obsahuje zejména:

- podnět k vyhlášení pátrání nebo žádost o vyhlášení pátrání;
- seznam uložených písemností;
- záznam o provedených lustracích;
- výpis záznamu o vyhlášení pátrání v systému PATROS;
- další písemnosti vzniklé v průběhu pátrání, tj. např. záznamy o provedených šetřeních, prověrkách a opatřeních, kontrolní list, s výjimkou Interpolu Praha.

V případě, že pátrání po osobě, mrtvole, části lidského těla nebo kosterním nálezu nezjištěné totožnosti je přerušeno, na pátrací svazek je vyznačen skartační znak „V" a uschovací lhůta v délce dvaceti let ode dne vyhlášení pátrání a je-li ukončeno, pátrací svazek se vyhodnotí a uzavře skartačním znakem „S" s uschovací lhůtou v délce pěti let ode dne ukončení pátrání.

Přerušení pátrání

Podle citovaného nařízení se pátrání po osobě, mrtvole, totožnosti části lidského těla nebo po kosterním nálezu přerušuje:

- je-li věrohodně zjištěno, že osoba zemřela a nebyla nalezena její mrtvola nebo v případě, kdy takovou osobu prohlásil za mrtvou soud;
- jestliže se osoba prokazatelně zdržuje v cizině a nelze dosáhnout jejího vydání do České republiky;
- u osoby, mrtvoly, části lidského těla nebo kosterního nálezu nezjištěné totožnosti po vyčerpání všech možností pátrání.

Takové přerušení pátrání (po osobě) schvaluje vedoucí Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování na žádost odboru obecné kriminality správy Policie České republiky toho kterého kraje. Taková žádost o přerušení pátrání musí vždy obsahovat komplexní vyhodnocení celého průběhu pátrání a vždy je k ní připojen rovněž celý pátrací svazek. Nastane-li případ, že úřad služby kriminální policie a vyšetřování by měl pochybnosti o oprávněnosti přerušení pátrání v konkrétním případě nebo dojde-li k závěru, že je třeba provést další úkony, vrátí žádost s konkrétními pokyny (úkoly) zpět útvaru Policie České republiky, který o přerušení pátrání požádal.

Ukončení pátrání

Pátrání po osobách a věcech končí:

- vypátráním osoby nebo věci;
- úmrtím osoby;
- pomine-li důvod pátrání (např. hledaná nebo pohřešovaná osoba se sama přihlásí, osoba podezřelá ze spáchání trestné činnosti přestane být osobou podezřelou, apod.);
- ztotožněním hledané nebo pohřešované osoby s mrtvolou, částí lidského těla nebo kosterním nálezem nezjištěné totožnosti, nebo
- uplynutím 20 let od vyhlášení pátrání po osobě a v případě věcí uplynutím promlčecí doby ve smyslu ustanovení § 67 odst. 1 TrZ, s výjimkou zbraní a střeliva, kde se pátrání nepřerušuje ani po této době.

V souvislosti s ukončením pátrání je spojena celá řada odborných kriminalistických úkonů a opatření, která jsou podrobně rozepsána v nařízení MV číslo 13/2002, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech, a která by měla zajistit úspěšné ukončení celého procesu pátrání. U vypátraných odcizených věcí, motorových vozidel, zbraní, střeliva a věcí kulturních hodnot by mělo následovat rovněž zjištění a zadržení pachatele, který tyto věci odcizil. Teprve poté by mělo následovat provedení dalších administrativně technických úkonů spočívajících v odvolání pátrání, ve vyhodnocení příslušného pátracího svazku a v jeho archivaci.

Použitá literatura:

HEŘMÁNEK, J. a kol. *Kriminalistika–kriminalistická taktika*. Praha: FMV, 1975, 343 s. 305–327.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 348–356.

NĚMEC, M. *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: Eurounion, 2004, s. 160–172.

NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M. a kol. *Trestní kodexy*. Praha: Euro-union, 2002.

TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika.* Praha: PA ČR, 1999, s. 133 –143.

TIPLICA, M. a kol. *Doplňková skripta z kriminalistiky.* Praha: PA ČR, 1997, s. 182 – 191.

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění změn, novel a doplňků.

Nařízení Ministerstva vnitra č. 13 ze dne 25. března 2002, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech.

14. kapitola
ZADRŽENÍ

14.1 Kriminalistický pojem a druhy zadržení

Osobní svoboda je jednou ze základních svobod deklarovaných Ústavou a ústavním pořádkem České republiky. Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina"), vyhlášená Usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992, jako součást ústavního pořádku České republiky deklaruje osobní svobodu v článku osmém. V prvém odstavci tohoto článku je uvedeno „Osobní svoboda je **zaručena**".

Přestože je osobní svoboda zaručena, vznikají v reálném životě společnosti situace, kdy potřeba naplnění účelu např. trestního nebo správního řízení vyžaduje určité, byť dočasné omezení osobní svobody člověka, který porušil právní normy. Pro takové případy jsou odstavcem 2) článku 8. Listiny obecně limitovány podmínky oprávněného omezení osobní svobody ve veřejnoprávní oblasti tak, že **nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.** Následující odstavce osmého článku Listiny přímo limitují právní úpravu zásahů do osobní svobody v trestním řízení, jakož i činnost orgánů činných v trestním řízení následovně:

- obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno **zadržet** jen v případech stanovených zákonem. Zadržená osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin předána soudu, nebo propuštěna na svobodu. Soudce musí zadrženou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu;
- **zatknout** obviněného je možno jen na písemný, odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit;
- nikdo nesmí být **vzat do vazby**, než z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

Uvedená ustanovení čl. 8 Listiny jsou limitující nejen pro zákonodárce při tvorbě a přijímání zákonů a orgány činné v trestním řízení, ale i pro

orgány Policie ČR a další subjekty bezpečnostních a policejních složek České republiky.

Z výše uvedeného je patrné, že v Listině je užito pro specifická omezení osobní svobody v trestním řízení pojmů „ZADRŽENÍ", „ZATČENÍ", „VZETÍ DO VAZBY". V souladu s Listinou používá i trestní právo procesní těchto pojmů a trestní řád blíže specifikuje podmínky a způsob provádění těchto opatření v hlavě čtvrté, oddílu prvém a druhém.

Současně trestní řád předpokládá i omezení osobní svobody menší intenzity, než jaké představuje zadržení obviněného policejním orgánem (§ 75 TrŘ), zadržení podezřelého (§ 76 TrŘ) a zatčení (§ 69 TrŘ). Jedná se zejména o předvedení obviněného (§ 90 TrŘ) a předvedení svědka (§ 98 TrŘ). Možnost omezení osobní svobody předpokládají i jiné zákony než trestní řád. Zákon ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, blíže specifikuje obecně limitované důvody a způsob omezení osobní svobody ve smyslu čl. 8 odst. 2 Listiny, nutné k plnění úkolů Policie ČR. Přitom používá pojmů „PŘEDVEDENÍ" a „ZAJIŠTĚNÍ".

Obdobně i zákon ČNR č. 553/1991 Sb. o obecní policii specifikuje důvody a způsob omezení osobní svobody za účelem reálné možnosti plnění úloh obecní policie (např. § 11 odst. 8 zák. ČNR č. 553/1991 Sb.). Zákonodárce i v tomto zákoně používá pojmů předvedení a zadržení. Zadržením zřejmě rozumí **omezení osobní svobody** osoby podezřelé ze spáchání trestného činu **ve smyslu § 76 odst. 2 TrŘ**, na který odkazuje.

Z výše uvedeného vyplývá, že zákonodárce používá různých pojmů k vyjádření formy, intenzity a účelu omezení osobní svobody, jejích zákonných důvodů i způsobu omezení osobní svobody. Všem uváděným formám oprávněného omezení osobní svobody je **společné**, že reálný **proces omezení osobní svobody je uskutečňován ve dvou etapách.**

V prvé etapě dochází k přímému, bezprostřednímu omezení osobní svobody určité osoby (získání kontroly nad touto osobou a jejím jednáním spojenou s odpovědností za její život a zdraví), eskortování této osoby na určité místo a její předání příslušnému orgánu.

V druhé etapě je třeba osobu převzít, vyslechnout ji, učinit další případná opatření či úkony a rozhodnout o jejím propuštění na svobodu nebo jiném opatření (např. vzetí do vazby).

Kriminalistika se zabývá zkoumáním praktické činnosti při provádění **prvé etapy** omezení osobní svobody. Na základě zobecněných poznatků praxe s přihlédnutím k poznatkům jiných vědních oborů (zejména psychologie) vypracovává taktická doporučení a postupy úspěšného provedení této etapy omezení osobní svobody v rámci příslušných právních norem.

S ohledem na **předmět** kriminalistiky se kriminalistika zabývá vypracováváním taktických postupů a doporučení pro omezení osobní svobody v souvislosti se spácháním trestného činu (zatčení, zadržení obviněného a podezřelého, zajištění osoby při páchání trestného činu, předvedení atp.). **V ostatních případech omezení osobní svobody lze kriminalistická doporučení a taktické postupy použít přiměřeně s ohledem na nastalou situaci a charakter osoby jejíž svobodu je nutno omezit.**

Za subjekt uskutečňující omezení osobní svobody kriminalistika považuje pouze vycvičenou osobu nadanou příslušnými pravomocemi vyplývajícími ze zákona (kriminalista, strážník obecní policie atp.).

V kriminalistické teorii i praxi se pro prvou etapu oprávněného omezení osobní svobody ustálil pojem **ZADRŽENÍ**.

Předcházející výklad nám dovoluje definovat kriminalistický pojem **zadržení** jako **opatření, kterým se na základě zákona, z důvodů a způsobem uvedeným v zákoně omezuje osobní svoboda člověka od okamžiku sdělení, že osoba je zadržena** (zatčena, zajištěna, předváděna) **do okamžiku jejího předání příslušným orgánům oprávněným k provedení dalších úkonů a opatření.**

Za **cíl** tohoto opatření lze považovat:

- zabezpečení přítomnosti osoby pro dosažení účelu trestního řízení;
- zabezpečení přítomnosti osoby při provádění úkonů trestního řízení, jako nositele kriminalisticky významné informace;
- zabránění osobě v pokračování trestné činnosti, dokonání trestného činu, kterým hrozila či který připravovala nebo o který se pokusila.

S ohledem na variabilitu situací, za kterých dochází k omezení osobní svobody člověka a nutnost vypracování taktických postupů a doporučení pro určité typické situace, vymezuje kriminalistika jednotlivé druhy zadržení.

Nejdůležitějším kriteriem kategorizace zadržení z kriminalistického hlediska je **naléhavost momentu** přímého (reálného) omezení osobní svobody. Na základě tohoto kriteria lze zadržení rozdělit do dvou základních skupin:

1. **Zadržení připravovaná**
   V kriminalistické činnosti se vyskytují případy, kdy mezi zjištěním zákonných důvodů opravňujících zadržet určitou osobu a momentem přímého omezení její osobní svobody může uplynout relativně dlouhá doba. V této době může probíhat pátrání po pobytu nebo místu výskytu této osoby, mohou se realizovat různá operativně-pátrací opatření nebo vyšetřovací úkony. Tato relativně dlouhá doba dává možnost důkladné přípravy samotného aktu zadržení, což dovoluje promyšlenou volbu nejvhodnější taktiky zadržení v konkrétním případě.
2. **Zadržení nenadálá**
   Při výkonu služby policejních orgánů vlivem objektivních okolností dochází často k tomu, že moment zjištění zákonných důvodů opravňujících zadržet osobu bezprostředně předchází momentu faktického omezení osobní svobody a stává se neodkladným (např. přistižení pachatele při páchání tr. činu atp.). V takovém případě není dostatek času k provedení přípravy zadržení, neboť jde v podstatě o neprodlenou realizaci rozhodnutí o zadržení osoby. V takových případech je nutné okamžitě vyhodnotit vzniklou situaci a adekvátně na ni reagovat. Přitom mají značný význam praktická zkušenost a odborné znalosti policisty provádějícího zadržení, jeho profesionální návyky, dovednosti a schopnost předvídat možný vývoj událostí v určitých podmínkách.

Dalšími kriterii kategorizace zadržení důležitými pro tvorbu taktických doporučení může být místo zadržení a charakter zadržované osoby.

Podle **místa zadržení** rozeznáváme zadržení v bytě, v zaměstnání, ve veřejných místnostech, dopravních prostředcích, na ulici atp.

Podle **charakteru zadržované osoby** můžeme dělit zadržení na zadržení ozbrojené osoby se sklony k násilí,zadržení osoby se sklony k útěku či sebepoškozování atp.

Klasifikace zadržení na jednotlivé druhy a jejich vzájemné prolínání v konkrétním případě, ovlivňuje volbu správné taktiky zadržení, jakož i plánování a využívání sil a prostředků potřebných pro dosažení cíle zadržení.

14.2 Stadia zadržení

Přestože každé zadržení je individuální, neboť probíhá ve specifické situaci a podmínkách, doporučuje kriminalistika, na základě zobecnění kriminalistické činnosti, následující stadia zadržení:

1. **Úvodní stadium** – ve kterém policista:
   - prokazuje svoji příslušnost k policejnímu sboru;
   - zjišťuje totožnost zadržované osoby;
   - sděluje zadržované osobě, že je zadržena.

   Od zjištění totožnosti lze upustit pouze v těch případech, je-li zadržovaná osoba přistižena při páchání trestného činu nebo zná-li policista zadržovanou osobu. V těchto případech se totožnost osoby prověřuje a zjišťuje až po předání zadrženého příslušným orgánům.
2. **Zajišťovací stadium** – začíná okamžikem, kdy policista vyzve zadržovanou osobu, aby se podřídila jeho pokynům a upozorní ji, že v případě neuposlechnutí bude proti ní použito mírnějších prostředků, nebo okamžikem překonání aktivního odporu zadržované osoby.
   Zajišťovací stadium dále pokračuje:
   - prohlídkou zadržené osoby na místě zadržení, jejímž hlavním cílem je přesvědčit se, zda zadržovaná osoba nemá u sebe zbraň;
   - prohlídkou místa zadržení, jejímž hlavním cílem je zajištění věcí důležitých pro další řízení, kterých se zadržovaná osoba zbavila nebo se snažila zbavit (např. odhozením nebo ukrytím atp.).

   V případě, že okolnosti zadržení nedovolují provést okamžitě prohlídku místa zadržení, provede se po předání zadrženého příslušným orgánům.
3. **Stadium eskorty** – ve kterém policisté zajišťují eskortování zadržené osoby k příslušným orgánům, za podmínek a v rozsahu stanoveném Nařízením Ministerstva vnitra č. 32 ze dne 25. dubna 1994. Eskortování zadrženého se provádí zpravidla pěšky nebo služebním vozidlem.

Eskorta pěšky se provádí zásadně po méně frekventovaných komunikacích. Je-li prováděna pouze dvěma policisty, je velitel hlídky (eskorty) vždy vzadu. Je-li eskorta prováděna pouze jedním policistou, je tento vždy vzadu vzdálen krok od eskortované osoby tak, aby byl schopen zabránit této osobě v pokusu o útěk a přístupu ke své služební zbrani.

Osobním automobilem, který je méně jak šestimístný, může být eskortována pouze jedna osoba. Eskortovaná osoba se umístí tak, že místo za řidičem obsazuje eskortující policista a vedle řidiče sedí velitel eskorty nebo jím určený eskortující policista. Při eskortě prováděné jedním policistou zůstává místo vedle řidiče neobsazeno. V takovém případě nastupuje do osobního vozidla eskortovaná osoba před policistou a vystupuje po něm. Dveře osobního automobilu, které jsou v dosahu eskortované osoby se podle možností zajistí proti otevření zevnitř. Pokud k tomu není osobní automobil vybaven, musí být eskortované osobě otevření dveří zevnitř znemožněno jiným zákonným způsobem (např. použitím pout).

Při eskortě speciálním automobilem (tzv. komůrkové motorové vozidlo) se počet eskortovaných osob řídí počtem míst v automobilu. Eskortující policisté před nastoupením do speciálního automobilu předají zbraně veliteli eskorty, který sedí v kabině řidiče a zůstanou vyzbrojeni pouze obušky a slzotvornými prostředky. Po nastoupení do vozidla uzamkne (zajistí) velitel eskorty jeho zadní dveře.

Po vystoupení eskortované osoby v cíli eskorty se doporučuje provést prohlídku vozidla s cílem nalezení a zajištění věcí, kterých se eskortovaná osoba v průběhu eskorty případně nepozorovaně zbavila.

Dosažením cíle eskorty (sídlo příslušného orgánu) přechází toto stadium zadržení plynule v závěrečné stadium zadržení.

4. **Závěrečné stadium** – ve kterém policista:
   - předává zadrženou osobu a zajištěné věci příslušnému orgánu (např. službu konajícímu policistovi útvaru Policie ČR);
   - zpracovává úřední záznam o průběhu zadržení, jehož opis společně se seznamem zajištěných či odebraných věcí předá orgánu, který zadrženého přebírá. Kopie úředního záznamu a seznamu předávaných věcí se nechá potvrdit od přebírajícího policisty nebo jiných orgánů.

14.3 Příprava zadržení

Pokud mezi momentem zjištění zákonných důvodů opravňujících zadržet určitou osobu a momentem přímého omezení její osobní svobody může uplynout relativně dlouhá doba, je nezbytným předpokladem dosažení cíle zadržení jeho řádná příprava, která zpravidla obsahuje:

1. shromažďování a analýzu informací;
2. plánování průběhu zadržení;
3. zajištění potřebných sil a prostředků;
4. instruktáž policistů určených k provedení zadržení.

ad 1) Při přípravě zadržení se shromažďují a analyzují zejména informace k počtu osob, které bude nutno zadržet, k jejich charakteru, vlastnostem, zvykům, zálibám, fyzickému a psychickému stavu, sklonům k násilí, trestní minulosti, možnosti ozbrojení, vztahům, zda očekává zadržení atp. V případě, že je důvodné podezření, že osoba, která má být zadržena, může být ozbrojena, shromažďují a analyzují se informace k charakteru zbraně a odhodlání jejího použití proti policistům. Dále se shromažďují a analyzují informace o místech a času kde se osoba zdržuje, kterými prochází a o činnostech které na těchto místech koná. Všestranná analýza těchto informací slouží jako podklad pro vytýčení taktických záměrů při plánování nadcházejícího zadržení.

ad 2) Plánování zadržení je procesem tvorby myšlenkového modelu předpokládaného průběhu zadržení. Plán obsahuje zpravidla:

- určení doby a místa zadržení;
- určení sil a prostředků nutných pro úspěšné provedení zadržení;
- určení místa předání zadržených osob nebo osoby;
- úlohy a postup jednotlivých členů skupiny;
- formulování legendy (uměle vytvořených podmínek vhodných pro zadržení osoby).

Vzhledem k tomu, že plán zadržení není dogma, ale myšlenkový model pravděpodobnostního charakteru, měl by obsahovat různé varianty s ohledem na možnost reálně nastalé situace a taktické záměry realizace případu.

ad 3) Pro potřeby zadržení je třeba na určitou dobu zajistit naplánované počty policistů s ohledem na požadované úkoly, které budou

v průběhu zadržení plnit. Dále je nutno zajistit předpokládanou součinnost orgánů, pro které je zadržení prováděno.

Současně je nutno zajistit vybavení policistů příslušnými prostředky (např. motorovými vozidly, vhodnou spojovací technikou, prostředky osobní ochrany atp.) a provést kontrolu funkčnosti přidělených prostředků. Všechny síly a prostředky musí být v pohotovosti před závěrečnou fází přípravy, kterou je instruktáž.

ad 4) Instruktáž skupiny určené pro zadržení provádí vedoucí skupiny, který je plně odpovědný za přípravu a provedení zadržení. Instruktáže se účastní všichni členové skupiny. Jsou seznamováni se situací a celkovým plánem zadržení ve všech variantách a do všech detailů s úkoly, které jsou při zadržení kladeny na každého jednotlivce.

14.4 Taktika zadržení

Každý konkrétní akt zadržení (připravovaného i nenadálého), vyžaduje specifický způsob provedení zadržení, odpovídající charakteru osoby zadržovaného a podmínkám v nichž je zadržení prováděno. Kriminalistika na základě zobecnění kriminalistické činnosti vymezuje obecné okruhy problémů, kterým je nutno věnovat pozornost. Současně na tomto základě podává taktická doporučení, která přispívají k vytvoření vhodných podmínek úspěšného zadržení. Tento okruh problémů se nazývá obecnými principy zadržení.

Za **obecné principy zadržení** se považují:

- pozorování osoby, která má být zadržena;
- správný výběr místa a času zadržení;
- zajištění bezpečnosti osob;
- zajištění věcí;
- dokumentace průběhu a výsledku zadržení.

Pozorování osoby, která má být zadržena se uskutečňuje jak před vlastním zadržením, tak v průběhu zadržení i při eskortě zadržené osoby. Bezprostředně před zadržením (zejména u připravovaných zadržení) se provádí s cílem zjištění pohybu osoby, jejího vztahu k osobám zdržujícím se na místě zadržení, případně jejího vztahu k věcem, které se na místě zadržení nacházejí (např. předala-li nebo převzala-li zadržovaná osoba

před zadržením nějaké věci, od koho či komu, kdo by mohl případně narušit zadržení atp.).

V průběhu zadržení a při eskortě zadržované osoby je její soustavné pozorování nutné především pro zamezení jakéhokoli pokusu o narušení či zmaření zadržení, stejně jako zamezení pokusu zbavit se věcí, které má zadržovaná osoba při sobě.

Na výše uvedený obecný princip úzce navazuje **správný výběr místa a času zadržení**. Přestože místo a čas zadržení jsou objektivními faktory, které výrazně determinují způsob činnosti subjektů provádějících zadržení, lze je ovlivnit vytvořením umělé situace nebo vhodnou legendou (zejména při připravovaném zadržení). Pracovníkům policie provádějícím zadržení se doporučuje volit místo zadržení (pokud mohou volit) takové, které je policistům dobře známé. Volba času má být provedena tak, aby policistům dávala jistou výhodu překvapivostí času zadržení.

Se správným výběrem času a místa úzce souvisí problém **zajištění bezpečnosti osob** nacházejících se na místě zadržení nebo v jeho bezprostředním okolí. Tento problém je nutno řešit zejména tehdy, hrozí-li reálné nebezpečí použití zbraně ze strany osoby, která má být zadržena. Stejně je tomu i v případech, kdy je předpoklad, že osoba (nebezpečný pachatel) se pokusí o útěk a k jejímu zadržení bude zřejmě použito donucovacích prostředků. Současně je nutno zajistit i bezpečnost osoby,která má být zadržována. Zadržení pro tuto osobu představuje náročnou životní situaci, kterou může řešit nejen agresivním chováním ke svému okolí, ale obrátit agresivní chování proti své osobě (pokusí se o sebevraždu, ublíží si na zdraví atp.). I takovému jednání je nutno při zadržení zabránit.

Dalším problémem, který je při zadržení nutno řešit, je **zajištění věcí**, které má osoba při zadržení u sebe. Policista si musí být vědom toho, že zadržovaná osoba může mít u sebe věci důležité pro trestní řízení (nástroje ke spáchání tr. činu, věci pocházející z trestného činu), ale i zbraň. Tyto věci je nutno zajistit pro další řízení a zbraň odebrat ve smyslu § 17 zákona ČNR č. 283/1991 Sb., o policii ČR, či § 14 zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii.

Zobecněné zkušenosti kriminalistické činnosti ukazují, že zejména pachatelé dopadení na místě činu se snaží zbavit se věcí, které by je mohly usvědčit z páchání trestné činnosti. Tyto věci odhazují na místě